DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

BİR HAYALİN ŞİİRİ

(BİR ŞİʼR-İ HAYAL)

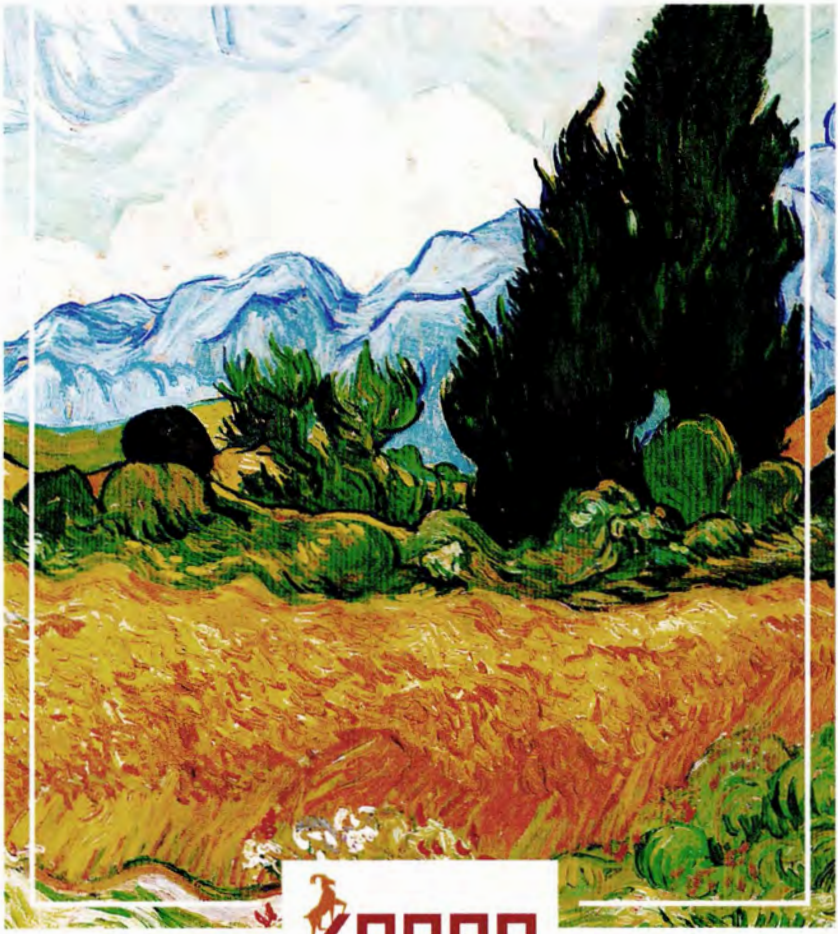

KAPRA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

BİR HAYALİN ŞİİRİ
(BİR Şİ'R-İ HAYAL)

İlk baskısı 1914'te, ikinci baskısı 1943 yılında yapılan *Bir Hayalin Şiiri*, Halid Ziya'nın önemli hikâye kitaplarının başında gelir. Halid Ziya, olay öyküsü ve çerçeve hikâye tekniklerini ustaca kullandığı hikâyelerinde toplumun her kesiminden geniş bir karakter kadrosu kullanır. Fakat onun hikâyelerinin gerçek kahramanı yine kendisidir. Romanlarının aksine hikâyelerinde kendi hatıralarına geniş bir yer verir. Nitekim bu kitabında Şadan'ın Gevezelikleri üst başlığı altında toplanan altı hikâyede Halid Ziya Avrupa gezilerinden edindiği izlenimleri aktarır. Kitapta yer alan diğer hikâyelerde ise toplumun farklı kesimlerinden seçtiği karakterlerin öykülerini başarılı bir şekilde anlatır.

Bir Hayalin Şiiri; Aşk-ı Memnu, Mai ve Siyah gibi Türk edebiyatının unutulmaz klasiklerinin yazarı Halid Ziya'nın hikâyeci yönünü de tanıyabileceğiniz müstesna bir eserdir.

Halid Ziya'nın bütün rikkatini, bütün şuhluğunu, bütün vakar ve şahsiyetini ancak küçük hikâyelerinde görmek mümkündür.

– Mehmet Rauf

Kendinden öncekilerin vücuda getirmeye çalıştıklan hikâye dili Halid Ziya ile esaslı şeklini bulmuştur. Dil ile beraber hikâyeyi masaldan ayıran vasıflar da gene onun eserleriyle ilkin edebiyatımızda etraflı bir surette görülmüştür.

– Mustafa Nihat Özön

ISBN: 978-625-8076-36-3

KAPRA YAYINCILIK

/kaprayayinlari
/kaprayayinlari
/kaprayayinlari
/kaprayayinlari

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİR HAYALİN ŞİİRİ (BİR Şİ'R-İ HAYAL) / *Halid Ziya Uşaklıgil*

YAYIMA HAZIRLAYAN
Onur Belli

EDİTÖR
Davut Yıldız

SON OKUMA
Banu Özyürek

KAPAK GÖRSELİ
Vincent van Gogh, *Selvi Ağaçları*, 1889

KAPAK TASARIM
REPAR TASARIM

SAYFA DÜZENİ
Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT
Repar Dijital Matbaası

BASKI
Nisan 2022 - 1. Basım

ISBN
978-625-8076-36-3

SERTİFİKA NO
40675

Kapra Yayıncılık, Repar Tasarım Matbaa ve Reklamcılık Ticaret Limited Şirketi'nin tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah., Selami Ali Efendi Cad., No: 5 34672 Üsküdar/İstanbul Tel: 0 (212) 322 48 45

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Tamtım amaçlı, kısa alıntılar dışında metin ya da görseller yayınevinin izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

Halid Ziya Uşaklıgil (1865-1945)

Halid Ziya Uşaklıgil, aslen Uşaklı olan, İzmir'e yerleştikten sonra "Uşşakizâdeler" adıyla tanınan köklü ve zengin bir ailenin mensubudur. Halid Ziya, babasının halı ticareti için yerleştiği İstanbul'da 1865 yılında dünyaya gelir ve Mercan'daki bir mahalle mektebinde başladığı eğitimine Fatih Askerî Rüştiye'sinde devam eder. 1877 yılında patlak veren Doksan Üç Harbi, Uşaklıgil ailesinin işlerinin altüst olmasına sebep olur ve aile İzmir'e taşınmak zorunda kalır. Askerî Rüştiye'yi üçüncü sınıftayken bırakmak zorunda kalan Halid Ziya eğitimine İzmir'de devam eder. İzmir Rüştiye'si ve Fransızca eğitim veren Mekitarist Mektebi'nde ortaöğrenimini tamamlar. Ailesinin yaşadığı maddi sıkıntılar dolayısıyla yükseköğrenime devam edemez. Bazı özel hocalardan aldığı İngilizce ve Almanca derslerinin yanında küçük yaşlardan beri tutkuyla sürdürdüğü tiyatro ve roman okumalarına kendi başına devam eder.

1885 yılında İzmir Rüştiye'sinde Fransızca ve Türk edebiyatı öğretmeni olarak memuriyet hayatına başlayan Halid Ziya aynı zamanda Osmanlı Bankası'nın İzmir şubesinde mütercim olarak görev yapar.

1893 yılında İstanbul Reji İdaresi Muhaberat-ı Türkiye başkâtipliğine tayin edilen Halid Ziya çocukluğunun geçtiği İstanbul'da yaşamaya başlar. Reji İdaresi'ndeki on altı yıllık görevinden sonra 1909 yılında II. Abdülhamid'in yerine geçen Sultan V. Mehmed Reşad'ın başkâtipliğine tayin edilir. Üç yıllık başkâtiplik görevinden sonra sırasıyla Tütün İnhisarı İdare Meclisi başkanlığı ve Darülfünun Batı edebiyatı hocalığı görevlerinde bulunur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Cumhuriyetin ilanından sonra aktif memuriyet hayatına son veren Halid Ziya tüm vaktini yazmaya ayırır. 1937 yılında oğlu Halil Vedat'ın intiharı Halid Ziya'nın üzerinde çok yıkıcı izler bırakır. Bu elim olaydan sonra daha da içine kapanan Halid Ziya Yeşilköy'deki köşküne kapanır ve ölümüne kadar burada tam bir inziva hayatı yaşar. Halid Ziya 27 Mart 1945'te hayata veda eder.

Türk edebiyatının en büyük romancıları arasında yer alan Halid Ziya'nın ilk romanları *Sefile*, *Nemide*, *Bir Ölünün Defteri*, *Ferdi ve Şürekâsı*, İzmir'de yayımlanan *Hizmet* gazetesinde tefrika edilir.

Halid Ziya'nın İstanbul'da yaşamaya başlamasıyla birlikte yazıları ve tefrika romanları da dönemin önemli gazete ve dergilerinden olan *Servet-i Fünûn*, *İkdam*, *Sabah* ve *Peyam-ı Sabah*'ta yayımlanmaya başlar.

Halid Ziya, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'le birlikte Servet-i Fünun edebiyatının en önemli temsilcileri arasında yerini alır. *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan *Mai ve Siyah*, *Aşk-ı Memnu* ve sansür yüzünden tefrikası yarım kalan *Kırık Hayatlar* adlı romanları Türk edebiyatının en önemli eserleri arasında sayılır. Özellikle *Servet-i Fünun*'da tefrika edilen *Mai ve Siyah* onu Edebiyat-ı Cedide'nin en önemli romancısı yapar.

Roman, hikâye, tiyatro, hatırat, çeviri vb. alanlarda yetmişe yakın eser vermiş olan Halid Ziya Türk edebiyatının en üretken edebiyatçıları arasındadır.

Roman: *Sefile* (1885), *Nemide* (1889), *Bir Ölünün Defteri* (1889), *Ferdi ve Şürekâsı* (1894), *Mai ve Siyah* (1897), *Aşk-ı Memnu* (1900), *Kırık Hayatlar* (1924), *Nesl-i Ahir* (1990)

Öykü: *Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası* (1888), *Bir Muhtıranın Son Yaprakları* (1888), *Küçük Fıkralar* (1896), *Bu muydu?* (1896), *Heyhat* (1896), *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Bir Şi'r-i Hayal* (1914), *Sepette Bu-*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lunmuş (1920), *Bir Hikâye-i Sevda* (1922), *Hepsinden Acı* (1934), *Aşka Dair* (1935), *Onu Beklerken* (1935), *İhtiyar Dost* (1937), *Kadın Pençesi* (1939), *İzmir Hikâyeleri* (1950)

Oyun: *Kâbus* (1918), *Füruzan* (1918), *Fare*, (1924)

Düzyazı Şiir: *Mensur Şiirler* (1889), *Mezardan Sesler* (1889)

Anı: *Kırk Yıl* (1936), *Saray ve Ötesi* (1940-42), *Bir Acı Hikâye* (1942)

Hitabet: *Birkaç Yaprak* (1898)

Edebiyat Tarihi: *Garptan Şarka Seyyale-i Edebiye: Fransa Edebiyatının Numune ve Tarihi* (1885), *Hikâye* (1889), *Tarih-i Edebiyat-ı Garbiyeden Fransız Edebiyatı Dersleri* (1913), *Yunan Tarih-i Edebiyatı* (1912), *İspanyol Edebiyatı* (1913), *Alman Tarih-i Edebiyatı* (1914), *Latin Tarih-i Edebiyatı* (1915)

Makale: *Kenarda Kalmış* (1924), *Sanata Dair* (1938-63)

Diğer: *Hesap Oyunları* (1890), *Fransızca Muallimi* (1889), *Tuhfe-i Letaif* (1890), *Mebhasü'l-kıhf* (1890), *Bukalemun-ı Kimya* (1890), *Kanun ve Fenn-i Vilade* (1893) *İlm-i Sima* (1893)

Çeviri: *Demirhane Müdürü* (G. Ohnet, 1888) *Nâkil*, (öyküler, 1893-94)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

YAYIMA HAZIRLAYANIN NOTU 9
ŞADAN'IN GEVEZELİKLERİ: 11
Bir Hayalin Şiiri 12
Yolda Bir Çiçek 22
Bir Küçük Hatıra 31
Ormanda Seyran 40
Bir Seyahat Sahifesi 50
Seyahat Defterinden 59
KORKUDAN SONRA 69
YALANCI DOST 79
ESKİ MEKTUP 91
KÜÇÜK BİR TABLO 101
İKİ HATIRA 109
EVLİLİĞE DÜŞMAN 117
ÇAY FİNCANI 127
SANAT HAYATINDAN 139
ALİ'NİN ARABASI 149
DÜĞÜN EVİNDE 169
UĞURSUZ HABER 183
KÖY HATIRASI 189
KAR YAĞARKEN 197

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

YAYIMA HAZIRLAYANIN NOTU

Halid Ziya'nın *Bir Şi'r-i Hayal*[1] adlı hikâye kitabı, ilk olarak 1914 yılında yayımlanır. Daha sonra yazarın sağlığında, 1943'te, Latin harfleriyle ikinci baskısını yapar.[2] Bu çalışmamızda eserin 1943 baskısını esas aldık. Eseri günümüz Türkçesiyle yeniden yayıma hazırlarken bugünkü okurun aşina olmadığı bazı kelimeleri günümüzde yaygın kullanılan eş anlamlılarıyla değiştirdik ve eserin imlasını günümüz imla anlayışına uyarladık. İlk altı hikâye anlatıcının arkadaşı olan Şadan'ın diliyle aktarıldığı ve birbiriyle bağlantılı olduğu için, bu hikâyeleri "Şadan'ın Gevezelikleri" üst başlığıyla verdik. Kitapta yer alan "Bir Şi'r-i Hayal", "Küçük Bir Levha", "İzdivaca Düşman" ve "Haber-i Meşum" adlı hikâye başlıklarını sırasıyla, "Bir Hayalin Şiiri", "Küçük Bir Tablo", "Evliliğe Düşman" ve "Uğursuz Haber" olarak sadeleştirdik.

Bu sadeleştirmeyle edebiyatımızda modern hikâyenin ilk örneklerini veren Halid Ziya'yı daha geniş bir okuyucu kitlesiyle buluşturmayı amaçladık. Bunu bir nebze olsun başarabilirsek kendimizi son derece bahtiyar sayacağız.

Onur BELLİ
Kasım 2021, Balıkesir

1 *Bir Şi'r-i Hayal*, Muhtar Halid Kitaphanesi, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1914.
2 *Bir Şi'r-i Hayal*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1943.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ŞADAN'IN GEVEZELİKLERİ:

Bir Hayalin Şiiri – Yolda Bir Çiçek – Bir Küçük Hatıra –
Ormanda Seyran – Bir Seyahat Sahifesi –
Seyahat Defterinden

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir Hayalin Şiiri

Şadan'ın Erenköyü'ndeki zarif köşkünün çıngırağını çektim, yaz akşamlarına mahsus yorgun bir sessizlik havası içinde uyumaya başlayan bahçede çıngırağın billur kahkahası bir hayat eseri uyandırarak yuvarlandı. Köşkün yukarı katından bir pencerenin panjurları açıldı ve orada yeşil bir çerçeve içinde başı açık, arkasında yalnız beyaz bir ipek gömlek; her vakit şen, her vakit sevinçli, kalbinin üstünde hiçbir acı hissin gölgesi olmayanlara mahsus açık simasıyla Şadan'ı gördüm. İlk önce beni tanıyamadı, gözlerini süzerek bu vakitte, şüphesiz geri dönmemek üzere gelen bu beklenmeyen misafirin kim olduğunu anlamaya çalıştı; sonra birden beni tanıyınca ellerini kaldırarak, bir çocuk gibi sevinerek çırpındı:

"Sen mi? Sen mi?" diyordu.

Gülerek:

"Galiba..." dedim. "Eğer pencereden soracağına aşağıya inip kapıyı açarsan anlarsın ki..."

Cümlemi tamamlamaya vakit kalmadı. Şadan pencereden ayrıldı, biraz sonra ayağında terliklerini sürükleyerek köşkün mermer merdivenlerinden atladığını gördüm. Kapıya yaklaşırken:

"Oh! Ne iyi ettin, bilsen, bilsen! Sana anlatılacak o kadar çok şeyler var ki..." diyordu.

Dinlemeye her zaman hazır olduğumu dostlarımın içinde en ziyade tecrübe eden Şadan'dı. En ziyade onunla bizim iki kabiliyetimiz birbirinden hoşnut olurdu: Benim dinlemeye tahammülüm, onun söylemeye tutkusu...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Özellikle iki sene süren seyahatinden sonra bu iki kabiliyeti büyük bir imtihana çekmek lazım geliyordu. Kısaca bir ziyaretle kanaat etmeyip de onu bütün bir gece dinlemek üzere gelişime de sebep buydu.

Ellerime sarılır sarılmaz başladı:

"Sen bana geliyorsun, öyle mi? Galiba zarafet kuralı da böyle hüküm veriyor: Gelenler ziyaret olunur. Fakat bunu pek de ümit etmiyordum. Yanlış anlamayalım: Seni zarafet kuralına uymaz diye düşündüğüm için değil... Ne için olduğunu da pek iyi tayin edemem, lakin isterdim ki her türlü kural dışında ilk önce gelip seni göreyim. Amma işte dostlar böyledir, insanı rahat bırakmazlar ki... Siz onlara gitmek isterken onlar size gelirler. Siz ta yola çıkmadan evvel, 'İstanbul'a ulaşır ulaşmaz gidip göreyim,' diye karar verirsiniz, böyle bir güzellik göstermek istersiniz, hayır, o müsaade etmez, güzelliği o size gösterir, o size minnet yükletir. Oh! Bilsen azizim, beni nasıl sevindirdin! Sana hemen ertesi gün gelecektim. Fakat bu tren yolculuğu! Sana tavsiye ederim, seyahat edecek misin? Trenden kaçın! Ondan yırtıcı bir hayvandan kaçar gibi kaçmalı. Gidilecek yere denizden gitmeli: Başınızın üstünde size sarı şaşaalarını[3] serperek sessiz bir ninni, insanın kalbini bütün acılarından yıkayan mor çiçeklerden oluşan bir rüya şiiri söyler bir ayla altınızda yavaş yavaş sallayan bir deniz, uyuşturan beşik olsun. Gideceğiniz yere kadar deniz yoksa fena... O vakit başka bir şey icat etmeli, başka bir şey, herhâlde tren değil... Mesela deve! Evet, deveye bininiz! O latif boynunu uzatarak, size tatlı siyah gözleriyle bakarak yavaş yavaş akıp gitsin. On günde gidiniz, fakat trenle gitmeyiniz... Bilir misin, medeniyetin bu icadından, bu harikasından hiç memnun değilim. Onda öyle bir vahşilik var ki... O kırmızı gözleriyle karanlıkları yararak, homurdayan ateşleriyle sahraların[4] huzurlu sessizliğini yırtan alevli dumanlarıyla semalara bir cehennem nefesi kusan bu korkunç şey demirden,

3 Parlaklık, parıltı, görkem.
4 Kır, çöl.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çelikten, ateşten yaratılmış bir canavar dehşetiyle sizi kollarının arasına alıyor, saatlerce, günlerce, durmadan sarsıyor; kemiklerinizi kırmak, birbirinden ayırmak istiyor. Nihayet, öyle bir zaman geliyor bu korkunç şeyden, bu demir canavardan korkuyorsunuz. Artık bir seyahatten ziyade bir savaşa benzeyen bu işkencenin bitişini haber verecek kurtuluş saatini, bozguna uğramış bir biçarenin ıstırabıyla bekliyorsunuz. Fakat onun pençesinden kurtulduktan sonra siz artık bir insan değilsiniz, ezilmiş, kırılmış, dökülmüş bir yığın kemik enkazısınız. İşte o zaman gidip dostlarınızı görmek için verdiğiniz kararı uygulamak mümkün değil. Gelip ilk gecenizi, sizi sarsıp harap etmeyen bir yatakta, iki senedir kaybettiğiniz kendi evinizin, kendi odanızın, kendi yatağınızın içinde derin bir uyku ile geçirdikten sonra ertesi gün kendi kendinize, 'Hayır, bugün dursun, bir gece daha! Bu uykudan bir gece daha!' diyorsunuz."

Şadan gır gır işleyen bir dikiş makinesi gibi durmadan söylüyordu. O öyle bir makineydi ki bir tarafına bir kere dokunuvermek yeterliydi. Ondan sonra aralıksız söyler, söyler, söylerdi. Artık odasına gelmiştik. Ben şimdi bütün iskemlelerin, halının üstünde sürüklenen, bir köşede henüz kaldırılmaya vakit bulunamamış sandıktan taşan bin türlü şeyleri, iki sene müddet yeni görülmüş memleketlerden toplanarak getirilen ufak tefekleri uzaktan bir nazarla süzüyordum; dedim ki:

"Bütün bu seyahat felsefesi bana ne için gelmediğini izah içinse kâfi..."

"Hayır," dedi. "Fakat insan seyahatinden bir fikirle dönmeli, değil mi? Hiç olmazsa bir fikir, yeni bir fikir getirmeli... İşte benim iki senelik seyahatimden getirdiğim fikir: Bütün demiryollarını kaldırmak. Bilsen, onlardan nasıl nefret ediyorum! Bir de yolların bu kadar kısalmasını hiç iyi bulmuyorum. Nasıl tabir edeyim? Bu öyle bir şey ki mantığa, akla, tabiata aykırı görünüyor. Düşün bir kere! Berlin deyince insan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ne zanneder? Ta uzakta bir şey... Size öyle gelir ki Berlin'e gitmek için haftalar, aylar lazımdır; hatta oraya bir seyahat hülyasının güzelliği bir parça da uzaklığındadır. Hâlbuki aldanıyorsunuz; Berlin, Paris, Londra, bütün o uzak zannolunan şeyler şuracıktadır. Üç-dört gün sonra tren sizi bunlardan birinin durağına atıverince şaşarsınız, 'Ey! Şimdi, gerçekten ben oraya mı geldim?' dersiniz. Hayal kırıklığı! Eğer bu kadar yakın olduğunu bilseydiniz hiç zahmet edip yola çıkmayacaktınız. Anlıyor musun? İşte bütün bu sebeplerden dolayı trenlere husumet! Gülüyorsun, evet, hele Avrupa'dan gelen bir adamın ağzında gülünecek bir şey, fakat..."

Elimle durdurdum:

"Bu fakatın arkası uzun sürecekse devam etmek için hiç zahmet etme."

Gülerek:

"Doğrudur!" dedi. "Sana o kadar anlatılacak şeyler var ki demiryolları hakkında getirdiğim yeni fikri şimdilik burada bırakabiliriz. Evet, sana küme küme hikâyeler... İsviçre'de aşklarımdan, İtalya'da gezintilerimden, Almanya'da sarhoşluklarımdan, Fransa'da..."

"Çapkınlıklarından..." dedim.

"Evet çapkınlıklarımdan... Hangisinden bahsedeyim? Neresinden başlayayım?"

Elimin altında ötede beride alınmış, kurşun kalemin başıboş birkaç darbesiyle çizilmiş seyahat hatıralarından oluşan bir deftere tesadüf etmiştim. Önem vermeyerek yaprakları çeviriyordum. Şurada yarı çizilmiş bir baş, ötede bir koru içinde kaybolmuş bir kulübe, daha sonra kalabalık bir sokak köşesi gözüme ilişiyordu. Şadan'ın sorusuna gülerek cevap verdim:

"Nihayetinden başlarsın, bitirmek için en kolay çare budur."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

O bana yaklaşmış, parmaklarımın arasında defterin yaprakları çevrildikçe ne olduklarını haber veriyordu:

"İsviçre'de, Saint-Gothard Geçidi'nden[5] sonra Flüheln[6] İstasyonu'nun misafirhanesi, mini mini bir misafirhane, bir küçük köy evi kadar... Bu bir hikâyedir ki sonra anlatırım. O saçları dökülmüş ihtiyar başını geçtik, teessüf ederim. O dikkate şayan bir baştır. Berlin'de zatürreye tutulduğum zaman bana bakan tabibin başı, bütün gün tırnaklarını yiyen bir ihtiyar... Herifin bu pis tabiatından dolayı hastalık tam üç ay sürdü. Onları geç, geç! Manasız hatıralar..."

Birden Şadan eliyle defterin üzerine vurdu:

"Şimdi dur!" dedi. "İşte anlatılacak bir şey! Bunu anlatmadan geçmek mümkün değil."

Şadan defteri elimden alarak kendisini böyle durduran sayfayı güzelce açtı; yazı masasının üstüne koydu ve yanıma oturarak dedi ki:

"Demin ne diyordum? Seyahatten taze bir fikirle geldim, diyordum değil mi? O taze fikri izah ettim; demiryollarının kaldırılması... Bu fikirden sonra bir de taze şiir getirdim. Bu iki şeyi istisna edersek bende Avrupa'da iki senelik ikametten mühim başka hiçbir şey bulamazsın. Ah! Bu şiir, bilmem, sana onu hissettiğim gibi anlatmak mümkün olacak mı? Resme dikkat ettin mi?"

Defteri almama engel olarak:

"Bırak! Onu, ben anlatayım!" dedi. Sonra gözleri hafif bir hareketle defterin açık sayfasına kayarak, göğsü ufak bir iç çekişle şişerek devam etti:

"Geçen sene karnaval mevsiminde Paris'teydim. Bir gece opera balosuna gittim. Işıklar, renkler içinde kaynaşan bü-

5 İsviçre'de Lepontine Alpleri'nde yer alan bir geçittir. (y.h.n)

6 İsviçre'nin Uri kantonunda bulunan Flüelen, Dört Kanton Gölü'nün kıyısında yer almaktadır. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tün o çılgın, sarhoş, yaşamaktan, eğlenmekten kudurmuş halkın içinde yapayalnız dolaşıyordum. Önümde bu eğlence, bu renk renk kıyafetler, o ışıklar altında insanı insanlığından çıkarıp çıldırtan çalgının kahkahaları karşısında ben kimsesizlikten, bu âlemin yabancısı olmaktan, bu taşkın zevk ve eğlence arasında öksüzlükten gelen bir hüzün ve melal içindeydim. Bilirsin ki hayatımda böyle saatler pek nadirdir; fakat bilmem niçin, en hazin şeylerden bir sevinç çıkarmak, bir kahkaha içinde bütün siyah hisleri boğmak yaradılışındayken işte bu gece, tersine, zevkin, eğlencenin bu şatafatlı gösterişine karşı kayıtsız kalıyordum. Kayıtsız değil hatta kalbimin içinde herkesi bu kadar eğleniyor görmekten doğan bir acılık vardı ki -gözlerimin önünde Metra'nın[7] çılgın bir valsi Paris'in çılgın halkını çılgın bir raks rüzgârının içinde savururken- gizli gizli ağlıyor gibiydi.

Kalabalığın içinden bir gölge şeklinde geçiyordum ve önümde bu siyah gölgeden yayılan soğuk bir hava herkesi benden uzaklaştırıyordu. Artık buradan çıkmak üzere kalabalığı yararak ilerliyordum. Birden yolumun üzerinde bir manzaraya tesadüf ettim: Pierrot[8] kıyafetinde birisi diz çökmüş, bilinemez nasıl bir devrin asker kıyafetiyle, mini mini çehresi kırmızı atlastan[9] yarım bir örtü altında saklanmış bir kıza aşkını ilan ediyordu. Bu, uzun bir nutuktu ki bütün etrafta bir halka meydana getirerek dinleyen halkı güldürüyordu. Kız bu manzaradan, bu gülen halktan sıkılmış görünüyordu. Elinde küçücük kamçısını sallayarak, asabi bir hiddetle kollarının üstünden dökülen mavi atlas cepkenleri titreyerek, başının kalpağında uzun kırmızı tüy tehdit edici bir mana ile çırpınarak, bir ayağını biraz öne atmış, bu sırnaşığın bir an evvel gitmesini sabırsızlıkla bekliyordu.

7 Jules-Louis-Olivier Métra (1830- 1889): Fransız besteci ve orkestra şefi. (y.h.n)
8 Pierrot, kökenini 17. yy. sonlarında Paris'te sahne alan ve *Comédie-Italienne* olarak bilenen İtalyan oyuncu grubuna dayanan pandomim *ve comedia dell'arte*'nin bir karakteridir. (y.h.n)
9 İnce ipekten sık dokunmuş düz renkli, sert ve parlak, altın ve gümüş tellerle işlenmiş bir kumaş cinsidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir aralık geveze âşık iltifatlarına ellerinin de belagatini[10] ilave etmek isteyerek beyaz gömleğinin uzun yenleriyle çirkin bir kelebek gibi bu zarif çiçeğe bir hücum belirtisi gösterdi. O vakit kamçıda, cepkenlerde, tüyde daha açık bir hiddet taşkınlığı fark olundu; kırmızı atlas örtülü kızın yanaklarına kırmızı bir öfke havası çıktı ve elindeki kamçısının mini mini darbeleriyle bu saldırgan ellere vurarak:

'Pençelerini aşağıya al!' dedi.

Bu askerce emir etraftan bir kahkaha kopardı. O zaman kız etrafına bir göz gezdirdi, herkesin içinde gülmeyen yalnız beni gördü ve çekinmeden, o arkasındaki latif askeri elbisesine o kadar yaraşan erkekçe bir yürüyüşle bana ilerleyerek ret cevabı kabul etmeyen bir asker sesiyle:

'Mösyö!' dedi, 'Bana kolunuzu veriniz!'

Hemen istem dışı bir hareketle kolumu verdim; o beni sürükleyerek, kalabalıkta yol açarak çıkmak üzere ilerledik.

Kolumun altında mini mini kolunun hâlâ hiddetinden titrediğini hissediyordum. Bana bir kelime söylemiyordu; küçücük ayaklarını hapseden parlak zarif çizmelerinin mahmuzlarını çınlatarak, kamçısını çizmesinin devrik kapağına vurarak ilerliyordu.

Gariptir! Bu gece, o örtülerinin altında genç ve güzel oldukları anlaşılan kadınlara kayıtsız kalmışken henüz bir çocuk olduğu yarım örtü altında saklanamamış çenesinden, yanaklarından, gerdanının başlangıcından, bütün zarif ve hurda vücudundan anlaşılan bu genç kıza bir an içinde tutulmuştum. Onun:

'Pençelerini aşağıya al!' emrini veren öfkeli sesiyle sonra bana:

'Mösyö! Bana kolunuzu veriniz!' diyen yalvarıcı sesi, şu mavi atlas cepkenli elbisesi, başının kırmızı tüyünden şuh-

10 Etkili, güzel ve yerinde söz söyleme yeteneği.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

luklar saçılan kalpağı, kamçısı, çizmeleri, mahmuzları, her şeyi, hatta bana çehresini gizlemeyen atlas örtüsü kalbimi bir an içinde teşhis etmiş oldu. Asıl onun çehresini görmemek bu duygumu tamamlıyordu. Gür saçlarını görüyordum: Donuk sarıydı. Bu renkle hülyalarımı yönlendirerek bütün vücudunun örtülü kalan güzelliklerini emellerime uyduruyordum; ona bulutlara boğulmuş müphem[11] bir tabloya benzer bir çehre uyduruyordum. O kadar heyecanlıydım ki ben de bir şey söylemedim. Böyle, kalabalıkları yararak, kol kola operanın dehlizlerini geçtik; bu muhteşem binanın merdivenlerinden çıktık, yine indik. O beni sürüklüyor gibiydi. Artık sokaktaydık, yürüdük, yürüdük... Birden bir arabanın önünde durdu ve kolunu kolumdan çekerek arabaya atladı. Ben de onu takip etmek üzereyken birden kamçısıyla, fakat bu defa vurmayarak, tatlı bir işaretle beni durdurdu; arabacıya, 'İleriye!' dedi ve ben hayretle, orada mıhlanmış gibi arkasından bakarken arabadan sarktı, elini kalpağına götürerek bana askerce bir selam verdi, salınışında bahar kuşlarının kanat çırpıntıları fark olunan bir kahkaha içinde bağırdı:

'Geceniz hayrolsun, mösyö! Teşekkür ederim, rahat rahat uyuyunuz...'

Rahat uyumak! Mümkün mü? Bir daha bulunmamak üzere kaybedilen bu ince şiirden sonra işte aylar geçti, hâlâ onu düşünüyorum.

Onu düşünürken bu şiir, hayalimde neler resmediyor, bilir misin? Gözlerimin önünde operetlere, vodvillere[12] mahsus bir âlem açılıyor. O yine böyle: Askerlikle kadınlığının tezadından icat olunmuş bir kıyafet... Mavi atlastan cepkenli elbisesi, baldırlarını tamamen resmeden ipek uzun çorapları, sarı bir çelenkle tutturulmuş uzun kırmızı kalpağı, parlak çizmeleriyle mini mini kamçısı öyle latif bir bütün oluşturacak

11 Belirsiz.

12 Fr. vaudevville: Toplumsal sorunları mizahi bir yaklaşımla hicveden tiyatro türüdür. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ki ben yalnız bununla kanaat ederek onun atlas örtüsünü açmak, hülyamın o perdesini kaldırmak bile istemeyeceğim.

O karşımda bu hâliyle dikilirken ben titreyerek ve tapınarak emirlerini bekleyerek duracağım:

'*Capitaine*'[13]

Evet! Ona bu unvanı vereceğim. Ah! Ben bu kelimeyi nasıl buselerle dolu bir sedayla söyleyecektim! Bu hayal edilen hayatta bizim için sonsuz bir rüya, sonsuz bir bahar olacaktı. O her zaman saf ve taze, ben her zaman bir şiir hayaliyle sarhoş!

O bana emretmekten hoşnut, ben ona itaat etmekten mesut; o hep ağırbaşlı ve gururlu, ben hep itaatkâr ve köle... Kalpağından taşan gür sarı saçlarının karşısında, bu hülyalarımın sevgilisi olan genç kızın huzurunda benim bir boyun eğişim olacak ki bütün bedenimden sevgiler saçılacak.

'Selam dur!'

Bana bu emri mini mini bir hükmetme edasıyla, sertliğinde garip bir incelik hissedilen bir sesle verecek; ben de ona askerce, sağ elimi başıma, sol elimi pantolonumun dikiş yerine götürerek, yerimde dimdik durarak... Bir selam duruşuyla itaat edeceğim. Gözlerimin baygınlığından, dudaklarımın melalinden ayaklarının altına öyle aşklar, şiirler dökülüp kıymetsiz ve sefil sürüklenecek ki merhametle dolu bir bakışın ardından gülmemek için zapt olunmuş bir sesle bana merhamet eden bir emir verecek:

'Rahat dur!' diyecek, fakat bu sefer...

Oh! Ben rahat durmayacağım. O vakit koşacağım; bu güderi[14] eldivenleri çıkarıp o küçücük parmaklarının ucunu öpmek için, kalpağının altından bağa[15] tarakları fırlatıp sarı saçlarının altın tufanını saçmak için ilerleyeceğim.

13 Fr. capitaine: Yüzbaşı. (y.h.n)

14 Genellikle geyik veya keçi derisinden yapılmış yumuşak ve mat meşin.

15 Kaplumbağa cinsinden hayvanların ortak adı, kaplumbağa kabuğundan yapılmış eşya.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'*Capitaine*!' diyeceğim. Bu kelimeyi aşk nağmelerinin her perdesinde, bazısına bir keder gözyaşı, bazısına bir yakarma titreyişi koyarak tekrar edeceğim; bu hitaplarımda öyle bir yakarış, o kadar ciddi bir ıstırap, o derece samimi bir feryat bulunacak ki bu kelimecik bir kaside kadar etkili olacak. Onun küçük gözleri süzülüyor, ufak alaycı ağzı bir merhametle kısılıyor gibi olacak; fakat heyhat! Birden amirlik onuruyla kamçısını çizmelerine vuracak, küçücük sesinin olanca kuvvet ve heybetiyle bağıracak:

'Has dur!'

O zaman ben, bu biçare ben, gözlerimde bir acılık, dudaklarımda ümitsizlikle donup kalacağım; bununla da yetinmeyecek, kırmızı tüy müthiş bir hiddet havasıyla sallayarak; ufak, alaycı ağzı bir geri çekilme emri verecek:

'A r r r ş!'

İşte her gün bu emrin önüne düşerek ben yavaş yavaş, kalbimde sanki bir kurşun tanesiyle gideceğim. Bu bana o gece arabadan bir kahkahayla fırlayan sözleri hatırlatacak:

'Geceniz hayrolsun, mösyö! Teşekkür ederim, rahat rahat uyuyunuz...'"

Şadan hikâyesinden sonra ayağa kalktı:

"İşte böyle azizim, seyahatten bir de bu şiiri getirdim. Diğer hikâyelerimi geceye bırakarak şimdi yemeğe inebiliriz," dedi ve masanın üzerinden defteri kapıp bana doğru savurarak heybetli bir asker sesiyle bağırdı:

"A r r r ş!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yolda Bir Çiçek

Yemekten sonra Şadan'la bahçeye çıktık. Aysız fakat şeffaf ve aydınlık bir geceydi. Ay erimiş, bütün ufku ışık dumanlarına bürüyerek akmış zannolunurdu.

Şadan bahçenin ta öte kıyısında bir küme ağaç arasına sıkıştırılmış tahta sedirlere doğru beni sürüklerken bu aydınlık geceyi kucaklamak isteyen bir geniş hareketle kollarını uzattı:

"İşte İsviçre sabahlarına benzeyen bir gece!" dedi.

Sonra bu mukaddimenin,[16] fikrinin dökülmeye hazır duran ilhamlarını anlatmaya bir vesile olacağını düşünerek devam etti:

"Oh! Bu memleket! En güzel göllerden, en yüksek dağlardan, en latif derelerden oluşan bir güzellikler koleksiyonu gibi Yaradan'ın Avrupa'ya armağan ettiği bu memleket! Onu gördükten sonra tabiatı sevmemek, yalnız bir kere görmekle gözlerinin içinde renkli bir hatırayı her dakika taşımamak mümkün değil. Öyle bir hatıra ki gözlerin ta içinde mayası beyaz ve yeşil bir cevher, bir elmas içine gömülmüş bir zümrüt şeklinde kalsın ve bundan beyazdan yeşile kadar bütün renkler silsilesi uçarak gözlerinizi doldursun. O beyaz dağlar; güneşin nadir ziyaretlerinden dargın duran o yeşil ve sessiz göller; daha sonra bu güzel tabiatın ötesine berisine medeniyetin harika saçan ellerinden avuç avuç atılmış çiçekler: Şurada bulutların arasında tırmana tırmana çıkan bir tren, beride göllerin sessiz sularını okşayarak süzülüp giden mini mini bir vapur, ta ileride yeşil sularda titrek aksini seyre dalan latif bir kasabacık, uzaklarda serseri bir bulut par-

16 Ön söz, başlangıç.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çasına dumanlarını üfüren ince ve zarif bir fabrika bacası... Bu memlekette tabiat ve medeniyet nasıl birbirine yaraşmış! Nasıl birbirinin komşuluğundan memnun görünüyor! Onlar birbiri için birer leke değil, biri ötekini tamlayan ve bütünleyen birer ziynet[17] olmuş, bu tabiat ve medeniyetin gerdeğine garip gün doğumlarından, gün batımlarından, gecelerden, gündüzlerden oluşan bir de kubbe kurulmuş..."

Şadan durdurulmayacak olsa İsviçre hakkında başlanan bu kasidenin saatlerle devamı tehlikesine maruz kalmak muhakkaktı. Dedim ki:

"Şiir dinlemeye hiç hevesim yok, azizim."

Birden itiraz etti:

"Fakat bütün bu mukaddimeler sana İsviçre'ye ait bir aşk hatırası anlatmak için, geçerken yolda koparılmış bir çiçek, bir gecelik bir aşk..."

"Dinliyorum!" dedim.

"Bunu bana ne tuhaf söylüyorsun!"

Kollarını iki tarafına salıvererek, başını önüne eğerek beni taklit etti:

"Dinliyorum!"

"Bunu söylerken sesini, tabibinin ağır bir tedavisine rıza gösteren bir hastaya benzetiyorum. Lakin mademki dinlemek için yenilemez bir tahammülün var, dinle azizim... Bilir misin, hayatta dinlemek şüphesiz söylemekten daha iyi bir tedbirdir."

Şadan'ı yine durdurmak lazım geldi:

"Dinlemek, pek iyi! Buna tahammül ederim, fakat dinlemenin felsefesine dair konuşacaksan mesele değişir."

Şadan tahta sedire oturarak:

17 Süs.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Öyleyse işte mukaddimesiz hikâye başlıyor," dedi.

"Yolumuzun üstünde İtalya ile İsviçre demiryollarını bağlayan Saint-Gothard Geçidi var. Bunu söylemeden geçerek hikâyeye başlamak bence büyük bir fedakârlıktır. Rica ederim, bu cömertlik dikkatten uzak kalmasın. İnsanların dağları delerek, uçurumları aşarak burada kazdıkları tüneller, kurdukları köprüler, bütün o yüz binlerce senelerin sükûtunda, kuşların bile barınamadıkları vahşet ve heybetle dolu kar yığınlarının uykusu içinde düdüğünü öttürerek, dumanlarını püskürerek, etrafın asırlık sakinliğine alayını serperek geçen trenleri uçurmak için vücuda getirdikleri harikalar hep hikâyeye mümkün olduğu kadar geç başlamak üzere kullanılacak vesilelerdir ki işte hepsini feda ediyorum, bütün bu şeyleri aynıyla insanı on altı dakikada yokluk düşüncesi içinde o uzun tünel gibi sözümün içinden çıkararak seni birden sabahleyin -işte böyle bir geceye benzeyen bir haziran sabahı- İsviçre'de küçük bir kasabaya atıyorum."

"Teşekkür ederim!" dedim.

"Biz üç kişiydik, yanımda aynı yolu takip eder iki İtalyan ressam vardı, bunlar da benim gibi birinci defa olarak İsviçre'ye geçiyorlardı, onlar da benim gibi Righi[18] zirvesine çıkarak o muhteşem güneşin doğuşunu seyredeceklerdi. Uykusuz geçen bir geceden sonra, sabaha karşı, henüz gecenin sabahtan perişan, uykulu bir buse ile ayrılmaya hazırlandığı ne karanlık ne aydınlık bir zamanda üçümüze de bir uyuşukluk gelmek üzereyken birden altımızda trenin bir durma hareketi bizi silkerek uyandırdı. Arabanın kapısına bir memur geldi, bizi aceleye davet eder bir emirle:

'Burada ineceksiniz, biraz sonra başka bir tren var,' dedi.

Çantalarımızı alarak çıktık. Şu dakikada bizi böyle meçhul, tenha bir köşeciğe atıverip vefasız, edalı bir yürüyüş

18 Rigi, Orta İsviçre'de bulunan Alpler'in bir dağ masifidir. Masif neredeyse üç farklı gölle çevrilidir: Lucerne Gölü, Zug Gölü ve Lauerz Gölü. Rigi Dağı, ressamlar ve yazarlar tarafından eserlerde konu edinilmiştir. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

manasıyla süzülerek uzaklaşan trenin arkasından hissettiğim şeyi tarif edemem. Burası mini mini bir istasyondu. Memurlara mahsus bir köşk, o kadar... Etraf derin bir sakinlik içinde, dumanlara boğulmuş bir sabah, henüz uyanmamış bir tabiat; hatta meydanda insanlara işaret edecek bir nişane,[19] bir köy başlangıcı bile yok; yalnız biraz ötede pencereleri, kapısı kapalı bir ev ki uykusundan gözlerini açmaya vakit bulamıyor. Bir dakika, kendimi her şeyden uzak, meçhul bir yerde kaybolmuş zannettim. Artık hiçbir şey beni buradan alamayacak, dünyanın bu unutulmuş köşesinden kurtarmayacak vehmini duydum. Arkadaşlarımda da galiba aynı his vardı. Hep sükût ediyorduk, nihayet istasyonun memuru bize yaklaşarak karşıdaki evi gösterdi.

'Orada beklersiniz,' dedi. 'Bir saatten ziyade vakit var.'

Çantalarımızı yüklendik. Bir dakika sonra, pencereleriyle kapısı inatçı bir sükût ile kapalı duran misafirhanenin önündeydik. Burası bir kulübeden büyükçe, bir evden küçükçe mini mini bir misafirhaneydi. Arkadaşlarımdan biri gülerek yumruğuyla kapıya vuruyor:

'İsviçre'nin kapısını çalıyoruz!' diyordu. Kapı açılmamakta ısrarlıydı, diğer arkadaşım: 'İsviçre derin uykularda...' diyordu. Ben ilave ediyordum: 'Lakin İsviçre bilmeli ki misafirlerinin karnı aç! Kapısı açılmayacak olursa korkarım ki duvarından aşmasınlar.'

Bu tehdidime karşı kapı açıldı ve İsviçre, başında gecelik takkesiyle, gözleri uykudan mahmur, henüz tıraş olmuş çehresiyle misafirlerini karşıladı.

İçeriye girdik. Bizi bir temizlik havası karşıladı. Kapıdan girer girmez Malta taşlarıyla döşenmiş, temiz, havasında daimî temizliğinden dolayı ferahlık veren havası teneffüs edilen bir avlu içinde bulunduk. Dört-beş masa mermer taklidi beyaz boyalarıyla bizi davet ediyor gibiydi. Misafirhane sahibi

19 İz, belirti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

pencerelerin kanatlarını açtı, bizden evvel çantalarımızı ellerimizden alarak masalardan birinin üzerine koydu ve bize bir tebessümle bakarak:

'Şimdi!' dedi, ayağında terliklerini sürükleyerek gitti.

Bu, 'Şimdi!' vaadinin manasını bir dakika sonra anladık. Bu, kıvırcık saçlı, henüz uykudan yorgun, ufak, gülümseyen gözlü, kırmızı yanaklı, yuvarlak çeneli -ah, hele bu çene- insana ısırmak hevesi veren tuhaf, çapkın, maskara bir çeneli, ancak on sekiz yaşında bir kız, misafirhanenin hizmetçi kızıydı. Gülerek bize geldi ve bütün memleketlerde yabancılara karşı ilk kullanılan lisanla -Fransızca, fakat garip, hoş, uzanarak, çekilerek, nağmeli bir köy Fransızcasıyla- '*Bonjour*!'[20] dedi. İki İtalyan arkadaşım bu zarif çehreye karşı neşelerini buldular, biri keçe şapkasını fırlatarak:

'Yaşasın İsviçre!' diye bağırdı, diğeri derhâl yerinden fırlayarak kızın, o insana ısırmak hevesini veren çenesini okşadı. Ben, bilmem, ne yaptığımı pek iyi hatırlamıyorum, fakat galiba öyle bir şey yaptım ki kız kahkahadan kırışarak elime vurdu.

Şimdi hep kahvaltıyı unutmuştuk. Üçümüz de kızın etrafını alarak onu nağmeli Fransızcasıyla söyletiyorduk. Ve ara sıra, bir kelimenin hoşa giden telaffuzu vesile olarak hep o çene okşanıyor, o kıvırcık saçların arasında saygısız parmaklar dolaşıyor, o on sekiz baharlık gençlik bahçesinden bir-iki küçük çiçek koparılıyordu. Kız bir aralık elimizden sıyrıldı:

'Kahvaltınızı getireyim!' diyerek uçtu.

O çıkar çıkmaz kızın çenesine hususi bir merak sardıran ressam:

'Ben bu gece burada dinlenmedikçe bir yere gidemem, siz beni Righi'de beklersiniz,' diyor. Öteki:

20 Fr. bonjour: Günaydın. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'Mümkün değil, seni yalnız bırakırsam kaybolursun, sonra ihtiyar annene ne cevap vermeli?' itirazını belirtiyordu. Aralarını bulmak vazifesi bana düştü:

'Burada birisinin kalması mutlaka lazım geliyorsa ben fedakârlığa hazırım!' diyordum.

Kız elinde kahvaltı tepsisiyle girerken gülerek benim son cümleme cevap verdi:

'Oh! Burada üçünüze de yer var. Yukarıda oda dört, üçünü misafirlere verebiliriz.'

Bu son sözü bize o gülen gözlerinin bir bakışıyla takviye ederek söylüyordu. Yemin ederim ki şu dakikada kızın gözlerinde şeytanlar vardı. Birden üçümüzde de aynı fikir uyandı: Üç oda! Ayrı ayrı odalar, herkese bir tane, hiç şüphe yok ki bunlardan biri bahtiyar olacaktı. Evet, işte kızın hususuyla bana bakan gözleri haber veriyordu ki...

Kız sütten, kahveden, taze tereyağıyla baldan oluşmuş kahvaltıyı masanın üzerine koyarak bize nasihat vermekte devam etti:

'Biraz sonra tren var, onunla göle gidersiniz, akşama kadar gezersiniz, akşam oradan gene trenle buraya gelirsiniz, sonra burada yemek yersiniz.'

Hep bir ağızdan:

'Sonra!' diyorduk.

O, çapkın bir kahkaha ile:

'Sonra? Geceniz hayrolsun, hep rahat rahat uyursunuz. Yataklar temiz, odalar temiz...'

Dudaklarını ısırarak, mini mini gözlerini süzerek bu temizlik fikrini doğrulamak istiyor; sonra o içinde şeytanlar oynayan gözleriyle bana bakıyordu. Onların vaatlerle dolu manası öyle önemli ve anlaşılırdı ki birden karar vererek bağırdım:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'Ben programı değiştiriyorum. Dünyada bana denmeyecek ki buradan geçtim de onun temiz misafirhanesinin temiz odasının temiz yatağında bir gece yatmadım.'

Arkadaşlarımın ikisi birden cevap verdi:

'Ben de!'

O zaman kız latif, insanın ciğerini gıcıklayan bir zafer kahkahasıyla:

'Öyleyse çantalar yukarıya!' dedi ve onların üçünü birden yakalayarak çıktı.

Dört Nahiyeler Gölü...[21] Oh! Bilmem bu gölü tarif etmek için insanın nasıl renkli fırçalardan oluşan bir kalemi olmalı..."

Şadan'a elimi uzattım:

"Gölü bırakalım, hikâyeye geri dönelim."

"Evet, onu bırakalım, tarif edebilmek mümkün de değil; fakat bilmem ki hikâyeye geri dönmek icap eder mi? Netice bir dereceye kadar anlaşılıyor, değil mi? Akşam yemeği yenecek, misafirhanenin o Malta taşıyla döşeli avlusunda beş on müdavim müşterinin son kadehlerini içerek gitmesi beklenecek; bir aralık tenha bir köşede kız sıkıştırılarak, 'Herkes yattıktan sonra, saat onda, kapınızı sürmelemeyiniz!' vaadi alınacak. Bu vaat arkadaşlarınızdan gizli tutulacak. Herkes dağılıp misafirhane sahibi son bir güzellik makamında artık büsbütün mevcudiyetini ortadan kaldırarak size, 'Allah rahatlık versin!' diyecek, biçare arkadaşlarınıza içinizden hem gülerek hem acıyarak gecenin saat onunu bekleye bekleye heyecan dolu odanıza çekileceksiniz."

"Evet, artık devam etmeyebilirsin," dedim.

Şadan güldü:

21 Dört Nahiyeler Gölü olarak bahsedilen yer "Dört Kanton Gölü"dür. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Yok, bu kadar ilerledikten sonra neticeyi de vereyim. Her şeyden evvel kulaklarının iffetine dokunmaktan çekinerek gecenin saat onundan tam on birine kadar olan zamanı geçelim. Fakat aşağıda misafirhanenin asma saati on biri çalarken eğer dikkatli biri oralarda hazır olsaydı, odamdan beyaz bir gölgenin çıktığını görürdü. Artık odamı sürmelememeye bir sebep de kalmadığı için kapıyı yavaşça kapadım, sürmeledim, kendi kendime, 'Evet, bana dünyada bu küçük kasabadan geçmiş de onun temiz misafirhanesinin temiz yatağında bir gece yatmamış denmeyecek,' hitabesiyle yatağıma girdim. Sabahleyin kedi tırmalamasına benzer bir gürültüyle uykudan uyandım, çekingen bir el kapımı tırmalıyordu. Yataktan atladım, kapıyı açtım. Arkadaşlarım beni görür görmez kahkahayı salıverdiler.

Biri diyordu ki:

'Bu ne saflık! Hiç insan İsviçre'de odasını sürmeler mi?'

Diğeri ilave ediyordu:

'Bu memlekette sürmeler odada yalnız bulunulmayan zamanlara mahsustur.'

Anlamıyor görünerek sordum:

'Siz sürmelediniz mi?'

Biri cevap verdi:

'On birden on ikiye kadar...'

Diğeri gülerek ilave etti:

'Ben de on ikiden bire kadar...'

'Ben şaşkınlık etmişim!' dedim. 'Çünkü asıl ondan on bire kadar sürmelemek lazım gelirken...'

Üç ağızdan müthiş bir kahkaha koptu. O kadar gülüyorduk ki dördüncü oda da uykusundan uyandı, kapısı açıldı, gecelik takkesiyle misafirhane sahibinin mahmur çehresini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve onun arkasında... Keşfet, bakayım? Onun arkasında da şeytan kızın kıvırcık saçlı başını gördük. Demek oluyor ki saat birden sabaha kadar da..."

Şadan'ı büsbütün susturmak lazım geldi:

"Yalan atıyorsun, azizim!" dedim.

Şiddetle itiraz etti:

"Hayır! Noktası noktasına doğru! Teşekkür et ki misafirhanede topu topu dört oda ile üç yolcu vardı!"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir Küçük Hatıra

Şadan bilmem kaçıncı sigarasını yakarak:

"Seni temin ederim ki her vakit, kayıtsız ve hayatın yalnız eğlenceye vasıta olan şeylerinden lezzet alan bir adam sıfatıyla kalamıyorum," dedi.

"Yok, bak gülüyorsun, azizim. Rica ederim, bu mesele hakkında beni şüpheyle dinleme. Ara sıra belki başkalarını kayıtsız bırakacak küçük şeylerden öyle şiddetli bir üzüntü hissederim ki -işte şimdi seni büsbütün güldürecek bir şey söyleyeceğim- evet, öyle şiddetli bir üzüntü hissederim ki kendimde bir şiir mayası hem hasta bir şiir mayası keşfederim."

"Yine bir hikâyeye mukaddime!" dedim.

"Hayır!" dedi. "Bu defa bir hikâye değil, sade bir hatıra, ihtimal bundan o kadar mutsuz olmak benden beklenmeyecek bir şeydir, fakat kendimi sana yüreği yufka -deminki tabiri kullanalım- hasta bir şiir mayalı bir adam sıfatıyla göstermek için değil, hissî bir hatıranın sadık bir tercümanı olmak için..."

"Sebepleri, illetleri bırakalım, hatıranı bana nakletmek için hevesinden ölüyorsun," dedim.

"Sen de dinlemek hevesinden..." dedi, sonra eliyle işaret ederek ilave etti:

"Senin kıymetli hayatını muhafaza için işte naklediyorum.

Size yabancı olan bir memlekette, bir halk arasında, o memleketin hazları ve lezzetleri, o halkın misafirperverlikte aşırıya kaçan lütfu ne kadar cazip olursa olsun, bazı saatler

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

oluyor ki kendinizi önü ardı geniş ve sonsuz ufuklarla çevrili, tenhalığından asabınızı titreten soğuk bir terk edilmişlik havası yayılan bir çöl içinde kaybolmuş zannediyorsunuz. Sebeplerini pek de araştırmaya lüzum görmeyerek her hadiseye bir isim takmakla kendisini muzaffer sayan tıp buna galiba daüssıla[22] diyor. Bence, bilir misin, isimler hiçbir şey ifade etmez. Tıbbın bu yolda zaferlerini sadece alkışlar ve geçerim."

"İsabet edersin," dedim; o tebessüm ederek devam etti:

"Bazı saatler olurdu ki mesela, bir akşamüstü, Cafe de la Paix'de[23] otururken Paris'in bu en güzide halk mecrasından türlü girdaplar çevirerek akıp giden insan dalgalarını, eteğini zarif bir hareketle kaldırıp seken bir Paris kızını yahut üç-dört arabanın arasından inanılamaz bir çeviklikle kıvrılıp kayan bir *Boulevard* adamını seyrederken birden o dakikada Köprü'de,[24] mesela bir bahar cuması, havanın güzelliği renk renk halkı Boğaziçi'ne, Haliç'e dağıtmak üzereyken, o Köprü'yü, alay alay akan canlı çiçeklerden oluşan taşkın bir nehir hâline getiren zamanlarda, işte orada bulunmak hevesini duyardım. Hayır, bu bir heves değil, bir ihtiyaçtı ki tatmin edilmemekle beni hasta ederdi. O zaman gözlerimin önünde neşeli, cilveli akan Paris'i silip kaldırmak ve bunun yerine Köprü'yü, o harap ve yıpranmış Köprü'yü, fakat benim memleketimin Köprü'sünü, ruhumun aşinası o renk renk halkıyla beraber Köprü'yü görmek için gözlerimi kapardım.

Bu ihtiyacı en ziyade bir yaz gecesi, odamda yapayalnız otururken hissettim. O gün huzurlu ve boş geçmiş bir günümdü. Bütün öğleden sonra Paris'i iri iri damlalarıyla ıslatan yağmuru seyrederek, odamın penceresinden, bu büyük memleketin hayat velvelesine birkaç saatlik derin bir uykunun

22 Yurt özlemi.

23 Cafe de la Paix, 30 Haziran 1862'de açılan ve Boulevard des Capucines ve Place de l'Opera'nın kesişme noktasının kuzeybatı köşesinde, Paris'in 9. bölgesinde bulunan ünlü bir kafedir. (y.h.n)

24 Galata Köprüsü. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rahatını çekmeye çalışıyor zannolunan semanın bulutlarına bakarak düşündüm. Bir dakika geldi ki bu temaşa[25] arasında o karanlık sema, hayalimin önünde yırtılır gibi oldu. O zaman bu Paris semasının bir köşesinde bir güneş, fakat Batı'nın o küskün, paslanmış zannolunan güneşini değil, bizim Doğu'muzun, bir çocuk gözünün latifliğinden nişane veren güneşini, o güneşin şevk veren şaşaasını gördüm. Bir dakika içinde İstanbul'da muhteşem bir bahar sabahının manzarasını seyrettim. Güneş Yuşa Tepesi'nden[26] yükseliyordu. Henüz şeffaf bir tül arkasında gizlenen Beykoz eteklerine karşı Sarıyer, Büyükdere, Tarabya rıhtımları tutuşuyor, bu sabah güneşinin tufanı altında bütün beyazlara boyanan sahil binaları neşeli ve mesut bir tebessümle gülüyor, sonra güneşin dalgaları birbirini kovalayarak, etrafa hafif bir şelale dökerek bütün iki sahilin eteklerini, tepelerini, korularını bir an içinde yaseminden yangınlar içinde bırakıyor, Çamlıca silkinerek uyanıyor, Adalar bu şaşaa altında bir aşk berraklığıyla sarhoş titriyor, sonra parça parça gölgeleri kovarak geniş ve beyaz atlas parçaları şeklinde İstanbul'un üzerine güneş parçaları döküyor, uçucu sıcak bir nefes Haliç'in sularına üfürülerek yanıyor. Kâğıthane Deresi'ne kadar güneşin sularda birbirini uyandıran buseleri koşup gizlenecek mahrem köşeler arıyor, bir dakika içinde bütün gençlik ve şiir ile dolu Doğu tablosu yaldızlı bir fırça ile lacivert bir dalga üstüne işlenmiş gibi titreyerek canlanıyordu. Birden o hülya temaşası söndü, yine gözlerimin önünde bu gündüzden bir gece icat eden siyah sema gerildi ve Paris'in demirden yapılmış yolları üstünde yuvarlanan azim, müthiş bir tren gürültüsüne benzer gürültüsünü, bu hayat ve gösteriş uğultusunu boğup susturmak isteyen bir inatla iri iri yağmur damlalarının bitmez tükenmez sakinliğini gördüm.

25 Zevkle hayranlıkla izleme, seyretme, piyes, oyun, temsil. (y.h.n)

26 İstanbul'un Beykoz ilçesinde yer alan ve denizden 201 metre yükseklikte bulunan bir tepedir. Yuşâ Türbesi'nin ve Yuşâ Camii'nin bulunduğu bir mekândır. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu hüzün manzarası karşısında bir uyuşukluk duydum, tekrar İstanbul'un o güzel güneşini bulmak için gözlerimi kapadım. Bilir misin, gözlerini lüzumundan fazla kapamak tehlikelidir."

Şadan bu tehlikeyi anlayıp anlamadığıma ortaya koyacak bir işareti bekliyordu:

"Galiba," dedim, "uyudun."

"Tebrik ederim, azizim," dedi. "Keşfettin, sezgine işaret edecek bir keşif ki işte lüzum görülünce seni müdafaa etmek için hatıramın bir köşesine kaydediyorum. Evet, uyudum, o yağmurun karşısında endişe verecek derecede uzun ve derin bir uyku ile uyudum. Daha kim bilir ne kadar uyuyacaktım, eğer o akşam umumi sofrada yemek yiyeceğimden haberi olan evin kızı beni uyandırmasaydı.

Gülüyorsun. Evin kızından kalbine mini mini bir çarpıntı düştü. Oh! O kadar korkulacak bir şey yok. Henüz on altı yaşında bir çocuk! Fakat Paris'te beş katlı bir dairenin bütün merdivenlerinden aşağıya yuvarlanan hayat döküntülerini, bütün şehrin sokaklarından çatı aralarına kadar tırmanan çamurları göre göre büyümüş, senelerden beri bu dairenin, küçük bir mahalleye benzeyen bu binanın esrar anahtarları belinde bir babadan bir anadan, galiba bir kapıcı hücresinde doğup yaşamış, yarın bir hafif sahnede iş bulabilmek ümidiyle bir gün raks derslerine devam eden, mini mini çamurlu potininin[27] ucuyla bir *cancan*[28] adımı yaparak sizin şaşkın yüzünüze karşı hayatının haşarı bir soru işareti çizgisi çizen bir çocuk; evet, on altı yaşında, fakat böyle...

Onun içeriye girdiğini hissetmemiştim. Saf kalplere kaza ile giren bir şeytanlık fikri gibi, ara sıra odama bir girişi vardı ki yalnız artık kapıdan dışarıya atılamayacak derecede girdikten sonra fark olunurdu. Birden uykumun arasında, bur-

27 Koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.

28 Fr. cancan: Kadınların oynadığı hareketli bir Fransız dansı. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

numun ucunda, dudaklarımın kenarında bir şey, beni gıcıklayan, şüphesiz uykumun arasında güldüren bir sinek duydum. Gözlerimi açtım: Bu sinek oydu. Çapkın kız hem sarı hem kırmızıya benzeyen saçlarının birkaç telini bükerek önüme çömelmiş, biçare uykumun saf teslimiyetiyle eğleniyordu. Ben gözlerimi açınca karşımda küçücük vücudu bir kahkaha fişeği gibi patladı.

'Ninette! Mini mini rahatsız edici sinek!' dedim.

"Bilir misin, seni yakalarsam."

Ninette! Nina! Ninnon!

Onun bu cevher isimden azmış takım takım unvanları vardı ki her makam üzerinde tekrar edilebilecek şakrak bir şiirin nakaratına benzerdi.

Benim tehdidime karşı ayağa kalkarak, yumruk kadar suratını uzatarak, ince dudaklarının öfkeli görünmek isteyen bir hususi resmiyle:

'Yakalayınız bakalım, korkunç efendi!' dedi. Onun böyle yakalanmaya meydan okuyan bir küstah edası vardı ki beni titretirdi. Onu yakalamak? İşte uzun bir bahis... Herhâlde bugün tehdidime bir netice vermemeyi tercih ettim. O bana dedi ki:

'Ciddi konuşalım, rica ederim. Sizi şimdi aşağıda bekliyorlar. Yemek yiyeceksiniz... Sonra? Sonra ne yapacaksınız?'

'Uyuyacağım!' dedim. İki kollarını açarak, mini mini ağzını bir tekerleğe çeviren uzun bir hayret nidasıyla:

'Oh!' dedi, sonra ilave etti:

'Lakin yaşamak uyumaktan ibaretse ölüm nedir?'

'Yaşamanın uyumaktan ibaret olduğunu tecrübeyle bilirim, ölüm de, galiba, uzak, pek uzak bir yere uçmak olacak...' dedim. O zaman bana yalvardı:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'Öyleyse bu gece yemekten sonra ölelim, olmaz mı? Beraber, ikimiz... Mademki ölmek uzak bir yere uçmak demektir. Sizinle buradan çıkardık, uzak, uzak bir yere giderdik. Nereye, bilir misiniz? Champs de Mars'a,[29] bu gece orada şenlik var, Eyfel Kulesi'ne çıkardık. Ne güzel, değil mi? Benimkiler...', babasıyla annesi için böyle derdi:

'...Benimkiler sizinle beraber gezmeme izin verirler. Sizin için her vakit, 'Oh! Bir muhterem efendi!' diyorlar. İşitseniz, sizin için daha ne güzel şeyler söylüyorlar! Anlarsınız ya. Bunları ben tekrar edemem. Düşünün bir kere! Bir genç kız!'

Dudaklarını burarak, gülerek bu, 'Genç kız!' sözünden sonra yüzüme bakıyor, sonra parmaklarının ucuyla çenemi okşamak isteyerek:

'Anlaştık, değil mi, muhterem efendi?' diyordu.

'Elini çek, Ninette! Kendini küçük bir çocuk zannediyorsun. Düşün bir kere: Bir genç kız!'

Sonra birden kendi kendime bir an içinde yağmurlu bir akşamın ardından bir gece Büyükdere rıhtımında yayan bir gezinti aklıma geldi, tekrar şu dakikada o tabiplerin daüssıla dedikleri şeyi duydum. O anda yine o gezintiyi yapmak istedim.

Dedim ki:

'Razı oluyorum, fakat iki şartla. Birincisi: Yayan gideceğiz, ikincisi: Bana hiç söz söylemeyeceksin.'

Sevincinden ellerini çırptı:

'Birincisi kolay, ikincisi zor, fakat ne yapalım? İnsan elinden geldiği kadar çalışmalı...'

Bir saat sonra kolumda Ninette, yavaş yavaş yağmurdan ıslanmış sokakları geçerek ilerliyorduk. Böyle tenha, oldukça

29 Paris'te halka açık, büyük ve yeşil alanın adıdır. Kuzeybatısında Eyfel Kulesi, güneybatısında École Militaire yer alır. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

karanlık sokaklardan geçtikçe gecenin nemli havasının yüzüme temasından haz alıyordum. Hayalimde yine böyle koltuğumda bir küçük vücutla, biçare unutulmuş taze senelerin taze bir hatırasıyla Büyükdere Rıhtımında yürüyor gibiydim. Derin bir hüzünle kalbimde ince bir ağlamak arzusu vardı.

Ninette, sıkı sıkıya yanıma yanaşmış, karara uymak için söz söylememeye çalışıyordu.

Nehri takip ediyorduk, fakat ben artık Paris'te Sen[30] kenarında değildim. Artık kolumdaki Ninette değildi. İstanbul'da, karanlık bir gecede, Büyükdere Rıhtımındaydım ve kolumda...

Oh! Bilsen o dakikada o uzak gençlik hatırası bana ne derin bir ağlamak ihtiyacı veriyordu. Belki ağlamak üzereydim, birden Ninette azar işitmekten korkan bir çocuk sesiyle nihayet şartı bozarak:

'Uyuyor muyuz yoksa ölüyor muyuz?' dedi.

'Hayır! Ölüyoruz' dedim. 'İşte uzaklara gitmiyor muyuz?'

'Küçücük hatıram eğer beni aldatmıyorsa Champ de Mars gece şenliğine gidecektik.'

'Evet!'

'Öyleyse buradan...' dedi.

Köprüyü geçtik. Biraz sonra Champ de Mars'ta kalabalığın içindeydik. Ancak yürüyebiliyorduk, meydanda bir insan deryası kaynaşıyordu.

Biz daima yürüyor, bu kalabalıkta yol açmaya çalışarak ilerliyorduk. Ben artık ona uyuyordum. Bir çocuk teslimiyetiyle onun sevk ettiği tarafa gidiyordum. Birden müthiş bir gürültü oldu ve meydanda toplanmış binlerce insan göğsünden bir hayret feryadı, bir dehşet velvelesi koptu; bir kuvvet gözlerimi başımın yukarısına bakmak için sevk etti.

30 Fr. La Seine: Fransa'nın ikinci uzun nehridir. 776 km uzunluğundadır. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gece şenliği Eyfel Kulesi'nden başlıyordu. Medeniyetin yükselen bir yıldızı, demirden bir zafer şahidi şeklinde semalara fışkıran, donmuş bir şelaleye benzeyen bu üç yüz metrelik kule, mini mini bir elektrik düğmesiyle bir an içinde baştan aşağı kırmızı alevler içinde kalmış, bütün medeniyet cihanına çalışmak gayesini gösteren bir uyanış meşalesi şeklinde yanıyordu.

Şu dakikada bu gürültünün, bu velvelenin, sonra bu gözleri dolduran ateş sütununun bende bir sihir etkisi oldu; dehşetimden, hayretimden, artık pek iyi bilemiyorum neden, titredim; dimağımın sarsıldığını hissettim: iki damla yaşın gözlerimden koptuğunu duydum. Tam bu sırada, yanımda söze başlamaya doğrudan doğruya cesaret edemeyerek Ninette kolumu dürttü ve dedi ki:

'Galiba yanlış yol takip ettik. Ben ölmeye razıydım, fakat beni cennete götüreceksiniz zannıyla -küçücük parmağını kaldırarak kulenin yangınlarını gösterdi- burası cehennem olmalı...'

Gülerek yüzüne baktım, o da bana baktı, birden:

'Lakin siz ağlıyorsunuz,' dedi.

Gülmekte devam ederek gözlerimin ucundan bilinçsizce yuvarlanan iki damlayı sildim:

'Evet!' dedim, 'Demin düşünürken, uzak, pek uzak bir hatıra aklıma gelmişti de...'

'Mutlak bir aşk hatırası, uzaklarda, memlekette, bırakılmış, kaybolmuş bir şey... Oh! Bilseniz ben böyle şeylere ne kadar incelik duyarım. Şimdi, ister misiniz sizinle beraber ağlayayım.'

Ben gülüyordum, çapkın kız potinlerinin ucuna basarak, söylemek istediği şeyi bütün bu halktan, kulenin cehenneminden saklamak isteyerek kulağıma kadar yükseldi, gözlerimizin önünde dikilen cehennemin fesat veren bir şeytanı gibi:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'Lakin muhterem efendi, burada, sizi ağlatan hatıralarınızı unutturacak şeylere tesadüf edemiyor musunuz?' dedi.

Tehdit eden bir sesle bu küçük fitneci şeytanı susturdum:

'Ninette! Unutuyorsun ki şartlarımızdan biri sessiz kalmaktı,' dedim."

***

Gülerek Şadan'a sordum:

"Lakin ne için o küçük şeytanı konuşturmak istemiyordun?"

Şadan başını sallayarak cevap verdi:

"Bilmem, fakat o gece eski hatıramla aramızda başka bir şey koymamak istiyordum galiba..."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ormanda Seyran

Şadan, uzak bir hatırayı takip ediyor gibi gözlerini süzdü, dudaklarından düşmeyen sigarasının nefesini mini mini bir bulut şeklinde, nihayet bir ucunu göstermeye başlayan aya karşı püskürdü ve:

"Biçare Ninette!" dedi. "İşte dikkatle bakılacak bir sima! Paris'in iki kaldırımı arasında açılmış, yarın beş dakikalık bir zevk için, geçenlerden biri tarafından koparılacak yahut kaba, merhametsiz ayaklar altında çiğnenerek çamurlara düşecek bir çiçek... Kim bilir, şimdi ne yapıyor? Dördüncü katın üç numaralı odasının önünden geçerken bir vakitler bir alay ve şeytanlık kahkahası içine karıştırarak, 'Muhterem efendi!' dediği Şarklıyı hatırlıyor mu? Doğulu! Ben ona ilk önce bunu haber verdiğim zaman karşımda donmuş, içinde bütün Paris cehenneminin kıvılcımları yanan sarı gözlerini yüzüme dikerek bir müddet durmuş, sonra bir Doğu adamının karşısında bulunmak harikasına inanamayarak:

'Doğulu! Siz şimdi Doğulusunuz, öyle mi?' demişti. Onun küçücük beyninin içinde, Doğu'ya dair öteden beriden toplanmış, birbirine eklenmiş, sonra bir genç kız hülyasıyla özenilerek süslenmiş fikirler vardı. Batı'nın Doğu'ya dair icat ettiği hurafelerden birer katre onun beynine damlayarak büyümüş, türlü garip yollar çizerek hayalinde, sahillerinin gül bahçelerinde bülbüllerin ebedî mehtaplara şiirler okuyan şakıyışlarıyla sarhoş sevda perileri dolaşan dereler vücuda getirmişti. Bende, o hayalî Doğu'nun bütün saadetlerini bulacağını, bu Doğulunun kendisine görülmemiş şiir ve aşkla ufuklarını açacağını düşünmüştü. Eminim ki hâlâ dördüncü katın üç numaralı odasının önünden geçerken kalbinin küçük bir çarpıntısı burada ölmüş bir emelin gömülü olduğunu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

haber veriyor; fakat yine eminim ki bu hatıra onu en şeytanca bir kahkahasıyla o odaya girmekten, Doğulunun aksine o kıvılcımlarla yanan sarı gözlerini dikerek insanı titreten bir mana ile bakmaktan men edemiyor. Ben de kaç kereler bu gözlerin karşısında titremiştim. O bana hem hiddet eden hem cesaret veren gözleriyle bakarken kendi kendime derdim ki, 'İşte bir mahluk ki ya yarın ya öbür gün, hatta bir şiir tesellisi bile almayarak bir kazanın sert eliyle kirletilecek. Buna ne kendisi şaşacak ne babasıyla annesi... Bu, beklenen, muhakkak bir kaza ki daha fazla gecikemez. Bir sene sonra, beş sene sonra, herhâlde bir zaman gelecek ki operanın raks takımında küçük Ninette, şu gazetelerde zevk hayatına, giyinişine, hatta sevda olaylarına dair fıkralar okunan yeni yıldız dürbünlere hedef olacak; caddelerden birinde bir Rus prensinin yahut bir Avusturya baronunun alıverdiği konak, Bolonya Ormanı'nda[31] Yahudi sarraflarından birinin hediye ettiği parlak lando[32] parmakla gösterilecek ve o zaman küçük Ninette dördüncü katın üç numaralı odasında kendisine korka korka bakmaktan başka bir şey yapmayan Doğuluyu hatırlayarak hiddetli bir omuz silkintisiyle, 'Ahmak!' diyecek...'

Lakin bir gün mağlup oluyordum yahut galip geliyordum. Bilirsin ya, bu meselelerde tabirler bakışa göre başka şekil alır.

Bir haziran sabahıydı, yatağıma kadar gelen bir güneş ışığı beni uyandırdı. Bu, insana birden sahra gezintileri arzusu veren, memleketten kaçarak uzaklarda tabiatın kucağına girmiş olmak hevesini uyandıran bir güneş parçasıydı ki hemen damarlarımda ateşlerinin kıvılcımlarını dolaştırdı, ruhuma sanki bir demet papatyanın taze kokusunu serpti. Birden kendi kendime bir seyahat hattı çizdim: Nehir kenarına inmek, mini mini vapurlardan birine atlamak, nehrin sahillerini

31 Fr. Bois de Boulogne: Boulogne Ormanı. (y.h.n)

32 Fr. landau: Karşılıklı ikişer kişilik oturma yerleri ve önden, arkadan açılır kapanır körükleri olan, dingilleri paralel düzenlenmiş dört tekerlekli binek arabası. (y.h.n)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

seyretmekten yoruluncaya kadar gitmek, sonra herhangi bir yere çıkarak Paris'in etrafında köylülüğünü muhafaza eden o köşeciklerden birinden ormanlara girmek, gezmek, gezmek, gezmek...

Hayalimde bu seyahati hazırlayarak giyiniyordum, kapıma tık tık vuruldu.

'Giriniz!' dedim. Dışarıdan Ninette'nin sesi, o içinde bir kahkahanın çıngırak gibi öten sesi cevap verdi:

'Giriniz! Peki, ben de başka bir şey istemiyorum fakat nereden?'

Kapıya giderek sürmesini çektim. Elinde bir eski gazeteye sarılmış paketiyle Ninette içeriye girdi. Sabahleyin odamın sakinliğine haşarılık verecek bir hücum daha: Pencereden bir güneş hattı, kapıdan bir bahar çiçeği...

Ninette, girer girmez durdu, sağ elinin başparmağını alnına koyarak:

'Durunuz,' dedi; 'bir şey söylemeyiniz. İşte gördünüz mü? Unuttum, oh! Tamamıyla unuttum. Bilseniz, ne tuhaf! Bütün fikirler başımın içinden bir rüzgâr gibi geçiyor, bir kere geçtiler mi -parmaklarını ağzına götürerek bir rüzgâr taklidi yapıyor, puf diyordu- artık hiçbir şey kalmıyor, ne bir iz ne bir gölge... Söyleyiniz, bakayım, ben buraya ne için çıktım? Şüphesiz merdiven boş yere çıkılmaz, değil mi? Elbette bir sebep vardı. Ya bir şey isteyecektim ya bir şey söyleyecektim -potininin ucu ile tahtalara vurarak kendi kendisine soruyordu- neydi, neydi?'

Onun ara sıra olmayacak sebeplerle raks derslerini almaya giderken doğrudan doğruya sokak kapısından çıkacak yerde ters dönerek dördüncü kata kadar çıkıp üç numaralı odaya uğramak âdetiydi.

Elinden paketini iskemlenin üstüne bıraktı:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'Oh!' dedi, 'Aklıma gelmeyince inmeyeceğim. Ben tabiatımı bilirim, tam aşağıya iner inmez hatırıma gelir sonra merdiveni tekrar tırmanmalı. Zayıf bacaklarıma yazık değil mi? Raks hocası, ihtiyar maymun herif her vakit söylüyor ki bacaklarımda bu cılızlık devam ederse sahnede hiç iyi olmayacakmış...'

Tehdit ederek:

'Ninette!' dedim, 'Hocalarının düşüncelerini kendin için muhafaza etmelisin.'

Bir şey söylemeyerek dudaklarını burdu. Sonra birden raks derslerinden sirayet eden bir alışkanlıkla konuşmasında bir parende yaparak ve eliyle açık renk elbiselerimi göstererek sordu:

'Siz bugün bir yere mi gidiyorsunuz?'

'Belki!' dedim.

'Müphem cevaplardan hiç hazzetmem.'

'Ben de saygısız sorulardan...'

Küskün bir çehre ile:

'Bu sabah hiç nazik değilsiniz,' dedi, 'şimdi odanızdan çıkıp giderdim, ama o şey hâlâ hatırıma gelmiyor ki...'

Birden sustu; aklına gelen fikri kaçırmaktan, ürkütmekten korkarak ağzı yarı açık durdu:

'Bakınız,' dedi, 'şimdi ne diyorum, bilir misiniz? Ben buradan paketimi alarak inerim, kapıdan çıkarım, benimkiler ne zanneder?'

'Akıllı kızları her günkü gibi derslerine gidiyor zannederler.'

Bir çocuk sevinciyle ellerini ovuşturdu:

'Zavallı saflar! Evet, öyle zannederler. Hâlbuki bu kızları sizin dediğiniz gibi pek de akıllı değil, biraz yaramaz, biraz

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çılgın; biraz Türk dostuyla beraber, dersleri, ihtiyar maymun hocayı kendi hâllerine bırakarak ufak bir kaçamak yapmak için hevesinden ölüyor. Onun için kapıdan çıktıktan sonra kaldırımın üstünde bekliyor yalnız beş dakika; kapıdan biri daha çıkıyor, ikisi beraber, kol kola, uçuyorlar, Paris civarında bir ormana doğru... Neresini isterseniz...'

'Mümkün değil!" dedim.

'Niçin, söyleyiniz bakayım, niçin? Ha, evet, belki başkalarıyla beraberseniz...'

Bu son cümlesinde öyle bir sitem vardı ki cevap verdim:

'Hayır, Ninette! Yapayalnızım, fakat senin kadar bir çocuğa kapılarak babanla anneni aldatmak aklıma yatmıyor.'

Bu defa en çılgın kahkahasını salıverdi:

'Lakin onları ben aldatacağım, siz değil. Düşünün; ne güzel eğlenirdik! Paketimde ne var bilir misiniz?'

'Raks çarıklarınla uzun çorapların...'

O, cümlemin aşağısını takip etti:

'Ekmek, peynir, soğuk kızartma, bir avuç siyah üzüm, mini mini bir şişe şarap; buna bir kutu balıkla biraz daha ekmek, biraz daha şarap, biraz daha bir şeyler ilave ederek; onlar da bir küçük paket olurdu, gider bir sahra köşesinde yahut bir ormanın dibinde... Hayır hayır, orman değil, ormanlar tehlikelidir, değil mi?'

Bana yanaşıyor, o sarı gözleriyle benden evet cevabı dileniyordu:

'Mümkün değil!' dedim.

Birden fırladı, paketini kaptı ve odanın kapısını hiddetle savurarak merdivene atıldı.

Onu bu hiddetle çıkıp doğruca dersine gitmiş zannedersiniz siz de babasıyla annesi gibi safsınız. Şeytan kız kendisini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

göstermeyerek beni sokakta beklemiş ve orada artık yapışınca terk edilemeyerek takip etmiş, benimle beraber vapura kadar gelmişti. İlk önce sokakta kalabalığın arasında karşıma çıkınca beni tanımıyormuşçasına yüzüme bakmıyordu.

Ben çekinmeden sormuştum:

'Ninette! Burada ne arıyorsun?'

Gayet ciddi bir tavırla önüme dikilerek cevap vermişti:

'Efendi, tanımadığınız kızlara ne hakla söz söylüyorsunuz? İşte görüyorsunuz ki elinde küçük paketiyle yapayalnız uslu bir kızcağız sahraya gidiyor.'

Sonra gülerek yanıma sokulmuştu.

'Ne yapayım? Bugün sizinle beraber otların üstünde koşmak için o kadar heves ediyorum ki...'"

***

"Bir saat sonra tenha bir korunun altında Ninette bir elinde hasır şapkasını sallayarak, ötekinde küçük paketini savurarak koşuyordu. Ben, elimde köyün bakkalına uğranılarak alınan ufak tefeklerle, yavaş yavaş takip ediyordum. O geveze serçe kadar yaramaz, ben bir yüksek mektepte felsefe muallimi kadar ciddiydim. O gençliğinin bütün heyecanlarıyla bağırıyor, ötüyor, koşuyor, gülüyor, benimle alay ediyordu; ben ormanlarda kelebeklerin arkasına düşmenin tehlikeli bir şey olduğunu, bundan kelebeklerin kanatlarında birer yarayla sizin parmaklarınızda birer lekeden başka bir şey kalmadığını düşünerek bir ihtiyar tembelliğiyle yürüyordum.

Birden elinden şapkasını bir ağacın altına attı, onların üstüne düştü, uzaktan bana bağırdı:

'Yemek! Yemek!'

Paketler çözüldü, balık kutusu, peynir kâğıdı, soğuk kızartma, bir parça tereyağı, üzüm, şarap, hepsi otların üstüne kondu. Bunlar birer birer çıktıkça sevincinden bağırıyor,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bunları karşılayacak tuhaf kelimeler bulunuyordu. Paketinin içinden çıkan çarıklarla çoraplar bir kahkaha ile hasır şapkanın üstüne atıldı.

Koruda bizden başka kimse yoktu, ara sıra yaprakları hışırdatan bir iki serseri kuş, otların üstünden havai[33] birer çiçek gibi koparak kırık kırık hamlelerle güneşten kaçan kelebekler, öteden beriden ormanın sakin köşelerinde esrar arayan birkaç güneş ışığı; daha sonra bu sessizlik âleminin üzerine avuç avuç taze kahkahalardan çiçekler serpen Ninette...

Ninette ara sıra birden susuyor, yarısını boşalttığı şarap kadehini ağzından ayırmayarak ormanın derin sessizliğini dinliyor, tuhaf bir ürkme manasıyla gözlerini açarak:

'Korkuyorum; bu sessizlikten, bu ormandan, bu yalnızlıktan korkuyorum,' diyordu; daha ziyade yanıma sokularak ilave ediyordu:

'Söyleyiniz bakayım, niçin korkuyorum?'

Bir aralık elinden kadehi çekerek:

'Ninette! Yeter artık, çok içiyorsun, fena olacaksın!' dedim.

Şişeyi kaptı, içti, içti, sonra eliyle güneşi göstererek:

'Zannediyorum ki bu şarapla güneşi içiyorum,' dedi.

Şimdi gözlerinde bir perişan nazar, sözlerinde bir gevşeklik vardı; fakat bu ormandan, o güneşten çıldırarak sevincini nasıl göstereceğini bilemiyordu. Birden şapkasının üstünde çarıklarla çoraplarına gözleri ilişti:

'Ah!' dedi. 'İşte bir fikir daha! Gördünüz mü? Ben size demedim mi? Bana fikirler takım takım gelir. Ben bugün dersten kaçmadım mı? Şimdi kaybolan dersi yakalamalı... Amma ne güzel! Düşünün bir kere... Burası bir orman, hakiki bir orman, ben ta şuradan, şu ağaç kümesinin yanından fışkırmış bir raks fıskiyesi, bir orman perisi; siz yine böyle,

33 Hava ile ilgili, boş, değersiz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

otların üzerinde uzanmış, sanki uyuyorsunuz. Oh! Bakınız, size bir kaside, bir raks kasidesi hazırlayayım: Hazırlayan küçük Ninette... Ne güzel, ne güzel... Sahneye çıkmadan evvel sanatımın ilk çiçeğini size vereyim. İstiyorsunuz değil mi?'

Bu küçük beynin içinde doğan bu fikir o kadar hoştu ki reddetmeye kuvvet bulamadım. O, şimdi oturmuş, ayaklarından potinlerini fırlatıyordu ve bana diyordu ki:

'Raks! Raks! Bu nedir, bilir misiniz? Bu, her yerde, ötede beride gördüğünüz şeylerden, oyuncaklardan, o çocukça sıçramalardan ibaret bir şey midir? Siz gelmelisiniz de bizde dersleri takip etmelisiniz, hocaları dinlemelisiniz, sonra gidip büyük sahnede büyük sanatkârları görmelisiniz, o zaman anlarsınız ki raks başka bir şey olmuş, başka bir mana kazanmıştır. Raks nedir size söyleyeyim: Raks vücudun musikisidir, vaziyetlerin, hâllerin şiiridir, raks bir lisandır ki söyler, şakır...'

Küçük Ninette'te bir sanatkâr sıfatı ortaya çıkmıştı. Onu hiç bu hâliyle görmemiştim, mini mini lehçesinde bulunabilen tabirlerle bana raksı anlatırken gözlerinde sanat sevdası tutuşuyordu. Ben şaşkınlıkla dinliyordum.

'Ninette, ne güzel söylüyorsun, seni sade öter bir kuş zannediyordum.'

'Teşekkür ederim!' dedi.

'Bir parça da söyler, fakat her şeyden ziyade uçar.'

Potinlerini atmıştı, uzun raks çoraplarını giymek lazım gelince birden utandı, bütün genç kızlarda her şeye rağmen kalan bir utangaçlıkla çoraplarını ve çarıkları yakalayarak, potinsiz ayaklarıyla otlara basarak bana:

'Siz yerinizden kımıldamayınız!' dedi ve koşarak karşıda bir ağacın arkasında kayboldu.

Ben, kımıldamadan, otların üstünde uzanmış, yatıyordum; beş dakika sonra ağaç kümesinin arkasından Ninette'in

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çıktığını gördüm: Paketlerin ipiyle eteklerini dizlerinin biraz yukarısına kadar kaldırarak belinden bağlamış, saçlarını çözerek onların hem sarıya hem kırmızıya benzeyen tufanını omuzlarına serpmiş, gergin çoraplarının üstüne çarıklarının mavi şeritlerini sarmış, bir uçucu raks ile bana geliyordu. Bu, artık şu dakikada Ninette değildi, biraz evvel onun dediği gibi ormanların esrarla dolu boşluklarında yetişmiş bir sevda çiçeğiydi ki raksı, bir şiir ile aşk şakıyordu. Bir kelime söylemeyerek, bir rüya seyredercesine, bu raks kasidesini seyrettim.

Evet, bu bir kasideydi. Sevda ihtiraslarının bütün lisanlarını söyleyen, bütün emellere, sıkıntılara, saadetlere, hicranlara tercüman olan bir şiirdi. Ben, mest, dehşete düşmüş, kendimi unutarak, hiçbir şey düşünmeyerek seyrediyordum. Birden raksın heyecanlanmış bir kanat çırpışından sonra Ninette yavaş yavaş suyu kesilen bir fıskiyenin can çekişmesi gibi hafif dairelerden geçerek hamle hamle kesilmeye, sönmeye, küçülmeye, uçarken inmeye başladı. Bir saniye içinde zannettim ki bu şiir hayali eriyip topraklarda kaybolacak. Öyle olmadı. Ninette yerinden fırladı; ta yanıma; omzuma, başını koydu:

'Of! Yoruldum, başım dönüyor!' dedi.

İkimiz de sustuk.

Bu köşecikte kimse yoktu, yalnız ara sıra yaprakları hışırdatan tek tük kuşlarla öteden beriden canlanarak uçan kelebekler, ağaçların arasından süzülerek bir uçucu kevser suyu gibi ayaklarımıza serpilen güneşler, daha sonra demin buradan fışkıran raks fıskiyesinin henüz havalardan dökülen hafif rüzgârının zerreleri altında yorgun yorgun soluyan bir canlı bahar...

Bu bahar saçlarından, göğsünden uçan mest edici hafif rüzgâr başımı döndürüyordu. İkimiz de söylemeye cesaret edemiyorduk, bu öyle bir zamandı ki şu ormanda, şu vaziyette uzun uzun kalmayı arzu ettirebilirdi. Birden kendi ken-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dimden korktum, şüphesiz Ninette de korkmuştu, sessizliği o bozarak dedi ki:

'Bizi böyle görseler ne derler?'

Onun beklediği cevabı vermemek için şaka yaptım:

'Artık yorulmuşsunuz, evinize gitseniz iyi olacak,' derler.

Hızlı bir hareketle yerinden kalktı, dargın bir çehre ile:

'Peki!' dedi.

Beş dakika sonra hazırlanmış, yola düzülmüştük. Yan yana yürüyoruz, fakat dargınlık devam ediyordu, Ninette bir kelime bile söylemeyerek hep önüne bakıyordu. Ormandan çıktıktan sonra sessizliği bozdu, çapkın bir nazarla yüzüme baktı ve:

'Genç kızlar için ormanlarda gezmek tehlikelidir, derler amma...' dedi."

***

Şadan hikâyesini bitirdikten sonra ayağa kalktı ve içini çekerek:

"Biçare Ninette!" dedi. "Acaba o ormana tekrar gitti mi?"

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir Seyahat Sahifesi

Hatırına gelen tuhaf bir şeyi muhatabına söylemek için meraklandırmak isteyen bir adam tavrıyla Şadan kendi kendisine gülümsüyor, ara sıra bıyıklarının ucunu burarak yandan bana bakıyordu. Bir hikâye anlatmak istediğini hissediyordum, inat ederek sormadım. O benim sessizliğimden biraz bozuluyor, tebessümü biraz donuklaşıyordu, sonra daha fazla bozulmamak için -sanki kendisini zapt edemeyerek- küçük bir kahkaha salıverdi. Dedi ki:

"İnsan her vakit beyaz bir zambak gibi saf kalamaz, değil mi azizim? Özellikle o insan dediğimiz mahlukun henüz yaşı yirmi, bıyıkları henüz birçok kadınların rüyalarını gıcıklayacak kadar çekici olursa. Bakınız bu tehlikeli bir şeydir. Kadınların rüyalarını gıcıklamaya gelmez, onlar o kadar öç almaya meyillidirler ki mutlaka bir gün sizi yahut o güzel bıyıklarınızı yakalayarak, 'Beni sakin uykularımın içinde ne için rahatsız ettiniz? İşte cezasını çekeceksiniz!' demek isterler. Bu mahluklar için istemenin ne demek olduğunu bilirsiniz ya, bir şeyi istediler mi, o şey olmuş demektir.

Sizin yaşınız yirmi demiştik. Tecrübeleriniz de yirmi yaşını henüz geçmemiş, gençlik hatıralarınızda ancak mahrum bir aşk ile faydasız tesellilerden oluşan kısa bir emel bütünü var, seyahate çıkıyorsunuz; görülmemiş memleketler, görülmemiş insanlar, görülmemiş hayatlar içinde bir sene, iki sene dolaşacaksınız. Maksadınız gayet saf: İşte o görülmemiş şeylerden mümkün mertebe görmek... Kısa emel mecmuanıza başka sayfalar ilave etmek, seyahatinizin düzenine açıkça dâhil olan maksatlardan biri değil, fakat dünyada bazı kabahatler vardır ki sorumlulukları başkalarına ait olmakla beraber neticeleri kendinize döner..."

Şadan'ın âdetiydi: Bir şey anlatmak istedi mi, mutlaka karşısındakinin dinlememek inadını kırmak isterdi. Tebessümünün yapamadığı şeyi nutku meydana getirmiş oldu. Artık sabredemeyerek sessizliği bozdum:

"Şadan!" dedim, "Filozoflaşmaktan hiç hazzetmez oldum, maksadın bir şeyden bahsetmekse..."

Birden sözümü kesti:

"Yok, azizim!" dedi, "İşte sana safsın derim de bana itiraz eden bir nazarla yüzüme bakarsın, vaaz değil biraz açık bir hikâye anlatmak için süslü bir mukaddime yapıyordum. Bilirsin ya, mukaddimeler başlıklara benzer, ekseriyet üzere onlardan doğacak etki bütün ayrıntıların ifadesini değiştirir. Başlıklar, altındaki dimağın içeriğini saklamakla görevlidir. Mukaddimeler de işte ondan sonra gelen şeyleri gizlemek, çiğ renkleri biraz donuklaştırmak, şiddetli noktaları hafifletmek vazifesiyle görevlidir. Bir kitap okuyacak mısınız, eğer mukaddimesini okursanız işiniz bitmiştir. Emin olunuz ki onun aldatan tesiriyle kitabın sonuna kadar etkilenmiş olacaksınız. Birisini dinleyecek misiniz, eğer mukaddimeye kulak asarsanız..."

"Şimdi de mukaddimeye dair bir nutuk!" dedim.

Şadan birden sesini çevirdi, dedi ki:

"Bilir misin azizim, sen saf olmakla beraber... Oh! Bu bence şüphe edilemeyecek bir noktadır. Evet, saf olmakla beraber ara sıra oldukça hayrete değer anlayışın var. Tebrik ederim. Anlıyorum ki aldatılmak istemiyorsun. Floransa'da komşumun hikâyesini olduğu gibi dinlemek, hevesindesin. Öyleyse yukarıda yapılan mukaddimede ufak bir değişikliğe lüzum var. Ne demiştim? O kısaltılmış mecmuaya başka sayfalar ilavesi, seyahat düzenlemesine dâhil olan bir maksat değildi, demiştim. Yalan! Sırf yalan! Bu maksat seyahatin asıl gereklerinden biriydi. Kabahatin mesuliyetini yalnız yirmi yaşımla bıyıklarıma atfetmek sahte bir namus gösterişinden ibaret olacaktı.

Floransa'da on beş günlük ikametime en fazla uygun bir yer olmak üzere Arno Nehri'nin[34] kenarında bana tavsiye olunan bir eve gitmiştim. Burası öyle bir yerdi ki daimî kiracılarından başka geçici misafirlere verilecek odaları da vardı. Evi beğenmedim. Yaz mevsimlerinde hemen kuru denecek kadar suyu çekilen bu nehir hiç hoşuma gitmedi. Bana gösterilen odadan memnun görünmeyerek çıkıyordum.

Merdiveni indik. İşte insanların karar değiştirmesine bir merdiveni inecek kadar zaman yetiyor. Birden dönerek hizmetkâra:

'Karar verdim, odayı on beş gün için tutuyorum!' dedim. Bu son kararımın sebebini, ümit ederim ki o ara sıra hamleleri görülen sezginle anlamışsındır. Ben merdivenden iner inmez, ikinci katta, ta merdivenin yanında bir kapı açıldı ve kapıdan bir baş, henüz taranmamış, henüz yatağının canlı ve taze rüyalarıyla dalgalanıyor zannolunan, perişan saçların bulutlarına gömülmüş bir baş gördüm. Bu başın ancak yirmi beş senesiyle iki tane İtalyan gözleri vardı. İtalyan gözleri ne demektir, bilirsin ya... Onlar öyle gözlerdir ki siz sokaktan geçerken birden başınızı yukarıya kaldırarak bakmaya mecbur olursunuz, çünkü pencerelerden birinde sizi görmek isteyen bir çift İtalyan gözü vardır.

Kapı derhâl kapandı; fakat bu gözlerde, yukarıda bir odanın on beş gün için bir misafire verildiğini işitip anlayan bir şey tutuştuğunu görmüştüm. On beş gün! Vakit pek dardı, her iki taraftan aceleye lüzum vardı, o demin bahsettiğimiz mukaddimeleri bu on beş günlük kitaptan yırtıp atmak icap ediyordu.

Biraz sonra ben Arno'nun bulanık sularına tepeden bakarak sigara içerken seyahat rehberinin görülmesini tavsiye et-

34 Arno Nehri, İtalya'nın Toskana bölgesinde yer alır. 241 kilometre uzunluğundaki nehir, Falterona Dağı'ndan doğar ve Tiren Denizi'ne dökülür. (y.h.n)

tiği yerleri; Pitti[35] ve Uffici[36] köşkleriyle müzelerini, Medicilerin[37] mezarlarıyla Michel Angelo'nun[38] heykellerini, Sfalco Manastırı'nı,[39] Caschine Mesiresi'ni[40] düşünüyordum, daha sonra aşağıda komşumu düşünüyordum. Komşu! Bu kelime aramıza bir samimiyetin sıcaklıklarını atıyordu. Yalnız bu kelime senelerce devam eden bir münasebet kuvvetine sahipti. 'Acaba kimdir ve nedir?' diyordum. O gün akşam şehirde uzun bir gezintiden geri döndükten sonra, ona, yanında kısaca boylu, göbeğini kaldırmaktan yorgun, yanındakinin, o taze çiçeğin gençliğine teselli vermek için boyalı saçlarıyla bıyıkları yarım asırlık yaşını gizleyemeyen birisiyle tesadüf edince hemen hükmettim: Kocası var! Onun hürriyet ve gençliğini sürükleyişi vardı ki bu zarif, canlı vücuttan büyük bir iç sıkıntısının esnemeleri yayılıyor zannettirirdi.

Şamdanıma mumla bir sürahi su getiren hizmetkâr kayıtsızca bir sorumdan fırsat bularak komşularımı anlattı:

'Karı koca! İki senedir bu evde, ikinci katta oturuyorlar, koca bir kitapçının yanında kâtip, kadın...'

Hizmetkâr cümlesinin aşağısını getirmiyor, sırıtkan bir çehre ile bana bakıyordu. Bu kadar ayrıntı yeterdi. Ben kendi kendime tamamlıyordum:

Evet, kadın! Oh! Biçare mahluk! Biçare komşu! Zarif, güzel, yarım asırlık kocasının yanında esneyen komşu! Benim burada ancak on beş gün kalacağımı o yaramaz, İtalyan göz-

35 İt. Palazzo Pitti, Floransa'da bulunan bir Rönesans sarayıdır. 1458 tarihinde inşa edilen Pitti Sarayı, Arno Nehri'nin güney tarafında konumlanmaktadır. (y.h.n)
36 Uffizi Sarayı, inşasına 1560 yıllarında Giorgio Vasari tarafından Floransa sulh yargıçları ofisi olarak başlanmıştır. Alfonso Parigi ve Bernardo Buontalenti tarafından devam edilen saray 1581'de tamamlanmıştır. Günümüzde sanat müzesi olarak kullanılmaktadır. (y.h.n)
37 Medici ailesi 14. ve 17. yüzyıllar arasında Floransa'da yaşamış, güçlü ve etkili bir ailedir. Giovanni di Bicci de'Medici, Medici Bankası'nın kurucusudur. (y.h.n)
38 Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni (1475-1564): Ressam, heykeltıraş, mimar ve şairdir. (y.h.n)
39 Scalzo Manastırı (Chiostro dello Scalzo) (y.h.n)
40 İt. Parco delle Cascine: Floransa'da bulunan anıtsal ve tarihî bir parktır. (y.h.n)

leriyle işitip anlayan komşu... Ona böyle bitmez tükenmez hitaplarla hep bu komşu kelimesini, bizi birbirimize yaklaştıran bu kelimeyi uzaktan göndermek istiyordum.

O gece komşumu düşünürken bütün küçücük çehresinde can sıkıntısından geniş bir esneme açılıyor görüyordum. Esnemek! Evlilikte saadet için en korkulacak tehlikedir, o mini mini ağızlarda can sıkıntısıyla açılan esnemeler ailenin saadetini parça parça yutan bir uçurumdur. Karı koca karşı karşıya esniyorlar mı? Bundan artık uzun manalar çıkarabilirsiniz: İskemle üstünde uyuklamalar, vaktinden evvel yatağa girişler, acele söylenen birer, 'Uyuyalım!' kararından sonra sırt sırta olmakla beraber fikirler, doğu ve batıda düşünüşler, birbirini görmemek üzere karışık rüyalar, her zaman beraber bulunmaktan meydana gelen bir bezginlikle aralarında büyük bir uzaklık... Evet, bu manalar böyle uzun uzun detaylandırılabilir, bunları özetleyebilecek bir şey vardır: Esnemek...

Biçare komşumun esnediğine, bütün evlilik bağlarını parçalamak için hırslı dişlerini tamamıyla açacak kadar geniş geniş esnediğine hükmetmek pek kolaydı. Ben bile kocasını gördükten sonra onun yanında geçecek zamanların vehmiyle esniyordum. Bununla beraber karısından evvel kendisiyle münasebet kurmam gerekiyordu. İşte dikkat edilecek noktalardan biri daha: Her şeyden evvel koca ile dost olunuz. Vakit pek dardı. Hemen ertesi gün onun hangi sokakta, hangi kitapçıda olduğu öğrenilmiş, komşunun kocası bulunmuş, çabuk çıkmamak için kolayca hatıra gelmeyen bir kitap aranmış, söz uzatılmış, bir memlekete yabancı olanlara mahsus imtiyaz ile öteden beriden bahse başlanmış, sonra birden, 'Aa, zannederim ki aynı evde oturuyoruz, sizi dün orada gördüm galiba...' cümlesiyle münasebet kurulmuş, ertesi gün akşam gezintisinde sanki bir tesadüfle kocasından sonra genç ve zarif komşu ile bir yakınlık kurulmuştu.

Sana ayrıntıları dinletmekten vazgeçiyorum. Bu ayrıntılar az çok birbirine benzer... Bütün bu tarzda hikâyelerin ay-

rıntıları söylenmeden anlaşılır. Mesela Boboli Bahçesi'nde[41] bir gezinti yaptık ki Bereket Heykeli'nin kimin tarafından başlanıp kimin tarafından tamamlandığını bilgiçlik taslayarak uzun uzun izah eden kocanın arkasında çabuk yakalanıp sıkılmış mini mini bir elin müsait bir vaadiyle bitti. Onlara bir akşam yemeği verdim ki bütün devamı müddetince zarif komşumun o İtalyan gözleri bana, 'Gerçekten! Topu topu on beş gün mü kalacaksınız?' diyordu.

O gece geri dönerken taşımaktan yorgun olduğu karnına fazla bir şarap yükü dolduran kocasını arkada bırakarak genç kadın olanca teslimiyetiyle koluma asıla asıla yürüdü. Bir aralık dudaklarını kulağıma yaklaştırarak sordu:

'Siz gerçekten Türk müsünüz?'

'Evet, ne için sordunuz?' dedim. Cevap vermedi. Koluma daha fazla asılarak yürüyordu, ben anlıyordum ki milletim ona Doğu'nun saf mavi ufuklarında yaldızlı bir sevda tablosu çizmişti.

Eve gelince, ertesi gün uzakça bir manastır ziyaretine gitmek niyetinde olduğumu söyledim. Bunu söylerken hususi bir fikre bağlı değildim. Birden o, kocasının yüzüne bakarak:

'Oh! Ne güzel!' dedi. 'Bu manastır şehrin dışında, latif, korular arasında bir tepededir. Yol araba ile bir saat uzar.'

Kocası dedi ki:

'Eğer efendiyi sıkmayacak olursan seni de arabasına alsın!'

Kulaklarımın beni aldattığını düşünüyordum. Ertesi gün Floransa'nın Romana Kapısı'ndan[42] çıkarak arabada iki-

41 İt. Giardini di Boboli, Floransa şehrinde yer alan bahçe 16. yüzyıldan, 17. yüzyıldan ve Antik Roma döneminden kalan bazı eserlere ev sahipliği yapmaktadır. (y.h.n)

42 İt. Porta Romana, 13. yüzyılda inşa edilmiş, Floransa şehrine girişte kullanılan bir kapıdır. (y.h.n)

mizi yapayalnız, yan yana, omuz omuza, hemen baş başa, sahraların içinde yuvarlanıyor görünceye kadar kulaklarıma inanmadım. Gidiş ve geliş ayrıntısını yine geçiyorum. Yalnız eve döndükten sonra odasının kapısına kadar refakat ettim; ellerimizi birbirine uzatarak, -artık ayrılacaktım- gözlerimiz birbirinin içine bakıyordu. Nasıl oldu bilinemez, ellerimiz çözülmedi, mini mini el beni çekti, çekti ve odanın kapısı üzerimize kapandı.

Bu Floransa'ya gelişimin beşinci günü olmuştu. Görüyorsun ki her ikimiz de mukaddimeleri çabuk geçmiştik. Bugünden sonra ben artık kocasının yanında uzak gezintilerden bahsediyordum. Chateau de Vinciliana,[43] Monte Olivedo,[44] Villa Carecci[45] birer birer şehir dışında birer gezintiye vesile oluyor, o her defasında, 'Oh! Ne güzel...' diyor ve kocası her defasında bana karısının refakatini teklif ediyordu. Genellikle bu gezintiler fiile çıkarılmayan tasavvurlardan ibaret kalırdı, biz şurada burada avare kuşlar gibi dolaşır, eve dönmeye acele ederdik.

Arada bir kocasından bahsederdik. 'Bilir misin, düşündükçe acıyorum, bu kadar saflık nihayet merhamet hissi veriyor,' derdim ve artık bu biçare kocaya derin bir merhametle acıyordum. Ben bundan bahsettikçe o güler, cevap vermek istemeyerek susardı.

Bugün, on üçüncü gündü, yine uzun bir gezintiye çıkmak kararlaştırılmıştı. Hazırdık, o hasır şapkasını giymiş, eldivenlerini ilikliyordu. Birden dedi ki:

'Demek, yarından sonra gidiyorsun.'

'Evet!' dedim. Düşündü, sonra aklından geçeni söyledi:

43 İt. Castello di Vincigliata, İtalya'nın Toskana bölgesinde Fiesole'nin doğusunda kayalık bir tepenin üzerinde bulunan bir Ortaçağ kalesidir. (y.h.n)

44 İt. Abbazia di Monte Oliveto Maggiore, Asciano'nun 10 km güneyinde bulunan büyük bir manastırdır. (y.h.n)

45 İt. Villa Medicea di Careggi, Floransa'nın Toskana bölgesinde yer alan bir dizi Medici villasından ilkidir.(y.h.n)

'İsabet! Birbirimizi severek ayrılmış olalım.'

Âşıktaştık etmekten usanmış ve yeni bir sevda düşünmeye mi başlamıştı? Galiba ikinci şık doğruydu. Bende de artık Floransa'dan çıkıp Milan'a gitmek arzusu gittikçe kuvvet kazanıyordu.

Eldivenin son iliğini geçtikten sonra dedi ki:

'Bugün gitmekten vazgeçsek de burada kalsak nasıl olur?'

Hemen kabul ettim. Belki bugün son bir âşıklık günü olacaktı. Bugünü baş başa ve odanın mahremiyetinde geçirmek yalnız bir kadın dimağında doğabilecek hoş bir fikirdi. Hoş fakat tehlikeli... Ne kadar zaman geçti bilmiyorum, akşam olmuştu; o, yanımda, kolunu omzuma atmış, başını başıma dayamış, ayakta, şu geçici sevdanın şimdiden bulutlara karışmaya başlayan hatıralarını seyrederek pencereden semalara bakarken, birden oda kapısının açıldığını işittik. O kolunu çekti, başımızı çevirdik. Oh! Azizim! Şu dakikada benim yerimde bulunmak hiç arzu olunabilecek bir şey değildi. Tahmin ettin, değil mi? Kocasının karşısındaydık. Ben yerimde sallanıyordum, gözlerim bulandı. Böyle bir durumda cesaret para etmez, sakinlik şu aralık bulunabilecek bir şey değildir. O bizi öyle bir hâlde görmüştü ki o güne kadar itimadının ne kadar sarsılmış olduğunu gözlerinin önüne serdirmiş olacaktı. Bana doğru ilerledi, yumruklarını sıkıyor zannettim, son kuvvetimi toplayarak müdafaaya hazırlanıyordum, o elini uzatarak elimi tuttu ve her vaktinden fazla sıkarak:

'Nasıl dostum? Bugün çıkmadınız, galiba, isabet! Havada fena bir ağırlık var. Yarın gidersiniz. Artık hava açacak zannederim. Siz de demin ona mı bakıyordunuz?' dedi."

***

Şadan'ı durdurarak:

"Hikâyenden iğrendim, Şadan!" dedim.

"Ben de..." dedi. "Evet, ben de iğrendim, birden bu aldatılan koca hakkındaki merhamet bir nefrete dönüştü. Onu az kaldı boğacaktım. Hatta inanır mısın, bu nefretten o kadına da bir hisse isabet ediyordu.

Ertesi gün onu görür görmez sordum:

'Dün geceki fırtınadan yıldırım düşmedi mi?'

Ne yaptı, bilir misin? Hayretle yüzüme baktı:

'Nasıl fırtına? Nasıl yıldırım?' dedi, sonra gülerek ilave etti:

'Sen bir ahmaksın, dostum! Ne yapacaktı, sanki? Evin içinde kavga çıkarıp da âleme rezil mi olacaktı? Oh! O zannolunduğu kadar şaşkın değildir!'"

Seyahat Defterinden

Şadan'ın seyahat defterinden şu parçayı alıyorum:

Düşünüyorum da Napoli'den; dünyanın en latif bir seması altında, en güzel bir körfezi kenarında, Vezüv Yanardağı'nın dumanlı tepesine karşı kurulan, İtalya'nın geçmiş hayatına tercüman olan dolaşık sokaklardan; dar mahallelerde kaya yığınları şeklinde kümelenmiş karanlık pencerelerle birbirine yapışmış binalardan oluşan orta çağdan yadigâr kalmış eski mahalleleri etrafında, yeni açılmış geniş caddelerle, yüksek ve ferah köşklerle, geniş ve güneşle tutuşan rıhtımlarla yeni ciltlenmiş bir eski kitaba benzeyen bu garip şehirden kalbime yaşayacak hatıra olarak kalan şeyler ne Pompei Harabeleri[46] ne eski eserler müzesi ne de Capo di Monte Köşkü'dür.[47] Napoli'den ayrılırken hatıra olarak bir yığın mercanla iki sima götürdüm. Şimdi şu satırları seyahat hatıralarından çıkarırken Napoli'nin hatıramda canlanan o birbirine binmiş sokaklarla binalardan oluşan manzarasının üzerinde hep o iki simanın hayali bir çift güvercin şeklinde uçuyor.

Nasılsa ele geçen bir kitapta okunmuş bir hikâyenin müphem hatırasına benzeyen bu vaka nasıl oldu? Bunu ben de bilmiyorum. Böyle nasıl başlayıp nasıl bittiğine akıl erdirmek mümkün olmayan hikâyeleri yaşamak için insan seyahat etmeli. Seyahat arasında İtalya'ya uğramalı, Napoli'den geçerken beş günlük bir ikamet içinde bütün görülecek yerlerle seyahat rehberinin tavsiye ettiği belde binaları ve manzarala-

46 MS. 79 tarihinde Vezüv Yanardağı'nın patlamasıyla yok olan Pompei Antik Kenti'nin kalıntılarıdır. Pompei Antik Kenti, 1997 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültür Miras Listesi'ne dâhil edilmiştir. (y.h.n)

47 İt. Museo e Real Bosco di Capodimonte, 1738'de saray olarak inşa edilen bu bina günümüzde sanat eserlerinin sergilendiği bir müze olarak kullanılmaktadır. (y.h.n)

rı görüldükten sonra kızgın bir güneş altında yanan şehri can sıkıntısıyla dolaşırken buradan götürülebilecek yegâne eşya olarak mercandan ufak tefek almak arzusuyla o küçük, basık, karanlık dükkânlardan birine girmeli.

Napoli'nin mercanları... Bu şehre uğrayan turistler için mercan bulaşık bir illettir. Hiçbir adım atmak, hiçbir yere sığınmak mümkün olmaz ki orada bir mercan satana tesadüf olunmasın. Önlerinde camlı bir kutu, ellerinde eski bir çanta, elbiselerinin cepleri, gömleklerinin içi, şapkalarının kenarı mercanlarla süslü adamlar sizi istila ederler. Bunlardan kurtulmak herkese nasip olamayan büyük başarılardandır. Napoli'de kalmak isterseniz sabır ve tahammülle mercancılara direnmek için karar veriniz. Henüz gümrükten çıkarak şehre ilk adımı atar atmaz bunlarla tesadüf edersiniz: Bir boyun bağı iğnesi, saatinizin kösteğine takılacak bir zarif kadın eli, vatana dönüşte tanıdıklarımızdan birine hediye edilecek bir çift küpe ile küçük küçük çatallı tanelerden dizilmiş bir gerdanlık, hepsi birden beş-on kol tarafından size takdim olunur, yirmi franktan başlanır, yirmi santime kadar inilir. Bunlardan bir tane almak saflığında bulunursanız merhamet edilecek bir adamsınız. Artık Napoli'de yaşayamayacaksınız; bütün şehrin mercancıları peşinizdedir, size bu memleketin bir köşesinde nefes aldırmayacaklardır. Zorla cebinize mercan korlar, misafirhanede odanızın kapısına kadar gelerek gözünüzün ucuyla bakışınızdan rağbetinizin olduğu anlaşılan bir mercanı satmak için sokakta eksik kalmış bir pazarlığı tamamlamak kastıyla yüzde doksan dokuz fiyat düşürürler; nihayet öyle bir hâle gelirsiniz ki bu memlekette mercan bulaşıcı bir illet hükmünü alır: Burnunuzdan, kulaklarınızdan mercan nüfuz edecek zannedersiniz. Makarna yerken, içerken bir mercan tespih çıkmayacağından emin olamazsınız; yatağınıza girerken yorganı kaldırıp oraya bir mercancının saklanmış olmadığından emin olunuz. Bu şehirden ayrılmak üzere hareket ederken yol çantanıza dikkat ediniz ki size trende de başını çıkararak bir mercan düğme teklif edecek

biri saklanmış olmasın. Bunlardan korkmamak, size bir rahat nefes aldırmayan bu insan türü hakkında bir düşmanlık hissi duymamak mümkün değildir, meğerki siz de o küçük, basık, karanlık dükkânlardan birine, hususuyla o dükkâna girmiş ve onları görmüş olasınız.

Bana haber vermişlerdi, "Mercan alacaksanız sokaklarda gezenlerden aldanmak ihtimali yüzde elli azalır."

Ben de yüzde elli noksan aldanmak için gümrükten çıkar çıkmaz önüme geçen mercancıdan son defa olarak durakta bekleme odasına kadar beni takip edecek olan mercancıya kadar hepsini inadımla ümitsiz bırakmaya karar vererek mademki buradan giderken mercan götürmek lazım geliyor, nihayet işte oraya girmiştim. Girince en evvel mercandan başka bir şey görmedim. Burada cam dolapların içinde, duvarlarda, tavanlarda, küme küme, dizi dizi, yığın yığın, mercandan ne yapılmak mümkünse ve hatta mümkün değilse onlar vardı. Burası kırmızı bir dünya gibiydi; burada mercandan bir güneş parçalanmış, duvarlarla tavanlara yapışmıştı. Ben de bu güneşin ateş sağanağına gömülmüştüm. İlk göz kamaşması geçtikten sonra bu kırmızı dünyanın yarı karanlığı içinde bir beyaz zambak gördüm. İtalya güneşinin sarıları değiştiren garip hassasıyla kumralla siyah arasında yalnız buraya mahsus bir renkte gür saçlarının altında bu beyaz zambağın bir çift mercandan dudağı vardı. Ve bu mercan dudaklar latif bir teşvik tebessümü ile size sanki, "Mercan almaya geliyorsunuz, öyle mi? Öyleyse siz mahkûm bir adamsınız, bilseniz size bu mercanlardan ne kadar satacağım; o kadar alacaksınız, o kadar alacaksınız ki ve bunları almak için kesenizin dengesi öyle bir hâle gelecek ki bütün bundan sonraya ait seyahat düşüncelerinizde kesinti icra edeceksiniz," diyordu. Siz bu tebessümün belagatinden henüz korkmuşken dükkânın öte tarafından aynıyla yine öyle bir zambak çıkacak, yine dudakları mercandan bir zambak, yine o saçlarla o mini mini baş, yine acıyor mu eğleniyor mu belli olmayan manasıyla gülümseyen gözler, yine o latif tebessüm, "Mercan? İstediği-

niz kadar, hatta istemediğiniz kadar, bütün bu dükkân, bütün bu Napoli, bütün İtalya dolusu mercan, evet, size bütün dünyanın mercanlarını satacağız," diyordu.

Bu gözlerle bu dudakların manalarına karşı koymak mümkün değildi. Ben artık kalabalıkta bir izdihamın akışına nefsimi salıveriyormuş gibiydim. Bir aralık, bilmem ne için, bir çift küpeye bakarken sordum:

"İki kız kardeşsiniz, galiba!"

Onlar ikisi birden cevap verdiler: Bu öyle bir soruymuş ki bütün dükkâna girenler sorarmış, birbirine o kadar benzerlermiş ki mutlaka hayrete sebep olurmuş. Biri:

"Lina benim resmimdir," diğeri:

"Liza bana örnek olmuş," diyor, sonra ikisi birden ilave ediyorlardı:

"Zavallı annemize benzermişiz, onun birer aynıymışız."

"Annenizi tanımıyor musunuz?"

İkisi de içlerini çektiler, anneleri vefat etmişti.

Liza:

"Ben o vakit dört yaşındaymışım," dedi.

Lina ilave etti:

"Ben de ancak üç yaşındaymışım."

Sonra yine küpeler, iğneler yığılıyordu; ben bunları aldıkça bunu filana, şunu filana götürmek için birer verilecek yer tayin ediyordum, bütün hediye götürülebilecek olanlar bitince artık hesabı karıştırdım, kendi kendime, "İkişer hediye veririm." diyordum.

"Demek burada babanızla yalnızsınız?"

Allah'ım! Bu sorulara ne için lüzum görüyordum? Onlar sorulara cevap vermekten hoşnut görünerek: "Babamız mı?

Lakin bizim kimsemiz yok," diyorlar, sonra ayrı ayrı, birbirine tatlı bir tebessümle bakarak büyük: "Lina'dan başka...", küçük: "Liza'dan başka!" cümleleriyle bu yalnızlık hayatında ruha kuvvet verecek bir istisna açıyorlardı.

Bir gerdanlığın pazarlığı yapılırken, bir kol düğmesi seçilirken konuşma kesik kesik devam ederek, burada ayaküstünde, ben cam tezgâhın bir tarafında, onlar öte tarafında sorularla cevaplar karşılaşarak bu iki genç kızın hemen bütün hayatını öğrendim.

Bu, dört satırdan ibaretti: Anneleri vefat etmiş, babaları bunları bir manastıra vermiş, onun da bir gün vefatı haberi alındıktan sonra bunlar sırasıyla bir kâğıtçıda, bir kahvede, bir çiçekçinin yanında hizmet etmişler, işte, nihayet buraya gelmişlerdi.

Bu dükkân sahiplerinden memnundular, bir çift ihtiyar karı koca. Lina gözünün ucuyla dükkânın arkasında bir kapı göstererek: "Bütün orada uyurlar," diyor, Liza: "Dükkân bizim," cümlesiyle kız kardeşinin fikrini tamamlıyordu.

Yalnız büyümüş bu kızlarda, geçirmeleri lazım gelen hayatın bütün tesadüflerine ve tehlikelerine rağmen, bir saflık manası vardı ki beni bu sohbeti böyle uzatmak için teşvik ediyordu. Onların ikisi de henüz dünyayı anlamamış, bu yaşta -ancak yirmi- henüz çocukluktan çıkmamış gibiydiler.

Nihayet bu sohbeti bitirmek, hesabı -müthiş bir hesap- ödemek lazım geldi, küçük kutular bir koca yığın teşkil etmişti. Onlar soruyorlardı:

"Nereye gönderelim?"

İkamet yerimi haber verince ikisi birden hayretle bağırdılar:

"Şuracıkta, dört adım ötede, bizim yolumuzun üstünde..."

Lina, Liza'ya bakarak: "Akşam geçerken biz bırakırız, değil mi?" diyordu.

Bugün akşama kadar bu iki kardeşi düşündüm. Bunları bana böyle düşündüren şey, şüphesiz, sokağa düşmüş olmakla beraber bu çiçeklerin saf ve temiz görünmeleriydi. Kendi kendime, "Böyledirler!" diye bir kesin hüküm veremiyordum; yalnız bu sarı gözlü, masum tebessümlü kızların üzerinde öyle bir şey vardı ki bana böyle olmaları lazım geleceğine kanaat etmek için arzu veriyordu. Eğer onlarda, şu yarım saatlik tesadüf ve mülakat arasında ufak bir aşüfte edası hissedilseydi, sokaklarda insanın önüne tesadüf eden binlerce simalar gibi bunların önünden de kayıtsızca geçecektim; fakat bunlar için öyle olmadı. İki kardeşi orada, mercanlarının başında bırakıp unutmak mümkün olamamıştı. Akşama kadar ne delicesine satın alınan mercanları nereye sarf edeceğimden hayretle, şehrin en güzel caddelerinden biri olan Via Roma'yı[48] inip çıkarken; nihayet güneş ufku yaldızlayarak Vezüv'ün dumanları arkasında kırmızı bir renk peyda olmaya, akşamın esmer havası içinde Castello Delluvo'nun[49] karanlık bedeni denizlerden yükselerek ayağa kalkmış bir dev şeklinde siyahlaşmaya başlarken, hep bu iki latif simayı, bu iki güzel kardeşi düşünüyordum.

Misafirhanenin önünde, sıcaktan yeşillikleri solmuş bahçeciğin kenarında, yarı kalmış bir hülyayı tamamlamak için, uzaktan gittikçe kararan ufuklara bakıyordum. Hizmetçilerden biri bahçenin parmaklık kapısının üzerinde feneri yakıyordu, birden burada iki gölge gördüm ve bu gölgeleri hemen fark ettim. Bunların, onlar olduklarını göğsümde birden çırpınan bir yürek çarpıntısı haberi vermişti. Zihnimden şimşek gibi bir fikir geçti:

"Evet, ne için cesaret etmemeli? Mademki tesadüf hizmet ediyor, yarım saat daha bu iki neşeli kızın cıvıltılarını

48 Şimdiki adıyla Via Toledo, Napoli şehrinde yer alan eski bir caddedir. (y.h.n)
49 İt. Castillo dell'Ovo, Napoli Körfezi'nde bulunan bir sahil kalesidir. (y.h.n)

dinlemek fena mı olur?" diyordum ve kalktım. Hizmetçi ellerinden aldığı pakete bakarak, üzerinde benim yazdırdığım ismimi okumaya çalışarak cevap vermekte gecikiyordu.

Beni görünce ufak bir hayret çığlığını zapt edemediler. Ben:

"Siz mi getirdiniz?" diyordum. Onlar:

"Evet, her akşam buradan geçeriz, geçerken bırakmak istedik," diyorlardı.

Ufak bir tereddütle:

"Lakin ne için girmiyorsunuz? Size bir şey ikram ederdim," dedim.

Oh! Bunu söylemek için sarf ettiğim gayret!

Cevap vermeden evvel birbirinin yüzüne baktılar. Nihayet bir adım daha attıklarını gördüm, kabul etmişlerdi. Fakat kabul ettikten sonra buna cesaret etmiş olduklarına şaşıyorlar gibiydi. Bir müddet eski cıvıltılarını kaybetmiş göründüler, sonra yavaş yavaş alışarak, benimle böyle bir misafirhane bahçesinde yalnız bulunmaktan meydana gelen korkudan sıyrılarak bin türlü şeylerden bahsettiler. Bana şehre dair bin soru sordular!

"Teatro San Carlo'yu,[50] Santa Chiara Kilisesi'ni,[51] Museo Nazionale'yi,[52] Capo di Monte Köşkü'nü gördünüz mü?" diyorlar, bütün hatırlarına gelen görmeye değer yerleri bir dizi soru tarzında sıralıyorlardı. Sonra konuşulacaklar azalınca biraz sıkıldılar, Liza:

"Burası ne kadar sıcak!" dedi, Lina:

"Deniz kenarı serindir!" fikrini verdi, nihayet ikisi birden müphem bir tebessümle bana bakarak:

50 4 Kasım 1737'de açılan Teatro di San Carlo, İtalya'nın ve dünyanın en tanınan opera binalarından biridir. (y.h.n)

51 İt. Basilica di Santa Chiara, 14. yüzyılda Napoli Kralı Robert tarafından yaptırılmıştır. (y.h.n)

52 Napoli Ulusal Arkeoloji Müzesi. (y.h.n)

"Chiya..."[53] dediler.

Chiya... Bu latif rıhtım, bu iki mini mini ağızda nağmelerle öten bu isim bende bir ilham hükmünü icra etti. İnsana böyle iki neşeli ve taze sima arasında ilhamlar takım takım iniyor.

Bu isim onların ağzından birer davet şeklinde çıkınca aklıma, henüz bir gün evvel geniş rıhtımlarının kenarında bütün Napoli kibarlarının arabaları sürüklenirken bir taraftan alay alay mektep çocuklarından, öte tarafta uzunlamasına latif bahçesinde çocuklarıyla gelmiş validelerden, bebekleriyle gelmiş sütninelerden, âşıklarıyla gelmiş kızlardan, beraber gelecek kimse bulamayarak yalnız gelen fakat yalnız geri dönmemek azminde olanlardan meydana gelen gördüğüm, seyrede ede kanaat edemediğim mesire, Napoli'nin iftihar edilecek olan o güzel Via Nazionale[54] tablosu geldi. Sonra bu tablonun ortasında bahçenin içinde yükselerek rıhtımlara, denizlere bakan küçük kameriyelerden birinde Lina ile Liza'yı karşıma alarak yemek yemek, daha sonra bunu yarım bir şiir hâlinde bırakıp iki kardeşi kendi kaderlerine terk ederek misafirhanenin odasında son gecemin uykusunu rahat rahat uyumak istedim. Derhâl teklif ettim:

"Yemek yememişsinizdir, kabul eder misiniz? Orada..."

Onlar telaş ettiler:

"Biz eve gitmek için oradan geçerdik de..." diyorlardı, lakin hissediyordum ki kabul için büyük bir arzuları vardı. Zavallı fakir kızlar! Kim bilir, oradan gelip geçtikçe şu kameriyelerden birinde bir akşam yemeği yemeye nasıl ulaşılamaz bir hülya olarak bakarlardı!

Nihayet onların orada, ilk defa görülen güzel bir şeyden doğan sevinçle, büsbütün çocuklaşarak ellerini çırptıklarını görünce anladım ki yanılmamışım. Karşıda denizin Vezüv

53 İt. Chiaia, Napoli'nin kıyı şeridinde yer alan bir semt. (y.h.n)
54 Napoli'de bir sokak. (y.h.n)

eteğinde kırmızıya boyanarak titreyen yüzeyi, arkamızda arabaların ağaçlar arasında silinip uyanarak kaçan fenerleri, kameriyenin altında artık çekilen akşam gezicilerinin, yeni gelmeye başlayan gece seyircilerinin gölgeleri görülüyordu.

Liza arkasından harmanisini[55] çıkararak astı, Lina başından şapkasını attı.

Ben bir tarafa, onların ikisi karşı karşıya oturdular. Lina dirseklerini sofraya dayayarak, Lina ekmek kabuğundan koparılmış bir parçayı beyaz dişlerinin arasında çatırdatarak çorbayı bekliyorlardı, sonra yemekler birbiri ardına geldikçe, iki kardeş iki tarafımda bulunmuş oldular ve saçlar hafifçe gevşeyerek, bağa iğnelerden bir ikisi düşerek, gözler denizin kırmızı dalgalarında kaybolmuş, buracıkta... Bana o kadar yakın ki nefeslerini duyuyordum. Gecenin ışıklı semasından yağan sevda nefesleri altında hafifçe şarkı söyleyen rüzgâr gibi bir sesle rüyalar veren bir beste mırıldanıyorlardı.

Birden ikisi de silkindiler:

"Geç kaldık!" dediler. Şapkalar giyildi, harmaniler alındı ve yine nasıl oldu bilmiyorum, bu iki kızı evlerine kadar, odalarına kadar götürmek lazım geldi.

Lakin burada artık o şakraklığı kaybettiler. Şimdi ikisi de bu fakir odanın sefalet havası altında birden bir hüzün duymuşlardı. Ben de onlardan sıkılıyordum. Buraya ne için gelmiş, bu iki kızın -bu iki çocuğun- şu hazin sefil hayatına ne hakla girmiştim?

Eski bir koltuğa yaslanarak bu sefil odayı seyrediyordum. Bu manzara ağlamak hissi veren bir işkence ile kalbimi sıkıyordu. Yalnız bir yatak, iki pis iskemle, bir eski dolap, duvarlarda resimli dergilerden kesilmiş resimler, daha sonra bu sefaletin ortasında iki beyaz çiçek...

Liza acı bir tebessümle:

55 Bütün vücudu kaplayan uzun, etekleri geniş, kolsuz bir tür palto.

"Bizim odamız," diyor, Lina gözlerinin ucu ile yatağı göstererek; bizim yatağımız, demek istiyordu.

Bir saniyelik bir hayal içinde bu yatakta şu iki gür saçlı genç kızın başlarını yan yana, ferah ve tatlı rüyalarla uyuyor gördüm. Evet, bu yatak böyle olmalıydı. Bu yastıklarda başka bir baş uyumamalı, bu iki masum nefese bir üçüncü nefes iştirak etmemeliydi. Onlar her gece birbirine, "*Buonanotte*[56] Liza!", "*Buonanotte* Lina!" demeliler ve bu iki kardeş başka dudaklar görmeyerek öpüşüp uyumalılardı.

Onları bu saf his üzerine bırakmalı mıydı? Acaba bir ağlamak arzusuyla buradan kaçarken onlar ahmak olduğumu söyleyen, şakıyan lisanlarıyla:

"*İmbecile*!"[57] diyecekler miydi?

56 İt. buonanotte: İyi geceler. (y.h.n)
57 Fr. imbecile: Budala, aptal, ahmak. (y.h.n)

KORKUDAN SONRA

Beyoğlu'nun büyük kuyumcularından birinin dükkânında, kapının önünde, biri aşağıdan diğeri yukarıdan gelerek karşı karşıya bekleyen iki zarif araba; minderlerin üstünde ve arabacının yanında kutular, paketler yığılmış. Arabacılar yüksek yerlerinde yarı uykuda düşünürken birinin demir kırı diğerinin koyu al atları ara sıra koklaştıkça huylanarak kişniyorlar, zincirleri şakırdatan bir hareketle başlarını silkiyorlar, bazen de gizli bir bahis takip ediyormuşçasına düşünceli ve dikkatli duruyorlar. Biri koyu yeşil diğeri açık kahve iri parlak düğmeli elbiseleriyle, beyaz kapaklı çizmeleriyle dimdik duran seyisler ellerinden bırakmadıkları gemleri ara sıra çekip tartarak kıyafetlerinin verdiği ağırbaşlılıkla, merakla dinliyor görünen atların yanında ara sıra dükkâna manalı nazarlarla bakarak beklemenin sıkıntısını esrarengiz konulardan bahsetmek sayesinde gideriyorlar.

Dükkânın içinde büyük telaş... İri kanıyla söz söylemekte güçlük çeken dükkân sahibi, sakalları saçlarının bir bakiyesi şeklinde yanaklarının yarısına kadar bırakılmış kabarık saçlarıyla baş kalfa, çıraklar, bütün meşgul... Dolaplar açılıyor, çekmeler çekiliyor, cam peykenin[1] üstüne, valide hanımların önüne altın, gümüş mutfak eşyaları dökülüyor. Hanımlar başlarıyla, elleriyle ittikçe:

"Ne zararı var, efendim? Biz gösterelim de siz almayınız! Biz bunları kimin için getiriyoruz? Müşterilerimize göstermek de bizce kârdır," sözleriyle kutular açılıyor. İnce kâğıtlar içinden tütün tabakaları, sigara ağızlıkları, kalemler, hokkalar, bardaklar, kâseler çıkıyor, hanımların önlerinde gittikçe

1 Genellikle eski iş yerlerinde bulunan dar ve alçak sedir.

büyüyen bir yığın oluşuyor. Onlar, valide hanımlar, peykenin yanında iskemlelere oturmuşlar, ara sıra gelişigüzel ellerle bir tütün kutusuna, bir yazı takımına, bir kol düğmesine dokunarak, perişan bir dikkatle dükkân sahibinin süslü bir cümlesinin yarısını dinleyerek, sonra bütün o camların üstünü dolduran eşyayla kararı bekleyerek duran dükkân halkını unutarak yarım kalmış bir sohbeti takip ediyorlar. Biri kırk beş yaşlarında, diğeri elliye yaklaşmış, biri:

"Bilseniz, hemşire![2] Bir aydan beri her gün sokaktayız. Şu düğünü de bir atlattıktan sonra kaçacağım, Yakacık'a biraderin köşküne gidip on beş gün uyuyacağım!" diyor, diğeri:

"Ben onu da yapamayacağım ki. Siz dışarı veriyormuşsunuz, ben içeri alıyorum, kız mümkün değil tek başına idare edemez. İki genci nasıl yalnız bırakırım, kardeş!" cevabıyla karşılık veriyor. Bunun arkasından, bu konuşma bir dakika sonra yenilenmek üzere o aralık:

"Bunu daha bu hafta Paris'ten aldık, en evvel size gösteriyorum, hanımefendi hazretleri!" hitabıyla uzatılmış bağa üstüne altın hasır geçme bir cüzdanı seyretmek için yine kesiliyor.

Daha ötede, dükkânın tenha kalan ta öbür kenarında iki kuş cıvıltısı var. Bu kuşlar herkesten ziyade meşgul, herkesten ziyade dalgın. Öteden valide hanımların:

"Belkıs! Gel, şu kadehleri beğenir misin?" yahut:

"Handan! Böyle yaparsak akşama kadar bitmeyecek," nidaları birbirini izlerken onlar, "Evet, anne!" yahut, "Şimdi geliyorum," cevaplarıyla geçiştiriyorlar. Orada ağız ağıza, birbirinin taze nefeslerini duyarak mahrem bir fısıltıyla devam ediyorlar.

Belkıs, on altı yaşında, sulu boya ile resmedilmiş zannolunan soluk benizli, sarı ile kumral arasında kararsız saçlarının ortasında mini mini çehreli, ince bir çiçeğe benziyor.

2 Kadınlar için kullanılan hitap sözü, kız kardeş.

Yeşil üzerine yanar söner canfesten[3] çarşafının ucunu ince parmaklarının arasında kıvırarak diyor ki:

"Demek sen de gelin oluyorsun, gülüm? Sen de benim gibi bu perşembe... Beni, beni hiç sorma, bu kadar yorgunluk olduğunu bilseydim..."

"Hiç gelin olmak istemezdin, değil mi? İşte ben de öyle. Hele böyle aceleye gelirse büsbütün şaşırılıyor. Dün artık her şey bitti zannediyorduk. Bugün de annemin aklına bu geldi. Damat beye bir hediye vermek lazımmış. Münasip bir hediye bulmak için çıktık, yine buraya gelinceye kadar girmedik dükkân bırakmadık..."

Handan, on sekiz yaşında, endişeli ve iri siyah gözlerinin gür ve karışık siyah kaşları altında karartıya boğulmuş zannolunan tatlı nazarıyla dostuna bakıyor, söylerken onun saçlarından fırlamış birkaç teli parmaklarının uçlarıyla peçesinin arasına sokuşturuyor:

"Biz de öyle! Sizin arabayı burada görünce girdik. O zaman işte annemin aklına damat bey geldi. Seni dışarıya mı veriyorlar, cicim? Bilir misin, bence böyle daha iyi, insan kocasının evine giderse ona daha çabuk alışır zannediyorum. Bilsen, bebeğim, ikimizin bir günde gelin oluşuna hem seviniyorum hem üzülüyorum. Seviniyorum: Çünkü benim mesut olduğum bir günde senin de mesut olduğunu düşünerek iki kat bahtiyar olacağım. Mahzun oluyorum: Çünkü o gün ben de senin yanında bulunmak, seni o hâlde görerek kana kana seyretmek isterdim. Ah! Kim bilir, ne güzel olacaksın!"

"Gerçekten öyle mi buluyorsun, elmasım? Güzel olacak mıyım zannedersin? Bende de aksine bir korku var, perşembe yaklaştıkça içimde bir şey onu daha çabuklaştırmak için açılırken diğer bir his korkunç bir şeyden ürken çocuk telaşıyla sanki ellerini uzatarak, 'Gelme!' diyor. Korkuyorum, o gün öyle çirkin olacağım, öyle çirkin olacağım zannediyorum ki..."

3 Parlak, ince, iki renkli gibi görünen ipekli bir kumaş.

"Nihayet, beyefendi kaçacak -eliyle Handan'ın gözlerini göstererek- evet, insanda böyle şeyler olursa elbette korkar..."

"Şaka yapma rica ederim, hele onun şair olduğunu öğrenince..."

Belkıs büyük bir hayretle sözünü kesti:

"Şair! Şair mi? Aman ne güzel! Ya Rabbi! Bak, bu benim işim değil, senin için pekâlâ! Sen küçük yaşından beri zaten..."

Handan endişeyle başını salladı:

"Asıl benim için pek fena! Bana öyle geliyor ki bütün şairler sarı saçlarla mavi gözler isterler yahut senin gibi suda yetişmiş yasemine benzer zarif, ince..."

"Ben de tersine, bir askere varıyorum, gülüm. Müthiş, korkunç, benim sekizim kadar bir asker ki... Aman, senin evliliğin ne tuhaf olacak! Kim bilir mehtaba karşı neler düşüneceksiniz? Ben, bak bunu yapamam. Bilirsin ya, ben öteden beri mehtaplardan filan hiçbir şey anlamadım. Ne yapayım? Herkesin bir tabiatı var ya... Bana öyle geliyor ki kocamın mehtaba karşı gazel okuyuşunu görüp de kahkahadan çatlamamak benim için mümkün değil. Lakin sen, sen gülüm, sen zaten bir şiirsin... Belki gönlünün istemediği bir şeydir düşüncesiyle sormaya cesaret edemiyorum. Oh! Ne bahtiyarsın Handan! Şurada boynuna sarılmak ayıp olmasa..."

Öteden valide hanımlardan birinin sesi yükseldi:

"Belkıs, bak! Ne zarif düğmeler..."

Belkıs annesine, "Görüyorum anne!"

Handan'a elleriyle göğsüne kordon işareti yaparak:

"Ben, ben de bahtiyarım gülüm. Kolağası,[4] ondan sonra... Bilirsin ya, bu benim başlıca hülya ettiğim şeydi. Ne vakit

4 Yüzbaşıyla binbaşı arasında yer alan askerî bir rütbe.

kendime bir koca düşünsem, zihnimde bir resim yapsam, inanır mısın? Bütün gözümün önüne askerî terzilerin dükkânlarında asılı duran kordonlu, apoletli[5] elbiselerden biri gelirdi. Yalnız böyle bir elbise, bence arzulanan yalnız o elbiselerden birine varmaktı. Yok, gülme, ne yapayım? Kendimi olduğum gibi tarif ediyorum. Nihayet onu gördüm. İşte bu günle dört gün oluyor. Annemle beraber terziden çıkıyorduk, birden ta yanı başımızda bir kılıç şakırtısıyla bir mahmuz gürültüsü hissetim. Birden şurada, işte bak yine çarpıyor, şurada bir çarpıntı duydum. Kendi kendime bu gürültünün onun gürültüsü olduğunu anladım. Korkudan, bilmem ne için korkuyordum sanki? Korkudan gözlerimi kaldıramadım, ona bakarsam bayılıp oraya düşüvereceğim zannediyordum. Sonra cesaret ettim, ta o geçerken gözlerimi kaldırdım ve gördüm. Zavallı annemin yavaşça beni ikaz etmek için, 'Belkıs! Tanıdın mı?' deyişine az kaldı kahkaha ile karşılık verecektim. Hiç tanımaz mıyım? Böyle şeyler gösterilmeye muhtaç mı? Ben onu daha gürültüsünden hissetmiştim. Hesap et, gülüm! Uzun bir boy, yok pek uzun değil, orta denmeyecek kadar, hatta biraz daha fazla... Siyah kıvırcık saçlar, yine öyle, o siyahlıkta parlak kıvırcık bir kalpak... Öyle ki saçlar nerede bitiyor, kalpak nerede başlıyor, uzaktan fark olunmayacak... Çehresinin yalnız yarısını görebildim. Ağırbaşlı, ciddi bir çehre, uzun ve gür bıyıklar -Belkıs elleriyle işaret ediyor, ince dudaklarının üstünde farazi görkemli bıyıklar gösteriyor- geniş omuzlar, siyah kordonlarla süslü koyu yeşil elbisesinin içinde dümdüz bir sırt, parlak çizmelerinin içinde gittikçe kalınlaşarak..."

Handan elinin tersiyle Belkıs'ın ağzını kapadı, Belkıs bir kahkahayı zapt edemeyerek devam etti:

"Görseydin, şaşardın, başka dünyanın bir adamı gibi heybetli, fakat o heybetle ne güzel! Ben onun yanında bir çocuk, bir oyuncak..."

5 Fr. épaulette: Askerî elbiselerde rütbeyi göstermek için omuza takılan işaretli parça, omuzluk. (y.h.n)

"Zarif bir oyuncak... Kırılmayacak, sade okşanıp öpülerek saklanacak bir oyuncak, değil mi?"

"İşte bu meseledir, acaba onun ellerinde bu oyuncak kırılmayacak mı? Kim bilir, onun nasıl elleri vardır, değil mi Handan? Beni asıl düşündüren şey ilk saatler... Ondan sonra alışırım zannediyorum. O, fırtınaya benzeyen bir sesle, çünkü bu heybetli adamın müthiş bir sesi olacak, bana, 'Belkıs!' dediği zaman, evet öyle diyecek, ben başka şekilde çağrılmak istemem, 'Belkıs!' dediği zaman bütün evin içinde şişe takımları çınlayacak, camlar titreyecek... Fakat bu bence sevimli bir fırtına olacak. Ben o sesi işitince küçüleceğim, küçüleceğim, yıldırımlardan korkmuş, yağmurlardan ıslanmış bir yavru kuş gibi geleceğim, onun ta yanına..."

Handan pek ince bir mana ile sordu:

"Yanına mı? O kadar uzak mı?"

Belkıs parmağını sallayarak tehdit etti:

"Bak, şakanın sırası gelince durur musun? Hayır, efendim, yanına değil, sizin şair beyin kasidelerini dinlerken oturacağınız yere oturacağım ve eğer korkmayacak olursam onun bıyıklarını çekerek, o korkunç başı iki ellerimle tutarak..."

Öteden bir ses Belkıs'ın cümlesini kesti:

"Kızım, seni bekliyorum, işte ben bu kibritlikle sigara kutusuna karar veriyorum."

Belkıs uzaktan bakarak:

"Anneciğim! Bana ne soruyorsunuz? Markasına dikkat ediyorsunuz, değil mi anne?"

"Neydi? 'M' olacaktı değil mi?"

"Evet, öyle olacaktı, anne!"

Handan annesine bakarak:

"Annemin de gözleri yazı takımında. Şair beye onu yakıştırıyor olmalı..."

"Şair! Birbirimize ne kadar zıt talihlerimiz varmış, gülüm. Benimki evde fırtına yapacak sesiyle gürleyecek, seninki sana, kim bilir ne latif bir sesle şiirler okuyacak. Fakat ben senin yerinde olsaydım, anlamazdım, şimdiye kadar bildiğim şarkılardan başka şiirlerden bir şey anladığımı hatırlamıyorum, fakat sen..."

"Evet, ben daima böyle bir evlilik düşünürdüm, fakat şimdi ben de korkuyorum, elmasım! Onun şair olduğunu haber aldıktan sonra... Bir gün bana açık eflatun bir kese verdiler, atlas bir kese. Bunun içinde ne olacağına şaşırmıştım, odama saklanarak açtım, içinden mini mini yine açık eflatun meşiniyle kaplanmış bir kitap çıktı, zarif, yumuşak bir cilt ki üzerinde ne bir yaldız ne bir çiçek var. Açtım, yine o renkte kalın kâğıtların üstünde çiçeğe benzer yazılarla şiirler. Kitabın ta başında bir bulut parçalanmış da içine gömülmüş zannolunan, kurşun kalemiyle yapılmış belirsiz bir simanın dağınık saçları, kaybolmuş bakışı, gülümseyen dudakları, ta bu resmin altında bir küçük satır..."

"Ne diyor, rica ederim? Bak, kızarıyorsun, Handan!"

"Kızaracak bir şey değil ki... Yalnız üç kelime, ta resmin altında yalnız şu sözler! Sizin için yaşayan."

"Yalnız o kadarcık mı?"

"Evet, biraz ötede, karşı sayfanın üzerinde şu kelimeler: Sizin için söylenen."

"Mutlaka bir alay şiir!"

"Evet, bir alay şiir... Parmaklarımla sayfaları çevirdim, evet, bütün benim için söylenmiş şeyler. Bunlardan tam on beş tane vardı. Hepsinin altında bir tarih, evlilik kararlaştıktan sonra başlanmış, her gün bir tane söylenmiş, tarihler hep sırayla birbirini takip ediyor..."

"Oh! Ne iyi! Bulutlar, çiçekler, nurlar içinde bir hayat! Bunları hep beraber tekrar edersiniz, bari seni bir deniz kıyısına yahut bir dağ başına götürse de..."

"Bebek'e gidiyorum..."

"Bebek! Bebek! Oh! Ne güzel! Bir gece beraber çıkmışsınız; bir sandalda, yapayalnız, o kürek çekiyor, sonra o şiirlerden birini okurken ay öteden çıkmaya başlıyor, sen yavaşça süzülerek..."

Handan gülerek:

"Şairin dizlerinin dibine..."

"Oh! O ne kadar tevazu! Daha doğrusu dizlerinin..."

Handan yine elinin tersiyle Belkıs'ın ağızını kapadı. Şimdi öte tarafta gürültü oluyordu. Hanımlar kalkıyor, "Kazanmasak da olur efendim, isterseniz hiçbir şey vermeyiniz, hanımefendi hazretleri!" teranelerine camların üstüne düşen ahenkli bir altın teranesini susturan cevaplar veriyordu.

Handan dedi ki:

"Gidiyoruz, elmasım! Kim bilir, bir daha ne vakit görüşeceğiz? Ah! Ben isterdim ki hemen beni görmeye gelsen de senden bütün hikâyeyi dinlesem."

"Aaa, mümkün değil gülüm! Sen bana anlatabilir misin? En iyisi yine birbirimizi görmeyelim de söylenmeyecek şeyleri söylemeye mecbur olmayalım..."

Handan peçesini indirip düzeltirken dedi ki:

"Belkıs! Acaba söylenecek şeyleri yazamaz mıyız? Hepsini değil, fakat hiç olmazsa bir parçasını, ufak bir iki hikâye..."

Belkıs gülüyordu:

"Sen uygun görürsen ben yazarım, mesela o geceyi tamamen sessizlikle geçtikten sonra yalnız cuma gününe ait bir şey..."

"Fakat o gün? Çabuk cevap ver, selamlaşıyorlar."

"Evet, hemen o gün!"

"Yemin et, bakayım."

"Sen de yemin et!"

Şimdi dükkân büsbütün ayaktaydı. Belkıs'ın annesi:

"Artık beğenmezsen karışmam, uzaktan nasıl şey olduğunu bile görmedin," diyor. Ötede Handan annesinin sitemine cevap eyleyerek:

"Siz beğendikten sonra..." düşüncesiyle azarlamaların önünü kesiyordu.

Arabalara binilirken genç kızlar gözleriyle vaatlerini tekrar ettiler. Kapılar kapandı, seyisler yerlerine atladılar, kuyumcular en şatafatlı selamlamalarıyla kapıdan selamladılar, demir kırı hayvanlarla koyu al hayvanlar da birbirine başlarını salladılar, hanımlar gülümseyerek son bir veda ettiler. Belkıs ile Handan birer işaret daha verirlerken arabalar bir yarım daire çizdikten sonra ayrıldılar.

***

Genç kızlar, hayır, genç kadınlar vaatlerini tuttular. Hemen cuma günü küçük bir fırsattan istifade ederek perişan bir fikir, perişan bir ifadeyle hikâyelerini yazdılar. Sırlardan bahsetmekte pek ziyade sakınılmakla beraber bu yazılar yine o kadar mahremdi ki işte nakledilebilecek şeyler sekiz-on satırdan ibaret kalıyor.

Handan'ın mektubundan:

Eflatun meşin kaplı zarif kitabın vücudu bile hatırımıza gelmedi. Ona karşın şair bey kütüphanesinin çekmecesinden bir başka zarif cüzdan çıkararak ve gülerek bana uzattı. Ben yine bir şiirler mecmuası zannıyla titredim. O bana dedi ki, "Her şeyden evvel hayatı düşünmeli değil mi, ruhum? İşte bir mini mini defter ki sizin hayat defteriniz olacak. Bence

kadınlar evlerin iç işleri ve maliye bakanıdırlar, buna biraz sonra eğitim bakanlığı da eklenir... Şimdilik işte maliye bakanlığının cüzdanını size veriyorum; ruhum! Annemin ihtiyar olduğunu gördünüz, evin idaresiyle uğraşacak hâli yok, bu vazifeyi işte size havale ediyoruz."

Bilemezsin, elmasım, bu defteri ne büyük sevinçle aldım. Sevinçten gözlerim yaşarıyordu. Hâlbuki ben bu evde bir yabancı sıfatıyla kalacağım, ondan sonra o bana hep şiir söyleyecek zannediyordum. Bilsen bu mini mini defterle o bana bütün hayatın şiirini hediye etmiş oldu. Sevincimden kendimi zapt edemeyerek boynuna sıçradım, ah...

Belkıs'ın mektubundan:

Korku mu? Aman ya Rabbi! Ben bir çocukmuşum. O benim heybetli zannettiğim, sesinin gürültüsünün düşüncesinden titrediğim adamı, o kalpaklı, kordonlu, çizmeli kahramanı yanı başımda beyaz gecelik entarisiyle, terliklerle, dünyanın en tatlı, en yumuşak bir sesiyle en şefkatli, en latif gözleriyle emrime amade gördükçe kendi kendime hayret ediyorum. Bana utanarak itiraf etti: Merakı nargile içmekmiş. Düşün bir kere: Ne kaba şey! Dünyada nargile kadar çirkin bir şey düşünemezken birden, nasıl oldu bilmem, bunda bir hoşluk buldum. Kendi kendime, "Nargile! Nargile! Ne hoş şey!" diyordum. Bu sabah haberi olmadan kendi elimle, pek beceremeyerek, bir nargile doldurdum ve birden odaya getirdim. O mümkün değil yanımda içmek istemiyor, utanıyor kızarıyor, "Tömbekinin[6] *kokusuna dayanamazsın, civanım, mümkün değil!" diyordu. Ben ısrar ettim. Nihayet sıkıla sıkıla kabul etti, ben de ta yanı başına oturdum. Oh! Tavsiye ederim, güzelim tecrübe et. Nargile gürledikçe vücutlarımızda titreme meydana gelerek ikimizi de gülmekten katıyordu. Şimdi evin içinde o zannolunan fırtına değil, nargilenin fırtınası var. Ben ondan korkmuyorum, oh! Hiç korkmuyorum, fakat öyle seviyorum öyle seviyorum ki...*

6 Far. tenbâkû: Nargile tütünü. (y.h.n)

YALANCI DOST

Evet, yalancıydı, fakat bu sıfatı onu tanıyanların pek sevgili bir dostu olmasına mâni oluşturmazdı. Onu ne vakit görsek senelerce özlenmiş, hasret çekilmiş, mesela taşradan gelen bir dost gibi özlemle kabul ederdik. Bizi böyle kendisine hayran eden neydi? İnce, siyah bıyıklarının altında zekâsının ışığından kopmuş bir ışık şeklinde parlayan tebessümü; avlayıcı, parlak gözlerinde, gördüklerini daima mutlu eden tatlı bakışı; giyinişinden, söyleyişinden, yürüyüşünden, alelâde bir şey yaparken pek mühim bir işi görüyormuşçasına her hareketinden yayılan zarafet havası, onu bize sevdirmek için ayrı ayrı sebepler oluştururdu. Lakin ben öyle hükmediyorum ki onda asıl hoşa giden, evet, nefret edilmek lazım gelirken aksine hoşa giden şey yalancılıktı. Onun yalancılığında da bir başkalık, bir incelik vardı ki kaçmak gerekirken aksine bizi ona yaklaştırır ve bu yalanları pek lezzetle dinlenirdi.

Yalancılığın esas hatası bunun masum olmasındaydı. Her gün yüzlerce yalanlarını dinlediğimiz hâlde bir tanesini hatırlamam ki kimseye ufak bir zarara sebebiyet olabilecek kuvveti bulunsun. O, yalancılıktan ne bir kimse için zarar ne nefsi için bir fayda beklerdi. O hâlde niçin yalancıydı? Bunu pek iyi tayin edemem. Zannederim ki kendisi de tabiatının muammasını izah edemezdi. O elinde olmayarak yalan söylerdi, herkes bir şeyden hazzetmez mi? Onun da hazzı yalancılıktaydı.

Bu sanatı inceltmiş, onu güzel sanatlardan bir şube hâline getirmişti. Ben onu dinlerken yalan nasıl söylenebilir, bu

sanatta ne incelikler vücuda getirilmek mümkündür merakıyla sanatının sırlarını incelerdim. Artık o kadar alışmıştım ki hemen anlardım. Kendi kendime, "Dikkat! Başlıyor. İşte şu noktada hakikatten ayrıldı, dikkat! Dikkat! Bakın, ne güzel söylüyor!" derdim.

Onun gözleriyle dudakları bir ölçüydü. Yalan söylerken hazzından sanki pek leziz bir şey içiyormuşçasına gözlerinde, dudaklarında bir haz ferahlığı belirirdi. Benim anladığımı hemen fark ederdi. O vakit bana bakarak, "Ne olur? İşte ben de bundan haz alıyorum, rica ederim, rahat bırak!" demek isterdi. Ben de bu kadar güzel edalarda söylenen yalanlara müsaade ederek dostumu rahat bırakırdım. Hatta müsaadede o derece ilerlemiştim ki ben bile bir nevi yalancılığa başlamıştım: Yalanı anlamakla beraber güya inanarak ona beni kandırmış olmak hazzını verirdim.

Önemsiz olan şeylerde yalan söylemek genel kuralıydı. Farz edelim Beyoğlu'nda görürsünüz, sorasınız:

"Nereden geliyorsun?"

"Galata'dan arabayla çıktım da..." diye başlar, biraz sonra eldivenin arasından düşen kâğıt parçasından anlarsınız ki Şişli'den tramvayla gelmiş. Henüz bu yalanının tebessümü dudaklarınızdan silinmeden:

"Of! Niçin bu sıcakta buraya kapandık. Dün bütün günümü Tarabya'da geçirdim, bilsen, ne serindi..." mukaddimesiyle hayalî bir gününü nasıl geçirdiğini anlatmaya hazırlanır, unutmuştur ki dün siz ona Bakırköyü'ne gitmek üzere Sirkeci'de tesadüf etmişsinizdir.

Onu dinlerken zihnimde eklemeler ve çıkarmalar yapardım. Onun sanat araçlarını keşfede ede kendimce savunma aracı da icat etmiştim. Onunla görüşmek âdeta bir fikir birlikteliği meydana getirirdi. Bana anlatırken gülmemeye çalışarak, ciddi davranarak, nazarımın manasını saklamak için gözlerimi süzerek dinleyişimden zihnimde ekleme ve çıkar-

malar yaptığımı anlar ve o zaman her türlü kısıntıyla beraber herhâlde mühim bir yalan toplamı bırakacak derecede süsleme ve ayrıntı ilave ederdi. Keşfedilmekten bozulmazdı, sanatında en büyük mahareti de buydu: Bozulmamak bozmamak, yalanına küçük bir ırmağın serbest akışıyla devam etmek...

Bana böyle ne eğlenceler ne aşklar anlattı! Bunların yüzde onu, henüz otuzuna varmamış böyle bir gencin değil, hayatını bitirmeye yaklaşmış bir adamın senelerini dolu dolu işgale kâfiydi.

"Geçen gece bilmezsiniz ne oldu?" diye başlar, çoğunlukla vakanın yerini, kişilerini, zamanını söylemeden geçer, bu ayrıntının üstüne bir esrar perdesi çeker, bir ucundan kaldırmak isteseniz birtakım mühim esrarın açığa çıkışından sanki çekinerek karşı çıkar, açık ayrıntılar vermekte mazeret beyan ederek sizden af diler, bütün bu ihtiyatlı mukaddimeler yapıldıktan sonra hikâyesini anlatır. Bu, olmayacak, herkesin başına gelmeyecek bir vaka yahut yapılmayacak bir eğlencedir. Lakin bunun anlatımında o kadar şen, o kadar marifetlidir, öyle bir neşe ve sevinç serper ki siz güzel bir komedi seyredermişçesine mest olursunuz, o sizde meydana gelen bu latif etkiyi taptaze bırakmış olmak için hemen yanınızdan ayrılır, başka arkadaşlarını bulmaya gider, onlara da yine o sağlam esas üzerine kurulmuş olmak üzere anlatacak hikâyeleri vardır.

Bu hikâyeleri düşünmez, düşünmeye muhtaç değildir, yeter ki dinleyecek bir adam bulabilsin. O vakit ilham kendiliğinden iner. Söyler, söyledikçe keşf ve icat ederdi. Bu yalanlar onun ağzında öyle canlanarak güzelleşirdi ki siz, "Ne hoş vaka!" diyecek kadar saf olmasanız bile, "Ne güzel yalan!" diyecek kadar insaf gösteren bir takdire lüzum görürsünüz. Aşklarını latif bir sevda kasidesi gibi mest olarak dinlememek mümkün değildi. O, arada aşırı bir sevinç galeyanıyla tuhaf bir aşk vakası naklederdi. O zaman sizi mutlaka güldürecek, hatta böyle bir güzel şeyi dinlemeye fırsat bulmaktan dolayı sevindirecek anlatım sanatları bulunurdu. Yahut şai-

rane bir etkiyle sevda hikâyesine hüzünlü renkler serperken kendisi de üzülerek âdeta hikâyeyi naklettikçe onunla duygulara gömülmüş görünürdü.

Sizi görür görmez eldivenlerini zarif bir tavırla bir zafer bayrağı şeklinde sallayarak, "Bilseniz, başarımı bilseniz..." diye başlar. Bu bir aşk hikâyesidir ki sizi görünce hemen icat kuvveti, bir görüşme hediyesi olarak bulup çıkarmıştır. O zaman size sarı saçları, mavi gözleri güzide birkaç benzetmeyle anlatırken bir de parantez açar:

"Mutlaka" der, "bunu siz de görmüşsünüzdür, herhâlde dikkatinizi çekmiştir."

Münasebete mukaddime olarak bir şey bulur, farz edelim Bonmarşe'nin[1] kapısından çıkarken bir demet menekşe takdim etmiş olur. Siz bunu garip bulursanız zihinden Fransızca lehçesine başvurarak:

"Monşer![2] Böyle şeylerde *toupet*[3] lazımdır, ah! Bilsen ne *conquete*!"[4] der. Siz daha dün yine ondan buna benzer bir diğer vaka, evvelki gün bir tane daha, daha evvelki gün bir başkasını dinlemişsinizdir; bütün bu vakaların hepsini birden nasıl idare ettiğine şaşarsınız. O bir hokkabaz gibidir ki ellerinde aşklar küçük kürecikler şeklinde havaya çıkar, iner, beş on tanesiyle birden oynar, fakat düşürmez.

Bu çeşit çeşit yalanların içinde o her zaman maharetini muhafaza eder, yanılıp da bir tutarsızlık olduğunda itiraz etmeyiniz; aldandığınızı, tutarsızlıktan eser olmadığını size saatlerce süren öyle inandırıcı bir konuşmayla ispat eder ki hatanızı kabullenmeye mecbur olursunuz.

Arada bir onu kederli, üzgün, mahzun görürsünüz. Bir soru kelimesini söylemeye bile cesaret edemezsiniz. Hemen

1 Fr. Bon Marché: Beyoğlu'nda bulunan bir mağazadır. İçinde giyecek, şeker, çikolata, oyuncak vb. ürünler satılırdı. (y.h.n)
2 Fr. mon cher: Azizim, dostum. (y.h.n)
3 Fr. toupet: Cesaret. (y.h.n)
4 Fr. conquête: Zafer. (y.h.n)

ağlayacak gibidir. Nihayet kederli bir dalgınlıkla düşündükten sonra bir fırsat bulur, içini çekerek size bir ümitsiz aşk anlatmaya başlar.

Ne zaman bu yolda bir hikâyesini dinlesem, yalan olduğuna inanmakla beraber ben de üzülürüm. O, yalancılığın bütün sanat sırlarına hâkimdi. Yalnız bir esas özelliği yoktu: Hatırlama... Bu da pek doğaldır. O kadar çok yalan söyledikten sonra hatırlamak mümkün olur mu? Fakat bu özelliğin yokluğunu, tamir maharetiyle telafi ederdi.

Bugün açık ve başka türlü anlaşılmayacak -öyle zannediyorum- bir yalanını tuttum.

Dört sene evvelki büyük depremden bir gün sonraydı, beni görünce:

"Sorma, bir korku geçirdim ki... Bizim dairedeydim, depremi, o müthiş sesi işitir işitmez kendimi merdivenlerden aşağıya attım, yalnız Bayezid Meydanı'nda durabildim. İki ellerimle şemsiyemden medet umarak ona sarılmış zangır zangır titriyordum. Bak azizim şemsiyemin hâline..." demiş ve şemsiyesini açarak bana göstermişti. Şemsiyenin bütün demirleri kamburlaşmıştı. Şüphesiz yalancı dostum belki birinci defa olarak bu vakada hakikati söylemişti. Birkaç gün sonra ona bir arkadaşımın evinde tesadüf ettim. Yine depremden bahsediliyordu, ona yine bir hikâye naklediyordu. Bakınız ne diyordu:

"Tam o büyük afet sırasındaydı ki ben sonunda cesaret alarak diz çökmüş, ellerini tutmuş ve bu pembe tırnaklarla süslenmiş mini mini oyuncakları dudaklarıma götürerek ilk itiraf kelimesinin yarısını telaffuz edebilmiştim; birden bu sevda buhranının içinde dünya sarsıldı ve o, titreyerek bir korku feryadıyla kollarıma düştü, vs..."

Arkadaşımızı evinde bırakarak buraya onunla beraber çıkınca sokakta dedim ki:

"Beni affedersin, değil mi? Bugün yalanlarının en büyüğünü söyledin."

Hayretle yüzüme baktı. Şemsiye vakasını söyledim, ben söylerken tebessüm ediyordu, nihayet kahkahayı salıverdi:

"Tuhafsın, azizim," dedi. "Bugünkü hikâye ikinci depreme aitti..."

Bu cevap pek ikna ediciydi; fakat ben bugün artık bir kere yalancılıktan açıkça bahsettikten sonra daha ilerisine gitmek, bu garip tabiat hakkında incelemelerimi tamamlamak istiyordum. Dedim ki:

"Azizim, sen dakikada bir yalan söylüyorsun, bu muhakkak. İhtimal şimdi senden ayrılıncaya kadar bana anlatacak beş-on tane yalanın var. Rica ederim, onları unutma... Kim bilir, ne güzel yalanlardır, onları dinlerken her zamanki gibi yine hoşnut olacağımdan eminim, fakat beni daha ziyade hoşnut edecek bir şey varsa o da şu yalan söylemeye düşkünlüğünün sebebini anlamaktır. Sen bize bu kadar yalanlar dinlettikten sonra böyle bir soru ve merakı hoş görürsün değil mi? Söyle bakayım, yok bana öyle dargın dargın bakmaya ne lüzum var? Söyle, rica ederim, açık açık söyle, sen ne için yalan söylersin? Bundan ne duyarsın?"

O, duruyor, hayretle bana bakıyor, belki birinci defa olarak duyduğu bu tarzda bir söze ne karşılık vermek lazım geleceğini tayin etmek istiyordu. Bir aralık darılmaya karar veriyor göründü, fakat ben en ricalı tebessümlerle silahlarını düşürüyordum. Nihayet darılmadı, benim tebessümlerimin ona da bulaştığını gördüm. Anladı ki bana açık açık söylemek daha iyi olacak. O vakit dedi ki:

"Tuhafsın! Yalan ne için söylenir. Yalan söylemek için..."

"Bu kâfi değil!" dedim. "Farz edelim ki herkes az çok yalan söyler ve yalan söylemek için söyler. Lakin sen öyle değilsin, sen yalanı bayağılıktan çıkarmışsın, onu bir sanat

hâline koymuşsun. Resim yapmak, musiki ile uğraşmak, yazı yazmak gibisinden bir güzel sanat... Bunu her şeyde yapıyorsun. Bize hiçbir sevda adamının başından geçmemiş aşk vakaları, hiçbir zevk düşkünün yapamayacağı eğlenceler naklediyorsun. Bunların hepsinin yalan olduğuna kaniyiz, bu kanaatle beraber bunları bize büyük bir lezzetle dinlettirecek maharet gösteriyorsun. Fakat bunu hiçbir fayda karşılığında olmayarak en sıradan şeylerde de yapıyorsun..."

Beni artık bir sevecen tebessümle dinliyordu. Karşısındaki şu adama artık kendisini olduğu gibi göstermeye karar vermiş göründü, dedi ki:

"Safsın, azizim. İnsan ya yalancıdır ya değildir. Ben yalandan zevk alırım. Evet, hemen bütün hayatın zevki bence yalandan ibarettir. Fakat yanlış anlaşılmaya meydan kalmasın: Zararsız yalanlar, manasız yalanlar, işte bence asıl eğlence bunlardır. Şu hâlde böyle zararsız yalan söylemeye karar verdikten sonra artık istisnaları oluşturmaya yer kalır mı? O senin sıradan dediğin şeyler için yalan söylemek, işte asıl onları sıradanlıktan kurtarmak içindir. Şimdi bana bir şey sor: Sıradan bir şey, şu bastonun hikâyesini... Bu bastonun hikâyesi yok, geçerken Binbirçeşit'te görülerek yirmi beş kuruşa alınmış bir şey... Fakat bunu böylece sade söylemekte bir zevk düşünemem, çıplak bir hakikat... Fakat bu hakikati saklarsam, bunda ilk önce sanata, yalancılık sanatına ait bir zevk var. Gayet ciddi bir tavırla, 'Pygmalion'dan!'[5] derdim, yirmi beş kuruş hakkında da ufak bir değişiklik yaparım. 'Elli sekiz kuruş...' Buna inanırlar, çünkü inanmamak için sebep yok, o vakit bilmezsin ne haz duyarım. İşte muhataplarımın hepsi bu yalanı bir hakikat gibi kabul etmek için ufak bir tereddüde bile lüzum görmezler. O zaman içimde yalancı benliğimin ellerini ovuşturarak mest olduğunu hissederim. Bu bir şeytani zevktir, fakat bir zevktir. Yahut bu sade yalanı süslerim, ilk önce hayret gösteren bir mukaddimeyle hemen ne uyduraca-

5 İstiklal Caddesi'nde bulunan bir mağazadır. (y.h.n)

ğımı düşünmek için zaman kazanırım, size, 'Aa, bu baston, evet, uzun ve garip bir hikâye! Size bunu nakletmemiş miydim?' derim. Bunlar hep söylenecek, tertip olunacak yalana bir mukaddimedir. Karşımdakilerde bir merak uyandırdıktan sonra hikâyeye başlarım. Bu benim için bir hüner işidir. Kendi kendimi tetkik ederek, muhataplarımda oluşan etkileri takip eyleyerek, tecrübeler edinirim. İstersen şimdi bir tane icat edeyim, bak sıradan bir baston hikâyesi nasıl gariplikler ortaya çıkarabilir..."

Vazgeçmesini rica eder bir vaziyetle işaret ettim, o devam etti:

"Beni bütün dinlerler. Dinlenmeyecek bir şeyi dinletmek, sizi sevdiklerini hissettiğiniz birtakım dostları yarım saat zapt etmek ve büyülemek ne büyük bir hazdır, bilir misiniz? İşte ufak tefek yalanlar kuralı bozmamak için yapılır, sonra bunlar küçük küçük sanat tecrübeleridir ki büyük yalanlarda maharet temin eder, benim için mesela on dakikada bir nefis sigara içmek gibisinden zevk sebebidir. Büyük yalanlara gelince: O sıra dışı vakalara, o garip âşıklıklara dair yalanlarda daha mühim bir zevk var. Tiyatroda elbette pek tenha gecelere tesadüf etmişsindir, oyun ne kadar maharetle oynanırsa oynansın tenhalık onun kıymetini azaltır, insanda bir nahoş tesir bırakır, istenir ki birlikte zevk alanlar çok olsun, oyunun lezzetini insan birçok kişiyle paylaşmak ister. Bu durum seyahatlerde, gezintilerde de vardır.

Bir büyük aşka tutuldunuz yahut mümkün olmayan bir şey farz edelim, demiryolunun kurasında büyük ikramiyeyi kazandınız. Bunu herkese bildirmek istersiniz. İnsanda bu doğal bir ihtiyaçtır, bahtının hatta bahtsızlığının bile bilinmesine muhtaçtır. Şimdi bu hakikati tersine çevirelim: O vakit benim zevkimi anlarsın. Benim yalanlarım gerçekleşmesini arzu ettiğim şeylerdir, fakat bunların hiçbiri olmuyor. Şu hâlde hem gerçekleşmesinden hem herkesçe bilinmesinden doğacak lezzetlerin ikisini de kaybetmektense bu lezzetin yarısını olsun

almaya lüzum görüyorum. Gerçekleşmiş de anlatılmamış bir şeyle gerçekleşmemiş de anlatılmış bir şey arasında zevk aynıdır. Anlıyor musun? İşte matematiksel bir denklik..."

Ben gülümseyerek, bu görüşü şüpheyle karşılayarak dinliyordum; dedi ki:

"Yok, gülme, sen de anlıyorsun ki bunları icat etmekle, kendimi herkese şu başarılara ulaşmış göstermekle eksiklikleri gidermiş oluyorum. Bu aynı fakir olup da zengin, hasta olup da sağlıklı, zayıf olup da güçlü, korkak olup da cesur görünmek arzusuna benzer. Bunlar kendilerini mi aldatıyorlar? Doğrudan doğruya değil; fakat başkalarını aldatmakla kendilerine de bir huzur, bir teselli, bir zevk bahşetmiş oluyorlar."

İşte yalancı dostumun görüşleri bundan ibaretti. Son bir vakasını hatırlıyorum: Dostumun başlıca endişesi ince ve zarif bir adam olmaktı. Bununla bağdaşmayan şeylerden nefret ederdi, fakat bir kusuru vardı ki onu pek çok zorlukla saklayabilirdi: Oburluk.

Bu zaafını herkesten gizlemek için hep iştahsızlığından, mide zarafetinden, perhizden bahsederdi. Fakat biz bilirdik ki perhiz ettiği gün mükemmel bir öğle yemeği yedikten sonra Recep'te bir tavukgöğsü, Bahçekapısı'nda bir dondurma, akşamüstü dört-beş birayla iki sandviç, nihayet gece Gambrinus'te[6] mükemmel bir yemek yemiştir.

Bir gün bana onun için dediler ki:

"Haberiniz var mı? Fena hâlde hasta, sizi görse, kim bilir ne kadar memnun olur!"

Onu yatağında zayıflamış, sararmış, süzülmüş gördüm. Beni görünce bir kitabın, zarif kırmızı kaplı bir kitabın üzerine koyarak yazdığı kâğıtları oldukça bir telaşla bıraktı ve mahzun bir tebessümle kabul etti:

6 Beyoğlu'nda bulunan bir birahane. (y.h.n)

"Sizi gelmeyeceksiniz zannediyordum," dedi. "Hâlbuki ben ölmeden evvel size bütün yalanlarımı affettirecek bir hakikat söyleyecektim. Şimdiye kadar kimseye söylenmemiş bir hakikat, işte beni bugün öldüren bir hakikat..."

O zaman yatağında biraz doğrularak kesik kesik nefeslerle, renksiz dudaklarıyla bana bir ümitsiz aşk, hayatını berbat eden bir hazin sevda nakletti:

Ben üzüntüyle dinliyordum. Kendi kendime müthiş bir şüpheye düşmüştüm. Demek bu sevgili yalancı dost, acı bir hakikatin kurbanı olup gidiyor. Üzüntümü belli etmemek için kendimi zapt ediyordum, bitirince dedi ki:

"İşte bu hikâyeyi size yazıyordum."

Yanında, biraz evvel benden saklanan uzun uzun kesilmiş sarı kâğıtları işaret etti:

"Bu benim için bir aşk vasiyetnamesi olacaktı..."

Yanından çıktıktan sonra onu tedavi eden tabibi buldum. Bu her ikimizin de dostlarından biriydi. Benim endişeyle o müthiş şüpheye dair açıklamamı gülerek dinledikten sonra kahkahayı salıverdi. Dedi ki:

"Yine yalan... Hastalığında aşkın, ümitsizliğin, o size söylenen şeylerin hiçbir eseri yok. Hastalık nedir, bilir misiniz? Oburluktan dolayı meydana gelmiş şiddetli bir mide fesadı... Evet, sadece kabaca bir mide fesadı... Nasıl obur olduğunu bilirsiniz.

Bu hastalık sebebiyle ben de perhizde ısrar ettikçe utanmasa ağlayacak. Bu perhiz arasında neyle eğleniyor biliyor musunuz? Bir yemek kitabı tedarik etmiş, bundan garip yemekler bularak tercüme ediyor."

Birden kırmızı kitapla sarı kâğıtlar gözümün önüne geldi. Meseleyi halletmek için sordum, o gülerek:

"Evet," dedi. "Kırmızı bir kitap, sarı kâğıtlar..."

İşte yalancı dostumun son yalanı bir mide fesadını, bir ümitsiz aşk, bir yemek kitabını, bir sevda macerası şeklinde göstermişti. Bu son yalanı oldu, bir hafta sonra gazetelerde okuduk ki yalancı dost, ta uzaklara gidiyor. Artık bu gerçek olsa gerekir. İşte seneler var ki onun hikâye anlatmaya hazır neşeli simasından mahrumuz. Aramızda dağlar, denizler var; fakat ara sıra hayatın türlü çirkin hakikatleri içinde onu düşünür ve güzel yalanlarıyla biraz huzur bulmaya ihtiyaç duyarım.

ESKİ MEKTUP

Eski kâğıtlarımın içinde bir şey aramak lazım gelmişti. Bunları deste deste alarak bakıyordum. Birden yazı masamın üzerinden kırmızı bir mühür ile bir mektup düştü: On sene evvel Kahire'den alınmış bir mektup! Onu gördükten sonra bu eski evrakı karıştırmak için sebep olan şeyi unuttum. Bu mektup bende öyle bir acı hatıra uyandırıyordu ki onu hemen yazmamak mümkün olmadı. Bu acı hatıraları yazmak onlar için bir nevi matem tutmak değil midir?

***

Kardeşi mektep arkadaşımdı. Mektep hayatının zorunlu beraberliğinden sonra hemen bütün o zamana ait dostlukların orada bırakılması alışılmışken biz sevişmekte devam etmiştik. Hiçbir hafta geçmezdi ki ben arkadaşımın evine gitmemiş olayım. İzmir'in o güzel, temiz Gül Mahallesi'nde, mermerle döşeli büyük sofası insanın yüzüne gülen büyük ev bence en sevilen yerlerdendi. Yalnız ihtiyar annesiyle, küçük kız kardeşiyle beraber yaşardı. Burada beni karşılayacak her zaman şefkatli bir tebessümle, samimi bir muhabbet eli, latif bir sevinç çığlığı bulunurdu.

Blanche, benim ta şu kadarcıktan beri dostumdu. Aramızda kardeşiyle arkadaşlığımdan sirayet etmiş bir samimiyet vardı ki büyüdükçe derin bir bağlılık kuvvetini alıyordu. Gözünün bir bakışıyla, dudaklarının şekliyle bana mini mini kalbine ait şeylerden bahseder; benimle böyle sessiz, herkesten gizli, yalnız bence manalı hasbihaller yapar; sonra bir se-

bep icat ederek yanıma gelir, bir şey söylemiş olmak yahut bana hoş görünmek için gözleriyle kardeşini göstererek:

"Söyleyiniz de piyanoda eşlik etsin," derdi. "Size mandolin çalayım."

Hemen her defa bana böyle bir musiki ziyafeti verir, ince ve hoş sesinin hassasiyetlerine o kadar yakışan mandoliniyle İzmir'de pek revaçta olan Rumca şeyler söylerdi. Bunlardan bir tanesi vardı ki galiba yalnız nakaratını anlayabildiğim için pek severdim. Onu her vakit tekrar eder ve nakaratını inleyişle dolu bir mırıltıyla söylerken gülümseyerek bana bakardı: *Margora, Mavromata Margaro*!

Bir gün onu ciddi buldum. Misafirler vardı. Bir aralık yine gözleriyle, dudaklarıyla bir şeyler anlatmak istedi. Misafirlerden birini, yirmi beş yaşlarında sarışın bıyıklı güzel bir genci göstererek bir mana kastediyordu. Nihayet yine yanıma sokuldu ve yavaşça:

"Haberiniz yok mu?" dedi. "Oh! Hiçbir şey anlamıyorsunuz."

Bugünden sonra o gence her vakit tesadüf eder oldum. Artık ziyaretlerime aralıklar veriyor, orada geçirilen saatleri kısaltıyordum. Blanche'ın gözlerinden, dudaklarından sızan manalarla anladım ki kalbi saadet dolu... Seviyordu, seviliyordu; mesut olmak için başka şeye ihtiyaç var mıydı?

***

Onları epeyce zaman görmemiştim, bir gün kardeşine sokakta tesadüf ettim ve bir aralık sordum:

"Blanche?"

"Oh! Blanche!" dedi, "Onun şimdi hiçbir şeye vakti yok. Saadetinin içinde yüzüyor. Artık resmen nişanlanıyorlar, biliyorsunuz ya? Niçin gelip onu görmüyorsunuz? Saadetini anlatacak adam arıyor."

Bilmem nasıl oldu, gidemedim. Fakat bir gece onlara kulübün bir raks eğlencesinde tesadüf ettim.

İlk önce beni görmedi; nişanlısıyla beraber acele ederek önümden geçti. İlk valsi beraber oynamaya hazırlanıyordu. Ben uzaktan, bir kenarda, bu bir çift bahtiyar genci seyretmek, onların saadetlerini görmek istedim.

Baygınlıklarında sevinçler fıkırdayan bir vals çalınıyordu: Şafak... İlk önce çiftlerin kalabalığı arasında onları kaybettim. Önümde dönen raks dairesinin devranı musikinin nağmeleriyle canlanarak gözlerimin önünde renklerin, ışıkların dalgalanmasıyla uçan sabah, şakıyan bir şafak uyanıyor, o musikiyle bu raks bir rüya ufkunun yatağına serilmiş, baygın bir rahatlama busesiyle dudakları kilitlemiş, üzerinde pembe ve mavi, yeşil ve sarı kehkeşanlar[1] açılan mest ve durgun bulut kümelerinin arasından süzülüyor, yüzüyor gibiydi. Nağmeler ilk önce yavaş, yorgundu. Ağır bir uykudan sonra yorgun, baygın bir nefesle pek derin bir rüyanın içinden sıyrılıyordu. Sanki henüz ufuklar gecelerin sisleri altında bunalmış, fecrin ilk busesini bekleyerek, uzun bir arzunun coşkusuyla titreyerek kirpiklerini kaldırmaya çalışıyordu. Musikinin bu yorgun, baygın nefesi raksa uykulu bir sessizlik veriyor, bu renklerin, bu ışıkların şaşaası, örtülerek, nağmelerin altında sislenerek henüz uyanmamış bir gök parçası mahmurluğuyla duruyordu. Denebilirdi ki bir gizli el yavaşça avizelerin ışıklarını kısmış, bütün o açık renkli elbiselerin pembeliklerini, maviliklerini beyaz, sabah bulutlarına mahsus bir esmer beyazlıkta boyamıştı. Böyle, bu beyaz bulutlar erkeklerin siyah gölgeleriyle kovalanarak, üzerinde birer siyah endişe lekesi uçan beyaz saadet rüyaları şeklinde, dolana dolana, yorgun yorgun akıp gidiyordu. Birden ötede, o musiki havasının içinde, bu şafak tablosunun üstünde bir şey fıkırdadı; bir küçük sabah rüzgârı, haşarı, yaramaz, kıpırdak mini mini bir esintinin kokusu, kanatlarının üstünde parça parça renkler, nurlar kaçırarak, yuvasından firar etmiş yavru bir

1 Samanyolu.

kuş telaşıyla o baygın bulut dalgalarının üzerine, neşesinden renkli ışıklarla dolu katrelerini serpti. Şafağın bütün o parıltılı ihtişamı gelişini haber verdi. O zaman raks dairesinin ötesinde berisinde parıltılar kaynaştı. Raksın göğsü, üzerine bir bahar bulutunun parmaklarından, ışıklı çiyler serpilmiş sabah nefesi hazzıyla titredi. Bir saniye sonra bütün o rüzgârın yuvasındaki yavrular kaçışıyorlar, şen kanatlarının şakırtısıyla ufukların sessizliklerini dolduruyorlar, böyle binlerce binlerce, küçük küçük, hırçın, çılgın rüzgâr dalgacıkları, kanatlarının ucundan rengârenk ışıklar serperek, mini mini fırtınalar içinde mini mini yangınlar tutuşturarak gözlerimin önünde raks eden bir seher tablosu uyandırıyorlardı. Şimdi Blanche'ı görüyordum: O gayet açık mavi tülden mavi çiçek demetleriyle, mavi gazlarla, mavi dantelalarla, bütün maviliklere boğulmuş elbisesinin içinde, raks pistinde ve havanın içinde mavi izler bırakarak dönüyor, dönüyor, dönüyor; bu musiki seherin artık çılgın nur çeşmesi içinde etrafında gösterişli dönüşler yaparak önümden geçiyordu. Ben artık yalnız ona bakıyor, bu renk renk çiftlerin birbirini kovalayışından gözlerimi ayırarak yalnız onu, yalnız onun maviliklerini takip ediyordum. Bu döne döne, kıvrıla kıvrıla uçtukça bakışlarımı sürükleyip götüren mavilikler bir zaman geldi ki bu büyük raks halkasının üzerinde dalgalana dalgalana uçan uzun, dalgalı bir mavi atlas oldu. Bir atlas ki bütün renkleri, ışıkları bunalttı. Yalnız o vardı. Gözlerimde yalnız bu uzun mavi atlas kâh serilip kâh küçük bir kasırga içinde kıvranıp toparlanarak, bazen süzgün süzgün akıp giderken bazen bir girdabın haşarılıklarında kaynaşarak etrafı örtüyor, yalnız o kalıyordu. Şimdi boydan boya ufukların sisleri içinde bir şerit yırtılmış, seherin saf mavilikleri semayı uzun bir atlas kuşakla çevirmiş gibiydi. Artık musikide de bir muhteşem mana, bir ifade ihtişamı vardı: Yavaş yavaş, seherin, ufukların bu atlas kuşağının üstünde, bu mavi ışıklı yolda, arabasının bütün heybeti ve tantanasıyla ağır ağır, etrafa nurlar, renkler serperek, haşmetinin önünde gökkuşakları açılarak gezintiye çıkıyordu. O vakit tekrar gözlerimin bu raks eden renkler silsilesine kapıl-

masına mâni olamıyordum. Blanche'ın mavi izleri arasında, avizelerin parıltı tufanıyla tekrar bütün renkler, o pembeler, sarılar, eflatunlar, kırmızlar, yeşiller kanıyor, tutuşuyor, birbirini kovalıyor, boğuşuyor, şurada burada öpüşerek birbirine sarılmak istiyor, nihayet büyük bir parıltı şelalesi altında musikinin taşkın bir ahenk tufanıyla hepsi birden güya bulutlara asılmış renkli saçaklar şeklinde donuyorlardı.

Ve Blanche, nihayet beni görerek, göğsü raksın yorgunluğuyla biraz şişkin, dudaklarının rengi biraz uçuk, burnunun kanatları seri nefeslerle titrek, elini uzattı; nişanlısına:

"Teşekkür ederim," dedi.

Bu teşekkürüne bütün saadetini ifade eden bir tebessüm eşlik ediyordu. Yalnız kaldık.

"Yoruldum!" diyordu.

Benden şikâyet etti, beni affetmeyeceğini söylüyordu, sonra birdenbire gülerek:

"Hayır, hayır!" dedi. "Affedeceğim, mesut olanların kalbinde lüzumundan ziyade şefkat vardır. Ben de bilseniz ne kadar bahtiyarım! Sizi değil, bütün dünyayı affedeceğim. Haberiniz var mı? Galiba bir ay sonra beraber -gözleriyle birisini kastederek gösteriyordu- Mısır'a gideceğiz. Bilmem ne için orasını görmek istiyorum: Piramitler, Nil, biraz çöl, bütün o şeyler beni cezbediyor. Hem garip şey! Gözlerimi kapayınca oraya bir aşinalık hissediyorum. Mısır'da bulunmuş, hayatımın hatırlayamadığım bir devresinde orada yaşamış, uzun uzun bir ömür sürmüş gibiyim; fakat bütün bulutlar içinde, güya ruhumun eski bir rüyası..."

Bu gece hep olanları seyrederken kendi kendime diyorum ki:

"Evet, Mısır'a gidiniz, isterseniz biraz daha uzaklara gidiniz: Hind'e, Çin'e, Japon'a... Okyanusları geçiniz, isterseniz daha uzaklara, daha uzaklara gidiniz, ufukları yırtınız, bulut-

ların üstüne çıkınız, daha yukarılara, daha yükseklere, atmosfere, güneşlere, renk renk âlemlere gidiniz ve birbirinizi seviniz, seviniz... Hayat, işte yalnız bundan ibarettir. Sonra o renk renk cihanların üstünde sizin için demin üzerine nağmelerden, şelalelerle yağan fecirlerden açılsın, o fecirler içinde nurdan, renkten, ahenkten, aşktan, saadetten mest olunuz: Bahtiyarsanız eğer onlardan mestken, dudak dudağa ölürsünüz..."

***

Kim derdi ki onlara bir sene sonra yine burada yine böyle bir raks eğlencesinde tesadüf edeceğim, fakat ne acı bir farkla...

Onlar, tam saadetlerini gerçekleştirme noktasında, tam resmen nişanlanacakları sırada, hiçbir sebep yokken ayrılmışlardı. O, sarışın bıyıklarıyla yeni bir nişanlının arkasında dolaşıyor, fakat diğeri, Blanche, bu terk edilmişlikten ölüyordu. Kaç kereler evlerine gittikçe genç kızı hummalar[2] içinde kavruluyor, günden güne gittikçe sararıyor gördüm. Artık bana yaramaz çocuklara mahsus edalarıyla bir şeyler söylemez olmuştu. Artık mandolin unutuluyordu; artık ketum, suskun dudakların altında söylenilmeyen ıstırapların zapt olunan şikâyetlerin acıklı bir kahrından başka bir şey yoktu. Blanche hastaydı, Blanche ölüyordu, bunu etrafında hep hissediyorduk ve bir şey yapamamaktan doğan âcizlikle kalplerimiz kıvranıyordu.

Bir gün kardeşi bana:

"Blanche'dan korkuyorum," dedi. O kadar. İkimiz de daha ziyade söylemeye cesaret edemedik. Bazı musibetler vardır ki insan onlara dair bir kelime söylerse gerçekleşmesini ertelemiş korkusuyla sessiz kalır.

Bir hafta evvel yine uğramıştım. Blanche nihayet yatağa serilmişti. Neden sonra yanıma gözleri ağlayamamaktan yanarak ihtiyar annesi geldi. Bana:

2 Hastalıkla gelen şiddetli ateş, nöbet.

"Affedersiniz, sizi beklettim!" dedi. "Yatakta... Geldiğinizi duyurmamak istedik de... Yatağa zorla yatırabiliyoruz, misafir gelince durmamak istiyor. Hele sizin geldiğinizi haber alsa mutlaka iner. Bilmem ne için? İstiyor ki hastalığını kimse bilmesin..."

İhtiyar kadın acı bir tebessümle yüzüme bakıyordu. Heyhat! Bunu hep biliyorduk. Evet, ölmek, fakat ölünceye kadar o kendisini terk edenin hıyanetine mağlup olmamış görünmek istiyordu.

Onu bu gece eğlencede görünce titredim. Birden, öldüğünü bildirmemek isteyen, bütün dünyaya, her kış kendisini eğlencelerde bekleyenlere, özellikle ona, o asıl öldüren nişanlısına, mahvolduğunu, perişanlığını göstermemeye ihtiyaç duyan bu genç kızın buraya gelmek için hasta vücudunda bulduğu son kuvvetler, aynasının karşısında boya kutularının lütfundan beklediği güzellikler, evet, çökük gözlerine, kavrulmuş dudaklarına, sarı, süzgün çehresine rağmen güzel olmak için yalnız bir genç kızın dehasının sihrinden çıkabilen şeyler gözlerimin önüne geldi. Onu beyaz elbisesinin içinde güzel, solmadan ölmüş bir çiçek güzelliğiyle güzel, garip, vahşi, insana bir mezarın ayrılık şiirini anlatan acı bir hasta güzellikle güzel buldum. Dudaklarında, "Gördünüz mü? Yine güzelim, yine gencim, yine eğlenmek, oynamak için, eğlenerek, oynayarak ölmek için geldim," diyen bir tebessüm vardı.

Elini elime verdi, sonra koluma girdi:

"Oh!" dedi, "Bu gece bilseniz ne kadar neşeliyim! İstiyorum ki bir küçük çocuk çılgınlıklarıyla eğleneyim, eğleneyim. Bana vaat ediniz bakayım, tuhaf olacağınızı vaat ediniz, hani ya siz bazen tuhaflıklar bulursunuz ki insanı ister istemez güldürür."

"Onlar hatırıma gelmiyor, fakat sizin için bu gece tuhaflıklar icat edeyim."

O, etrafına bakıyor, birisini arıyor gibiydi. Nihayet onu, yeni nişanlısıyla gördü ve gözlerinin ucuyla bana göstererek küçük bir kahkaha içinde, -Oh! Bu kahkaha!- çapkın bir dudak burmasıyla:

"Onlar!" dedi. Sonra ilave etti: "Ne iyi oldu da iş bozuldu. Ne soğuk bir adam! O tarafa bakmayalım, değil mi? Bu beni üşütüyor. Birinci valsi size veriyorum."

Ve elini yavaşça omzuma koydu. Bu gece garip bir tesadüf tezadıyla meşhur -ıstırap- valsinin boğuk iniltileri içinde yavaş yavaş dönmeye başladık. Ben onu yormamak için yavaş yavaş kayarak dönüyordum. Zaten kemanların ıstıraplı inleyişleri, o uzun uzun matemli ağlayışları raksa zaruri bir bitkinlik, bir bezginlik, yorgun yorgun nefesler veriyordu. Biçare çocuk, vücudu kollarımın arasında bu iniltilerle, bu ruhi şikâyetlerle eriyor, baygın bir bulut mahmurluğuyla uyuyor gibiydi. Gözleri kapalıydı, başı hafifçe, dayanacak bir yer ararcasına eğiliyordu. Dudaklarında can çekişmekten, ölmekten, bu raks içinde, şu musikinin ıstıraplı inleyişi arasında, bu uyutarak öldüren beşiğin ninnileriyle ölmekten mest olan bir tebessüm vardı. Ah! Onun, şu dakikada bütün acısını apaçık şekilde hissettiğim ıstıraplı ruhu o kemanların ıstıraplı feryadıyla ne güzel izdivaç ediyor, nasıl birbirinin ruhunu içip mahveden bir buseyle öpüşüyorlardı! Sonra birden bu iniltili şikâyet arasında kahkahalar, küçük küçük kesik kesik, uyandıkça sönen, dirildikçe ölen kahkahalar, güya veremli bir göğsün hummalar içinde kavrulmuş kuru öksürüklerle kesilmiş kahkahaları, o ölümle, ıstırapla eğlenen, ağlarken gülen, gülerken ağlayan, kırık kanatlarla uçarak sürüklenen kahkahalar başladı. Bu musikinin ıstıraplı göğsünden bu yalan söyleyen kahkahalar o kırık kırık edalarıyla taştı, feryat ederek taşıyordu; Blanche gözlerini açtı, bana:

"Oh! Ne güzel!" dedi.

O vakit o hasta vücut birden hastalıklı kimliğini sarsan bir neşe titreyişiyle sanki çıldırdı, artık kollarımın arasında

şen, çılgın, sarhoş bir çocuk, mutlu, yaşamaktan bahtiyar bir çocuk oldu. Bana bakarak ve hep o nakaratı tekrar ederek yalan söyleyen neşesiyle, yalan söyleyen tebessümüyle, yalan söyleyen bahtiyarlığıyla:

"Oh! Ne güzel! Oh! Ne güzel!" diyor, öteden kemanlar o acı alaylarıyla, o müthiş kahkahalarıyla, o ruhu kızgın mengenelerde sıkan neşeleriyle, bu raks ederken ölen, ölürken gülen çocuğun üstüne avuç avuç çiçekler serpiyordu.

"Yoruldunuz!" diyordum, "Daha! Daha!" diyordu. Hep dönüyorduk, ben bir mezar sürükler gibi, o taze, can çekişen bir şiir gibi dönüyorduk, dönüyorduk. Sonra birden yine iniltiler, yine o şikâyetler, o inleyişler, o kemanların boğuk feryatları, o kaba kirişlerin alçak mersiyeleri başlıyor, Blanche yine gözlerini kapıyor, aşkının hıyaneti arkasından takip ederken o benim kollarımın arasında sallana sallana hiç olmazsa kendisine ağlayan bir kalbin üstünde can vermek istiyordu.

Nihayet itiraf etti:

"Yoruldum!"

Onu dışarıya çıkardım; bu rakstan, bu musikiden kaçırıyordum:

"Bana, soğuk, soğuk bir şey veriniz!" dedi. Ben itiraz ediyordum, darıldı, itaat etmiyordu, bana küsüyordu. Şimdi yüzünden, dudaklarından, gözlerinden o boyaların yalanı, o yalancı tazeliği uçmuştu. Şimdi solmaya başlayan bir ölüye benziyordu. Israr ederken birden öksürdü, mendilini ağzına tuttu, öksürdü. Bu kuru öksürüklerle boğuluyordu.

"Blanche," dedim, "ne oluyorsunuz?"

Hiddetle cevap verdi:

"Ne mi oluyorum? Lakin anlamıyor musunuz, dostum? Sadece ölüyorum, işte o kadar..." Sonra ilave etti: "Kardeşime haber veriniz, beni götürsün, artık duramayacağım."

***

Bu gecenin ardından müthiş bir buhrandan sonra tabiplerin tavsiyesi üzerine Blanche, kardeşiyle, annesiyle, Mısır'a gidiyordu. Zavallı çocuk! Evet, Mısır'a, senin o biçare ruhunun eski bir rüyasıyla tanıdığın, aşina çıktığın Mısır'a... Fakat sevgilinle beraber değil, ilk ve son aşkının o müthiş hıyanetiyle...

Eski bir evrakımın arasından düşen o mektup, işte bu sırada kardeşinden alınmış bir mektuptu. Bunu, kim bilir kaçıncı defa tekrar okudum. Bana birçok şeyler arasında diyor ki:

Blanche, hep öyle, daima etrafındakileri aldatmak istiyor, hususuyla İzmir'dekileri. Size mektup yazacağımı öğrendikten sonra kendisinin iyiliğinden bahsedeceğime yemin ettirdi. İşte yeminimi yerine getiriyorum: Blanche iyi, evet, iyi, fakat... Artık susuyorum; dostum, ağlamaya o kadar ihtiyacım var ki yazmakta devam edemeyeceğim.

Bu mektup onlardan alınan tek mektup oldu. Artık İzmir'e de uğramaz oldular. Kim bilir çaresiz kızı nerede bırakmışlardı? Galiba Mısır'da, o ruhunun eski bir rüyasına mensup olan Mısır'da. O vakitten beri ihtiyar anneyle matemli kardeş Blanche'ın hatıralarıyla dolu olan memleketlerine gelmeyerek uzaklarda dolaşıyorlar...

KÜÇÜK BİR TABLO

Bir çocuk hatırası... Sokakta her gün, her adım başında tesadüf olunan ve vakalardan bir tane, vaka da değil, hatta bir hatıra bile değil, sadece bir tablo... Bende böyle çocuklara dair ne kadar kaydedilmiş, her biri kalbin en hassas bir sayfasına nakşedilmiş tablolar var. Bu küçük şeyler, henüz insanların, şu tanıya tanıya artık sevilmemeye başlanan insanların arasına karışmadıkları için sevilen bu melek parçaları bende büyük etkiler bırakır; çocukları herhâlde insanlardan ziyade severim, galiba çocuklarımı kendimden ziyade sevdiğim için...

İnsan, baba, hele babalıkta müthiş darbelere uğramış bir baba, işte şu satırları yazarken, çocuklardan bahsederken kalbinde masum mezarların ıstırabıyla inleyen bir baba olursa çocuklara kederli gözlerle bakıyor, onların hayatını bir başka incelikle algılıyor.

Çocuklara, bütün insanlar gibi bedbaht olmaya mahkûmken dünyanın eğlence zannolunan şeylerine hayretle dolu gözlerini açarak gülümseyen, yarın dikenlerin arasına serileceklerinden habersiz, bugün güneşe taze ruhlarını seren bu çiçeklere baktıkça ta gönlümün en kutsal yerinde bir ağlamak hissi duyarım. Bunlar da bize benzeyecekler, öyle mi? Aynıyla bize benzeyecekler. Hep o mücadeleler, hep o emeller, sonra hep o ümitsizliklerle o hüsranlar... Önlerinde, ne müthiş girdapların kara derinliklerini, ne korkunç uçurumların boşluklarını açılmamış görecekler! Hayat, ne zahmetlerle dolu bir yol! Keskin çakıllarla örtülü bu yolu takip ederken

ayaklarında ne kanlı yaralar açılacak! Bugünün masum mesutları! Onların ıstırap yolculuğunda kümelerle, yığınlarla çalılar, dikenler, her adımda bir set çekerek; zayıf ellerle bunları parçalamak isteyecekler, fakat aksine, onlar bu elleri parçalayacak. Hepsinin üzerine bir parça kan sıçraya sıçraya ilerleyecekler. Nihayet işte bu yolun nihayetine, işte bu mücadelenin ıstırapları sonuna, işte sanki hayatın bir durgunluk devresine varıldı. Fakat heyhat! Nerede onlara hayal sahalarını açan saadet? O bir serap, ufkun kenarına nakşedilmiş bir havai âlemdi ki uçtu. Önlerinde çıplak çölden başka bir şey yok. Ne bir parça yaprak ki altında bir nefes alınsın ne bir nebze serinlik verecek bir pınar ki ateşlerle yanan hüsran sinesine bir katre sevinç bahşetsin. Uzun, çıplak, boş bir çöl...

Bunu düşünürüm, sonra onları, küçük vücutlarını yaşatmaktan, şu hayat dalgalanması içinde ufak adımcıklarla ilerlemekten mutlu ve mesut, hayata, bütün hülyalarını yutacak olan bu meşakkat âlemine gaflet ve teslimiyetle dalıyor görerek bu saadet rüyası için titrerim. Oh! Bu latif rüya! Mümkün olsa da bu küçükler; hep böyle küçük, hep böyle gafil, hep böyle mesut kalsalar...

İşte bunun için çocuklara genellikle acırım, bir çocuğun yanından kayıtsız geçebilmek bence mümkün değildir. Onları görmek, onlara bakmak, küçük ruhlarının içinde saklı olan sırları anlayabilmek için gözlerimi gözlerine dikerek uzun uzun, bu saf kalplerin temiz dünyasına girmek isterim. Onların gözlerinde bir şey vardır ki insanlarda yoktur, kuşlara mahsus bir bakış, mesela güvercinlerdekine benzer bir mana, saf ve berrak, henüz yaprakçığından çıkmış bir çiçek kadar ipek bekâretine bir şey temas etmemiş, bir kaya parçasının gölgesinde sabahın çiylerinden birikmiş şeffaf bir pınarcık, aydınlık ve parlak bir göz... Size bakarken, "Sen nasıl bir şeysin? Bana fenalık etmeyeceksin, bir zarar vermeyeceksin, sana parmağımı uzatırsam beni yakmayacaksın, değil mi?" sorusuyla bir cevap bekliyor. Ufak sertçe bir mana, onu

ürkütmeye, titretmeye kâfidir. İşte sizden çevrildi, size bakmıyor. Yahut küçük bir tebessüm ifadesi, şimdi gülerek size bakıyor, size ruhuyla sokuluyor, gözleriyle sizi öpüyor.

Yolumun üzerinde tesadüf olunan bu küçük meleklerden kaç tanesiyle böyle gözlerimiz, ruhlarımızla öpüştük, onların kaç tanesine ruhumun en nazik beşiklerinde beslenmiş buselerden hediye ederek gözlerinde uçuşan gülücük çiçeklerinden ödül aldım! Bende böyle demetlerle toparlanarak viran kalbimin harap duvarlarına asılmış gülücük demetleri var ki ara sıra o harabenin çürük çatısı, duvarları bir hüznün haşin rüzgârıyla sarsılırken onlar da nazlı nazlı sallanır ve sanki neşeler, teselliler, çiçekler serpiştirir.

Fakat yine böyle ne kadar çocuklar tanınmış, görülmüştür ki onların üzücü hatıralarından kalbime katre katre zehir damlar. Ne kadar hasta, sakat, fakir çocuklar için uzaktan uzağa matemler tuttum! Ne öksüz kalmış yavrular, ne sokağa düşmüş melekler için uzun uzun fena rüyalarla, zehirlerle geceler geçirdim! Bir resimli dergide arabayla çiğnenmiş bir bebek yahut çıldırmış bir anne tarafından pencereden atılmış bir çocuk görmek yahut bir günlük havadis arasında karnı oyulmuş, iplerle direğe sarılarak dövülmüş küçük mazlumların facialarına tesadüf etmek haftalarca zihnimi takip eden bir ıstırap olur... Bunları niçin mi yazıyorum? Ben bugün sadece bir sayfa yazacaktım:

***

Ona bir bahar günü, akşamüzeri Taksim'in Cadde'sinde tesadüf ettim. Yaya kaldırımlarından birer, geniş, renk renk, dalgalana dalgalana girdaplar çeviren, üzerine çiçekler serpilmiş bir nehir şeklinde akıp giden halk içinde; arabaların, tramvayların, uzun bir kıştan sonra baharı aramaya çıkmış insanları, hemen kaçacak bir şeye yetiştirmek istiyormuşçasına telaşla koşuşları arasında; bütün bu güzel bahar akşamının sokaklara döktüğü hayatın gümbürtüsünün ortasında her

şeyden ziyade, bu beş yaşındaki çocuk, annesinin yanında kalabalığı askerce bir yürüyüşle yararak geçen bu kahraman dikkatimi çekti.

Kısa siyah çoraplar, sarı zarif iskarpinler, dizlerine kadar ancak inen beyaz şayaktan[1] yürüdükçe kıvrıkları bir sudaki nilüferin dalgalanışıyla açılıp kapanan bir elbise, bol bağlanmış meşin bir kemer, lülelenerek iki tarafına salıverilmiş uzun lepiska saçlar, üzerinde beyaz bir kaz tüyünün sivri dili görünen beyaz bir kalpak, annesinin yün elbisesi altında dantelaları görünen ipek etekliğinin hışırtılarıyla hızlı yürüyüşüne yetişmek için mini mini kamçısını sallayarak bir Macar asilzâdesi gibi çevik bir duruşla geçti. Kız mıydı? Oğlan mıydı? Onu gözlerimle takip ediyordum, biraz ötede birden annesini çekerek durdu, parmaklıkların ötesinden Talim Meydanı'nı[2] tamamen görmeye yetmeyen boynunu yükseltmeye çalışarak ancak kalpaklarını görebildiği süvarilere büyülenmiş gözlerle baktı, bu defa ben onları geçtim ve geçerken dikkat ettim.

Gözlerinin saf ve ince bir bakışı vardı. Dudaklarında tatlılık dolu, şu gördüğü asker kalpaklarından mutlu ve sevinçli bir tebessüm uçuyordu; bu bakış ve tebessümün inceliğine bakılırsa bir kız denecek, o kadar güzel...

Dolgun pembe yanakları, küçük bir çukurla etli çenesi, bütün melek siması, bir mutlu sevincin ışıklarıyla parlıyordu. Onu bu mesut hâlinde gördükten sonra bu güzel günün inceliğini daha başka türlü hissettim. O, bahar akşamının zayıf ışıklı güneşinden, yeşillenmiş ağaçlardan, açık ve hafif elbiseleriyle caddenin hayatına hafiflik veren halktan, artık kurumuş sokağın güneş altında parlayan tozlarının içinde arabaların yuvarlanışından, ta ileride bahçenin direklerinde sallanarak geçenleri davet eden bayraklardan, ufka kızıl bir renk yayılırken yukarıda kışın karlarından kalmış birer uzak

1 İplikleri verev dokunmuş, dayanıklı, sıcak tutan yünlü kumaş.

2 Talimhane, Taksim'de yer alan büyük askerî kışladır. Bu alana Talimgâh Meydanı da denmektedir. Günümüzde bu alanda çoğunlukla oteller yer almaktadır. (y.h.n)

yadigâr şeklinde kümelerle duran beyaz bulutlardan, bütün bu bahar hayatından beş yaşının olanca teslimiyetiyle yaşamaktan zevk duyarak, kollarını başlarını sallayarak, kamçısıyla fenerlere vurarak, bacaklarının üstünde bir kuş hafifliğiyle sekerek, mutlu ve sevinçli bir şekilde yine beni geride bırakarak geçti. Onun, ince bacaklarının üstünde vücudunu dimdik tutmak isteyerek askerce yürüyüşüne bakılırsa bir oğlan denecek, o kadar kahraman...

Bir aralık yine durdu, artık galiba bahçeye girmek için karşıya geçmeye bir fırsat arıyorlardı, hatta geçmeye davranıyorlardı, o aralık borusunu öttürerek iki araba arasından kayıp giden bir bisikleti -mutlaka daha onca binecek kadar büyük olmadığı için bir hasetle- dalgın dalgın seyrediyordu, şimdi elinden tutan annesinin yanında önüne bakmayarak yürüyordu.

Ben de durmuştum, onu seyrediyordum. Bu canlı baharı gözümle takip ettikçe onun saadetinden bende de uzak, pek uzak bir saadet hatırasının ortaya çıktığını hissederek ona bütün ruhumun dileklerini gönderiyordum. Birden tam geçecekleri sırada karşı tarafa geçmek için telaş eden birisinin, önünde esirgenecek bir çiçek demeti şeklinde duran bu çocuğu görmeyecek kadar aceleci ve telaşlı, hissiz ve kayıtsız bir herifin çocuğa müthiş bir hızla çarptığını gördüm. Annesi onu koruyamamıştı; o da, başı öte tarafa çevrilmiş, hâlâ uzaklaşıp giden bisiklete bakıyordu. Düşmedi, fakat zayıf bacaklarının üzerine düşecek kadar sarsıldı ve dalgınlığının arasında niteliğini fark edememeksizin, bu çarpışmadan büyük bir korkuyla, bu mesut bahar hayatını birden mahveden bir kıyamete uğramışçasına bağırdı. Gözlerini kapayarak, artık korkusundan görmek istemeyerek annesine, küçük kollarının imkân verdiği kadar sarıldı. Ağlıyor, titriyor, tepiniyor, annesine daha ziyade sokulmak, koynuna gizlenmek istiyordu.

Kısa bir süre önce onu o kadar sevinçli seyrederken şimdi korkusundan böyle feryat ederek, çırpınarak ağladığını gör-

mek beni sarsan olağanüstü bir şey oldu; bu, sıradan, her gün tesadüf olunması mümkün bir vakaydı; fakat ben onu bu sıradanlığıyla düşünemedim. Genç anne çocuğu rahatlatmak isteyerek, bir koluyla omzundan tutup göğsüne basa basa; çocuk da hâlâ bakmaya cesaret edemeyerek korkulu gözlerinin yaşıyla bahçeden içeri girerken ben, şimdi kalbimde bir eziyet, nereden doğduğu anlaşılamayan bir ağlamak arzusuyla uzun uzun onları seyrettim. Bu vaka şu beş yaşındaki çocuğun gelecek hayatına hayalimi sevk için bir vesile oldu. Kendi kendime, "Zavallı melek!" dedim, ihtimal hayatta insanlardan aldığı ilk darbe bu olacak! Ah! Senin küçük fikrin bilse, biçare masum kalbin hissetse ki bu darbelerden böyle her adımda ne müthişlerine çarpılacaksın! Sen, demin, kamçını sallayarak, bu âlemin içinden eğlenerek geçip gidiyordun. Senin için her şey bahardı. Bu insanlar, şu renk renk elbiseleriyle bakışını okşayan bütün bu halk senin için bir oyun, bir eğlence, bir zevkti; fakat birdenbire onlardan bir tanesine çapıldın ve anladın ki bu baharın içinde de seni yere çarpacak yıldırımların darbeleri var. O darbelerden sen daha kaç tanesine tesadüf edeceksin, kaç tanesine çarpıla çarpıla kemiklerin paramparça olacak. İşte her baharının, her zevkinin ortasında bunlardan biriyle sarsılınca şaşırarak o latif rüyalarından uyanacaksın, borusunu öttürerek uzaklaşıp giden bisiklet gibi bir emel ufkunda bir hülyanın uçuşunu takiple eğlenirken gözlerini kapayarak tutunacak bir şefkat eli, atılacak bir himaye kucağı arayacaksın. İsterim ki o şefkat eli, o himaye kucağı senin için her vakit hazır ve açık olsun, fakat heyhat! Hayatta bir zaman geliyor ki -işte bak bunu düşünürken ağlamamak için kendimi zorluyorum- bir zaman geliyor ki ne uzanacak bir şefkat eli, ne açılacak bir merhamet sinesi var; bu hayatın müthiş darbelerine yapayalnız göğüs vermek icap ediyor. Evet, biçare, narin, zayıf sarmaşık, bir gün, hemen hepimiz için kaçınılmaz olan uğursuz bir gün var ki o zaman sarılıp dolandığımız o dayanak, işte senin bugün sarıldığın o ağaç, kuruyup bitiyor, o vakit başımızın üstün-

den geçen rüzgârlara karşı dayanaksız feryat ederek çırpınan, çırpındıkça kopup her bir rüzgâr darbesinin kahrına oyuncak olarak uçan yapraklarımızın, o zümrüt emellerimizin, hülyalarımızın arkasından baka baka onların özlemini çekip kalmak gerekiyor. Acı bir hakikat! Fakat hayatta işte bir dakika evvel kamçısını sallayarak bahara gülen, bisikletin arkasından bakarken dünyayı unutan çocukla bir dakika sonra gözlerini kapayarak korkusundan ağlayıp feryat eden çocuk arasında hiçbir fark yok. Bir dakika evvel tebessüm, bir dakika sonra gözyaşları! Şimdi sarılıp kucağına sığınılacak bir anne ve biraz sonra hüzünlü gölgesinde uzun uzun ağlanacak bir mezar taşı...

İKİ HATIRA

İki acı hatıra ki ne zaman birini düşünsem, diğerini de hemen hatırlarım. Aralarında ne bir bağ ne bir ilişki var; fakat aralarındaki acıklı akrabalığı bu iki çocuğu hatıramda birbirine yaklaştırarak onlara bir çift kardeş hükmünü veriyor. İkisine de bu yaz tesadüf ettim, hemen birkaç gün arayla... Garip bir hassasiyetle hemen bütün üzüntülerimin aylar, yıllar geçtikten sonra yine o ilk algılanışındaki sahip oldukları kuvveti muhafaza ettiklerine dikkat ediyordum. Bu iki çocuk için o zaman duyduğum üzüntüyü, o vakitten beri o kadar günler geçmişken işte şimdi yine aynı şiddetle hissediyorum:

***

Sıcak bir gündü. Onlara Altıncı Daire-i Belediye'den[1] inen caddede, mezarlık duvarının dibinde yere çömelmiş, dinlenirken tesadüf ettim: Baba, anne, çocuk... Karı koca yan yana çömelmiştiler. Çocuk babasının kucağındaydı, beyaz sargılarla dik duran bacağı onun dizinin üstünde yatıyordu.

Sakat bir çocuk... Görür görmez anladım ki hastaneden geliyorlar, ya Alman ya Fransız hastanesinden... Kim bilir ne kadar uzaklardan gelmişler; yine böyle, bu biçare fakir baba bu kırık ayaklı çocuğu kucağında tutarak, incitmekten korkarak, kolları kopa kopa, kederli çehresinden terler döküle döküle, arkadan yetişebilmek için yırtık siyah yeldirmesi[2]

1 Beyoğlu ve Galata Altıncı Daire-i Belediyesi: Modern belediyeciliğin ilk örneğidir, 1857 tarihli nizamnameyle İstanbul 14 belediye dairesine ayrılmıştır. Beyoğlu ve Galata Altıncı Daire olarak isimlendirilmiştir. 7 Haziran 1858'de kurulmuş ve Osmanlı'nın ilk belediye binası olma niteliğini taşımaktadır. (y.h.n)

2 Başörtüsüyle birlikte kullanılan, kolları ve bedeni bol, hafif üst giyeceği.

savrularak koşan karısıyla beraber kim bilir nerelere, ne kadar uzaklara gidecekler.

Durdum, onlara bakmaktan biraz sıkılmakla beraber, ayrılamayarak bu sefalet tablosunun karşısında bir müddet şaşakaldım.

İlk önce çocuğun soluk renkli eski hırkasının altından kefene sarılarak sokağa çıkan, o boydan boya sıkı sıkı beyaz sargılarla sarılmış bacağını ve ta ucunda alçı lekeleriyle cılız, zayıf, hasta bir çıplak ayak gördüm.

Çocuğun çehresini görmüyordum. Babasının koynuna saklanmış, yorgun yatıyordu, belki uyuyordu. Sekiz yaşından büyük olmamalıydı. Evet, henüz sekiz yaşında, henüz bu hayatta nasıl sarp yollardan geçmek için ne güçlü bacaklara ihtiyaç olduğunu anlamadan, kırılmış, sakat olmuş, topal bir çocuk, topal bir adam... Başkalarının zinde ve dinç geçemeyerek, tahammülünün fazlası bir yükle çöküp ezilen beygirler gibi düşüp kaldıkları o yollardan, o korkunç yollardan bu kırık bacakla nasıl geçeceksin, zavallı sakat mahluk?

Onlar da bunu düşünüyor gibiydiler; orada soluyarak, hiçbir kelime sarf etmeyerek, önlerinden inip çıkan tramvaylara, arabalara boş gözlerle bakarak duruşlarından anlaşılıyordu ki fikirleri uzaklarda, korkunç ufuklarda dolaşıyordu.

Fakir bir aile... İşte birinin yırtık basma mintanıyla[3] kalıpsız eski fesinden, ötekinin yıkana yıkana yıpranmış örtüsüyle taşınmaktan yorulmuş yeldirmesinden görülüyordu ki fakir, son derece fakirdiler. Bu biçare baba ile ana sıkıntılı günlerden sonra nice zorluklarla kurulabilen sofranın başına oturdukları zaman acaba neyle teselli buluyorlardı? Bir çocuk kahkahasıyla; yalnız onun neşeli kahkahasıyla... O biraz yaramazca, biraz şımarıkça, ihtimal ara sıra arkadaşlarıyla beraber manava oynanmış bir oyundan, şekerciye giydirilen

3 Far. mintan: Yakasız, uzun kollu bir çeşit erkek gömleği. (y.h.n)

bir külahtan dolayı dayak da yiyor. Fakat ne olursa olsun o bu evin saadetidir, o bu fakir ailenin servetidir.

Sonra bir gün komşunun erik ağacından yahut bir viranenin duvarından düşen çocuğu eve ayağı kırılmış, bayılmış getiriyorlar.

Bu defa çocuk dayak yiyemedi. Şimdi ortada yaramaz, şımarık, terbiye edilecek bir çocuk değil, bakılacak, iyi edilecek bir kırık vardı. Lakin bunun için para lazım, o her şeyde müthiş hükmünü gösteren para gerekliydi. Bunlarda ancak ölmeyecek kadar ekmek var. O zaman işte bu sakat çocuğu kucaklarında sokak sokak, hastane hastane dolaştırmak, bu kırık bacak için kapı kapı şifa dilenmek lazım geldi.

Onların karşısında böyle kayıtsız bir seyirci sıfatıyla kalmak istemedim, yanlarına gittim. Dedim ki:

"Nedir? Çocuğun başına bir kaza mı geldi? Mühim bir şey değildir ya..."

Yabancı bir ses işitince çocuk başını çevirerek birden ışıktan kamaşan gözlerini kaldırdı, sonra bu senin bir cerrah sesi olmadığını anlayarak rahat bir şekilde, babasına baktı.

Babası bana yavaş yavaş, kesik kesik hikâyeyi anlatıyordu, sıradan bir kaza... Sonra başını sallayarak:

"Bilir miyim, efendi?" dedi. "Bizi oraya gönderdiler, işte götürdük. Ben bakamadım, anası başında durdu, böyle şeylerde kadınlarda daha ziyade yürek var. Bilmem ne yapmışlar, kireç midir, alçı mıdır, bir şeylere batırmışlar, sardılar sarmaladılar, işte kucağımıza verdiler, götürüyoruz. İyi mi olacak, kırık mı kalacak bilir miyim?"

Çocuk da dinliyordu, sonra babası gözlerini benim yüzümden ayırdı: Baba oğul uzun bir nazarla birbirine baktılar; bu aralık biçare adamın yanaklarından, sakallarının üstünden iri iri damlaların döküldüğünü gördüm. Bunlar artık ter damlaları değildi, kim bilir ne vakitten beri zapt olunmuş

gözyaşlarıydı. O zaman çocuk elini kaldırdı. Mini mini, sarı, kuru bir el... Bu eli babasının çehresine götürdü, ince parmaklarının okşayan bir temasıyla bu sakalları, o gözyaşlarıyla ıslanan sakalları yavaş yavaş, babasını ağlatmaya sebep olduğundan dolayı af istercesine taramaya başladı.

O, büyük bir uğraş ile ağlamaktan kendini men ederek gözlerini tekrar bana kaldırdı ve bütün bu facianın felsefesinin özetini çıkararak acı bir tebessümle netice verdi:

"İşte böyle efendi!"

Sonra karı koca ayağa kalktılar. Bin türlü özenle, bu sakat bacak sürünmeyecek şekilde çocuğu iki kolundan oluşmuş bir yastık üstünde tutarak, bu suretle ortaya çıkan ağırlığın yorgunluğunu duymayarak karısına, "Haydi!" dedi. Beni bir bakışla selamladı ve kim bilir akşamdan evvel, nerelere yetişmek üzere koşarcasına, sargıların ucunda alçı lekeleriyle zavallı cılız ayak sallana sallana, karısının eski siyah yeldirmesi savrula savrula Unkapanı Köprüsü'ne giden yokuşa doğru yürüdüler, gittiler...

İşte hâlâ gözlerimin önünde sarı, hasta, zayıf, beyaz lekeleriyle bir ayak, sallana sallana, uzaklaşıp gidiyor. Bilmem ki o şimdi, yine sevinç ve neşe ile koşuyor mu? Yoksa kırık bacağının ucunda hüzünlü ve özlemle, bir duvar dibinde, ötede üç adım oynayan arkadaşlarına karşı ümitsiz ve terkedilmiş, hâlâ sallanıyor mu?

***

Ötekine birkaç gün sonra tesadüf ettim, yine böyle bir çocuk faciası. Hatıramda ikisini daima bir araya getiren samimi irtibat yine beni ikisini bir arada yazmaya sevk ediyor:

Bir pazar günü akşamüstü Köprü'den Galata'ya geçmiştim. O aralık Köprü'ye birkaç vapur birden yanaşmış olmalıydı ki pazar günlerinin alışılmış sessizliğinin aksine Köprü'yü ve Galata'nın akışına yetişemeyen ağzını kalabalık doldurmuştu.

Herkeste akşamüstlerine mahsus acele bir gidiş vardı. Bence yapılacak bir iş, gidilecek bir yer olmadığı için etrafımdan geçenlerin itmesine, kakmasına önem vermeyerek yavaş yavaş yürüyordum. İki üç adım önümde de onlar yürüyorlardı: Annesiyle çocuk...

Çocuk, ancak altı yaşında, eski fakat temiz basmadan bir entariyle hırka giydirilmiş; kesilmemiş, taranmamış saçlarının üstünde küçük bir fes, püskülünün bir tarafında mavi boncuktan bir nazarlık; ayaklarında ökçeleri çarpılmış, kenarları basılmış kunduralar... Annesinin eline asıla asıla, etrafına bakınmaktan, pek nadir gördüğü anlaşılan bu kalabalığı seyretmekten yürümeye vakit bulamayarak sürüklene sürüklene gidiyordu. Annesi de bu kalabalıktan şaşırmış gibiydi. Solmuş, eski, mor ve beyaz çubuklu ipek çarşafının altında fakir duruşuyla, sahralardan neşeyle dönen bu pazar halkının içinde garipliğini, yabancılığını hissederek etrafına bakmaktan korkuyor; başını çevirmeyerek yalnız elinin ucundaki yaramazı çekip bu fırtınanın içinden selametle çıkarmak istiyordu.

O yaramazdı. Yedekçilerin[4] iplerini kesen, karpuzcuların cimcimelerini[5] aşıran haşarılardan biri olacağı anlaşılıyordu. İşte şurada bile kendi kendince bir şeyler söyleyerek kapalı dükkânların kepenklerine serbest kalan eliyle vuruyor, ayaklarının üstünde seke seke yürüyor, zaten zor duran kunduraları ayaklarından kurtuldukça annesini durmaya mecbur ediyordu.

Tam köşeyi dönüyorlardı, o yine seke seke başını öte tarafa çevirmiş, galiba karşıda elbiseci mağazasının duvarındaki resimlere elini uzatarak bir şeyler söylüyordu, birden, o esnada ne olduğunu tamamıyla anlayamadım, tiz bir feryatla bağırarak elini, o resimlere bir şeyler anlatmak isteyen elini

4 Yedekçiler, atın ipini tutan ve atın sahibine yayan olarak refakat eden kişilerdir. (y.h.n)

5 Çok tatlı ufak bir karpuz cinsi. (y.h.n)

şiddetle gözüne kapadığını gördüm. Şimdi seke seke oynamıyor, öteki elini de annesinin elinden çekip kurtararak tepiniyordu. Bu sırada birisinin, karışık bir şeklin kalabalığı yararak koşa koşa kaybolduğunu fark ettim. Bu adamın elinde kebap şişlerine benzeyen şeyler vardı.

Ne olmuştu?

Koştum, şimdi onlar köşede durmuşlardı. Benim gibi birkaç meraklı kişi daha başlarına birikmişti. Kadın perişan ve mecnun nazarlarla etrafına bakıyor; ne olduğundan habersiz, birden olanca kavrayış ve anlayış gücü donmuşçasına anlamayarak, seyredenlerden bir şey bekleyerek, şaşkın şaşkın duruyordu. Çocuk orada, acısından tepinerek, sol elini yaralı gözüne kapamış, sağ elini ıstırabından sallayarak bağırıyor, inliyor, ağlıyordu ve gözyaşları, yalnız kaldığından şaşırmış, yetim bir edayla ara sıra bakınan sağ gözünden akıp giderken sol gözünden, o zavallı yaralı gözünden de kanlar, iri iri damlalar, parmaklarının arasından kayarak, o yaşlara eşlik ederek şıpır şıpır basma entarisinin, eski kunduralarının üzerine damlıyordu.

O zaman, biçare anne hâlâ çevresine donuk ve şaşkın gözlerle bakarken, birkaç kişi bu manzaraya kayıtsız kalamayarak çocuğun elini açmak, yarayı görmek, anlamak istediler... Mümkün olmadı, çocuk büsbütün korkarak çılgıncasına tepiniyor, boğazını yırtan feryatlarla bağırıyordu.

Bir aralık bir ses:

"Eczaneye!" dedi.

Bu fikre birlik olundu, çocuğu tuttular, eczaneye doğru sürüklediler. Kadın ağlayarak, bütün anlayış gücüne ani bir donukluk gelmişçesine hatta anlamayarak içgüdüsel bir hareketle takip ediyordu. Eczane önüne gelince çocuk isyan etti; şimdi kurtulmak, kaçmak istiyordu.

Kimse zorlamaya cesaret edemeyerek onu, feryatları arasında, ikna etmeye çalışıyorlardı. Etrafında uğraşan bu adam-

ların ortasında hiçbir şey dinlemek istemeyerek, zavallı yaralı gözünün matemini tutmak için serbest kalmak isteyerek tepiniyor, bağırıyor, ağlıyordu ve hep o iri iri kan damlaları mini mini parmaklarının arasından süzülerek, ihtimal artık bu yaradan ölecek olan gözün kanlı matem yaşları şeklinde, hızla şıpır şıpır akıp gidiyordu.

Bu manzaraya karşı daha ziyade durmak mümkün olmadı. Ayaklarımın üstünde vücudumun sallandığını hissediyordum, hemen oraya yığılıverecek gibiydim. Kendimi zorlayarak, artık görmemek isteyerek buradan kaçtım.

Şimdi hâlâ gözlerimi kapayarak onun hayalini, hep o hâliyle, bir gözünden yaşlar, bir gözünden kanlar damlayarak, eczanenin önünde içeriye girmemek için tepiniyor görüyorum.

EVLİLİĞE DÜŞMAN

Dostlarımdan birini hatırlarım ki evlenmeye mahsus husumetiyle Beyoğlu'nun en tanınmış simalarından biriydi. Galiba ellisinde vardı. Ne vakit yaştan bahsolunsa, "Kırkını geçtim," derdi. Birkaç kere kırkını ne kadar geçtiğini soracak oldum, şuna benzer bir cevap aldım: "İnsanın yaşı kırkından sonra birer birer değil, onar onar sayılır azizim. Kırkı dört sene yahut sekiz sene geçmiş olmak eşittir, ona hep kırkını geçkin denir, hüner mümkün mertebe ellisine geç ulaşmaktır."

Zaten ellisine mümkün mertebe geç ulaşmaya kesin karar verdiğini, bilinemez neyle boyanmış bıyıklarının kahramanca buruluşundan, beyazladıkça kırkılan saçlarını neşeli bir edayla örten şapkasının gençliğinden, gözlerinde sönmek bilmeyen bir gençlik kıvılcımının daima parıltısından anlardım.

Aramızda sürekli bir tartışma konusu vardı ki her tesadüfte tekrar derdi. Onun evlenmemekte garip ısrarını anlamak isterdim. O derdi ki:

"Bundan sade bir şey olamaz. İnsan bir şey yapmak isterse en evvel gözlerinin önüne bir kelime dikilir: Niçin? İşte yirmi seneden beri bana evlenmekten bahsolunuyor, her bahsolundukça bu soru canlanarak gözlerimin önüne dikiliyor, yirmi seneden beri bu soruya ikna edici bir cevap verecek kimseye tesadüf etmedim."

O zaman bu soruya karşı ikna kuvvetine başvurulabilecek cevapları saymaya başlardım: Yalnızlıktan, insanı etrafında

kaynaşan hayatın içinde ümitsizlikle ezen o yalnızlıktan, sizi bütün kalbiyle, bütün ruhunun kabiliyetiyle sevecek bir kadının yanında geçirilen saatlerin şiirinden, ipek kadar yumuşak saçlarını sizin omzunuza koyarak mini mini hayatlarını baba kucağına teslim eden çocuklardan sonra evden, o kapıdan girer girmez sizi bir mesut havayla karşılayan, her tarafında sizin ruhunuzdan bir parça şey uçan evinizden bahsederdim ve güzel bir son vermek isteyerek:

"O ev demektir, işte siz bilmezsiniz," derdim. "Orası bütün bu sokaklardan, kahvelerden, bütün bu binlerce halkın geçim kavgasından, hayatın kirinden uzak, bir kenara çekilmiş; yalnız size mahsus, yalnız sizin hayatınıza özel bir yerdir, cihandan ayrılmış korunaklı bir köşedir, memleket hayatı sahili kemirmeye çalışan âciz dalgalar hırsıyla kapınıza kadar gelir, fakat orada eşiğin önünde, bezgin düşer, geri çekilir, aile saadetinin bu yuvasından içeri geçemez..."

O beni gülerek dinler, dinler, sonra nutkumun en süslü bir cümlesini keserek cevap verirdi:

"Oh! Ne süslü sözler! Fakat azizim; hakikat süslü sözlerin renk renk çiçekleri altında zor saklanır. O sizin dediğiniz yer, o yalnız insanın kendi hayatına mahsus olan mini mini köşe, işte benim odamdır. Ben de odamın kapısını kapayınca o demin bahsettiğiniz dalgalar durur. Burası bir evden daha küçük, daha sakin bir köşeciktir, burada uçan ruh ancak benimdir. Size, yapılamamış bir elbiseden dolayı çehresini asan, alınamamış bir oyuncaktan dolayı saatlerce ağlayan kadınlardan, çocuklardan uzak, yapayalnız, ancak size ait bir yerdir; Bana bütün ruhunun kabiliyetiyle sevecek kadınlardan genel bir kural olarak bahsetmiyorsunuz ya? Böyle kadınlar olmak icap eder, fakat kadınlar, işte bakınız, şuradan fistanını sıka sıka çekerek, kaldırımlardan seke seke etrafı selamlayarak geçen kadınlar... Biraz bunlardan bahsediniz, rica ederim. Bunlar mı, benimle o köşecikte oturup, evin kapısını kapayıp saatlerini gözlerimden ruhumu içmeye adayacak fedakâr bu

kadınlar mı? Lakin azizim, mühim bir noktayı unutuyorsunuz. Böyle karşı karşıya aşk sarhoşluğundan en evvel usanacak olan benim... Evet, ben! Ben ki hiçbir kadını bir geceden ziyade sevdiğimi bilmiyorum. Cevap vermeye kalkışmayınız. Ne diyeceğinizi biliyorum. Bu meseleler hemen ezberimdedir. O kadınların bir geceden ziyade sevilmeye değer olmadıklarını söyleyeceksiniz, insan onları birer gece sever, fakat eşini bütün ömründe sever. Evet, bu kurallar hep malum... Asıl mesele bu kuralların ne dereceye kadar gerçek olduğunu bilmektir. Bence bu bir mizaç meselesi olmak icap eder, ihtimal ki yanılıyorum, ihtimal ki ben de eşime ömrüm boyunca bağlı kalmak kabiliyetindeyim; fakat ya öyle değilse... Ya bir hafta sonra yine bana Tepebaşı'nda o bir gece sevilecek kadınlardan biriyle tesadüf ederseniz, o zaman şüphesiz beni evliliğin lüzumuna ikna ettiğiniz için kalbinizde bir azap, bir pişmanlık duyacaksınız. Görüyorsunuz ya meseleye hep kendimle ilgili noktalardan bakıyorum: Eşime sadık kalabilmek? Korkuyorum ki mümkün olmayacak. Bir de meseleyi tersine çevirmek icap ederse, ya artık beyazlanan saçlarımı kırktıramayarak bazı ufak tefek çıkıntıları örtmek için uzun bırakmak lazım gelirse... Bu öyle bir ihtimaldir ki ne kadar hafife alınırsa alınsın meselenin bir ağırlığı vardır. Buna karşılık diyeceğinizi de biliyorum: Kadınların ahlakını kocalar yapar. Belki bu doğrudur; fakat azizim, ben henüz kendi ahlakımı yapamadım. Bütün o karı koca arasında doğan küçük küçük uyuşmazlıklar, tartışmalar, anlaşılmamaklar, birike birike birer tabur, birer alay, birer ordu kesilen, hayatınızı çiğneyerek istila eden şeyleri saymaktan çekiniyorum. Çocuklara gelelim, o ipek saçlarıyla sabahları gelip dudaklarını uzatacak olan meleklere geçelim. Bakınız, çocuklar için de bende bir zaaf var, fakat asıl bu zaaftan dolayı çocuk babası olmak müşkül bir iş... Bir de çocuklar ya kız olacak ya erkek değil mi? İşte bir tabiat kuralı ki dışına çıkabilmek mümkün değil... Kızlar para, erkekler terbiye ister. Bunların ikisinde de güçsüzlüğümü itiraf ederim. Dünyada bence değişmeyen

bir inanç var: Bir ayı diğer bir aya eklemek... Süslü bir tabir kullanmak için şöyle diyeyim: İki ayın günleri zincirini bağlayacak bir altın parçasını şimdiye kadar ayırabilmek mümkün olmadı, mutlaka ayın son günü gelir ve gider sayfalarının altına ikişer çizgi çekerek hesabı bağlarım. Cebimde fazla olarak kalacak birkaç kuruş bence affolunmaz bir kabahat, yeni ayın lütfuna karşı bir hakaret hükmündedir. Şu hâlde kız çocuklar yapmak ortaya fazla birtakım sefiller çıkarmak olacak. İtiraz etmeyiniz, bence bu böyledir. Erkek çocuklara verilecek şey daha zor... Eğer çocuklarına terbiye verecek kadar bana terbiye sahibi gözüyle bakıyorsanız size teşekkür ederim. Onlara: Ben düşünülebilecek olan bütün şeyleri yaptım, lakin sizi yapmaktan men ediyorum, diyeceğim öyle mi? İşte bu epeyce bir kuvvete gerektirir ki bende yok. Ben öyle zannediyorum ki onları kendimden başka türlü yapmak mümkün olmayacak. Yani... Hakkımda gösterdiğiniz muhabbete hürmeten sessiz kalayım. Bu iki güçlü sebebe o çocuklar için mevcut olan yürek zaafını ilave ediniz. Şımarık, haşarı, arsız, terbiyesiz bir sürü çocuklar gözünüzün önüne geliyor mu? Topluma, bu yolda şeyler hediye etmek hevesiyle beni evlenmeye sevk etmezsiniz zannederim. Nihayet yalnızlık meselesi kalıyor: Bunu en sonraya bırakmıştım, zira en yanlışı bu... Yalnız mı? Ben mi yalnızım? Lakin yanılıyorsunuz, dünyada benim kadar kalabalık kimse yok. Bakınız, Beyoğlu'nun şu geniş boğazını dolduran halkı görmüyor musunuz? İşte bunlar bütün benimdir; benim evimin, sokağımın halkıdır. Demin ne diyordunuz? Bunlardan iğrenmek, kaçmak... Sebep? Aksine, ben bunları severim; fakat sevmeyi bilmeli. Oh! Bu bir hususi ilimdir. İşte şurada, bir kahvenin penceresinde oturur, saatlerce, günlerce, senelerce bu seyyar sahneyi severek seyrederim. Bundan kaçmak bir dakika aklıma gelmedi. Siz bana ne teklif ediyorsunuz? Bunların hepsini bırakmak, içlerinden yalnız bir tanesini alarak karanlık evlerden birine sokulmak... İşte, işte, hayaliyle titremeye başladım, rica ederim, biraz ısınmak için sokağı seyredeyim."

Bir gün yine böyle sokağa bakarken dedi ki:

"Bu Beyoğlu'nda kaç tür kadın vardır bilir misiniz? Dört... Evlenmiş olanlar, evlenmeyecek olanlar, evlenecekler ve ..."

"Ve?" dedim.

"Evlendirilecekler... Bütün dünyada bütün kadınlar şu dört türe ayrılmıştır, fakat özellikle dördüncü tür Beyoğlu'nda çoğunluğu oluşturur. Bu gayet dikkate şayan bir sayfadır ki memleketin hayat kitabı içinde özel bir öneme sahiptir. Evlenecek bir adam için birinci tür kapanmış bir bölümdür, ikinci tür öyle bir bölümdür ki evlilik için açılmayacak, üçüncü tür yani evlenecekler, kendi kendilerine evlenenlerdir ki onlar kırkını geçkin bir adama, 'Baba' derler. Dördüncü tür... Oh! Bu dördüncü tür! Sizin bu dördüncü tür hakkında fikirleriniz var mı? Rica ederim, azizim, bu meselede beni rahat bırakınız..."

Birden bastonunu kaptı ve bıyıklarını bir daha burarak yanımdan kaçtı. Benden mi kaçıyordu, dördüncü türden mi kaçıyordu?

***

Epeyce zamandan beri onu görmüyordum. Bir yazı adada geçirmiş ve sekiz ay Beyoğlu'nda görünmemişti. Kış başlangıcında bir gün geçerken bir camın tıkırdadığını işittim. O, beni çağırıyordu. İlk sözlerden sonra dedi ki:

"Haberiniz var mı? On beş günden beri bir yaş büyüdüm, kırkından ellisine geçiyorum, daha doğru ifadeyle geçtim. İşte yüz yirmi aylık uzun bir seneye başlıyorum."

Biraz düşünerek bastonunun kabzasını çiğnedi ve birden karar vererek ilave etti:

"Size bir şey daha söylemek istiyorum, fakat inanmayacaksınız: Evleniyorum."

Hayretten kendimi zapt edemedim:

"Nasıl, siz, siz mi evleniyorsunuz? Evliliğin büyük düşmanı, sokakların âşığı, kadınları bir geceden fazla sevmeyen adam, yalnızlığının içinde dünyanın en kalabalık adamı..."

Keserek cevap verdi:

"Filan filan... Bu sıfatları böyle istediğiniz kadar uzatabilirsiniz, fakat bunlar hep eski tarih değerinde geçmek üzere, bu muhakkak. Bakınız bu neticeye ulaşmak için nasıl bir akıl yürütme tarzı buldum. Kendi kendime dedim ki: İşte yarım asırlık bir hayat, evet tam elli senelik bir bekâr hayatı, elli sene bir dakika bile bıkmadan evliliğe karşı düşmanlık... Artık yeter. Bu düşmanlıktan kazandım mı kazanmadım mı? Kazandığıma kanaatim var, lakin artık, nasıl ifade edeyim, kazançtan gına geldi. Biraz zarar etmek istiyorum, elli senelik istirahatten artık yoruldum. Eğer evlilik sizin dediğinize benzer bir şeyse, eğer bana bir şey kaybettirmeyip aksine kazandıracaksa, daha iyi... Görmüyor musunuz? Ne kadar da sade bir hesap, bir hesap meselesi kadar basit..."

"Zannetmem biçare dostum," dedim. "Ben öyle zannediyorum ki mesele aksine bir safsata kadar dolaşık. Bu fikir yürütme tarzı ellisinden evvel yine sizin fikrinize göre doğru olabilirdi, fakat ellisinden sonra sakat..."

Büyük bir dikkatle yüzüme bakıyordu:

"Sebep?" dedi. "Ellisinden sonra artık insana ihtiyar derler ve bir kere insana ihtiyar denildi mi... Anlıyorum, değil mi? Lakin bunda yine aldanıyorsunuz. Size dördüncü tür kadınlardan bahsetmemiştim, zannederim: Evlendirilecek kadınlar... Bilseniz bu topluluk ne zengin bir topluluktur, onu şöyle bir seçimden geçirmek ne güzel bir eğlencedir. Meselenin ruhu seçebilmekte..."

***

Bugünden sonra dostuma hep kadınlar arasında tesadüf eder oldum. Nerede görülse mutlaka yanında yirmi beş otuz beş arasında şeyler bulunurdu. Bir kere ona açık bir arabada, karşısında iki genç kadınla tesadüf ettim. Bir akşam babasıyla, annesiyle, kardeşiyle beraber ailece gelmiş bir kızcağıza yemek yediriyordu. Diğer bir gün taze bir kadının el çantasıyla harmanisini taşıyarak dükkân dükkân dolaştıklarını gördüm. Artık birbirimizi uzaktan selamlar olmuştuk. Şapkasını çıkararak bir tebessümle bana selam verirken, "Görüyorsunuz ya, meşgulüm; dördüncü türle kuşatıldım; nefes almaya, gelip elinizi sıkmaya vakit yok. Oh! Bu dördüncü tür ne zengin bir topluluktur!" demek isteyen bir bakışını fark ederdim.

Bütün bir kış Beyoğlu'nun içinde büyük ikramiye kadar önem kazandı. Bütün evlendirilecek kızlar talihlerini bir kere onda tecrübe ediyorlar, analar evde lüzumundan fazla kalan kızlarına gözlerinin ucuyla onu gösteriyorlar, çeyiz toplamaya vakit bulamamış babalar sokakta şapkalarının en güzel darbelerini ona hasrediyorlar, genç dullar tiyatroda onun sandalyesine yakın yerler arıyorlardı.

Bu yarım asırlık aday birden Beyoğlu'nun dördüncü türünde bir heyecan uyandırmış, isminin etrafında bir şöhret velvelesi canlandırmıştı. Bekârlık hayatının uzun sürmesi, fena şöhreti birden silinmiş oldu. Servetinden bahsolundu. O zamana kadar savurganlığında herkes hemfikirken evlenme arzusu anlaşıldıktan sonra bankada birikmiş paralarından, odasında senetler ile dolu bir çekmeden bahsolunurdu. Yaşı bile inkâr ediliyordu! "Ellisinde? Mümkün değil, ancak kırk, çocukluğunu bilenler var," deniliyordu.

Ona asıl bir gece baloda tesadüf ederek Beyoğlu'nda evlenmek isteyen bir adamın ne demek olduğunu anlamıştım.

Etrafında henüz çocuk denecek kızlar, sonra o kızlara anne olabilecek olgunluğa erişmiş kadınlar kışkırtıcı tebes-

sümlerden oluşan halkalar oluşturuyorlar, o bunların ortasında bir güneş kadar sevinçle parlıyordu.

Artık büsbütün gençleşmiş görünüyor, raksların hiçbirini kaçırmıyor, evlilik ihtimalinin arkasından koşan bu mahlukların hepsine bahşedilecek bir zaman buluyordu.

Bir aralık bana da dört kelime söylemek için zaman buldu:

"Bilseniz ne yorgunluk! Dört aydan beri dört gün dinlenemedim. Her gün yeni bir aşk çıkıyor, yeni bir ilişki başlıyor. Bunların hepsini birden idare ediyorum. Beynimin içinde takım takım başlanmış, her biri kendine mahsus yolu takip eden sevda hikâyeleri var. Vücudum yüz parça olsa her parçama bir kadın isabet edecek. Yavaş yavaş bir fırtına içinde şaşırmaya başladım, korkarım ki bir gün hiç umulmaz bir sahile kırık dökük düşmeyeyim. İşte görüyor musunuz? Karşıdan bir anne bana başını sallıyor, yanında evlendirilecek bir kız var. Her baloda göğsünü iki parmak daha açıyorlar, nihayet orada birisi boğulacak. Biçareye beş dakika vals yaptırayım. Beni bir gün sabahleyin odama gelip görmez misiniz?"

Bir rüzgâr gibi kayarak karşıda hâlâ başını sallayan anneye koştu. O gece sabaha kadar balonun bütün evlendirilecek kızlarını, kadınlarını oynattı.

***

Bir gün sabahleyin Beyoğlu'ndan geçerken o aklıma geldi. Gidip odasında görmek istedim. Masasının önünde meşguldü. Beni görür görmez:

"Giriniz! Giriniz!" dedi. "Onlar beni ta burada bile meşgul ediyorlar. Yazışmalarla uğraşıyordum. Cevap verilecek mektuplar, iade olunacak resimler, yeni sayfalar ilave edilecek yazılar var. Niçin yüzüme hayretle bakıyorsunuz? Evet, hep evlilik meşguliyetleri... Bakınız, bu defteri görüyor musunuz? Verilen cevapların birer kopyasının bulunduğu bir

mecmua! Şu kartonlar harf sırasına göre sıralanmış mektuplara mahsus! Sonra ilişkilerimin her biriyle edilen sohbetler, gerçekleşen olaylar ayrı ayrı dosyalara kaydolunuyor. Başka türlü işin içinden çıkabilmek mümkün değil, kendimi kaybetmek muhakkak... İsimlerde bile yanılıyorum, tam beş tane Mari, üç tane Luiz, iki tane Şarlöt var, daha sonra Antuanetler, Fransuazlar, Katrinler... Şimdi ben nişanlılarımdan oluşan bir ordu kurabileceğim. Yalnız yazışmalar için işte ufak bir idare teşkilatı vücuda geldi. Ya resimler, resimleri görmek ister misiniz?"

Önüme koca bir deste resim attı. Bana hepsine dair bilgi veriyordu. Bunların içinde Bakırköyü'nden, Haydarpaşa'dan, İzmir'den hatta İskenderiye'den evlendirilecek kızlar vardı. Diyordu ki:

"Gördünüz mü? Ne güzel bir eğlence buldum. Bunu şimdiye kadar düşünmediğime pişmanlık duyuyorum."

Yüzüne şaşkınlıkla baktığımı görerek bana yaklaştı ve gayet gizli bir şey söylüyor olduğunu anlatan yavaş bir sesle ilave etti:

"Yalnız size söylüyorum: Ben evlilik kararında ufak bir şey değiştirdim. Bu teşebbüsümle anladım ki evlenmek için henüz pek gencim. Etraftan fazla hücum meydana geliyor. Şimdi bir sene kadar yani bana mahsus senelerden biri kadar evlenmek kararını uygulama sahasına koymama kararındayım. Yalnız evlenmek isteyen bir adam sıfatıyla kalacağım. Zaten Beyoğlu'nda evlendirilecek kadınları bir elemeden geçirebilmek için hiç olmazsa yüz yirmi ay lazım! Ondan sonra, altmışına gelince..."

Cümlesini bitiremiyordu; ben tamamlamak istedim:

"Demek o zaman evleneceksiniz?"

Büyük bir şiddetle karşı çıktı:

"Hayır," dedi. "O zaman düşüneceğim!"

***

Nihayet anlayabilmiştim ki bu evlilik düşmanı evlenmek değil sadece eğlenmek istiyor.

ÇAY FİNCANI

Tekrar gözden geçirilecek müsveddelerimle[1] rahat rahat meşgul olabilmek üzere iki kişilik yan kamarasının tenhalığına sığınmıştım. Burada bir saat yalnız kalabilmek ümidiyle kurşun kalemimin ucunu kontrol etmiş, kâğıtları sıralayarak hazırlamıştım ki kapının topuzuna dokunulduğunu hissettim, kendi kendime, "Olmadı, yalnız kalamayacağım," düşüncesini henüz tamamlamadan kapı açıldı. Ahmed Hasnun'un,[2] gördükleri faciaya alışamayan tabiplere mahsus derin bir kederle hemen her vakit bir elem örtüsü altında matemli çehresini gördüm. Bugün siması daha perişan, daha üzgündü. Beni görünce memnun olduğunu anladım. Ateşler içinde yanan bir elle elimi tutu, gülerek, gülmeye çalışarak:

"Başka biri olaydı girmezdim!" dedi, sonra yorgun bir hâlle yanıma çökerek bacaklarını uzattı, dinlenmek istiyormuşçasına nefes alarak durdu. Dedim ki:

"Yorgun musunuz?"

Yüzüme bakmayarak cevap verdi:

"Hayır yahut evet, yaşamaktan yorgunum, etrafımda onları göre göre, ölüler arasında yaşamaktan, bilseniz ne kadar, ne kadar yorgunum!"

"Ne fena bir meslek seçmişsiniz! Yine bir hastanızı mı kaybettiniz?"

---

1 Temize çekilmemiş yazı, bir yazının üzerinde işlenmemiş ilk şekli.

2 Kitabın 1914 baskısında, "حسنون" şeklinde yazılmıştır. 1943 baskısındaysa, "Husnu" ve "Hasnun" şeklinde yeni harflere aktarılmıştır. Bu baskıda "Hasnun" şeklinde alınması uygun görülmüştür. (y.h.n)

O vakit doğruldu, biraz bana çevrildi, ısrarı beni sıkan bir garip nazarla bir müddet baktı. Bakarken dudaklarından, acı bir büzüşmeyle kısılmış duran o soluk dudaklardan bir tebessüm zorla koptu ve bütün çehresini vahşi bir şakanın alay damgası şeklinde kapladı. Bir şey söylemek istiyor, fakat tereddüt ediyordu, nihayet tereddüdünü yenerek hummalı bir boğazdan çıktığı anlaşılan kuru bir sesle:

"Karımı kaybettim," dedi.

Gülüyordu. Bu korkunç şaka neydi? Ahmed Hasnun'un ne bir karısı ne bir nişanlısı olmadığına iyice vâkıftım. Ne demek istiyordu? Açıklamaya vakit bırakmadan ve daima o tebessümle ilave etti:

"Evet, karımı! Bu sabah, şimdi, cenazesinden geliyorum."

Ne yapmak lazım geleceğinde, bu beklenmemiş haberi nasıl karşılayacağımda şaşkındım. Hissediyordum, bu tebessümün altında görüyordum ki şu dakika musibete uğramış bir adamın karşısındayım ve bütün musibetlere karşı duyulan şaşkınlık hürmetiyle sessizliği en açık bir taziye ifadesi üzere koruyordum. O artık bir kere söylemiş bulundu, ağzından ilk itiraf cümlesi çıktıktan sonra hepsini anlatmak için bir ihtiyaca yenik düştüğü görülüyordu. Şüphesiz, bana karşı zayıf görünmemek, o kadar üzgün davranmamak isteyerek gerekli bir lisanla hafifçe anlattı, dedi ki:

"Bir hikâye, bir hasta kız hikâyesi, yüzlerce emsali görülen veremli genç kız hikâyelerinden biri... Böylelerinden şimdiye kadar kaç tanesine tesadüf ettim. Kaç tanesinin ateşli bir rüzgârla kavrulmuş, yaseminler gibi solup bir gün, narin başlarını salıverdiklerini gördüm. İşte hepsi gözlerimin önüne geliyor. Çeşit çeşit, mavi gözlüler, sarı gözlüler, renk renk gözler ki bugün hep hayalimde içlerine toprak dolmuş çukurlarla bana bakıyorlar. Bu veremliler, bilmem, onlara niçin böyle acınıyor? Başka hastaların yanından ufak bir üzüntüyle

geçilirken bunlar için başka bir şey duyuluyor, sade üzüntülerin ötesinde bir şey ki size kendinize yakın olan birisini kaybetmeye benzer bir matem veriyor. Niçin? Bunu pek iyi tahlil edemiyorum. Veremliler hemen her zaman gençlerden, hayat nazik ruhlarına ağır gelerek bu yüke tahammül edemeyenlerden, zavallılardan, ruhları hasta olanlardan oluştuğundan mıdır, nedir? Ondan sonra veremlilerde bir şey var ki o büsbütün bu hastalara seçkin bir şiir veriyor: Hakikatti görmezden gelmek... Siz hiç hummalarla irileşmiş gözlerinin otuz dokuzda kırkta gezen bir hararetle, artık donuk, kavruk duran gözleriyle size bakarak, 'Beyefendi! Bir şey değil, değil mi efendim? Bu öksürük de geçince hiçbir şey kalmayacak, değil mi beyefendi?' diyen bir veremliyi işittiniz mi? Ondan sonra süzülmüş, incelmiş, hızlı hızlı atan nabız damarları kabarmış, ateşler içinde yanan, kırık bir oyuncağa benzeyen elini sizin elinize verir:

'Bakınız, ateş düşmüş...' der.

Dipleri terden yapışmış saçlarını hafifçe dalgalanan bir baş silkmesiyle:

'Ne tuhaf nezle!' fikrini söyler, sizden gelmekte tereddüt eden bir teselli kelimesine ve aldatmaya yol açar... Oh! Zavallı iri gözler! Mini mini kız, iyi olunca nasıl elbise yapacağına dair annesinden fikir alan bedbaht melek bilmiyorsun ki bu tuhaf nezle o kadar tuhaftır ki seni öldürünceye kadar zalim şakasında ilerleyecek... Fakat öyle değil; bilmiyorlar, anlamıyorlar, insanı terk etmeyen aldatıcı bir ümitle son dakikaya kadar aldanıyorlar zannediyoruz; öyle değil, öyle değil, hakikati herkesten önce onlar öğreniyorlar. Yalnız bu hakikati başkaları da bilsin istemiyorlar. Bu, nasıl tabir etmeli? Onlar için bir onur meselesi... Herkes yaşarken onlar yaşamaktan hisseleri tükenmiş görünmek istemiyorlar. Verem olmaktan, ölmeye mahkûmiyetten artık yaşayamamaktan utanıyorlar. Dikkat ediyor musunuz? Ne demek istiyorum. Siz bu fikirde olmamalısınız. Fakat ben böyle buluyorum. İsterseniz buna

biraz haset ilave ediniz, evet, herkes gibi hayattan hissesi olamamaktan doğan bir haset...

Bir genç kız ise:

'Nasıl? Demek ben gelin olamayacağım, lakin benim birçok şeylerde hevesim vardı; ben bir zümrüt küpeye sahip olmak, uzun etekli bir elbise giymek isterdim; beli kılıçlı kordonlu bir kocam olacaktı ki, 'Seni seviyorum,' diyecekti. Demek bunlar olamayacak? Bütün genç kızlar bu isteklerine kavuşacaklar da yalnız ben, yalnız ben...' der.

Bir genç anne ise: 'Mümkün değil, bu çocukları yalnız mı bırakacağım? O hâlde aman ya Rabbi! Onları akşamları yatırırken, sabahları kaldırırken kim öpecek? Onlar gece uykularında korkarak, 'Anne!' diye bağırınca kim cevap verecek? Ya babaları? Oh! Oh babaları...' der.

Verem! Verem demek, emellerin, hülyaların ortasında, hayatın en yaşanacak bir döneminde ölüme mahkûmiyet, kesin, tereddüde düşmenin imkânsız olduğu bir kesinlikle mahkûmiyet demektir. İşte bunun için bütün veremliler yaşayacak olanları kıskanıyorlar ve kendilerinin yaşayamayacaklarını saklamak istiyorlar... Bu ne korkunç şey, ya Rabbi! Ben veremlileri yüzme bilip de büyük bir denizin hırçın, nihayet avını mağlup edecek dalgalarına kapılmış birisine benzetirim. Vücudunun altında akıp kaçan bir zemin, başının üstünde siyah, karanlık bir sema, bu iki boşluğun arasında hayata asılabilmek için uğraşan, çırpınan, yorgun bir vücut, dayanacak bir nokta yok. Dalgalara kapılmış, sürüklenip gidiyor. Ayaklarının altından parmaklarının arasından sular akıyor, kaçıyor; başının üstünde bir ümit ışığı yok, sahil, bir serap ki saklanıyor, gizleniyor, lakin bu semanın bir gülümseyen güneşi, bu denizin latif sahili vardı. Sonra zayıf kollar, mecalsiz hamlelerle yine çabalıyor. O güneşe yetişmek, o sahile ulaşmak için bu insafsız dalgalarla uğraşıyor, heyhat! Sema hep siyah, zemin hep akıyor ve kaçıyor; ne bir ümit ışığı ne bir huzur kenarı...

İşte bunlar görülüp anlaşılınca veremlilere başka bir gözle bakılıyor, onların başka bir üzüntülüyle matemleri tutuluyor.

Buna bir şey daha ilave ediniz. Bütün verem olanlar güzel olsunlar yahut daha açık söylemiş olmak için bütün verem olanlar veremden sonra güzelleşsinler... Bu muhakkak! Hiçbir estetik kuralla uygulamak mümkün olmayarak bir güzellik var ki yalnız onlara mahsus... Verem öyle bir sanatkâr ki tahribi ellerine geçmiş bir vücudu kemirirken inceltiyor; ona öyle bir zarafet veriyor; süzülen çehresine, ellerine, endamına öylc şiirdcn bir elbise giydiriyor ki en çirkin olanları bile değiştiriyor. Dudaklarda başka türlü bir tebessüm, gözlerde başka türlü bir nazar, seste başka türlü bir eda, bir başkalık ki ondan dolayı güzel, sevilir ve okşanır bir güzellik değil, hürmet olunur ve ağlanır bir güzellik...

Bakınız, size nelerden bahsediyorum. Size bir hikâye anlatacaktım, bir veremli kızın, çirkin olduğu için verem olmuş bir kızın hikâyesini... Babası beni ilk davetinde bu hakikati söyledi:

'Evet, kızım verem, bunu hepimiz biliyoruz, hiç saklamaya da lüzum yok. Ve çirkin olduğu için verem oldu. Bu hastalığın o ümitsizlikle günden güne nasıl ilerlediğini âdeta saatten saate gözlerimizle takip ettik. Veremden kurtulmakta ne kadar az ümit olduğunu da biliyoruz, fakat kim bilir?' mukaddimesiyle başlayarak bana kızının hayatını, hastalığının sebeplerini, tedavi tarihini anlattı.

Onlar, baba ile anne, çocuğu zaten merhametle karışık bir muhabbetle severlermiş. Onun hislerinin inceliğini düşünerek bu çirkinlikten nasıl bedbaht olacağını hissettikçe kalpleri sızlarmış. Çocukta, küçük yaştan beri yavaş yavaş ortaya çıkan bir vukuf[3] ile çirkinliğin karamsarlığı yerleşerek ona daimî bir hüzün verirmiş. Bunu açıkça anlarlarmış. Nihayet, bir gün, çocuk henüz on iki yaşındayken, bu vukuf birdenbire

3 Anlama, bilme, öğrenme, bilgi.

kendini göstermiş, bilinemez nasıl bir sebeple patlamış: Sofrada oturuyorlarmış, çocuk bıçağıyla ekmeğini doğrayarak dalgın dalgın oturuyormuş, babası sormuş:

'Ne için yemiyorsun, kızım? Ekmekle oynayacağına yemek yesene ya...' demiş, o, oyununa devam ederek:

'Akşamüstü sütümü geç içtim de...' cevabını vermiş. Yalan, annesinin bir işaretinden anlaşılmış ki yalan söylüyor. Yemeğinin hemen sonuna kadar böyle devam etmiş, sonra birden bıçağını bırakarak eliyle doğranmış ekmeleri iterek demiş ki:

'Beybaba, ben çirkin bir kızım değil mi? Ne için ben çirkinim, baba? Ben artık güzel olamaz mıyım sanki?' O zaman cevap verememişler, zavallı baba:

'Ağzımda yuvarlanan lokma boğazımdan geçmiyor ki cevap verebileyim,' diyordu. Sonra ana ile baba birbirine bakışırken bu sorunun cevabını beyhude bekledikten sonra zavallı mini mini mahluk kollarını tabağın yanına koymuş ve başını oraya kapayarak küçücük kalbinin bütün hicranıyla hüngür hüngür, uzun uzun ağlamış. İşte böyle başlayan bu vukufun tahrip eden etkisi senelerden beri onları uğraştırıyordu. Bu azabı babası bana kısaltarak anlatırken ben bütün ayrıntıları kolayca düşünebiliyordum: Onu, güzel olduklarını bildiği akraba veya komşu çocuklarının yanında aşağılanmamak için kaçıyor görüyordum. Görenlerin sevmeyeceklerinden emin olarak misafir geldikçe annesinin arkasına gizleniyor, bir genç kız olunca saatlerce odasına kapanıyor, birden o acı hakikat hakkında meydana gelen bir şüpheyi halletmek için aynasına koşuyor, bu çirkinliği yenebilmek için bütün renkleri tecrübe ediyor, hepsinden birer ümitsizlikle ayrılıyor, sonra böyle bir mücadeleden mağlup olarak yere kapanıyor, işittirmekten sakınarak gözyaşlarının içinde boğuluyor... Daha sonra gelin olmama tehlikesi var; belki kendisinden doğacak çocuklar güzel olur, bu bir tesellidir, fakat evlenmek

onun için mümkün mü? Bu korku onu bir kurt gibi kemiriyor, falan filan için gelen görücülerden haber alıyor, ona gelen yok, işte yine yok, demek o gelin olmayacak...

Annesiyle babasına elbette bir şey söyleyemiyor, lakin onların da hakikate vukuflarından emin, onun için onların da bedbaht olduklarını biliyor, o biçareleri daha fazla üzmekten kaçınıyor; sahte şeyler yapıyor, şen davranıyor, annesinin hatırını, gönlünü hoş tutmak için süsleniyor. Babasının kendisine yaraştırmak emeliyle alıverdiği kumaşı giydikten sonra yalandan soyunuyor, bu uğraşmadan ayrıca yorgun düşüyor. Fakat evde birisi var ki ona kalbinin sırlarını açmaktan çekinmiyor. Gece odalarına kapandıktan sonra dadısının boynuna kollarını atarak:

"Sen beni seviyorsun, değil mi dadı? Sen çirkinliğime bakmayarak beni seviyorsun, dadı; fakat işte annemle babamdan sonra sen... Senden sonra hiç, hiçbir kimse beni sevmeyecek. Bak, yine ağlıyorsun, dadı, ben artık ağlıyor muyum? Sen sanki niçin ağlıyorsun öyle?" diyor.

Nihayet bir küçük hastalık sebep olur, veremin ilk zehir tohumu, bu zavallı vücudu zehirlemeye başlar, gelen tabipler dudak burarlar, annesiyle babasının sorgularına yalan söyleyenlere mahsus bir zaafla cevap verirler, söylediklerine kendileri de inanamamaktan gelen bir utanmayla güvence vermeye kalkışırlar, bütün bu keşmekeş arasında hastalık ısrarla, inatla ilerler...

Beni yanına ilk götürdükleri vakit yatakta bulunmak istememiş, bu yeni tabibi bir dereceye kadar resmiyetle, yatağının yanında yastıklarla beslenmiş bir büyük koltuk sandalyesinde kabul etmek için gayret etmişti. Beni görünce ayağa kalktı. Bu ilk ziyaret esnasında bende oluşan etkiyi mümkün değil tarif edemem. Bu defa çirkin bir veremlinin karşısındaydım. O bütün manasıyla çirkindi, muhakkak... Lüzumundan fazla iri bir başı, uzun uzun ve nihayet kılla-

rı çok siyah kaşları, çene kemikleri kuvvetli, geniş bir ağzı, başının büyüklüğüyle tezat oluşturan sivri bir siması vardı. Çirkin, tamamıyla çirkin bir kızdı; fakat veremin, o demin bahsettiğim sanatından bu çirkinliğinin üstüne bir garip şey serpilmişti ki bu dünyaya mahsus olmayan manevi bir güzellikten işaret veriyordu. Beni bir tebessümle karşıladı. Bütün muayene esnasında, ölünceye kadar kendisinin bir oyuncak hükmünde kullanılmasına müsaade için kesin karar vermiş bir teslimiyetle, kendisini bırakıyordu. Artık her gün muayene edilmeye alışmış bir hasta tavrıyla ben istemeden elini uzatıyor, maharetle dereceyi koltuğunun altına kıstırıyor, sonra çıkararak bakmaya bile gerek görmeksizin iade ediyor, genişleyememiş zayıf göğsünü uzatıyor, kemiklerden ibaret kalmış sırtını kabartarak dinletiyor, öksürüyor, soluyor, nefes alıyordu. Sonra muayene bitince bana gülerek, alay ederek:

'Hiçbir şey değil, gördünüz mü? Annemle beybabamın telaşlarına şaşılmaz mı, beyefendi?' dedi.

Burada aldatılan kimdi? İşte bir baba ki ağlamamak için dudaklarını ısırıyor, işte bir anne ki yataklığın arkasına saklanarak asabi elleriyle demirleri sıkıyor, işte bir genç kız ki gülümseyen ve alay eden gözlerle kendisini muayene eden tabibe:

'Babamla anneme söylemeye ne lüzum var? Bakın biçareler ne hâlde? Bu sır sizinle aramızda kalsın, olmaz mı?' diyor.

Onu kurtarmak mümkün değildi. Fakat biz tabiplerin önünde bir vazife var; son dakikaya kadar ölümle, bu amansız düşmanla cenkleşerek hastaya bir nefes aldırmak için her vasıtaya başvurmak. İşte bu hasta kızı da bu vazifeyi düşünerek tedaviye başladım. Fennin, bu âciz şeyin bütün vasıtalarını uyguluyordum. O her gün beni aynı alaycı tebessümle kabul eder, ben uğraşıp çalıştıkça bu umutsuzca mücadeleyi küçümseyen bir vaziyetle her teklif olunan şeye rıza gösterir-

di. Artık yaşamak arzusundan da ayrılmıştı, belki onda yalnız bir heves kalmıştı: Annesiyle babasını o korkunç neticeden mümkün mertebe uzaklaştırmak...

Onlar da bana hiçbir şey sormaz olmuşlardı. Bu kızı kaybetmeye katlanmış gibiydiler, hatta yanımızda bile bulunmaktan kaçınıyorlardı. Bir gün, galiba on gün evvel, hastanın yanından çıktıktan sonra dadısına ilaçların nasıl kullanılacağını tarif ediyordum. Onunla sofada yalnız kalmıştık. Kadın benim tarifimi dinledikten sonra dedi ki:

'Beyefendi, zannederim ki bunlar hep beyhude, artık bir ümit yok...'

O zaman, o vakte kadar aklıma gelmeyen bir şeyi hatırladım, bu kadına dedim ki:

'Kendisi galiba yalnız sizinle dertleşiyor. Size ne diyor? Ne yolda görüşüyor?'

Kadın dedi ki:

'Evet, benimle dertleşirdi, fakat bu hastalık ilerledikten sonra beni de aldatmaya çalışıyor.'

Bir gün bana:

'Dadı, bilir misin? Ben öleceğim. Fakat böyle çirkin yaşamaktan ölmek daha iyidir. Babamla anneme de bunu anlatmak mümkün olsa da onlar da benim öldüğüme memnun olsalar ne kadar sevine sevine öleceğim...' demişti, işte bu doğru olarak söylenmiş son sözü oldu.

Artık kadın sözüne devam edemiyordu, birden zihnimden bir şimşek geçti, dadıya dedim ki:

'Efendiye haber verir misiniz? Bir şey söylemek istiyorum.'

O geldikten sonra artık bütün sahte örtüleri kaldırarak dedim ki:

'Efendim, bugün sizden acı hakikati artık saklamaya lüzum görmüyorum. Zaten bunu siz şimdi öğrenmiş olacak değilsiniz, öteden beri biliyorsunuz. Eğer sizde küçük bir tereddüt görmüş olsaydım sahte tesellilere devam ederdim.'

O beni dinlerken gözlerini kapamıştı, kirpiklerinin arasında iri iri gözyaşları dökülerek sakallarının üzerinden yuvarlanıyordu.

'Kızınızın bugünkü hastalığına asıl sebep olan manevi bir hastalıktır. Şimdiye kadar her türlü tedbiri hastaya uyguladık, maalesef fen pek âciz, son tedbiri âcz feryadından ibaret kalıyor. Kızınızın bugün maneviyatına ait bir tedbir teklif edeceğim, bundan bir maddi fayda beklentisiyle sizi aldatmak istemem; fakat ona hiç olmazsa manevi bir hediye vermek, mahrum kalbine hiç olmazsa birkaç günlük iç huzur sağlamak için bir çare var.'

Başını kaldırdı, gözyaşları birden durdu. Bir ümidin gerçekleşmesi dakikasındaymışçasına soluyarak bu tedbiri, kızı birkaç gün mesut edebilecek çareyi bekliyordu.

O vakit ben de biraz yaklaşarak izah ettim:

'Kızınıza şimdi giderek deyiniz ki kendisini tedaviye başladığımdan beri seviyorum, bunu size söylemek ve evliliğe rızasını talep etmek için hastalığının bir müsait zamanını bekliyordum. İşte bir haftadan beri bir itidal,[4] evet öyle deyiniz, bir itidal görülüyor ki bunu size söyleyebilmek için bana kuvvet verdi, beni kocalığa kabul ederse mesut olacağım. Müsaade ederse hemen nikâhın yapılmasını rica ederim.'

Ben söylerken bu baba duruyordu, bu oyunun ne demek olduğunu anlamak isteyen dalgın gözlerle bana bakıyordu, birden ellerimi tuttu ve bunları delicesine öpmeye başladı, sonra bir kelime bile telaffuz edemeyerek çocukça bir sevinçle odadan kaçtı.

4 Ar. itidal: Aşırı olmama, ne çok fazla ne de çok az, tam gerektiği kadar olma. (y.h.n)

Ben o gün beklemedim, ertesi gün gidince babası beni gülerek karşıladı, dedi ki:

"Beni dirilttiniz, oyunun icrasında tamamıyla başarılı olduk, tedbirinizin sihir türünden bir etkisi oldu; kıza annesiyle beraber teklifinizi anlattığımız vakit yatağından kalktı, bizim boynumuza sarıldı. Ondan sonra... Şimdi yatağa yatmıyor, gelin bakın, giyindi, saçlarını tarattı, sizi bekliyor."

O gün yanına girerken kalbim çarpıyor, bacaklarım titriyordu. Beni bu defa bir tebessüm ve bir ciddiyetle, âdeta bir tabip değil, bir nişanlı kabul eden genç kızlara mahsus utangaçlıkla kabul etti. Nabzını bile tereddütle veriyor, dereceyi korken daha fazla bir ihtiyata lüzum görüyordu. Başını çevirirken kaşlarını kaldırarak dadısına dudaklarının ucuyla ve bir fısıltıyla, "Utanıyorum!" diyordu.

İki gün kendisini, biraz bu teselliyle yalnız bırakmış olmak için görmedim. Bu oyunu neticesine kadar oynamak istiyordum.

Üçüncü gün tekrar gördüm. Artık yatmıyor, her gün sabahleyin giyiniyor, sandalyesine oturuyordu. Beni biraz daha samimiyetle karşıladı. Aramızda yabancılık kalmamıştı.

Ah, bakınız, aklıma bir küçük hikâye geliyor: Bu facianın ihtimal en acı noktası... Babası ona gümüş hasır içine geçmiş fağfur[5] bir çay fincanıyla tabağı getirmiş, hasta buna çocuk gibi sevinmiş, saatlerce ağzına götürerek çay içiyormuşçasına tecrübeler yapmış, sonra dadısıyla yalnız kalınca demiş ki:

'Babamın bundan yalnız bir tane alışına şaşırdım.'

Ertesi gün fincanın bir aynı daha gelmiş. O gün bana bu hikâye nakledilmeden fincanların ikisi de hastanın yanı başında, masanın üzerinde duruyor ve hasta bunlardan mesut görünüyordu.

5 Fars. fağfur: Çin işi porselen (y.h.n)

Nihayet bugün sabahleyin, henüz ortalık aydınlanırken beni uyandırdılar. Aşağı indim ve onun dadısını gördüm.

Gözlerinden sessizce yaşlar akıyor, elinde tutmakta olduğu o fincanlardan birinin içine damlıyordu. Birden hakikati anladım:

'Ne vakit?' dedim.

'Bu gece, saat yedide... Uyandı, ilk önce benimle güzel güzel sohbet ediyordu, sonra beni yanına çağırdı, 'Yanıma gel, dadı, sana bir şey söyleyeceğim,' dedi; 'Elini bana ver, ağlama, beni tamamen dinle de sonra istersen ağla. Şu babamın getirdiği fincanları bana verir misin? Bak, dadı, bunlardan birini, benimkini işte kırıyorum, bunu da, ona götür. Benden bir yadigâr, bir şükran kanıtı olarak bunu dolabının bir köşesine koysun ve şöyle ki hazırladığı oyundan dolayı tamamen müteşekkirim, ama kendim için değil, çünkü ben bunun bir oyun olduğunu tamamen biliyordum. Beni biraz yordu, fakat zararı yok, annemle babam beni mutlu oldu zannetsinler, bu bana kâfidir. Zaten benim istediğim de onlarda böyle bir düşünce bırakmaktan ibaretti. Sonra fincanı bana verdi, ellerimi iterek beni yanından kovdu, başını yastıklarına koydu, yüzünü öte tarafa çevirdi.'

Kadın lafını tamamlayamadı, boğularak sustu ve zangır zangır titreyen elleriyle fincanı yazı masamın üstüne koydu."

***

Ahmed Hasnun burada sustu, sonra hikâyesinin mukaddimesinde yüzünü acı bir şakayla kaplayan o vahşi tebessüm dudaklarını tekrar gerdi:

"İşte karımı böyle kaybettim ve onu kaybettikten sonra anladım ki cidden seviyorum," dedi; daha sonra haşin bir hareketle mendilini cebinden çekti; dirseklerini dizlerine dayayarak yüzünü avuçlarının arasına, mendilinin içine kapadı; bütün vücudu sarsıla sarsıla ağladı.

SANAT HAYATINDAN

Bir arkadaşın hatıra defterinden alınmıştır:

Bir gece Tepebaşı'ndayım. *Carmen*[1] oynanıyordu; birinci perdenin henüz başlangıcında bir aralık yanımda, koltukta siyah elbiseli bir kadının mendiliyle ufak bir hıçkırığı zapt etmek için ağzını örttüğüne dikkat ettim. Belki öksürmemek istemişti, fakat bence ilk meydana gelen etki bir ıstırabın zapt edilmek istendiğini düşündürmüştü, sahneden gözlerimi ayırarak ona baktım.

Biraz arkasına yaslanmış, kendisini bir rüya içinde unutmuşçasına mendilini hâlâ ağzında tutan eli öyle kalmış, gözleri sahnede, gördüklerini anlamayan bir boş bakışla dalgın, ruhu şüphesiz uzak ufuklarda, hareketsiz duruyordu. Çehresi bana yarı dönüktü. Siyah kaşlarını, gözlerinin derin bir özlem manasıyla daha ziyade siyah görünen siyahlığını, ince ve zarif çehresinin üzerinde uçan bir hüzün şiiri kadar hazin, hasta bir yorgunluğu fark ediyordum. Genç değildi, hayır, hiç genç değildi, fakat bu kadının küçük, ufak vücudunda tamamen temin edemeyerek henüz meydana çıkacak bir gençlik mayası vardı ki onu genç değil, hatta çocuk zannettiriyordu. O, baktığımın farkında değildi. Kim bilir nasıl matemlerine tercüman olan bu musikinin kanatlarıyla ruhu uzaklara gitmiş gibiydi, o kadar ki perde kapandıktan sonra gözlerini çevirmedi, vücudunda bir hareket görünmedi, hâlâ görüyor, hâlâ

1 *Carmen*, Fransız besteci Georges Bizet'nin 4 perdelik opera eseridir. Konusu Mérimée tarafından kaleme alınan *Carmen* adlı kısa romandan alınmıştır. İlk olarak Opéra-Comique'te 3 Mart 1875'te sahnelenmiştir. (y.h.n)

işitiyordu. Yalnız bir aralık, galiba gözlerimin ısrarlı bakışına mağlup olarak iri siyah gözleriyle bir kere bana baktı.

Bu gözler birden senelerin unutulan bulutlarında bir hatırayı tutuşturdu. Zihnimin içinde on senelik, yirmi senelik, uzak bir zamanın çehresini gördüm. Kendi kendime, "Bu kadını tanıyorum!" dedim. Evet, tanıyorum; fakat hatıramla aramızda senelerin ruhu üşüten mesafeleri açılıyordu.

Kimdi? Bu siyah kadın, işte yanımda siyah rüyalar gördüğü hissedilen bu biçare, acı çeken ruh kimdi? O, şimdi yine başlayan musikiyi dinleyerek sahneye bakıyordu. Ben artık ona dikkat etmiyordum. Bana biraz evvel bakan gözlerin çehresini, o çehrenin kimliğini, hatıralarımı parçalayarak, senelerin karanlıkları arasında yol açarak arıyordum. Birden buldum.

Evet, uzak bir zamana ait, çocukluğuma dair bir hatıraydı. Artık ne ona ne de sahneye bakıyordum. Kendi hatıralarımı seyrediyordum: Ben bir çocuktum, ancak on iki yaşlarındaydım. Beni hemen daima oraya, o zaman hakikaten temaşa sahnesine benzeyen yere götürürlerdi. Bence bütün ruhumun ilk terbiyesi işte orada geçen saatlerin etkilerine borçludur. Sonra birden, hatıralarımın açıklık kazanmamasından dolayı oraya ait kısımlarına bir duraksama geliyor. Sanki parlak renkli bir güneş beynimin içinde sönüveriyor.

Tekrar ona baktım ve bu defa acı, vahşi bir şeyle kalbimin burulduğunu hissetim. O zamanın genç, güzel, bir kuş kadar neşeli, bir çiçek kadar cazibeli sanatkârını bugün, şu saatte, şu sahnenin karşısında, duygulanmış ruhu unutulmuşluğuna, zavallılığına ağlarken görmekten bende de ağlamak isteyen bir damar sızlıyordu.

Bir sihir nefesiyle o siyah kadından parça parça hayaller koparak gözlerimin önünde uçmaya başladı.

İlk önce *Ango'nun Kızı*'nı[2] gördüm. O allı, mavili elbi-

2 *La fille de Madame Angot*, Charles Lecocq'un kaleme aldığı üç perdelik opera. (y.h.n)

sesiyle gençliğinin bütün neşesiyle kadın, erkek balıkçıların arasına giriyor, birini elinden, diğerini yakasından çekiyor, parmağını ağzına koyarak herkesi sessizliğe davet ediyor. Paris balık pazarının bu çapkın kızı bütün cilveli manasıyla İstanbul'un bir köşesinde doğmuş bu sanatkârda nasıl kuvvetle, belâgatle görünürdü. O zaman başlardı. Charles Lecocq'un[3] o haşarı musikisine onun hırçın hâli ne güzel yakışırdı. Onun elini sallayarak, dudaklarını burarak, merak ve hayret içinde dinleyen pazar halkına bir:

Ango kadının benim kızı, benim kızı
Soyuna çeker Ango'nun kızı, Ango'nun kızı

deyişi vardı ki bestenin şakraklığına çılgınlıklar ilave ederdi. Yine bu, bu çapkın Paris kızı, Matmazel Lange'ın[4] evinde mektep hatıralarından bahsederken titreyen, üzgün sesiyle bir mandolin kadar incelik kazanırdı. Hırçınlığının içinden garip bir tezatla saf bir bahar şiiri çıkardı. Nihayet bu iki kızın o kavgası, o birbirini yemek isteyen iki kuş yırtıcılığıyla atılışları, o bir çığlığa benzeyen musikinin onun ağzında kazandığı fıkırdaklık...

Sen de benim gibi şimdi o neşe dolu sanat devresini düşünüyor muydun? Sen de şu sahneye, şu Carmen'e bakarken o zamanın işveli, şakrak sanatkârını hatırlıyor muydun? Biçare kadın!

Sonra bu siyah kadından arkasında kanatlarıyla, başında hilaliyle, elinde tığ ve kemanıyla bir Diane[5] çıkıyor, Offenbach'ın[6] o kudurmuş musikisiyle *Orphe aux Enfers*'in[7]

3 A. Charles Lecocq (1832-1918): Fransız besteci Jacques Offenbach'ın en önemli halefidir. (y.h.n)

4 Mademoiselle Lange. *La fille de Madame Angot* operasında bir rol. (y.h.n)

5 Diane, *Orphée aux Enfers* operasında bir rol. (y.h.n)

6 Jacques Offenbach (1819-1880), Yahudi kökenli Alman-Fransız müzisyen, opera ve operet bestecisi, viyolonsel virtüözü, tiyatro idarecisi, orkestra şefi. (y.h.n)

7 *Orphée aux Enfers*, müziği Jacques Offenbach'a sözleri Hector Crémieux ve Ludovic Halévy'ye ait bir operadır. İlk olarak Paris'te 21 Ekim 1858 tarihinde sergilenmiştir. (y.h.n)

arasından hep onun, yalnız onun uçuşu görülüyordu. Sonra bütün bir alay çıldırmışlara benzeyen perilerin içinde, müthiş bir galop[8] kasırgasının arasında yine o, yine sevinciyle sahneyi uçurarak, etrafındakileri sürükleyerek, ortalığı müthiş bir raks fırtınasına boğuyordu.

Ne oldu, Diane, ne oldu o kanatların? O tığ ve kemanın ne oldu şimdi? Biçare siyah kadın! Sen miydin o sahneyi baştanbaşa canlandıran, sarhoş eden, çıldırtan, o raks kasırgasının içinde döndüre döndüre, çevire çevire, enkazından nurlar, renkler saçılan bir mutluluk âlemi gibi kırıp geçiren sen miydin?

Daha sonra hatıralar karışıyor, çehreler birbirini takip ediyordu. Fakat hep bir bulut arasından musikilerle, renklerle, nurlarla, rakslarla dolu neşeli bir kahkaha havasının mutluluğunda uçan zarif bir çehre görüyordum. Ve ara sıra o çehreden hayalimi kaldırarak yanımda *Carmen* dinleyen bu siyah kadına baktıkça, bu müthiş tezadı, şu sanat hayatının feci bitişini, bu biçare kalbin içinde derin bir hüsran ağlayışıyla hâlâ ölemeyerek can çekişen hülyayı keşfediyordum.

İkinci perde kapanmıştı. Artık onunla görüşmek, bu şeyleri ona söylemek, onu biraz dinlemek için karşı koymanın mümkün olmadığı bir heves hissediyordum. Aranılınca bulunan vesilelerden birinin yardımıyla iki kelime konuştuk. Aramızda birden tanışmamıza vesile olacak bir isim, bir tarih hatırlattım; iki yabancıyı derhâl birbirine yakınlaştıran uzak bir ortak hatıra ile bir dakika içinde dost olduk.

O zaman ona *Leblebici Horhor*'dan,[9] *Köse Kâhya*'dan[10] bahsettim.[11] Uzun uzun, bu sanatkârın ruhunda uyuyan hatı-

8 Galop hareketi, adımlama hareketinin devamında arka ayağın ön ayağın yanına sıçrayarak getirilmesi ve bu hareketin ritmik biçimde tekrarlanması. (y.h.n)

9 *Leblebici Horhor Ağa*, 1875'te bestelenen, ilk defa İstanbul'da 11 Ocak 1876'da sahnelenen üç perdelik operet. Librettosu Takvor Nalyan'a, müziği Dikran Çuhacıyan'a aittir. İstanbul'da yaşanmış gerçek bir aşk hikâyesini konu alır. (y.h.n)

10 Dikran Çuhacıyan'ın kaleme aldığı bir sahne eserdir. (y.h.n)

11 1887 yılında, Ramazan ayı içinde, Bekliyan Efendi'nin yönetimindeki "Tema-

raları, rüyaları uyandırarak, birer birer onun kıymetli ölülerini canlandırarak söyledim, söyledim. O, beni, cevap vermeyerek, hazin bir tebessümle, şimdi dizinin üstünde mendilini kıvırıp oynayarak, o hatıralar böyle uyandırıldıkça onları tekrar görüp yaşayarak dinliyordu. Ben susunca gözlerini kaldırarak baktı. Uzun yıllar sonra mezarından birden canlanarak fakat ancak bir saniye süren bir bakışla baktı, sonra derin bir nefes alarak ve iki elini asabi bir titreyişle kavuşturup sıkarak gözlerini indirdi, yavaş bir sesle:

"Evet, fakat bunların hepsi bitti," dedi. Sonra kesik kesik cümlelerle devam etti:

"Oh! Onlar ne kadar uzak, o eski şeylerle aramızda ne uzun seneler var! Bazen, düşünüyorum da bu hatıralara birer yalan, yarım kalmış bir rüyanın kırık dökük kalıntıları gözüyle bakıyorum. İşte, demin yine oraya bakarken o dediğiniz zamanı görüyorum zannediyorum. Bu gecenin arasında hep bana ait hatıralar birer birer çıkıyor, perdelerin arasından, şuradan buradan bana eski dostlar gibi gülerek uyanıyorlardı. Gerçek miydi, bütün o şeyler gerçek miydi? O gençliğimin rüyalarıyla şimdi bu hakikat arasında seneler o kadar uzun bir mesafe çizmiş ki artık inanmıyorum. Hem size bir şey söyleyeyim mi? İnanmamak istiyorum. Onlara inanmak lazım gelirse şimdi mini mini evimde ihtiyar amcamın yanında yaşamak, sakin bir ömür ile yavaş yavaş ölmek mümkün olmayacak. Başka şeyler isteyeceğim, yine öyle bir Clairette,[12] öyle bir Diane, işte şöyle bir Carmen olmak için çılgıncasına bir heves beni sahnenin tahtalarına atacak. Bakınız, bu büyük bir tehlikedir. Sahne hayatına ara vermeyen bir sanatkâr ölünceye kadar orada kalabilir, fakat bir kere oradan ayrıldı-

şa-i Osmani" adlı tiyatro kumpanyası İzmir'de Fransızca ve Türkçe temsiller vermiştir. Aralarında Virgini Karakaşyan ve Şirinyan gibi ünlü kadın oyuncuların da yer aldığı bu grup; *Angot'nun Kızı*, *Girofle Girofla*, *Orfe'nin Cehenneme Girişi* ve *Güzel Helen* gibi Fransızca; *Arif'in Hilesi*, *Pembe Kız*, *Köse Kâhya* ve *Leblebici Horhor Ağa* gibi Türkçe oyunları sergilemiştir. (y.h.n)

12 Clairette Angot, *La fille de Madame Angot* operasında bir rol. (y.h.n)

nız mı, ara yerde senelerin uçurumları açıldı mı, artık tekrar atlamaya çalışmak mutlak düşmek demektir. Sahne kendisinden firar edenlere bitip tükenmez bir kin taşır, tekrar geri dönenleri affetmez, onlardan intikam almak ister. Şöhret yalnız bir kere kazanılır, onu ihmal edecek olursanız bir ikinci defa lütuf göremezsiniz. Sizin tekrar sığınmanıza merhametle karşılık verir. Reddedecek kadar insafsız değildir, lakin merhametinde bir soğuk tahammül manası vardır ki sizi üşütür. Sizin sanatkârlık ruhunuz merhamete değil, hürmete, takdire muhtaçtır. İster ki bütün bu halk sanat sihriyle çırpınarak boyun eğsin, onları alsın, arzusuna göre kullansın, kendisini mecburen sevdirsin. Eğer bu halk size bir merhamet sadakası vermek isterse sanat şerefi isyan eder, o sadakayı alıp verenlerin yüzüne çarpmak ister."

Söyledikçe sesine bir kuvvet, dudaklarına hafif bir titreme geliyordu. Son cümlesinden sonra başını biraz çevirerek arkasına baktı, bana halkı göstermek istedi:

"Hâlbuki bilseniz bir sanatkârın halktan ayrılmasında ne acı bir şey vardır. Sanatkâr için halk nedir, bilir misiniz? Halk ne sizsiniz ne onlardır, halk falanca filanca değildir. Halk denilince hiçbir çehre, hiçbir kimse akla gelmez. O fertlerden oluşan, fakat fertlerden başka bir şeydir. Farz ediniz siz bir sahne sanatkârınız, sizin için halk işte şu iskemlelerde ayrı ayrı oturan adamlar değildir. Bunların hepsi birden birleşir ve bu birleşmeden bir şey meydana gelir. Bir hava ki sizi, size söylenmeyen, itiraf olunmayan muhabbetler, tutkular içinde sarar. Kalbiniz bu hava içinde ısınır, işte sizin ödülünüz o sıcaklıktır. Fakat bunun üstünden bir soğuk rüzgâr geçsin, bir kere üşüyünüz, ondan sonra, artık her şey bitmiştir. Omuzlarınızdan arkanıza daimî bir buz deryası boşanır. Ben bu fena, hain rüzgârı duymadım. Sahneden gençliğimin, sanatımın en parlak zamanında ayrıldım. Ondan sonra hastalıklar, uzun elemler, birbirine eklenerek beni nihayet büsbütün sanat hayatından ayıran, uzaklaştıran sebepler çıktı, seneler, seneler

geçti. Lakin sanatkârlarda senelerin öldüremediği bir şey, bir illet, bir tutku vardır ki işte bu uzun aranın içinde beni hep hummalar içinde bırakıyor. Her gün, ertesi gün için bir sanat hayatı vaat ederek geçiyor; bazen seneleri unutuyorum, sahneden uzak geçen hayatımı siliyorum; yine bir Clairette, yine bir Diane, hatta mesela bir Carmen olarak uykudan uyanmak istiyorum."

"Keşke!" dedim.

"Evet, fakat o soğuk rüzgârı ne yapalım? Bilseniz ondan nasıl korkuyorum! Halkın o buzlu nefesi ile hayat, sanat, her şey birden sönüverecek zannındayım. Hâlbuki şimdi hiç olmazsa eski hatıraların sıcaklığıyla yaşıyorum."

Sonra birden gülerek, sesinde birden uyanan bir kuvvetle:

"Bakınız, size bir şey itiraf edeyim. Şu Carmen'i görmüyor musunuz? İşte bu benim için bir hummadır, bir kâbustur. Ne vakit onu görmek mümkün olursa geliyorum, baştanbaşa dinliyorum. Öyle zannediyorum ki bir gün ben de, bir beklenmemiş vaka sebep olarak, böyle Carmen olacağım; ben de Carmen'i oynayacağım, yalnız bir kere, evet, yalnız bir kere, ondan sonra artık ölmek istiyorum.

Geçenlerde bana eski dostlarımdan biri geldi. Ara sıra üçbeş sanatkârı toplayarak bir şey vücuda getirmek isteyenler bir kere de bana uğrarlar, hep reddederim, yine reddettim. Bilseniz reddederken daima ciğerlerimde bir şey yırtılır. O gün, nasıl oldu bilinmez, reddettikten sonra sordum:

'*Carmen* oynanabilir mi?'

'Yarısının bestelerinden vazgeçilirse oynanır,' dediler.

'Tercüme ettiriniz, fakat Carmen vazifesi tamam kalmak şartıyla ben kabul ederim,' dedim. Bu, bir şakadan başka bir şey değildi, fakat bu şaka beni tam bir hafta bahtiyar etti."

Biçare kadına dedim ki:

"Lakin bu şakanın ciddiyet kazanmasına hiçbir mâni yok. Siz kabul ediyorsanız, dostlarınız teşebbüslerinde kararlıysalar mesele yalnız eserin tercümesinden ibaret kalıyor. Yapılamayacak parçalar nesre çevrilerek, Carmen vazifesine tamamıyla dokunulmayarak bir haftalık iş..."

Gözlerime bakarak beni dinliyordu. Büyük bir ciddiyetle sordum:

"İster miydiniz? Bir hafta sonra tercümeyi size getireyim."

Gözlerinde bir şey tutuştu, sapsarı kesildi:

"Oh! Latife etmeyiniz, rica ederim," dedi. "Bilseniz böyle bir vaade aldanmış olmak bana ne kadar acıdır!"

Bir hafta sonra *Carmen* tercümesiyle ona gittim. Beni görür görmez bir çocuk neşesiyle sevindi:

"Size inanmamakla beraber herkese haber verdim," diyordu, "Evet, oynayacağız, ben Carmen oluyorum, bütün arkadaşlar hazır, evet, evet..."

Sonra ellerime sarılarak sıktı:

"Teşekkür ederim, efendim, sizin pek güzel bir kalbiniz var. Bir hafta sonra yine geliniz, beni hazır bulacaksınız, zaten bestelerin hepsini biliyorum," dedi.

İkinci hafta beni görünce endişeli bir tavırla:

"Bilmem, benden memnun olacak mısınız?" dedi. "Şimdi *Carmen* tamamen hazır... Bilmiyorum, o kadının ruhunu tamamen bulabildim mi? Ben bu oyunu belki yirmi kere gördüm; Fransız, İtalyan birçok sanatkârlardan dinledim. Her dinleyişimde öyle zannediyorum ki o kadının ruhuna, o musikinin manasına hiçbiri sadık tercüman olamıyor. Ben hissettiğim gibi bir şey yapmak, bu kadının kalp muammasından duyduğum gibi manalar çıkarmak istedim. Yanıldım mı

yanılmadım mı bilmiyorum. İşte bütün sanat bu noktadadır. O sahnede takındıkları isimleri kendilerine ait olmayan elbiseler kadar iğreti taşıyanlardan olmak bir şey değildir. Fakat o isimlerin ruhlarını bulmak, o elbiselerin adamları olmak, tercüme olunacak hissiyatı kalbinde duyarak ifade etmek, sahnede bir sanatkâr değil bir başka vücut, bir başka kalp, bir başka insan olabilmek ve bunda yanılmamak, işte sanatın bütün sırrı..."

Ben piyanoda ona refakat ediyordum. O ayakta, ilk önce bir tereddütle, sonra yavaş yavaş metanet kazanarak başladı. Yalnız sesini işitiyordum, simasının ifadesini görmüyordum; aramızda nadir kelimeler, pek az süren açıklamalar konuşuluyordu. Bir zaman geldi ki ne o bana bir şey sordu ne ben ona bir şey söyledim. O tamamıyla bir Carmen olmuştu; bunu sesinden, onun ağzında bu musikinin kazandığı manadan anlıyordum. Bir Carmen, öyle bir Carmen ki ben hiçbir yerde, hiçbir kimseden o manasıyla dinlememiştim.

Birinci defa olarak bu Carmen bana bir kadın kalbinin o vahşi sırlarını açıklıyor gibiydi, onun birinci defa olarak tam bir vuzuh ile anlıyordum. Ayağa kalkarak ellerinden tutum:

"Tebrik ederim," dedim, "evet, hakkınız var. Carmen böyle olacak. İşittiklerimin içinde yalnız siz o ruhun gerçek ifadesini bulmuşsunuz."

Oturarak, kenarlarından ağarmaya başlamış siyah saçları terden şakaklarına yapışmış, yorgun bir nefesle:

"Ciddi mi söylüyorsunuz?" dedi. Sonra cevabıma karşılık vermeyerek büyük bir ümitsizlikle ilave etti:

"Evet, belki... Ben de yaptığımdan hoşnutum, fakat bunu burada, işte sizin yanınızda, şu senelerden beri bana sakin bir yuva olan odacıkta yapıyorum. Sahnede mümkün değil, bu sesi, bu ifadeyi, bu hissi bulamayacağım zannediyorum. Artık sahneden bir düşman, beni öldürecek bir düşman kadar korkuyorum."

Bana bir şey söylemek istiyor gibiydi; ben, sessiz, sormaya cesaret edemeyerek yüzüne bakıyordum. Gülerek dedi ki:

"Keşfettiniz değil mi? Tekrar ortaya çıkabilmek için cesaret bulacağımı sanmıştım, fakat mümkün değil. Siz bugün onu anladınız, fakat yarın halk anlayacak mı? Senelerden sonra tekrar kendisinden bir iltifat dilenmeye gelen bu ihtiyar kızı anlamak isteyecek mi?"

Elinde kâğıtları sıktı, sonra bu biçare müsveddeleri yüzüne kapadı, artık kalbinin hüsranlarını benden saklamaya lüzum görmeyerek bu *Carmen* neşidelerinin[13] üstünde uzun uzun gözyaşlarını salıverdi.

***

Bütün ısrarlar, ricalar semeresiz kaldı. Yalnız şimdi öyle zannediyorum ki ara sıra mini mini odada gözyaşlarıyla boğulmuş *Carmen* müsveddeleri karıştırılıyor ve ihtiyar kız bütün dünyayı unutarak, hiç kimse için değil, yalnız kendisi için bir saat Carmen oluyor, bir saat daha yalnızlığının, unutulmuşluğunun içinde sanat hayatıyla yaşıyor.

13 Şiir, manzume, musiki parçası, nağme, ezgi.

ALİ'NİN ARABASI

İşte artık Ali'sine kavuşmuştu. Beş sene süren uzak kalışın bütün ayrılığını telafi etmek isteyen gözleriyle, daha dün bir çocuk olan, fakat bugün -iri siyah bıyıklarıyla, biraz gerilerek askerlik hayatından sonra başka bir erkeklik metaneti kazanmış çehresiyle, eski neşeli gözlerine biraz hayatın endişesi düşmüş dalgınca kara gözleriyle- şimdi bir kahraman olarak geri dönen oğlunu böyle sabahtan beri, kuyunun başındaki çardağın altında, şu köy evinin alçak kerpiç duvarlarının üstünden sahraların uzun dalgalı ufuklarına hâkim olan koruk salkımlarıyla dolu asmanın gölgesinde doymak bilmeyen bir temaşayla seyrediyor, biraz sesinde, telaffuzunda fark bulduğu bu latif sesi böyle hep uzayacak bir hasbihâl ile dinlemek istiyordu.

"Sonra Ali, sonra?" diyordu.

Ali eliyle uzakları göstererek, o, beş sene yaşadığı bitmez tükenmez kum sahralarını, şu bir dağ eteğine sıkışmış köyünü dünyanın en büyük yeri zannedcn ihtiyar annesinin altmış senelik ufuk darlığı içinde donmuş beynine sokabilmek için kolunu bütün genişliğiyle işaret ederek:

"İşte orada..." diye başlıyor, beş senelik askerlik hayatını naklediyordu.

O dinlemiyor, anlamıyordu; fakat bunu böyle görmeye, bu sesi daima böyle işitmeye muhtaçtı. Ali, boncuklu pullu tütün kesesinin renkli ibrişimdcn[1] örülmüş bağını çözerek bir sigara sarmak yahut beş seneden beri gözden kaybedil-

1 Far. ebrişum: Kalınca bükülmüş ipek iplik. (y.h.n)

miş[2] olan bu üstü toprakla örtülü kulübeyi, bir vakitler babasıyla beraber sabahtan akşama kadar bereket toprağına ter dökülmüş tarlayı seyrederek biraz geçmiş hatırları yaşatmak için duracak olsa, o, tekrar ederdi:

"Sonra, Ali, sonra?"

"Evet, sonra ana..."

Lakin onun da soracak şeyleri vardı:

"Biraz da sen söylesene a, ana... Babamı bir daha anlat bakayım. Şimdi bugünle yüz on gün mü oluyor?" dedi.

Ana oğul, karşı karşıya, biri ağlamamak için dudaklarını sıkarak, öteki anasının yüzüne bakmamak için gözlerini indirerek düşünüyorlardı. Bir aralık Ali sordu:

"Beni özledi miydi ana?"

Anası, sabahleyin anlatılmış şeyleri biraz daha ayrıntılarıyla tekrar etti: Babasının bir gün öğle üzeri güneşin altında çapasının yanına nasıl düştüğünü, sonra Musa'nın oğulları yetişerek nasıl kaldırdıklarını, yatağına yatırdıklarını, ölünceye kadar hep yatağında, "Ali'mi görsem, Ali'mi bir kere daha görsem," diye sayıkladığını tekrar tekrar anlattı. Ali'yi özlemiş miydi? Ah! Onlar Alilerini nasıl özlemişlerdi.

"Sen de bizleri özler miydin, Ali?"

O vakit o başladı. Ana oğul ilk konuşma saatlerini beş senelik uzak kalıştan sonra hissolunan bir tür yabancı hava içinde geçirdikten sonra, şimdi birbirlerine biraz daha yaklaşıyorlar; aralarında ortak hisler uyandıkça ana bu gürbüz delikanlıyı öpmek için, oğul anasının kollarına atılmak için cesaret edemezken, artık ikisinin de gözlerinde bir şey bu iki vücudu birbirine davet ediyordu.

Babası onu böyle görseydi! Ali ne kadar değişmiş, o beş seneden beri anasının zihninde kalan henüz taze bıyıklı, da-

2 Görünmemek, ortadan çekilip gitmek.

ima güler gözlü, cılız kemikli çocuk çehresi bu karşısında heybetle duran bahadır simadan ne kadar uzaklaşmıştı! Gerçekten, onun sarı, zayıf, kuru Ali'si, bu omuzları genişlemiş, çavuş nişanı kırmızı şeritli elbisesi üstünde ağırbaşlılıkla kabaran, gür siyah bıyıklarının burulmuş uçları sarıca simasının üzerinde kurulan adam mıydı? O zaman dikkat eder, bunda eski oğlunun, beş sene evvelki çocuğun gözlerini, simasını, ağzını bulmak için bir çabayla, gözlerinin derin temaşasıyla uzun uzun süzerdi:

"Sonra Ali, sonra?"

O daima söylerdi, fakat artık söyleyecek şeyler de azalmıştı. Beş senelik hayat işte beş saat içinde söylenmiş, nakledilmişti. Şimdi o da, "E, ana, sonra?" demek istiyordu. Fakat cesaret edemiyordu. İşte sabahtan beridir ki sormak istediği şeyi soramıyordu. Anası bunu niçin kendiliğinden düşünmemiş, sorulmaya lüzum görülmeden niçin söylememişti.

Bir aralık bakıştılar. Ali sormak istediği şeyi bu bakışla anlatmıştı. Anası gülerek:

"Emine..." dedi.

O başını eğdi, gözlerini indirdi. Şimdi bir çocuk gibi utanıyordu. Bu utanç onu çocuklaştırarak anasına yaklaştırmış oldu. Anası iki ellerini uzatarak sabahtan beri öpmeye kuvvet bulamadığı bu başı çekti.

O kendisini salıveriyor, bu ana ellerinin altında bütün kimliği eriyerek akıyordu, o zaman başını anasının dizine koydu, bu muazzez, hayatın bütün ruha ait zamanlarında, saadet ve musibet zamanlarında, ağlayış ve gülüş saatlerinde aranılan bu daima açık, daima af ve teselliye, kabul ve himayeye hazır mukaddes yastığa başını koyduktan sonra söylemeye cesaret buldu:

"Evet, ana, Emine'den ne haber?" dedi.

Anası Emine'den iki ay evvel gelmiş bir mektuptan bahsederken o dinliyor, gençliğinin huzur veren sevda güneşi Emine'yi düşünüyordu.

Emine, onlara bırakılmış öksüz bir teyze çocuğuydu. Ta küçüklükten beri, "Emine, Ali'nindir," denilmişti. İşte o zamandan beri Ali, Emine'yi benimsemiştir. O vakit Ali on beşindeydi. Emine dokuz yaşında vardı. Ta o zaman Ali'nin yüreğinde, bu ince ince örgülü siyah saçları kenarı işlemeli örtüsünün altından sarkan kıza derin bir ilgi doğmuştu. Bu iki nişanlı yan yana, fakat söyleyecekleri ilk aşk kelimesini bunun için kazanılacak resmî yetki zamanına erteleyerek, iki kardeş sıfatıyla büyümüşlerdi. Köy delikanlıları bilirlerdi ki Emine, Ali'nindir, bunu Emine de bilirdi ve bütün mini mini kalbini o da Ali'sine vermişti.

"Demek Emine rahatmış öyle mi ana?" Sonra biraz sıkılarak, kuvvet bulmak için daha yavaş bir sesle ilave etti:

"Benim geleceğimden haberi var mı?"

Hayır, haber vermemişlerdi. O hâlde şimdi zavallı Emine İstanbul'un kim bilir neresinde, hiç düşünmüyor ki Ali köyüne gelmiş, kendisine topu topu iki günlük bir yere yaklaşmıştı.

Şimdi artık ana oğul susuyorlar; o, hafifçe başından fesi düşen Ali'nin saçlarını okşuyor; Ali başının altında şefkat ve muhabbetle sıcak temasını hissettiği dizin üstünde yatarak, Emine ile beraber keçileri gezmeye götürdükleri karşıdaki dağa bakarak köyünden, Emine'sinden ayrıldığı günün ayrıntılarını düşünüyordu.

Ta kurası gelmeden evvel bilirdi ki ihtiyar babasının tek oğlu olduğu için askerlikten muaftı. Buna hiç memnun değildi. Aksine her vakit kendi kendine, "Ah bir kardeşim olsaydı!" derdi. Sonra kurası gelince askere gitmek hevesi o kadar kuvvetle kendisini gösterdi ki anasının gözyaşlarıyla, Emine'sinin sessiz yalvaran bakışı bile bu hevesin önünde

etkisiz kaldı. O askere gidecekti. Osmangilin oğlu, Ahmed dayıların damadı gitmemişler miydi? Onlar da evlerinin tek delikanlısı değil miydi? Zaten babası da:

"Ben o kadar kocadım mı gari? Ali gitsin de dünya görsün," demiyor muydu?

O zaman kadınlar susmuşlardı. Fakat Emine'nin ta siyah gözlerinin içinde bir fikrin ferahlığı belirmişti. Onun da kendine göre bir fikri vardı. Bunu günlerce söylememişti. Ali, "Sende bir şeyler var Emine, ne düşünüyorsun?" dedikçe o güler, söylememek için kaçardı. Ta son gece, bir aralık Emine'nin bir şey söylemek için yutkunduğuna dikkat ederek hep yüzüne bakmışlardı. O şaşırmış, bu sorarcasına bakan gözlerden büsbütün sıkılarak başını eğmiş, kıpkırmızı olmuştu.

"Nen var, Emine? Söyle, deyiver. Söylesene a..."

Nihayet o da cesaret bulmuş, gözlerini kaldırarak, saçlarından bir örgüsünün ucunu parmağına dolayarak söylemişti:

"Ben de gideceğim."

O da mı gidecek? Ne demek? Nereye? Sorular yağmur gibi yağıyordu. Emine'ye açıklamak lazım gelmişti.

Evet, gidecek, mademki Ali gidiyor, oturup da ne yapsın? Onun askerlikte geçireceği zamanı kendisi de İstanbul'da hizmetçilikte geçirecekti.

Ali, Osmangilin oğluyla Ahmed dayıların damadını örnek tutmuyor mu? Onun da örnek alınacak bildikleri var. İşte muhtarın kızı o bile İstanbul'a gidip de ayda üç mecidiyeden,[3] sandık dolusu çeyizle dönmemiş miydi?

Onlar hep dinliyorlardı, Emine artık açılmıştı. Bir kere söylemeye cesaret ettikten sonra fikrini kabul ettirmek için

3 Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında basılmış, 20 kuruş değerinde olan gümüş sikke. (y.h.n)

kanıt üzerine kanıt yağdırıyordu. Burada kalırsa ne olacaktı? Daha iyi değil mi? Ali beş sene askerlikte kalırsa Emine de bu müddet içinde en aşağıdan ayda iki mecidiyeye bir kapı bulsa... O vakit Emine, parmaklarının üstünde sayarak hesaplar yapmış, kanıtlarını rakamların belagatiyle sağlamlaştırmıştı.

Bu Ali'nin de başka taraftan fikrini okşuyordu, ilk önce Emine'nin ağzından İstanbul'un ismini işitince ürkmüştü. Fakat sonra Emine köyden uzak bulunursa kendisine daha yakın olacağına akıl erdirmişti. Kendi kendine, "Kim bilir, beş sene bu, gönüldür, akıverir," diyordu. İstanbul'da Emine'sinin daha ziyade selamette kalacağına inancı vardı. Hatta en evvel o kabul ettiğini bildirmiş, "Neden razı olmuyorsun sanki ana? Emine'nin dediği bana doğru görünüyor," demişti.

Bu sözü üstüne Emine nasıl şükranla dolu gözlerle bakmıştı. Artık bunun üzerine karar verilmişti. Eniştesi Emine'yi bir hafta sonra kasabaya götürecek, sai[4] kadına teslim edecekti.

Ertesi gün kura askerleri davulla zurnayla bütün köy halkı tarafından derenin başına götürüldükten sonra herkes kucaklaşarak veda ederken Ali babasıyla anasının kollarından çıkar çıkmaz Emine'sine yaklaşmış, "Emine, İstanbul'da beni unutma!" demişti.

İşte şimdi hâlâ, Emine'nin bu söz üzerine, siyah gözlerini kaldırarak kendisine, "Ali, sen beni ne zannettin?" manasıyla bakışını görüyor.

İki dakika önceki sorusunu başka bir tarzda tekrar etti:

"Demek Emine'nin geldiğimden haberi yok?"

Anası tekrar cevap verdi:

"Evet, haberi yok, fakat artık haber vermeli, o da İstanbul'u bıraksın da gelsin," oğlunun saçlarını okşayarak, "dü-

4 Çalışan, gayret eden.

günümüz olsun," diyordu. Fakat Ali cevap vermiyordu; Ali düşünüyordu. Ali'nin bir fikri vardı. Fikirler sade Emine'ye mahsus değildir a... Elbette onun da bir bildiği, düşündüğü şey, askerlikte gece gündüz hülya ile süsleyerek tamamladığı bir düşüncesi vardır. Onu söylemiyor, hemen ilk gün söylerse anasının yüreğine dokunmaktan korkuyordu.

O, birden analara mahsus bir hisle bu söylenmeyen şeyin türünü belirleyememekle birlikte varlığını anladı:

"Neden susuyon Ali?" dedi.

Ali şimdi anasının dizinden başını kaldırdı, bu bakış bir sorma arzusunu teskine çalışan gülümsemeyle, "Hiç!" diyordu. Anası ısrar etti. Hayır, bir şey vardı, işte bak nasıl gülüyor, fakat inkâra, yalana cesaret de bulamayarak kaçınmak, cevaptan kurtulmak istiyordu. Nihayet dayanamayarak söyledi:

"Haberi Emine'ye ben kendim götürürüm," dedi.

İhtiyar kadın, sapsarı kesildi. Nasıl, o mu götürecek? Bir şey söylemek için ağzını açtı, fakat söylemek istediği şeylere bildiği sözler kâfi değildi. Yalnız haddinden fazla açılan gözleri sabit bir nazarla bakıyordu. Zihninden geçen şeyler bu bakıştan aktı:

Gidecek öyle mi? Beş yıldan sonra yine gidecek! Anasını kime bırakacak? Bu ihtiyar kadın yapayalnız mı kalacak? Ya o da babası gibi hasret gidiverirse?[5]

Nihayet korkarak, sormaya cesaret edemeyerek:

"Neden sanki; Emine kendi gelmez mi?" dedi.

Ali artık ağzından bir kere çıkmış bulunan bu sözden sonra maksadını anlatmak lazım geldiğini hissederek yavaş yavaş anasına izah etti:

5 Hasret gitmek: Özlemini çektiği, sevdiği bir yere veya kimseye kavuşamadan ölmek. (y.h.n)

"Düşün ana, Emine şimdi parayla gelecek. Benim nem var? Beş-on dönüm tarla ile ev mi beslenir? Ben de para kazansam. İşte İncelerin Süleyman; bir kör atla, bir çürük arabayla bey gibi geçiniyor. Ben de Emine'nin yaptığını yapsam, öyle bir kapı bulsam, bir atla bir araba alsam, tarlayı da Musa'nın oğullarıyla ortaklaşa sürerdik; ama araba böyle değil, bir talika..."[6]

Anası bilmez ki anlatsın; bu arabanın perdeleri, minderleri olacaktı. Ali arabayı tarif ediyor, anasını heveslendirmek için ayrıntılara boğuyordu. O bir kuru bakışla oğlunu dinliyordu: Demek bu gidiş Emine'yi almak için bir ayrılık da değil, daha bugün biten ayrılık gibi uzun, bitmez tükenmez, günlerce, gecelerce, yazlarca, kışlarca uzun bir ayrılık...

O vakit ihtiyar kadının gözyaşları boşaldı, şimdi bir çocuk gibi ağlıyordu. Fakat o bir çelik azmiyle fikrinden dönmez görünüyordu. Ağzında en büyük bir kesin kanıt hükmünde şu nakaratı tekrar ediyordu:

"Düşün ana, Emine'nin parası var. Benim nem var?"

Bir hafta sonra ihtiyar kadın Ali'sini, yine beş yıl evvelki dere başına getirdikten sonra, kasabaya giden yola nazır, dere kenarındaki bir seti göstererek:

"İşte Ali, seni her akşam burada bekleyeceğim," demişti. Ve o günden sonra her akşam ihtiyar kadın dereye kadar gelir, kenarında setin üstüne oturarak, ayaklarının altında hafif bir mırıltıyla gaiplerden haber getiren suları dinleyerek dalgın gözleri kasabaya giden yola dikili, Ali'sini beklerdi.

***

Bir sabah, "Köyünden biri gelmiş, kapıda seni bekliyor," dedikleri vakit Emine'nin yüreği kopuyordu. Beş seneden beri hiç olmazsa senede dört-beş kere köyünden böyle biri gelerek ya bir mektup ya bir haber, hemen her defasında için-

6 Bulg. talika: Dört tekerlekli, üstü kapalı bir çeşit hafif at arabası. (y.h.n)

de biraz kestaneyle armut kurusu yahut cevizle üzüm köftesi dolu bir çıkın getirmek âdetken bugün Emine az kaldı düşüyordu.

Aşağıya koştu. İlk önce kapıya yaklaşamıyordu. Sonra biraz kaynaştırarak baktı, tanıyamadı. Hayır, tanıdı. Fakat şimdi kapıyı büsbütün açmaya, ses vermeye cesaret edemiyordu. Eliyle göğsüne basıyor, kendisini söz söylemekten men eden bir şeyi bastırmaya çalışıyordu. Nihayet boğularak sordu:

"Ali sen misin?"

O dışarıdan karşılık verdi:

"Benim Emine!"

O vakit kapıyı açtı. Şimdi karşı karşıya bakıyorlar, bir söz söylemeyerek, ikisi de biraz sararmış, birbirini seyrediyorlardı. Emine, beş sene önceki çocuktan çıkan bu ağırbaşlı kahramanı bir iftihar hissiyle süzüyor, Ali Emine'nin uzamış boyuna, şimdi bir iri demet biçiminde taranıp salıverilmiş saçlarına, biraz rengi uçarak söbüleşmiş[7] yüzüne bakıyordu.

Yukarıdan bir kadın sesi soruyordu:

"Emine, o kimmiş?"

Aşağıdan bağırdı:

"Ali!"

Sonra bu ismin kâfi bir izahı içermediğini düşünerek, "Şimdi geliyorum," sözüyle Ali'yi orada bıraktı, yukarı çıkarak anlattı. Evet, Ali gelmiş, teyzesinin oğlu...

Daha fazla söyleyemiyordu. Fakat onlar biraz biliyorlardı. "Teyzesinin oğlu, hani ya şu askerde olan nişanlısı değil mi?" diyorlardı.

Ali'yi aşağıdaki odaya almasına izin verdiler. Emine koştu, Ali'yi odaya aldı. Artık söz söylemeye kuvvet buluyordu:

7 Yumurta biçiminde olmak, ovalleşmek.

"Ne vakit geldin?" dedi.

Köye geleli bugün on iki gün oluyor, İstanbul'a geleli üç gün oluyordu.

Emine sarardı. İstanbul'a geleli üç gün olmuş da kendisini şimdi mi arıyor? Ali bu sessiz kınamayı anlayarak açıkladı. Vapurdan çıktığı akşam bir handa kalmıştı. Hemen ertesi gün gelecekti fakat: "Vapurda gece uyurken yağmur yemişim de; üşüttüm mü bilmem; o gece sabaha kadar öksürdüm, uyuyamadım."

Ertesi gün de başını yastıktan kaldıramamıştı. Ancak bu sabah gayret ederek gelmişti; ama hâlâ başında bir sersemlik, vücudunda bir kırıklık var ki:

"Başımı şuraya koysam hemen uyuyuvereceğim!" diyordu.

Emine'nin içi rahatladı. Bu açıklama kâfiydi. Teyzesi nasıldı? Eniştesinin öldüğüne ne kadar ağlamıştı, "Sen nerede duydun Ali?" diyordu. Sonra köyden, askerlikten bahsettiler. Daha sonra konuşacak bir şey kalmayınca sıkıldılar. Nihayet Emine bir büyük soru sordu:

"Ben götürmeye geldin değil mi Ali?"

Ali güldü; o da bu soruyu bekliyordu. Evet, Emine'sini götürmeye gelmişti, ama şimdi değil. Maksadını izah etti. Emine ilk önce bundan pek hoşlanmamış göründü. Artık o hizmetçilikten usanmıştı, köyüne gitmek istiyordu. Sanki Ali para kazanacak da ne olacak? İşte bir atla bir araba alacak para elbette bulunurdu.

"Ben vereyim!" demeye utanıyordu. Fakat Ali kabul etmedi. Özellikle Emine'ye karşı bütün erkeklik haysiyeti uyanarak, kendisinin para kazanmak gücünde olduğunu ispat etmek istiyordu. Bir aralık Emine: "Ali sen ne fena öksürüyorsun?" dedi. O ehemmiyet vermedi: "Adam sen de öksürüğe bakılır mı? Şimdi iş aramalı; artık gideyim," diyordu.

Dolaşacak yerleri, görülecek hemşerileri vardı. "Bir kapı bulayım da sana yine gelirim," dedi. Ta oda kapısından çıkarken Emine'nin elini tuttu:

"Emine!" dedi. Bu eli, avucunun içinde titreyen, mutlak bir teslimiyetle sanki bütün ruhunu veren bu eli göğsüne doğru çekerek tekrar etti: "Emine!" Sonra bütün aşk hayatının neşidesini yalnız bu sözcüğe koymuş olmakla yetinerek:

"Gecikirsem merak etme!" dedi ve çıktı.

Ali gecikti. Emine merak etmeyecekti, fakat etti; şimdi her kapı çalınışında, öncekinden fazla bir istekle atılarak koşuyordu. Evdekiler, "Ali geleli Emine başkalaştı," diyorlardı. Elbette başkalaşacaktı. Zaten Ali'sinden başka bir düşüncesi var mıydı?

Bir sabah köyünden ruhuna bir teselli havası getiren rüyadan uyanmış, ev halkının kalkmasını beklerken mangalın kenarına hanımla efendinin kahve cezvesini sürdükten sonra yine onu düşünüyordu. Artık Ali'yi gördükten sonra hülyalarına daha ziyade genişlik vermeye başlamıştı. Buradan köyüne giderken neler götürecekti, teyzesiyle komşularına ne hediyeler alacaktı! Yapacağı şeyler neydi? Kulede damın üstündeki oda onların olacak, teyzesine küçük oda bırakılacak, kendi odalarının penceresine hasseden[8] perdeler yapacak, etrafına şimdiden örülüp hazırlanmış dantelleri dikecekti. Odanın İstanbul evlerindekine benzer bir sediri olacaktı. Minderin üstüne çekilecek kırmızı haneli dokuma örtüyü şimdiden almış, sandığın bir köşesine atmıştı. Ya elbise, hele gelin elbisesi? Bunun daha kumaşı alınmamıştı. Ama Emine bunu, kalfa ile beraber, Kalpakçılarbaşı'ndan alarak küçük hanımın terzisi Kalyopi'ye diktirecekti. Muhtarın kızı hasedinden kim bilir nasıl çatlayacaktı! Ahmak kız, dört sene İstanbul'da gezmedik bir yer bırakmamıştı da gelin olurken yine köy kızlarından bir farkı yoktu. Daha sonra Emine pa-

8 Ar. hâssa: Patiska cinsinden kalın beyaz bez. (y.h.n)

rasını düşünüyordu. Şimdi birikmiş liraları yirmiyi aşıyordu. Ah! Bunları ne sever, nasıl okşardı! Bununla neler yapacaktı? Kendisine küpeyle, Ali'ye bir saat alındıktan sonra, kalacak parayla evin üstüne bir kat daha çıkılamaz mıydı? İstanbul evleri gibi... Köyde herkes şaşacaktı. "İki katlı ev!" diye parmakla göstereceklerdi. Şimdi geniş bir hülyanın içinde Ali'yi, o geçen gün kendisine tarif olunan arabanın önüne oturtuyor; ona mavi cepkenler, başına ipek bir poşu[9] koyuyor, yanı başında çayın suyu cezvesinde fıkırdarken zihninde açılan bu hülyaya tebessüm ederek bakıyordu. Birden kapı çalındı. Emine kendi kendine:

"Sütçü..." dedi, koşarak kapıyı açtı. Fakat sütçü değildi. Emine bir ses işitti:

"Ali'nin teyze kızı Emine burada mı?"

Birden cevap veremedi. Kendisini arıyorlardı ve arayan Ali değildi. Kalbinde bir korku uyandı. Bu adam sorusunu tekrar ediyordu. Şimdi sözün aşağısını işitmekten korkarak cevap verdi:

"Benim! Niçin arıyorsunuz!"

"Ali seni istiyor."

Emine daha ziyade soramıyordu, gelen adam devam etti:

"Ali biraz rahatsız da... Birlikte gelirsen seni götüreceğim. Merak etmeyesin diye bana yüzüğünü verdi."

Kapının aralığından Ali'nin, ortası küçük mavi firuze,[10] gümüş yüzüğünü uzatıyordu. Emine'nin şimdi kalbinde yakıcı, koparıcı bir azap vardı:

"Ali demek epeyce hasta beni istemiş, şimdi nerede?" dedi.

9 Far. pûşî: Kenarları saçaklı, ipek, pamuk veya yünden başörtüsü. (y.h.n)
10 Far. pîrûze: Yüzük, bilezik, küpe vb. kuyumculuk işlerinde kullanılan, açık mavi renkte, şeffaf olmayan kıymetli taş. (y.h.n)

"O kadar hasta değil, seni niçin istedi bilmem. On gündür bizim handa yatıyor."

Emine daha fazlasını işitmek istemedi. Demek Ali on gündür handa yatıyormuş, demek Ali hastaymış! Emine koştu. Kalfa uykusundan yeni kalkıyordu. Ona anlatarak, "Hanımı bekleyemeyeceğim," diyordu. Mademki onun Ali'si hastaymış, artık ona izin filanın lüzumu yok; ona lazım olan şey koşmak, Ali'sine yetişmekti.

Onu han odasında, alçak pencerelerin kırık camlarına kâğıt yapıştırılmış iğrenç bir yerde; bir eski hasır üstüne serilmiş pis bir yatakta buldu.

"Nen var Ali, ne oldun Ali?"

O, Emine'sinin sesini işitince mor ve kırmızı yünden örülmüş boyun atkısına sarılı başını kaldırmaya çalışarak, kuru bir sesle ve Emine'sine teselli verecek bir tebessümle:

"Bilir miyim Emine? İşte hâlâ o soğuk algınlığından kurtulamadım ki..." diyordu.

Aman ya Rabbi! Ali ne kadar değişmiş, bu birkaç gün içinde siyah bıyıkları altındaki yüzü nasıl süzülerek sararmıştı!

O zaman Emine bildiği ilaçlara başvurdu, gülhatmi ile mürver kaynattı. Ali'nin ayaklarını hardallı suya batırdı, yatağının içine kızgın tuğla koydu. Emine bin parçaya bölünüyor; attara,[11] kömürcüye koşmak, Ali'sine bir çorba pişirmek üzere hancıdan tencere, mangal aramak için vakit buluyordu. Yüreğinde büyük bir ağlama ihtiyacıyla, fakat uğraşmaktan ağlayamayarak akşama kadar Ali'sinin soğuk algınlığıyla cenkleşti. Akşam olunca Ali dedi ki:

"Haydi, Emine! Sen git. Burada kalamazsın!"

Emine kalmak için ısrar ediyordu. Evden ne diyeceklerdi? Ne isterlerse desinler. Allah ekmek kapısını bir yaratmamıştı

11 Aktar.

ya! O da şuracıkta bir köşeye büzülür yatardı. Fakat Ali razı olmuyordu, işte artık terlemeye başlamıştı, yarın sabaha kadar bir şeyi kalmayacaktı.

Emine o gece uyuyamadı. Evde teyze oğlunun hastalığını söylediği zaman, onlar:

"Niçin bir hekime göstermedin?" demişlerdi. Sahi, bunu niçin düşünmemişti? Sabaha kadar içine dert oldu.

Ertesi gün yolun üstündeki bir eczaneye uğradı; ondan bir hekim sordu, "İşte!" dediler. Emine, bu gösterilen ihtiyar, gözlüklü adama:

"Aman hekimbaşı, ayaklarınızı öpeyim..." diye yalvardı. Onun yüzüne bakmayarak eczacının çırağına hitaben:

"Ne isterlerse vereyim..." diyordu.

Ali, Emine'ye kızdı. Onun hekimlik bir şeyi var mıydı? Hekim muayeneden sonra:

"Soğuk almış, şiddetli bir soğuk..." diyor, sonra vereceği ilaçların nasıl yutulacağını tarif ediyordu.

Emine, bugün yirmi lirasından bir tanesini bozdurmuştu. Hekimden sonra eczacıya koştu. Ali'nin yine çorbasını pişirdi, bu akşam, Ali'nin karşı çıkışına rağmen burada kaldı.

Lakin Ali iyi olmuyor, yatağında biraz doğrulsa, odada biraz gezmek için dolaşsa, yine başını yastığa koymak istiyordu. Emine hep karşısında hasırın üstünde oturarak, kenarlarını bir ateş yiyen gözleriyle hastanın yüzüne bakıyor, bu çehrede soğuk algınlığının yavaş yavaş silinmesini bekleyerek duruyordu. Nihayet bir gün, "O hekimden bir fayda görülmedi, bir başkasını getiririm," diye düşündü.

Bugünden sonra Emine artık eczane eczane dolaşıyor, Ali'sinin soğuk algınlığına çare bulacak hekimleri getiriyordu. Bunlar, şişeler ve kutularla beraber birbirini takip ediyor, Emine hiçbirinden memnun kalmayarak, her gün bir başka-

sını buluyor ve liraları birbiri ardından dikili olduğu kemerden sökülerek eriyordu. Ali'ye yalan söylerdi. Hekimleri evden gönderiyorlar derdi. Daha sonra bir gün para sesi işiten Ali'ye:

"Ne yapalım? Ak akçe kara gün için..." dedi. Fakat bu sözü takiben kara gün tabirinden Ali'nin aklına bir şey gelmesin diye endişe etti. O gün akşama kadar kendi kendine, "Budala kız!" diyordu. Lakin ya Rabbi ne yapmalı?

Bir gün yine yeni gelen bir hekim kapıdan çıkarken Emine'ye dedi ki:

"Kızım, bu çocuk böyle han odasında iyi olmaz, sen onu hastaneye götürsene ya. Daha iyisi, uzak değilse, memleketine götür, o kadar ağır değil, gidebilir zannederim..."

Ali sordu:

"Ne dedi Emine?"

Emine söylemek istemedi, bu hekime düşman olmuştu. Zaten bütün hekimlere düşman oluyordu. Ali sorarcasına yüzüne bakarken o bir yalan uydurup söyleyemedi. Nihayet hastanın, "Demek fena bir şey söyledi," demesine karşılık hakikati, fakat tabirleri hafifleterek anlattı. Ali birden cevap vermedi. Sonra yatağında doğrularak biraz oturdu. Daha sonra, memleketine gitmek için bacaklarında kuvvet olup olmadığını anlamak üzere ayağa kalkarak odasında yavaş yavaş gezindi. Emine susarak bakıyordu, sonra ta onun karşısına gelerek oturdu:

"Emine!" dedi.

"Hekimin hakkı var, hem ben burada sefil oluyorum, hem sen işinden geri kalıyorsun. Memlekete değil ama hastaneye gitmek fena olmayacak!"

Emine şimdi birinci defa olarak onun yanında ağlıyordu. Hastane sözü onda bir matem duygusu uyandırıyordu. Lakin

Ali bu fikrinden dönmedi; Emine'nin bütün ricaları, kanıtları fayda etmedi. Hem araba da istemezdi, Emine'nin bütün çeyiz parası böyle kendisinin hastalığına mı sarf edilecekti? Sanki yürümeye kuvveti yok muydu? İşte yarım saatten beri ayakta durmuyor muydu?

Emine taştı, buna mümkün değil razı olmayacaktı, demek Ali böyle şeylerde ayrı gayrı sayıyordu. Hayır, Ali hastaneye gidecekse mutlaka arabayla gidecekti.

O akşam, hastane dönüşünden sonra, Emine eve gelince hanımlar Ali'nin hastaneye götürülmüş olmasına hep itiraz ettiler; mademki hekim memleketine götürülmesinden bahsetmiş, elbette bunun bir hikmeti vardı.

Emine'de şimdi bir korku, içine büyük bir kurt düşerek verilen kararı sorguluyordu. İkide birde kalfaya sorardı: "Acaba bu hastalık nedir; kalfa?" der, sonra onun dudaklarını burarak cevap vermekten çekindiğini gördükçe ısrar edemezdi.

Şimdi Emine'nin zihnini işgal eden şey memlekete gitmekti, evet, Ali oraya giderse iyi olacaktı. İyi olması için onu yalnız oraya götürmeliydi.

Hastaneye gidip onu gördüğü gün Emine şaşırdı.

İşte Ali iyi olmuştu. Onu ayakta buldu. Ali gülüyordu. Ateşten çatlamış soluk dudaklarında iyi olmuş hastalara mahsus bir sevinç tebessümü vardı. Fakat ama ya Rabbi! Ne kadar sarı, ne kadar zayıftı! Bu beş gün içinde bu kadar süzülmek mümkün müydü? Yoksa o daha önce sararmış, zayıflamıştı da her gün yanında olduğu için fark edememiş miydi?

Mademki şimdi Ali iyi olmuştu, beş gün içinde bu kadar kaybettiği gibi, yine o kadar bir zamanda kendisini toplayabilirdi. Hem köyde, ana ocağında:

"Değil mi Ali? Artık gideriz değil mi?"

O başıyla ret cevabı veriyordu, Emine yalvararak devam etti:

"Bak Ali, anana da acı! Zaten seni görmemiş bile, istersen sonra yine geliriz. Şimdi bu hâlle sen bir yere giremeyeceksin ki! Razı oluyorsun, değil mi Ali?"

O yine başını sallıyordu. Fakat biraz daha gevşek, biraz daha razı olmaya meyilli... O zaman Emine köy hatıralarından bahsetti. Yine beraber o dağa çıkacaklar, akşamları dere başına kadar gideceklerdi.

"O güncşler... Düşün bir kere Ali," diyor ve küçük kınalı elleriyle köyünün güneşlerini gösteriyordu.

Ali: "Evet, ama sonra yine geliriz," dedi. O zaman Emine, sevincinden Ali'nin elini öptü.

Emine bugünden sonra hazırlandı, sandığını yerleştirdi. Kalfa ile birlikte çarşıya koştu. Küpesiyle Ali'nin saatini aldı. Bir aralık parasını saydı. İnanamıyordu. Düşmüş olmasın diye düşündü; kemerin bütün dikiş yerlerini kurcaladı. Sonra kendi kendine, "Ali iyi oldu ya, para neme gerek?" düşüncesiyle kendisini teselli etti ve "Gelinlik elbisesinden vazgeçerim!" dedi, fakat paralar yine gidiyordu. Vapur parası olarak bir liradan fazlası birden gidiverdi. Emine artık önem vermiyor, aksine sarf ettikçe etmek istiyordu. Çeyiz parası? Ondan çeyiz parası isteyen var mı?

Ali vapura bininceye kadar hep iyiydi. Emine ona üşümesin diye, kendi hırkalarından iki tanesini giydirmişti. Vapurda siperli bir yer bulundu. Emine:

"Buradan kımıldamayacaksın, Ali!" diyordu. Ali artık, iyileşmiş hastalara mahsus gururla alaycı bir şekilde gülerek:

"İstersen beni bağla da gönlün rahat olsun Emine!" diyordu.

O kadınlara mahsus yere çekildikten sonra Ali, Karadeniz'den püsküren rüzgârlara karşı çıktı. Ciğerlerinin bütün ateşinin ihtiyacıyla bu buzlu rüzgârı çok susuzluktan sonra taze bir kaynağa uğramış bir çöl yolcusu gibi, bol bol, kana kana yuttu.

Kasabaya çıktıkları vakit, Ali yürümek için değneğine dayanıyor, dinlenmek için sebepler buluyordu. Emine bu farkı hissetmişti. Fakat ağzından bir soru kelimesi çıkarsa Ali'nin sıhhati uçacak vehmiyle sessiz kalıyordu.

Bir aralık Ali yine durarak dedi ki:

"Emine, başım dönüyor."

Emine korkuyla baktı, Ali ilave etti:

"Burada birkaç gün kalsak da köye öyle gitsek; zaten bugün cumartesi değil mi? İncelerin Süleyman'ın arabası perşembeleri gelir, önümüzde dört gün var."

Sonra hazin bir tebessümle:

"Bak, Emine, şimdi benim araba alınsaydı şuradan bindiğimiz gibi..." dedi. Emine ağlamak ve bu defa feryat ederek ağlamak istiyordu.

Ertesi gün sabahleyin, ateşler içinde geçen bir geceden sonra Ali başını kaldıramayarak sordu:

"Emine, bugün ne? Daha perşembe olmadı mı, Süleyman'ın arabası gelmedi, öyle mi?"

Emine çıldırıyor, şimdi yatağında sayıklayan Ali'nin karşısında, âcizlikten ellerini ovuşturarak kuru gözlerle bakıyordu.

Artık Ali'nin sabit fikri, Süleyman'ın arabasıydı, "Emine, köye, anama gidelim," diyordu. Fakat bu humma içindeki adam nasıl gidecekti?

Perşembe sabahı Ali, Emine'den önce uyandı. Bugün vücudunda bir dirilik hissediyordu. Ayağa kalktı, giyindi. Emi-

ne hâlâ uyuyordu. Onu uyandırdı: "Haydi Emine, bugün perşembe, Süleyman gelmiştir. Anama gideceğiz..." diyordu.

Bugün öğleden sonra kasabadan çıkacaklar, gece yolu takip ederek birkaç saat konaklamadan sonra ertesi gün ikindiye yakın köye varacaklardı.

Süleyman'ın arabasına bindikleri vakit Ali bütün neşesini bulmuştu. Emine'nin gönlünde de bir ferahlık vardı. Sonra, güneş batınca, arabanın hafif sallantısı içinde Ali'nin uykusu geldi. Yavaşça süzülerek yattı.

Emine uyumuyordu. Ah! Bir kere köye gelseler bütün korkular bitecekti, Ali büsbütün iyi olacaktı. Emine yine saadet hülyalarına dalmıştı. Bir aralık Ali uykusunun içinde bağırdı:

"Süleyman, daha çabuk, daha çabuk..." diyordu.

Süleyman arabanın dışarısından cevap verdi. Daha ileride konak vereceklerdi, hayvanlar böyle bir düziye[12] sürülemezdi ya...

Emine arabanın gidişini hızlandırmak için elinde olmayan bir hareketle sallanıyordu. Sonra o da uyudu...

Gece yarısından sonra konak verdikleri zaman Ali acelesinden söyleniyordu. O şimdi daima ileriye gidilmesini istiyordu. Süleyman:

"Ali, hastalıktan titiz olmuşsun!" diyordu.

Sabahleyin güneş çıktıktan sonra yine yola düzüldüler. Ali içeriden bağırıyordu:

"Süleyman, daha çabuk, daha çabuk..."

Emine şimdi titriyor, söz söyleyemiyordu. Bu aralık Ali, uzun bir sessizlikten sonra sordu:

"Emine, ben ölürsem kocaya varır mısın?"

12 Kesintisiz, sürekli.

Emine eliyle Ali'nin ağzını tuttu, sonra Ali sorusunu tekrar etmeyerek, gözlerini kapayarak bir müddet, uzun bir müddet durdu:

"Emine, seni bir kere öpeyim mi?"

***

Dere başına geldikleri zaman, kasabaya nazır, dere kenarındaki setin üzerine oturmuş bir kadın, dikili gözleriyle bakıyordu; Süleyman'ın arabası, kuvvetli bir kamçı darbesiyle, koşa koşa geçti.

***

O gece bütün komşu kadınlar ihtiyar kadınla Emine'nin başına toplanmışlar, Emine ağlıyor, ihtiyar kadın: "Ali'yi nereye bıraktın?" diyordu.

Nihayet ona hakikati, o korkunç hakikati söylediler, o, feryat etmeyerek, bir gözyaşı dökmeyerek dinledi, dinledi. Sonra dişleri dökülmüş ağzını çirkin bir kahkaha ile açarak:

"Yalan!" dedi ve o günden sonra, her akşam yaşlı kadın dereye gelir; kenarında setin üzerine oturarak, ayaklarının altında hafif bir mırıltıyla gaiplerden haber getiren suları dinleyerek dalgın gözleri kasabaya giden yola dikili, Ali'sini, minderli ve perdeli arabasıyla gelecek olan Ali'sini bekler...

DÜĞÜN EVİNDE

Naciye, yanı başında, saçlarının siyah dalgasına gömülmüş çehresi bir uyku hâliyle süzülmeye başlayan Seniha'nın uykusunu yeniden darmadağın edecek bir tekmeyle yorganı fırlatarak yatağının içinde doğruldu, sobadan hafifçe yayılan kırmızı ışıkla tırnakları daha pembe görünen ayağını uzattı, "Of!" dedi, "Kış ortasında pire!"

Seniha artık kızmıştı. O da kalktı:

"Sen böyle yapacaksan biz uyuyamayacağız... Beni büsbütün kızdırırsan yataktan kovarım!" diyordu, o vakit hepsi yataklarının içinde gülmeye başladılar. Beyaz yastıklarının üstünden, yorganların arasından sarı, kumral, siyah, kestane başlar kalktı; uyumamaya vesile arayan bütün bu çılgın genç halk -Safvet, Makbule Betül ile Neyyir, hatta teyzesi Behice'nin sağ kolunu uyuşturmaya başlayan başını kaldıramayacak derece bir aralık uykuya mağlup olmuş küçük Güzide bile- ikişer ikişer büzüldükleri yataklarının içinde doğruldular. Hepsi Naciye'nin piresine hiddetlenen Seniha'ya gülüyorlar, aynanın önündeki Van kedisi kafasından fanusun içinde titreyen kandilin ışığıyla birbirlerini görmeye çalışarak, Naciye'nin -uykularına mâni olmaktan haz alan bu haşarının- bir çeyreklik müsaadeden sonra icat ettiği bu tuhaflığa bayılıyorlardı. Küçük Güzide bile teyzesine bakarak daha anlamaya vakit bulamadığı bu maskaralığın kahkahalarıyla zevkini çıkarıyordu.

Naciye hiç ciddi tavrını bozmadı; yatağının ucuna kadar sürüne sürüne geldi, kandilinin ışığından yararlanmaya ça-

lışarak şu kış piresinin ayağında açtığı yarayı muayene ediyordu:

"İşte, hem de en nazik noktadan ısırmış, ta başparmağımın ucundan..."

Sonra küskün bir çehreyle Seniha'nın hiddetli simasına bakarak ilave ediyordu:

"Demek hanımefendi rahat rahat uyusun diye biz pirelere kurban olalım..."

Büsbütün darılmaya vesile arayan Seniha artık taştı. Bütün yatakların gülmeye hazır ahalisi kahkahalarını salıverirken o ayağa kalktı, en yakın iskemlenin üzerinden eline ilk önce geçen şeyi çekti, beyaz gömleğinin üstüne atarak:

"Siz pirelerle uğraşınız, ben annemin odasına kaçıyorum," dedi.

Makbule -on dört yaşında, kestane saçlı bir tombalak- yatağından atladı. Seniha'nın omzundaki şeyin bütün düğün halkına hedef olan kavuniçi krepon[1] elbisesinin korsajı[2] olduğunu anlamıştı:

"Benim korsajım ne vakitten beri size gecelik ceketi oldu?" diyordu.

Bu, kahkahalara ikinci bir sebep meydana getirmiş oldu. Seniha'nın da dargınlığına biraz gevşeklik geliyor, Makbule'ye korsajını attıktan sonra şu genç kızların iskemleleri dolduran elbise döküntüleri arasında omuzuna atılabilecek bir şeyi arıyordu. Bu aralık Betül ile Neyyir -bilmeyenlerin, "İkiz midirler acaba?" diye sordukları gür siyah saçlı, on altı ile on sekiz arasındaki yaşlarına nispeten daha çocuk gibi duran iki narin kız kardeş- küçük bir fısıltı ile bir karar aldıktan sonra yataklarından çıkmış, kapıya koşup yavaşça kilitlemişlerdi. Anahtarı getirip Naciye'ye teslim ettiler. Çıplak ayaklarıyla halıya basarak Seniha'ya:

1 Fr. crépon: Kıvrımları olan yün, pamuk veya ipek kumaş. (y.h.n)
2 Fr. corsage: Kadın elbiselerinin belden yukarı kısmı. (y.h.n)

"Haydi, annenizin yanına gidiniz efendim!" diyorlardı.

Naciye, şimdi elinde anahtar, saklamak için Seniha'nın sataşmasından korunacak bir yer arıyordu. Gömleğin içine, ta orta yere, saklamak istedi. Anahtar soğuk bir iz bırakarak kaydı; düşüyordu. Seniha'ya kaptırmaktan korkuyordu. Uzaktan Safvet -bu çılgın gençlere karşı büyüklük taslayan sarı saçlı, yirmilik iri bir kız- akıl öğretiyor, çare gösteriyordu:

"Saçının içine koy!" diyordu.

Naciye, Seniha'nın hücumuna hazır duran vaziyetten kaçınarak tavana bakıyor, anahtarı onun yetişemeyeceği bir yere koymak için fikir arıyordu. Bir aralık çehresinden ansızın oluşan bir düşüncenin parıltısı geçti, elini oynattı, anahtar uçarak ta odanın köşesinde yüksek, içi kap kacakla dolu cam dolabın üstüne düştü. Ondan sonra bir zafer tebessümüyle Seniha'ya döndü:

"Anahtarı arzu ediyorsanız orada!" dedi.

Seniha artık mağlup olmuştu, kaçmaya çaresi kalmamıştı. O vakit o da yatağının üzerinden yün örtüyü çekerek sarıldı, sobanın ta yanına, halının üstüne oturarak:

"Ben de bundan sonra sizi uyutursam..." dedi.

Zaten hiçbiri uyumaya hevesli değildiler. Küçük Güzide bile teyzesinin, "Sen yat!" deyişine uymadı. "Ben Seniha ablamın yanında oturacağım," diye yatağından sıyrıldı; üşüyerek yün ehramın[3] içine Seniha ile beraber sarılmayı tuhaf bularak sokuldu.

O hepsine abla derdi. Bunlar hep büyük halalarının, dayılarının, teyzelerinin kızlarıydı. Bu gece düğün bitip de ablalarından biri yeni enişte beyiyle beraber odalarına çekildikten sonra onu teyzesi Behice'nin yanından ayırmak mümkün olamamış, bu geceyi yalıda geçirecek olan ablalar alayının arasında buraya sokulmuştu.

3 Yer, sedir, minder vb. üzerine serilen yün örtü.

Onlara, gelin güvey odalarına çekildikten sonra, "Haydi, bakalım, siz de odanıza..." demişler, bu çılgın güruhu[4] yalının ta bir köşesindeki şu büyük odaya tıkmışlardı.

Sabahtan beri düğün yorgunuydular. Buraya gelir gelmez hepsi de hemen soyunmaya, cuma günü giyilecek diğer elbiselerin hülyasının neşesiyle artık taşımaktan yorularak çirkin gördükleri bu elbiseleri iskemlelerin üzerine karmakarışık atmaya başlamışlardı. Safvet -Betül ile Neyyir'in solmuş gül graniteden[5] ikisi bir örnek yaptırdıkları elbiseyi gördükten sonra sevmemeye başladığı- annesinin uyarısına rağmen göğsüyle kolları biraz açık al kadifesinin kopçalarını hiddetle çözmüş, Behice'nin kıvırcık tüylerle süslenmiş pişmiş ayva renkli, ince serge[6] korsajını incitmekten korkmayarak üzerine atıvermişti. Hepsi yataklarına girmek için acele ediyordu. Naciye'nin belinden aşağısına kadar bir büyük salkım menekşe dökülen etekliği bir koltuğun üzerinde, yanı başındaki Seniha'nın eflatun bengaline'den[7] sade etekliğine hafif hışırtılarla üstünlük iddiasına benzer şeyler fısıldarken, uzun ipek çoraplar aralarından başlarını çıkaran rengârenk dizbağlarıyla keçi derisi potinlerin ve böcekkabuğu iskarpinlerin içine büzülerek uyumaya başlamışlar; iskemlelerin ayaklarına düşen, kanepelerin kenarına ilişen, acele çıkarılırken parmakları içine kaçmış eldivenler sıcak yumuşak ellerin özlemiyle perişan sarkmışlar, aynanın önüne serilen iğnelerin, bileziklerin, gerdanlıkların elmasları, yakutları, zümrütleri Van kedisi kafalı kandilin sarı ateşten bakışı altında gözlerini kırparak dinlenmeye başlamışlardı.

Behice küçük Güzide'yi almış, yatağına girmiş, Betül ile Neyyir -iki kız kardeş- yorganlarını kaldırarak yatmaya ha-

4 Topluluk.

5 Saten dokumadan türetilen bazı çeşitleri (granit veya açılı rips) erkeklerin resmî takım elbiselerinde, kadınların elbise ve takım elbiselerinde kullanılır.

6 Mevsimlik elbiselerde kullanılan dimi desenli, genellikle kurşunî tonlarda düz renkli yünlü kumaş.

7 Elastanlı, polyesterli ya da poliamit içeren viskoz ya da pamuktan elde edilen esnek bir kumaştır.

zırlanmışlar, Safvet yatağını hatta ısıtmaya bile başlayarak beraber yatacağı Makbule'ye:

"Haydi bakalım, amma uzun soyunuyorsun!" diye çıkışmaya başlamıştı ki hepsinin en çılgını olmakla meşhur olan Naciye, daima kızdırmaktan hoşlandığı Seniha'ya:

"Ay! Biz ikimiz bir yatağa mı kaldık? Öyleyse bu akşam pek iyi uyuyacağız!" sözüyle, şu herkesçe hazırlanan rahatın beş dakika bile devam etmeyeceğini haber vermişti.

İşte Naciye o vakitten beri başladığı şaka silsilesine devam ediyor, Seniha'yı beş on dakikalık aralıklarla uykudan menediyordu. İlk önce on dakika kadar hepsini rahat bırakmıştı, sonra bir aralık mini mini burnunu -Güzide'nin her vakit, "Ablacığım!" diyerek küçücük dişleriyle ısırmaktan sonsuz bir zevk duyduğu burnunu- yorganın altından çıkararak ta en uzakta yatan Safvet'te:

"Gelin güvey şimdi hâlâ sıkılarak konuşuyorlardır, değil mi?" demişti.

O vakit yorganların altından bütün burunlar çıkmış, küçük Güzide bile başını kaldırarak:

"Ablam şimdi enişte beyle beraber mi?" demişti. Hepsi küçüğün bu düşüncesine gülerek, kırışarak yataklarında doğrulmuşlar; Safvet, şimdi gelin hanımın kim bilir nasıl sıkıldığından bahsederken Betül ile Neyyir'in bir fısıltı arasında zapt olunmuş bir kahkahası yavaş yavaş yükselerek biraz lüzumundan fazla tiz perdelere kadar çıkmıştı. Tam bu sırada yukarıdaki odada tavana vuruldu; hiddetli, kuvvetli bir tık tık! Safvet:

"O! Annemin odasına kadar gelmiş, gürültüyü keselim, kızdırırsak kıyametleri koparır," demiş, ikinci defa olarak beyaz yastıklara saçların rengârenk dalgaları dökülmüştü. Fakat Naciye bu defa ancak beş dakika durabilmişti. Seniha'yı sırtıyla iterek:

"Yatağın dörtte üçünü zapt etmişsin, ben nerede yatayım?" diyordu. Bu sefer yatakları, yalnız, ufak yorganların altında boğulmuş bir kahkaha dolaştı. Naciye bir üçüncü müsaadeye başladı, hatta kendisini zorlayarak bir çeyrek rahat oturdu, Seniha'nın soluk alıp verişine sakin bir düzen gelmişti, nihayet o kış piresi, Naciye'nin ta başparmağına bir yara açan o canavar sebep oldu: İşte şimdi hepsi uyumaktan vazgeçerek anahtarı yüksek cam dolabın üstünde uyuklayan yarı aydınlık odanın içinde yataklarından tekrar çıktılar.

Safvet:

"Artık annem derin derin uyuyor galiba... Başka tık tık olmadı..." düşüncesini ileri sürdü. Bu düşünce uyumamak için kuvvetli bir sebep meydana getirmiş oldu. Zaten uyumak hevesinde olanların cesaretlerinin kırılışına, Seniha'nın ehramı içinde Güzide'yi bir harp yaveri gibi kanadına alarak, cengâver bir nazarla bakışı kâfiydi.

Betül ile Neyyir yorganlarını omuzlarıyla dizlerine çekerek yatağın kenarına oturdular, Safvet elini uzatarak kadife etekliğini çekip omuzlarını örttü. Makbule'nin eline küçük Güzide'nin ihramı geçti. Naciye, Seniha'ya sürünerek sobaya bir odun daha attıktan sonra, "Ben pire arayacağım!" cümlesiyle mumları yaktı; yatağın kenarına oturarak yaralı ayağını Seniha'nın gözlerine sererek yorganın ucunu kaldırdı, biraz daha kaldırdı, sonra birden -galiba pireyi görerek- toplandı, bir fare yakalayacak kedi vaziyetiyle yusyuvarlak oldu, iki parmağını dilinin ucuna sürerek ıslattı, avının üzerine atılıverdi. Sonra Safvet'in Betül ile Neyyir'e, "Bakınız, ben gelin olurken..." diye başladığı cümleyi pireden daha mühim buldu, başını çevirdi, bir aralık gömleğinin ucuyla kızmış maşayı tutarak sobanın kapağını açmaya çalışan Makbule'yi eteğinden çekip:

"Dur! Gürültü etme de konuşmayı dinleyelim..." azarlamasıyla, dalgın Seniha'nın dizlerinin üstüne düşürdükten sonra, Safvet'e:

"Evet, efendim, siz gelin olurken?" dedi.

Seniha yine kızmıştı:

"Bak, böyle şakaları sevmem... İyi mi oldu sanki? İşte çocuğu uyandırdın," diyor, yanında ehramın içinde ısınarak uykuya mağlup olan küçük Güzide'yi tekrar uyutmaya çalışıyordu. Naciye başını çevirmedi. Seniha söylenirken o dilinin ucunu çıkarıyordu. Safvet tekrar cümlesine başlarken ona meydan bırakmadı, kendisi başladı:

"Bakınız, ben gelin olurken..."

Şimdi Güzide ehramın arasından başını çıkarmış, beş yaşına henüz girmiş zihnini dünyada her şeyden çok gıcıklayan şu gelin olmak meselesini, iri kestane gözleriyle dinliyordu.

Naciye diyordu ki:

"Gelin olurken en evvel sizin hepinize bugünkü gülünç kıyafetlerinize benzer maskaralıklar yaptırmayacağım. Siz beyaz, sade, hep bir örnek, hep bir biçim elbiselerle benim -gelin hanımın- etrafını alacaksınız. Ben ortanızda uzun eteğimle, altın işlemeli duvağımla..."

Küçük Güzide'nin şimdi büsbütün uykusu kaçmıştı. Naciye söylerken o mini mini elini çıkarmış, küçük küçük işaretleriyle tarifleri tamamlıyor, kendi kendisine mırıldanıyordu:

"Uzun etek... İşlemeli duvak..."

Dünyada en büyük merakı uzun etekli elbise giymekti. O gün düğün için ancak dizlerine kadar düşen kısa elbise giydirebilmek ona uzun etekli bir elbise vaat etmekle mümkün olabilmişti.

Naciye devam ediyordu:

"Başımda elmas tacımla parlayacağım."

Güzide yavaş yavaş ehramının içinden sıyrılıyor, Naciye'ye yaklaşıyordu.

"...Siz o gün hep benim emirlerine boyun eğeceksiniz. Neyyir duvağımı düzeltirken Betül saçımın yerinden oynamış bir telini kaldıracak, Makbule yere düşen yelpazemi alırken Behice ipek mendiliyle çenenim altında fark ettiği bir damla teri silecek Safvet yanımda yelpazesiyle beni serinletirken ben Seniha'ya, 'Kız, bana bir su getir!' diyeceğim."

Seniha yine darıldı:

"Hizmetin en ağırı bana mı düşecek? Sana su getirecek başka biri bulunamadı mı?"

Küçük Güzide Seniha'dan büsbütün ayrılmış, Naciye'ye yaklaşmıştı. Yüzüne bakarak, Seniha'nın söz kesmesine canı sıkılarak:

"Sonra ablacığım, sonra!" diyordu.

Lakin Seniha, devamına meydan bırakmadı, manalı bir tebessümle Naciye'ye bakarak:

"Gelin olduğunuz vakit ne yapacağınızı anladık. Amma kime varıyorsunuz rica ederim?" dedi.

Bu mesele Naciye'yi mağlup edecek tehlikeli bir konuşma zeminiydi. O sorunun önünü almak için Neyyir'in Betül'e gelinden bahsederken sabahtan beri birkaç yüzüncü defa olmak üzere, "Elbisesini hiç beğenmedim..." mukaddimesiyle başlayan konuşmasına karışmaya başlamıştı. Makbule, Safvet'in kışkırtmasıyla, "Seniha'nın sorusuna cevap versenize ya..." diyordu.

Küçük Güzide şimdi hepsinden fazla meşguldü. Yavaşça ayağa kalkmış, mini mini çıplak ayaklarıyla yataklardan atlayarak iskemlelerin üzerindeki elbiselere yaklaşıyor, kendi kendisine: "Uzun etek... Telli duvak..." diyordu.

Seniha, Makbule'nin maneviyatından biraz daha kuvvet bularak devam etti:

"Geçen gün: İsmini bilmiyorum, diye yemin ettiğin bey mi? Yoksa..."

Bu defa hiddetlenmek Naciye'ye düştü:

"Bak, bu şaka götürür bir mesele değil. Bilen de bilmeyen de bir şey var zanneder. Ben sana Fuad Bey'den hiç bahsettim mi?"

O vakit hepsi birden ellerini çırptılar. Bağırıyorlar, gülüyorlar, "Bakın, ismini nasıl biliyormuş!" diyorlar; her biri bir başka türlü sesle, başka bir nağmeyle ismi tekrar ediyorlardı, "Fuad Bey! Fuad Bey!"

Tombalak Makbule hepsinden çok eğleniyor, yatağın içinde zevkinden âdeta hoplayarak odayı sarstıkça cam dolaptaki eski çini tabaklarla elmastıraş[8] nargileler senelerden beri devam eden suskunluklarına taarruz edildiğinden hiddetleniyorlardı. Bir aralık küçük bir gürültü işittiler. Hepsi kulak kabarttılar. Odanın bir tarafında duvara sürünerek nihayet, "Pat..." diye düşen bir şeyin gürültüsü... Beyaz gömleklerinin içinde zaten üşüyen vücutlarından soğuk bir ürperti geçti. Hepsi korktular, küçüklüğünden beri dadısından yalının perili olduğunu işite işite nihayetinde inanmayan, korkmaya başlayan Behice:

"Acaba periler mi?" dedi.

İki kız kardeş -Neyyir ile Betül- titreyerek birbirlerine daha çok sokuldular. Seniha'nın, Naciye'ye bir söz atmak için açılmak üzere olan ağzı, yarı açık kaldı, Safvet, Makbule'yi teskin etmek için ağırbaşlı tavrını bozmayarak:

"Hiçbir şey değil, bize öyle geldi!" düşüncesiyle kadife etekliğinin içinde daha fazla sarılırken Naciye ayağa kalktı:

"Korkaklar!" dedi.

"Makbule yatakta hoplarken dolabın üstünden kapının anahtarı kayarak düştü, o kadar..."

8 Üzeri elmas gibi yontulmuş, billur, kristal. (y.h.n)

O zaman yataklarından çıktılar. Seniha bile ehramını atarak mumu aldı, geldi. Halının üstüne çömelerek dolabın altına bakıyorlar, anahtarı arıyorlardı.

Makbule: "Oradan çıkaramazsak yarın çilingir gelinceye kadar biz burada mahpus!" diyordu. Birbirlerini çekiştiriyorlar, itişip kakışıyorlardı.

Safvet, Behice'ye: "Sen yapamıyorsun, Neyyir'in kolu incedir, o elini soksun da arasın..." diyordu.

Naciye başka çıkar yol düşündü: "Bir değnek olsa..." diyerek etrafına bakınıyordu.

Makbule: "İşte Neyyir'in kolu var," diyordu.

Neyyir kızdı: "Benim kolum değnek mi?" diyordu. Tekrardan kahkahalar... Makbule artık tepiniyordu. Dolaptaki çini kâselerle eski fincanlar, maden kaplar[9] büsbütün hiddet sesini yükseltmeye başlıyor, Naciye: "Bakayım, girecek mi?" merakıyla Betül'ün savunmasına rağmen Neyyir'in kolunu zorla çekiştiriyordu. Bu aralık yukarıdan çok şiddetli bir tık tık oldu! Bir tık tık ki hepsini dondurdu.

Safvet: "Annemi uyandırdık, şimdi aşağıya gelirse işimiz iş!" dedi.

Makbule: "Kapıyı nasıl açarız?" diyordu.

Behice: "Evet, hem anahtara ne anlam verir?" düşüncesiyle ortalığı büsbütün telaşa verdi. O vakit Neyyir'e yalvardılar. O artık nazlanmadı, beyaz dantelli yenini sıyırdı; kolunu, ince ama gümüşten ve yumuşak bir değnek gibi ince kolunu dolabın altına soktu. Tozlara bulanmış anahtarı çekip Seniha'nın önüne atarak, "İşte!" dedi.

Birden Behice: "Güzide nerede?" dedi, aralarında küçük Güzide yoktu. Seniha mumu kaldırdı, baktılar.

9 Osmanlı Maden Sanatı, Selçuklu geleneklerini devam ettirmenin yanı sıra birçok yenilikleri de bünyesinde barındıran bir sanattır. Bu sanatla çeşitli (tepsi, kutu, çay takımı vb.) eserler yapılmıştır. (y.h.n)

Makbule: "Ah! Bak, o neyle meşgulmüş?" dedi.

Güzide, odanın ta öte tarafında bir şeyle meşgul; etrafını görmeyecek, hiçbir şeyi fark edemeyecek kadar meşguldü.

O vakit hepsi gülerek ona koştular. Güzide, Naciye'nin belinden eteklerine kadar menekşe salkımları sarkan elbisesinin içine girmiş, perdelerden birinin bağını çıkararak o güzel etekliği beline tutturmuştu. Şimdi bir duvak aramakla meşguldü, iştahla bakışından anlaşılıyordu ki cesaret etseydi kanepenin üstündeki gözüne ilişen bir korsajın tülünü sökerek yüzünü örtecekti.

O vakit etraftan muhabbetler taştı:

"Ah haspa da haspa!"

"Kız, bu ne maskaralık?"

"Buldun buldun da benim etekliğimi mi buldun?"

"Seni gidi aşüfte seni..."

"Ah! Sana kurban olsunlar!"

Şimdi tekrar kahkahalar başlıyor; onu hepsi kucaklamak, öpmek, sıkıştırmak istiyordu.

Güzide, ciddiyetini, uzun etekli elbise giymiş gelin hanım onurunu bozmayarak, mini mini vücudunu sallaya sallaya, kırıta kırıta, "Ben gelin oldum..." diyor, pembe yumruklarını kaldırarak, dudaklarını büzerek, arkasında uzun bir etek gibi sürünen elbiseyi sürükleye sürükleye yatakların üzerinde yürüyordu.

Şimdi hepsi gülerek onu seyrediyorlardı. Seniha bunu da fırsat bildi:

"Naciye Hanım Fuad Bey'e varıyormuş! Siz kime varacaksınız küçük hanım?" diyordu.

Güzide'ye, "Küçük hanım" dedikleri vakit bu onun pek hoşuna giderdi, daha fazla kırıttı, daha fazla salındı. Utanıyormuş gibi gözlerini süzerek, dudaklarını kıvırarak:

"Beybabama varıyorum efendim!" dedi.

O zaman dayanamadılar, üzerine koştular. Öpüyorlar, kucaklıyorlar, küçük gelini paylaşamıyorlardı. Bu sefer her vakitten daha kuvvetli bir tık tık! Tavanı delerek dehşetle dikilen kulaklarına bir kurşun gibi düştü. Fazla olarak bu defa boğuk bir sesin tavandan geçerek: "Hâlâ yatmadınız mı? Şimdi aşağı inersem..." dediğini işittiler, Safvet'in annesinin, bütün ailece meşhur olan sinirlerinden hepsi korkardı.

Perişan gözlerle birbirlerinin fikirlerini sordular. Safvet: "Ben yatıyorum kuzum, siz ne yaparsanız yapınız," dedi.

Makbule: "Ben zaten üşüyorum..." itirafıyla yatak arkadaşının fikrine katıldı. Behice Güzide'nin etekliğini çıkarmaya başladı, Neyyir ile Betül yataklarına sokuldular. Seniha artık Naciye ile cenkten vazgeçmiş bir teslimiyet bakışıyla mumu bıraktı. Naciye, gelinlik hülyasının yarım kalmasında hoşnutsuz bir edayla pireli yatağına girmeye razı oldu, beş dakika sonra bütün çılgın alayının pembe burunları yorganlarının içine girdi. Yalnız bir aralık Naciye'nin başı yavaşça çıkarak çekingen bir sesle, "Acaba gelin güvey de uyudular mı?" demek istedi. Fakat işiten olmadı. Kendi kendisine mırıldanarak, "Ben gelin olurken..." diye yine başladı. Daha sonra Seniha'ya, "Sanki Fuad Bey'den bahseden olmuş!" demek için dudakları kıpırdandı.

Bir küçük başlangıç: Batı'nın bizde şimdiye kadar her nasılsa taklit olunmayan edebî türlerinden biri de sahnede yahut piyeste yalnız bir kişi tarafından oynanmak üzere tertip olunan ve çoğunlukla güldürücü esaslar üzerine yazılan eserlerdir ki bunlara Türkçe hasbihâl yahut 'kendi kendine' namları verilebilir.

Tercümesini uzmanlarına bırakarak bugün o yolda eserlerden bir örnek vermek istedim. Bu tarzda başarılı olacakları tahmin edilen usta kişilerin kalemlerine bu tür şeyler de zemin olursa edebiyatımıza birçok güzel eserler kazandırılmış olur. Ben başarılı olamadığımdan eminim.

Bu eserler oynanmaya mahsus olmakla beraber okuyucuda bir temsil sanatı hissi varsa lezzetle okunabilir. Eğer okuyanlar sahne sanatına aşinaysalar, daha açık bir ifadeyle, eğer okurken eserin okunuşunda muhtaç olduğu dekoru, hareketleri hayallerinde canlandırarak ve özellikle esas ruhu hissederek okurlarsa bu okumadan alınacak zevk elbette iki kat olur. Esası hissetmek bu yolda eserler için lazımdır. Bilmem bu örnek gösterebilecek mi? Bu eserlerin güldürücü kisvesi altında daima insan tabiatından ciddi bir sayfa saklıdır. Onun içindir ki Batı'da bu tarzın şöhretleri kahkahadan ziyade tebessümü asıl amaç edinmişlerdir. Herhâlde unutulmayacak bir şey vardır ki bu tarzda şeyler, yazanlardan ziyade oynayanların yahut okuyanların sanat kabiliyetine muhtaçtır.

UĞURSUZ HABER

İşte bir telgraf ki hiç de iyi bir şeye benzemiyor. Kokusundan bir musibet havası yayılıyor. Demin beni uykudan uyandırıp da elime bunu tutuşturdukları zaman derhâl kalbimde bir şey haber verdi: Açma! İçinde fena bir şey var. Hâlâ onu açmak için kuvvet bulamıyorum. Açar da zavallı karıcığımın vefat haberini görürsem birden şuraya düşeceğim, bayılacağım zannediyorum. Yirmi senelik refakat, yirmi senelik bir dakika bile kaybolmayan muhabbet demek şimdi işte şu kırmızı kâğıdın içindeki uğursuz haber ile birden geçmiş bir hayal hükmüne girecek, öyle mi? Daha geçen hafta gelen mektubunda sağlığının yerine geldiğinden, artık dönüşü daha ziyade gecikemeyeceğinden bahsediyordu. Fakat ben onun mektuplarındaki teminatın ne demek olduğunu anlardım. Benden hakikati saklamak, son nefesini verinceye kadar beni tatlı bir gaflet içinde oyalamak istediğini hissederdim; o aslı olmayan teminatın arasında hastalığın korkunç hakikatini okurdum. Zaten tabipler bana:

"Biraz hava değişimi... Beyrut'a gönderiniz yahut Akdeniz adalarından birine!" dedikleri zaman kurtuluş olmadığını anlamıştım. Tabipler hava değişikliğini tavsiye ettiler mi artık fenden beklenecek bir şey kalmamış demektir. İşte hava değişikliği için gönderdik, "Rodos olur mu?" dedik, "Olur!" dediler, Rodos'a akrabasının yanına sevk ettik. Hani ya hava değişikliği ile iyi olacaktı? Bir gün sabahleyin sizi uykudan, tatlı tatlı uykunuzdan uyandırırlar, elinize kırmızı bir kâğıt tutuştururlar. Bütün ümitler boşa gider. İşte şu kâğıt yüzüme

hain gözlerle bakıyor, bir an evvel içindeki uğursuz haberi ifşa etmek istiyor. Lakin açmayacağım, onu söyletmeyeceğim. Ah! Zavallı karıcığım! Kim bilir son günlerinde beni nasıl aramıştır! Onu hiç buradan göndermemeliydi. Bari hasret gitmiş olmazdı. Dört ay süren bu ayrılık ona uzun bir can çekişme kadar ağır gelmiştir. Birbirimize o kadar alışmıştık ki... Yirmi sene; dile kolay... Her sabah benden evvel yataktan fırlar, biraz sonra elinde kahve takımıyla gelir; biraz koyuca, biraz köpüklüce sabah kahvemi yatakta elime verir; sigaramı, tablayı, kibriti getirir, hizmet etmek için gözümün içine bakardı. Beni giydirip evden çıkardıktan sonra akşama kadar yeri köşe penceresiydi, beni iki dakika evvel görmek onun için büyük bir kâr hükmündeydi. Sonra geceleri, yirmi senede hemen bir kere istisna vuku bulmaksızın karşı karşıya esner dururduk. Evet, esnerdik! Artık esnemekten başka bir şey de kalmamıştı. Birbirimize söylenecek sözler bitmiş, anlatılacak hikâyeler tükenmişti. Ben ağzımı açarken o, ne demek istediğimi, o dudaklarını kıpırdatırken ağzından ne çıkacağını anlardık. Yirmi sene bu! Onun bence ne kadar kıymetli olduğunu asıl şu dört aylık ayrılık esnasında anladım. O gittikten sonra artık evin içinde bir garabet[1] havası uçtu. Kendimi uzak bir memlekette, pis bir han köşesinde zannediyorum. Ne sabahleyin yatağıma kahvemle sigaramı getiren var ne geceleri karşımda... Bakınız, az kaldı, ne geceleri karşımda esneyen var, diyecektim. Allah rahmet eylesin! Her beş dakikada bir esnedikçe gülerek, "A, beni esnetiyorsunuz!" derdi. Hiç kabahati üstüne almazdı. Zavallı kadın! Şimdi esnemek de bitti. Böyle söyledikçe kalbimde ağlamak hevesleri uyanıyor. Bu musibete nasıl tahammül edeceğim, bilmem ki! Keşke kalbi o kadar güzel olmasaydı, belki bu derece acı duymazdım. Evet, kalbi pek güzeldi. Kendisi biraz, nasıl tabir edeyim? Yok, yok, çirkin denecek derecede değildi amma pek de güzel değildi. Kıskançlık da oradan kaynaklanıyordu. Neyse! Kıskanç filan amma beni çıldıra-

1 Gariplik, tuhaflık.

sıya severdi, sevmeseydi kıskanır mıydı? O kadar hatırıma saygı duyar mıydı? Bir gün kavga ettiğimizi hatırlamıyorum. Ah! Hasta olmamalıydı, beni arkasına bırakmamalıydı. İşte yine ağlayacağım. Kendimi zapt etmesem, çocuk gibi hüngür hüngür ağlayacağım, evin içinde matemler koparacağım. Lakin bu hastalıkta biraz da, biraz da değil, tamamıyla kendisinin kabahati var. Son zamanlarda onda bir hırçınlık, bir didingenlik[2] görülmeye başladı. Olmayacak sebeplere ağlamalar, bayılmalar icat eder, geceleri yatağın içinde saatlerce içini çeker, beni uyutmaz, sabahleyin kan çanağına benzeyen gözlerle kalkar, ikide birde benimle küskünlükler icat ederdi. Nihayet kendisini harap etti. Son zamanlarda bana da artık bezginlik geliyordu ya, artık bıkmaya başlamıştım. Böyle her gün ağlamalar, didinmeler pek de hoş bir şey değildi. Artık ömrümüzün son zamanlarını gözyaşlarıyla geçirecek değildik ya... Neyse, neyse, tövbeler olsun, ölüleri hayır ile yâd etmeli, Cenabıhak taksiratını affetsin... Ben bilirdim ya, asıl bu hırçınlıklar kıskançlıktan ileri geliyordu. Peki, ya karıcığım, sen artık ununu elemiş eleğini asmıştın; yaş kırk, saçlar ağarmış, dişler veda etmeye başlamış. Ne kadar olsa erkekler kadınlara benzemez, değil mi ya? Bu hakikati anlatabilirsen anlat... Evin içine biraz güzelce, biraz şakrakça bir hizmetçi geldi mi, hanımın bağrına kürek kürek ateşler dökülürdü. A canım, ne olur? Şu adamcağız da biraz şöyle ufak tefek kaçamaklarla gönlünü eğlendirsin... Kadınlara, hele bizimkine bundan bahsetmeye gelmez. Bir gün, hiç unutmam... Lakin geçelim, zavallı kadıncağız! Bana nasıl yeminler ettirir, vefatından sonra hayatımın geri kalanını bile emniyet altına almak isterdi! Evet, amma işte dört aydan beri yalnız kalmanın ne demek olduğunu anladık. Evin içinde bir kadın olmadı mı, içeride soğuk bir rüzgâr esiyor gibi üşütüyor. Dört ay! Dört ayda bu hissediliyor; ya bu senelerce, yirmi sene, kırk sene devam ederse? Oh! Zannederim ki hayatında tek bir kadına sadık kalmak hatta biraz da fazla bir fedakârlıktır. Vefatından

2 Çok gayret eden.

sonra, artık çılgınlıktan başka bir şey değildir. İnsan kendisini genç yerine koyup da münasebetsiz bir evlilik de yapmamalı ama mesela henüz otuzluk bir dul! Neler var? Neydi o? Geçen gün birisinden bahsediyorlardı. Yeşil gözlü, kumral saçlı, uzunca boylu, biraz dolgunca vücutluymuş; kocasıyla ancak iki sene geçinmiş, sekiz seneden beri dul duruyormuş, nihayet otuz iki yaşındaymış... Bence ehemmiyeti yok ya, böyle şeylere dikkat etmem fakat... Yahut o geçen sene Kadıköy'de tuttuğumuz eve komşu olan taze! Koyu sarı gözler, uzun açık kestane saçlar, yaşı da öyle münasebetsiz düşecek derecede değil, yirmi beş yaşında ya var ya yok... Galiba henüz kız! Sokakta tesadüf ettikçe bana bir bakışları vardı ki... Allah rahmet eylesin, bizimkine derhâl işi çaktırdık. Ekim ayında hiç köyden inilir miymiş? Burada da sarı konağın kalfasını buldu.

Pencereden hep oraya bakarmışım, yok bilmem ne yaparmışım? Kalfanın çırak çıkarılacağını yine onun ağzından işittim. Bana ne? Sarı konağın parlak siyah gözlü, kıvırcık kara saçlı kalfasını kocaya vereceklermiş diye benim pencereden bakmama niçin mâni olmak lazım gelsin? Amma o da pencereden ayrılmıyormuş, o da buraya bakarken gülüyormuş. Kabahat, kabahat kimde? Aşüftenin biriymiş, zapt edememişler de henüz yirmisinde çırak çıkarıyorlarmış. Henüz yirmisinde! Merhuma bunu söylerken yüzüme ne tuhaf bakardı. Artık bu yaşta yirmilik bir kadın için düşünmek de çılgınlık... Evet! Neler var, neler var? Bakınız, yaşı küçük olmasa, mesela dadının kızı... İri mavi gözler, sarı, altın sarısı saçlar, ince bir boy, beyaz bir ten, bebek gibi, evet, bebek gibi hani ya insan oturup sade yüzüne bakmalı. Fakat yaşı pek küçük! On beş yaşında! Henüz bir çocuk... Artık onunla karşı karşıya geçip oyunlar bulmalı, bebek oynamalı. Maskara! Bir de sırıtkan suratı var ki... Ne vakit annesiyle beraber eve gelse merhum eşim çehreyi asardı. Bir gün akşamüstü kız bir kahve getirecek oldu. Yerinden fırladığı gibi elinden fincanı kaptı ki... İşte ara sıra böyle şeyler yapardı da... Ge-

çelim, geçelim... Yaşı küçük, olacak dava değil! Ben de tam tersine mavi gözlülerle sarı saçlılardan o kadar hazzederim ki... Düşünüyorum; yeşil, sarı, siyah, mavi gözler karşıma sıra ile diziliyor; en ziyade o küçük afacanın gözlerine dalmak, onları seyretmek istiyorum. Yaş küçüklüğü geçici bir şey... Sene dediğiniz ne olacak? Gözünü açıp kapayıncaya kadar geçer. Yirmi sene nasıl geçti? Şimdi düşünüyorum da bir türlü inanamıyorum. Demek yirmi sene geçti. Demek yirmi senelik bir refakatten sonra... Oh! Biçare karıcığım! İşte yine gözlerim yaşarıyor. Bu kırmızı kâğıt gelemez olaydı, on gün sonra haber alaydım. Elimi sürdükçe titriyorum. Nihayet açmak, bu uğursuz haberi görmek lazım gelecek...

***

Yavaş yavaş kâğıdı yırtar ve ilk önce sessizce, sonra yüksek sesle okur:

"Tamamen sağlığına kavuşarak bugün hareket etmiştir."

Yavaşça kâğıdı kor ve bir müddet derin derin düşündükten sonra:

"Yine ne kadar olsa da hekimler anlıyor. Hava değişikliğinin faydası varmış, hemen üç-dört güne gelecekler, demek! Bizim dadıyla kızını çağırtsak da evi yukarıdan aşağıya bir temizletsek, ortalık toz toprak içinde..."

KÖY HATIRASI

Ruhuma ait bir inziva ihtiyacı ile on beş günden beri köydeyim: Ahalisi hemen bütün balıkçılıkla geçinen fakir ve sefil, pencerelerinin tahta kanatları Karadeniz'in amansız rüzgârlarına karşı sürüp giden bir ıstırap iniltisiyle inleyen otuz sekiz evlik harap ve eski bir köy...

Tüten ocağının dumanlarıyla kerpiç duvarları kararmış odacıkta on beş gece medeni hayatın gürültülerinden uzak, huzurlu ve mesut bir uykuyla uyudum. Hatta gündüzleri bile gezerken, yürürken, asabımı bir huzur ve sakinlik beşiği içinde sallayan bir uyuşukluk içindeyim. Bu engin denizin bir kenarında insan hayatından ayrılmış, unutulmuş gibi bir uzaklık içinde, geçen rüzgârlardan, akan sulardan bir başka dünyanın hayat haberlerini almayan bu köyde, bu köyün havasında büyük bir sakinlik rüyasının kanatları gerilmiş, bu bir avuç insanın üzerine gölgelerini dökerek uyutuyor. Fakat onlar bu rüya içinde de mesut değiller: Etrafımda henüz işlemeden yorulmuş, mini mini çehreleri bir bezginlik ile ihtiyar duran çıplak çocuklar... Denizlerin yakıp kavuran rüzgârlarıyla; kaşların, gözlerin, bütün sima çizgilerinin vaziyetini değiştiren güneşlerle buruşuk çehrelerinde gömülmüş bir hayatın mezarından çıkıyor zannolunan derin bakışlarıyla ihtiyarlar... Zayıf omuzlarının üstünde çalı çırpı taşıyan yahut takım takım pınardan testilerle su getirirken ara sıra oraya, denizin karşısına oturarak dalgalarla hasbihal eden, boş gözlerle bulutları ve karşıda bulutlara benzeyen dağları uzun uzun seyrettikten sonra, içlerinden birinin hareketine uyarak

kalkan, yine o ağır ve yorgun adımlarla ilerleyen kadınlar... Daha sonra asıl bu küçücük hayatın cengâverleri; asıl bu denizlerle uğraşarak, ekmek isteyen o çocukları, ihtiyarları, kadınları öldürmeyecek kadar bir şeyle doyurmak için çalışan gençler... Evet, bütün bu hayat bana gösteriyor ki bu köyün sakin sinesinde de saadet yok...

Bu on beş gün içinde onları hep tanımıştım, onların hemen hepsiyle dost olmuştum. Bazen kahvenin çardağı altında oturarak sessizliklerini dinliyordum. Onlar tabiatın doğrudan doğruya karşısında ve onunla sıkı münasebet içinde yaşayanlara mahsus bir sessizlik ile düşünürler. Orada hep beraber bulunmakla, aynı havayı teneffüs etmekle söylemeksizin birbirlerini duyarlar, anlarlar. Ara sıra içlerinden biri yüksek sesle bir hikâye, son sefere ait bir fıkra anlatır. Ötekiler tütün dumanları içinde kaybolarak sanki bir haşhaş havasıyla uyuşmuş, dinlerler. Sonra tekrar sessizlik... Dakikalar geçer de ondan sonra bu hikâyeden doğan bir fikir akla gelir. Dile getirilmeye getirilmeye bulundukları yerde uyumaya alışmış fikirler, söylenmeye söylenmeye unutulmuş yahut hiç öğrenilmemiş kelimeleri açıklayacak işaretler, daha sonra hepsinden kısa ve öz konuşan uzun sessizlikler... İşte bu adamların sohbeti... Ben onların arasında ayrı bir mahluk hükmünde kaldım. Onlar yabancılara karşı çekingendirler. Kendilerine kötülük edeceklerinden şüphelenerek uzaktan bakarlar, onları sevmezler. Fakat benden hiç olmazsa korkmuyorlar, benim zararlı olmadığıma kanaat getirmiş görünüyorlar, mutlaka hissetmiş olmalıdırlar ki onlar hakkında derin bir merhametle doluyum.

Bu adamları şu hayat içinde mesut bulmak için hayalimi zorladım. Fakat heyhat! Bu hayatta nasıl saadet farz olunabilir? Saadet bu mu ya Rab? Bu kızgın güneş, bu hırçın deniz, bu sürüp giden uğraşma arasında şu hayvani hayat, sonra bunun sonucu olarak yalnız ölmeyecek kadar yaşayabilmek... Saadet bu mu? Bazen kendi kendime, "Evet, bu olsa gerektir.

İşte bir sade hayat ki ne bir şöhret emeli ne bir servet hırsıyla mustarip... Hepsi aynı hayat, aynı geçim derdinde, işte onun giydiği bunun arkasında, işte onun evi bunun evinin aynısı... O hâlde neden mesut olmasınlar?" demek isterdim, fakat pek iyi hissederim ki bu hayatın içine girilse bunlar hep görülecek, bu sade yaşayış arasında medeni hayatın bütün acılarına küçük kıtada örnekler bulunacak. Evet, görünüşte işte huzurlu bir hayat, fakat şu deniz gibi derinliklerinde, o korkunç siyahlıklar içinde büyük bir taşkınlık kuvveti var.

Bunların arasında saadeti, hastalıklı zihnime şifa verecek hayal sevincini bulamıyorum. O vakit yanlarından kaçarak köyden uzaklaşıyorum. Ta ileride, bütün denizin uzayıp giden yüzeyine hâkim bir tepecik buldum ki üstünde kim bilir ne kadar senelerin nefeslerini dinlemiş bir meşe, tek bir meşe, önünde serilen şu boş denizin, karşıda çıplak dağ yığınlarının yalnız bir şahidi var. İşte burada, tabiatın şu yalnızlığında varlığın ruhu samimi bir temas içinde, hayranlıkla ve dalgınlıkla dururum.

Dün gençler, kayıklarıyla ikişer üçer çıktıktan sonra ben yine oraya gitmiştim. Hava durgun, sema saf ve berraktı. Ta yukarıda bu açık hava ile beraber biraz donukça güneş, mavi billurdan bir kubbe şeklinde duran semanın ötesinde kaynaşarak bir volkanın ağzı gibi denizlere beyaz yangınlarının alevlerini döküyordu. Deniz bu gümüş tufan altında sanki ağır bir uyuşukluk içinde uyuyordu; üzerinde küçük bir rüzgârın titremesi bile yoktu. Şu uyuyan havaların, suların yanında şu ihtiyar meşenin hareketsiz gölgesinde derin bir rehavetle toprakların üstüne uzandım, başımı elime dayadım. Gözlerim süzgün, dalgın dalgın kendimden geçmiştim, sanki bir yokluk, bir boşluk içindeydim. Böyle ne kadar durdum, bilmiyorum, fakat uzun saatler geçmiş zannettim. Sanki güneş kayboluyor, gecenin esmerlikleri dökülüyor, tabiatın üzerine bir uyku örtüsü çekiliyor hissiyle silkinerek ayağa kalktım. Akşam değildi, fakat ne oluyordu?

Güneş, birden hayatı sönmüşçesine donmuş, paslanmış bir safha şeklindeydi. Uzaklarda sislere boğulmuş kırmızı bir fenere benziyordu. Ne olduğunu anlayamadım, deniz bulanık bir gölün ölü suları gibi uyuyordu. Fakat bu uyku sırasında göğsü korkunç kâbusların çarpıntılarıyla kabarmış, bir an içinde öfkeyle dolu bütün asabının taşmasıyla çıldıracak zannolunurdu. O zaman garip bir manzara gördüm: Karşıda artık yoğun karartılar altında boğularak denizden çıkmış siyah büyük mahluklar heybetli duran dağların ötesinde, parçalanarak, kanlı ışığı bir kızıl toz şeklinde fezaya[1] saçılmış bir güneş, sanki bir kan yağmuru içinde düşüp savrulmuş bir kırmızı güneş vardı. Bir an içinde bu sönmüş zannolunurdu. Orada şimdi birden donarak ufukta çizilmiş bir yangının kızıllığı göründü, ancak bir dakika... Sonra bu ufkun kenarından karanlıkların uçurumları açıldı ve bunun derinliklerinden aralıksız bir uçuşla geceler, takım takım, alay alay semaları, denizleri istila eden, manzarayı yoğun bir sise boğan, bir dakika evvel hayat içinde mest hâlde manzaraya şimdi siyah bir kefen çeken geceler uçtu, uçtu. O zaman o korkunç uykusundan deniz uyandı, o kabarmış ıstıraplı göğsünde dilim dilim sular yarıldı; bu denizin nazarı sürükleyen sonsuz yüzeyinde sayısız volkanlar patladı, dalgalar denizin ta içinden kabarıp gelen bir azap nefesiyle yükseldiler, bir saniye sonra kırmızı küllerini havalara savurarak kaynaşan bir yangın gibi köpüklerinin içinde yıkılıp söndüler. Ve bu, sürekli böyle devam ediyordu. O vakit etrafımdan matem feryatları, bütün tabiatın bir işkence çığlığı, bir hırıltıyla büyük bir can çekişme nefesi çıktı. Her taraftan, ufkun her noktasından bir kasırga, semaları kırarak denizlere dökmek, dalgaları koparıp semalara çarpmak isteyen öfkeli, şiddetli bir rüzgâr koptu. Başımın üstünde meşenin, bu asırlık pirin ta içinden gelen çatırtı ile inlediğini, etrafımda denizlerle havaların uluduğunu işittim. O zaman bir dakika içinde tabiatın bu müthiş hiddeti karşısında, şu etrafa yağan sislerle şu kaynayan denizin, bu bir ölüm kasırgası şiddetiyle inleye inleye geçen rüzgârın içinde derin bir korkuyla

1 Uçsuz bucaksız boşluk, uzay, dünyanın sonsuz genişliği.

titredim. Birden bütün dünya etrafımda sonsuz bir yokluk denizine dalıyor, mezar vahşeti içinde bir ben, yalnız bir benle şu arkamda inleyen, inleye inleye sanki can veren meşe kalıyor zannettim. Gözlerimi kapadım, tabiatın bu ölüm hâli içinde ben de yokluğun karanlık derinliğine nefesimi salıvermek, fakat hayatın bu siyah dakikasını görmemek istedim.

Ansızın tabiatın üstünden bir perde kalkıyor, bu gecenin içinden bir dünya çıkıyor göründü. Etraf biraz açıldı, o vakit bir teselli nefesiyle göğsüme bir ferahlık geldi; fakat tam bu dakikada o gün denize çıkıp şüphesiz henüz geri dönmemiş olan balıkçıları hatırladım.

Şimdi gittikçe etraf açılıyor, bu gece, bu beş dakikalık gece tabaka tabaka kalkıyordu: Lakin yine o rüzgâr, yine o deniz...

Artık duramadım, koşmaya başladım, köye gitmek ve o biçarelerden bir an evvel haber almak istiyordum.

Ben köye geldiğim zaman onlar hep orada, sahilde öbek öbek birikmişler; kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar denizden gelenleri kuşatarak soruyorlar, söylüyorlar ve ara sıra başlarını çevirerek endişeli gözleriyle denize, uzaklara bakıyorlardı. Birinci defa olarak bu sakin köy halkını telaş içinde görüyordum. Şimdi hepsi birden söylüyorlar, bu korkunç fırtınadan bahsediyorlardı.

Tekrar durulan semaya akşamın gölgeleri dökülmüş, güneş son bir kızıllık bırakarak düşüncelerim denizin içinde batıp gitmiş, rüzgârların sürüp giden iniltileri arasında afakta gecenin, bu defa hakiki bir gecenin siyah örtüsü gerilmeye başlamıştı.

Kumların üstüne çekilmiş sandalların yanında bu sahil boyunda ayakta bekleyen insanlara yaklaşarak anlamıştım ki ihtiyarların bile emsalini zor hatırladıkları bu fırtınadan hepsi kurtulmuştular; yalnız Süleyman ile küçük kardeşi Yaşar yoktu. Köy halkı onları bekliyorlardı, etrafa şimdi gecenin

siyahlıkları düştükçe hepsinin kalbini büyük bir azap kıvırıyor gibiydi.

Hepsi insanın direniş gücünü ezen bu müthiş tabiat kuvvetinin karşısında âciz ve sefil duruyorlardı. Bana uzakta, ta denizin dalgalarıyla ıslanan kumların yanında, ayakta, siyah bir varlık, iki elinde iki çocukla bir kadın gölgesi gösterdiler: Süleyman'ın karısıyla çocukları...

Karanlığın arasında bu gölge, şu çocukların babasını vermeyecek olurlarsa dalgaları lanetlemeye hazır bir itham[2] heykeli şeklinde duran bu kadının hareketsiz bekleyişi, bütün köyün ruhunu titreten faciayı canlı bir kaside belagatiyle anlatıyordu.

Korkunç uğultularıyla bir musibetin feryatlarını ufuklara savuran rüzgârlar altında deniz bir patlama ile gecenin titreyen hayaletleri arasında beyaz köpüklerini sere sere kumların üstüne gelip son bir hamleden sonra ölüyordu. Müthiş bir dalga kudurmuş bir dev gibi yuvarlana yuvarlana geldi, ta kadının ayaklarının dibinde parçalandı.

O, yerinden bile hareket etmedi. Orada hareketsiz denizlere bakıyor, bu boş gelen dalgayı değil çocuklarının babasını getirecek olan cömert dalgayı bekliyordu, o vakit bu dalgadan bir ümit müjdesi beklercesine bir feryat işitildi:

"Baba!"

Çocuklar babalarını soruyorlar; bu geçen rüzgârlardan, şu kırılıp kumlara dökülen dalgalardan bir haber, bir teselli dileniyorlardı:

"Baba! Baba!"

Bu feryat şimdi korkunç bir ölüm ağırlığıyla etrafa düşen velveli siyahlıkların dehşet ve heybeti içinde bir matem çanının yankılanması gibi karanlıkları tabaka tabaka yararak uçuyor, sonra rüzgârların iniltilerine, dalgaların gürültülerine karışarak boşluklar içinde boğulup gömülüyordu.

2 Suçlama, suç ve kabahat yükleme.

Bu feryat herkese saygılı bir sessizlik vermişti. Bütün köy halkı, korkuyla duran bu adamlar, babalarını arayan, şimdi artık gece olduktan sonra onu yanlarında görmek isteyerek çağıran bu çocukların feryatlarına karşılık susuyorlardı. Hep öyle durduk: Ne bir hareket... Ne bir ses...

Fakat rüzgârlar, bütün kâinat birden açılıveren bir yokluk uçurumuna batıyormuşçasına, heybetli bir gürültüyle dalgaları önlerine katmış, direnci kıran kamçılarla denizleri, beyaz saçlarını silkerek atlayan siyah mahluklardan oluşan alaylarla koşan denizleri süre süre, oraya, kâinatın enkazını boşalttıkları yokluk uçurumlarına götürüyordu. Birden, o kadın gölgesinin, o siyah hareketsiz şeklin yerinden oynadığını, iki eliyle çocuklarını çekerek sahilde kumların üstünde koştuğunu, karanlığın arasında fark ettik. Nereye gidiyorlardı? Bir şey mi görmüşlerdi?

O vakit bir hareket oldu. Topluluktan birer ikişer gölgeler deprendi, bunlara ben de katıldım. Koşmayarak, yavaş yavaş bu kadınla çocukları takip ettik. Karanlıkta onun yeldirmesiyle örtüsünün çırpındığını, çılgın rüzgârlarla savrulduğunu fark ediyordum.

Şimdi bu üç mahluk çıldırmış gibiydiler. Siyah donuk bir kütle ağırlığıyla duran gecenin içine birer altın katre şeklinde titreyerek düşüyor zannolunan semanın yıldızları altında koşuyorlardı:

"Baba! Baba!"

Karanlıkları yararak kumların üstünden sönük bir hayal gibi kayboluyorlardı. Şüphesiz görecek bir şey, asılacak bir ümit arıyorlardı ve hep o feryat; hep o rüzgârlardan, dalgalardan, gecelerden yardım isteyen, o bir şikâyet sedası şeklinde etraftakilerin buhranı içine düşen o ıstırabın iniltisi:

"Baba! Baba!"

Şimdi ses uzaklaşıyor, boğuluyor, son kırık bir nağme gibi sönüyordu; onları gözden kaybetmiştik, artık kimse ta-

kip etmiyordu. Hep sahil boyuna, şuraya buraya sıralanmış duruyorduk.

Bir rüzgâr darbesiyle son bir feryat alır gibi oldum. Hâlâ havaların içinde bir matem çınlayışının yansıması vardı, rüzgârlar, "Baba! Baba!" diyor gibiydiler. Sonra hiçbir ses kalmadı, yalnız havalarla suların kavgasının uğultusu...

Böyle dalmış, kendimi kaybetmiş, sessiz ve dehşetle dolu duruyordum. Birdenbire etrafımda koşuştuklarını, bağırdıklarını gördüm:

"Geldiler! Geldiler!"

Ben de koştum, koştum. Sonra karanlığın içinde bir başka siyahlıkla duran kalabalığa katıldım. O zaman onları, Süleyman ile Yaşar'ı ve şimdi ayaklarının altına çömelmiş şiddetli hıçkırıklarla ağlayan kadını, korkarak babalarının ıslak elbiselerine asılan çocukları gördüm.

Nihayet deniz o feryatlara cevap vermiş, nihayet bir lütufkâr dalga onların sandalını kumların üstüne atmıştı ve bunu uzaklardan karanlığın içinde, kudurmuş denizin üstünde yalnız çocuklarının babasını arayan ana görebilmişti.

***

Bu gece odama çekildikten sonra uyumak mümkün olmadı, bütün rüzgârların içinde hâlâ bir feryat, "Baba! Baba!" diyordu. Aman ya Rabbi! Bu adamlar ölüme bu derece yakın mıydılar? Demek bu gece bu kadın dul, o çocuklar yetim kalabilecekti. Yarın gece yine böyle, daha sonra yine aynı ölüm manzarası, daima böyle... Oh zavallı köy, huzurlu ve mesut zannolunan, medeni hayatın hastalarına şifa bahşedecek kıyas edilen köy, bahtiyar köy, bahtiyar köylüler! Ve buna cevap verircesine bütün köye, bütün etraf ve ufuklara, hâlâ yorulmayan fırtınadan büyük bir alay kahkahası dökülüyor gibiydi.

KAR YAĞARKEN

On iki yaşında var mıydı? Şakaklarından, ensesinden sarkan düz, parlak, koyu siyah saçlar altında sarı, süzgün, küçük simasına; gelişmemiş kemikleri üstünde donuk esmer rengiyle zayıf görülen kaslarına, yırtık gömleğiyle paçaları parçalanmış pantolonunun içinde ince bir değnek gibi duran narin vücuduna bakılırsa belki daha küçük zannolunurdu. Fakat ince, yay gibi olan kaşlarının altında daima uyanık bir zekâ parlaklığıyla gülümser, bütün sokak çocuklarında vaktinden evvel gelişen hayat bilgisi ile görmekte, anlamakta fikrinin çabukluğunu gösteren gözleri belki on ikisinden ziyade büyük olabileceğini zannettirirdi.

Sokak çocuğu!

Kendisini bildiğinden beri sokaktan başka bir yere ait oluşunu hatırlayamıyor -şöyle tabir edilmek yerinde olursa- kendi benliğiyle sokakta tanışmıştır. Bütün sokaklar onundur; bu büyük şehir onun için bitmez tükenmez dehlizlerden, sofalardan, avlulardan oluşan geniş bir hanedir. Onun içinde istediği gibi, ellerini içi yırtılmış ceplerine sokarak, daima kesilmeye muhtaç saçlarının tepesinde ıslana ıslana büzülmüş püskülsüz fesiyle, çorapsız ayaklarına daima büyük gelen yırtık potinleriyle, bu geniş hanenin dehlizlerinde, avlularında, sofalarında dişlerinin arasından ıslık çalarak rüzgârların önüne düşer; bunlara sahip olmanın rahatlığıyla etrafı seyrederek gezerdi! Evler? Bunların ne olabileceğine henüz gerçek bir ilim edinememişti. İçlerine girmek nasip olmayan bu yerler, kendisince o büyük evin bir takım odaları hükmündey-

di. Evet, aile hakkında kendine mahsus, uzaktan parça parça zapt olunan emarelerle biriktirilmiş bilgiler sonucunda yalnız müphem bir fikri vardı. İnsanlar, gözünün önünde kendisini hep bir kenarda bırakarak akıp giden hayat seli, büyük bir temaşa sahnesi hükmündeydi. Mademki tesadüf onun önüne böyle her dakika değişen bir temaşa koyuvermişti, o da her şeye bir aşina nazarla bakmaya alışan gözlerini açar; Edirnekapısı'ndan Bahçekapısı'na, Galata'dan Şişli'ye kadar uzanan bu sahneyi bol bol, kana kana seyrederdi.

İlk önce Eyüp'ten başlamıştı, küçük kuru başını perişan bir küme şeklinde dolduran hatıraları arasında kendisini cami avlusunda, mezar aralarında koşuyor yahut kebapçıların, kaymakçıların önünde içeride yemek yiyenleri seyrediyor görürdü.

Bir gün, birden doğan hisle her gün arkalarına düşerek kabristanlara kadar refakat ettiği bu tabut silsilesinden; o vakte kadar her deliğiyle, her bucağıyla dost olduğu bu mezarlar sahrasından ruhuna eziyet geldi. Buradan kaçmak, daha ilerisini görmek, hayatının dairesini biraz daha genişletmek istedi.

Anası babası var mıydı? Hiç zannetmiyor. O, öyle bir tesadüfle iki kaldırım taşının arasında ortaya çıkıvermiş bir mahluktu. Onu Eyüp'te herkes tanırdı, evet, kendisinden başka herkes ona -bilinemez nasıl bir alışkanlıkla- Sermed Bey derlerdi. Her vakit ismine ilave edilen bu asalet unvanına kalbinin özel bir bağlılığı vardı. Kendisini kızdırmak için, "Sermed!" dedikleri vakit işitmez; dünyada yalnızlığının yegâne tesellisi olan ıslığını çalarak, yırtık kunduralarını askerce bir yürüyüşle kaldırımlara sürterek geçer giderdi.

Eyüp'ten ayrılmaya karar verdikten sonra bütün dostlarına veda etti, o gün yolculuğun telaşıyla Eyüp'ün sessizliğini bozdu; bütün dükkâncılara uğradı, bir fındık ağacından kesilmiş zarif değneğinin ucuna bir kebapçı dükkânının merdive-

ni altında duran kırmızı mendilden bohçasına takarak, "Ben gidiyorum!" dedi, sonra soranlara eliyle uzak, pek uzak bir yer göstererek, "İstanbul'a!" diye ilave etti.

O yolu pek iyi bilirdi; birkaç kereler taş dövüşüne çıkıldığı zaman Eyüp tepelerinde dolaşmış, ara sıra araştırma merakı birkaç arkadaşıyla beraber onu İstanbul sularının hududuna kadar getirmişti.

İstanbul'a oradan girmek istiyordu. Değneğinin ucunda kırmızı mendilden bohça, o günkü seyahat neşesiyle âdeta raks ederek yırtık potinleriyle Sermed Bey İstanbul'a girdi.

O zaman bütün yarımadayı yavaş yavaş, senelerce süren bir seyahatle dolaştı; Fatih'te, Saraçhanebaşı'nda, Aksaray'da, Şehzadebaşı'nda, Bayezid'de, Hocapaşa'da konakladı; nihayet bir yaz gecesi Eminönü'nün kalabalığını, sabah pazarını, sonra gündüz Köprü'nün şamatasını görünce buradaki hayatın gürültüsüne vuruldu: "Oh! Şimdi yerimi buldum," dedi.

Burada dostlar edindi; bütün boyacılarla, kibritçilerle, müvezzilerle,[1] hamallarla ilk önce tokat gürültüleriyle başlayan münasebet yavaş yavaş bir sevgi hâlini aldı; uyanık gözleri, her zaman zihninin çevikliğiyle hareket eden siması bütün kendisini tanıyanlarda karşı koyulamaz bir cazibe oluştururdu.

Burada ikamet etmeye karar verdikten sonra senelerden beri eskimeyen kırmızı mendil bohçasını bir bakkala yarım saat yalvararak kabul ettirdi. Boş bir gaz tenekesinin içine koydu, ta Eyüp'ten yadigâr olarak sevip sakladığı değneğini büyük bir özenle bir köşeye dayadı. Onun en büyük derdi mekân değiştirdikçe bohçasıyla değneğini koyacak bir yer bulmaktan ibaret kalırdı. Kendisi için kolayca bir yer bulurdu. Yazın kepenk altlarında, kapı köşelerinde, hayvanı

1 Gazeteleri abonelere dağıtan veya sokak sokak dolaşarak gazete, dergi vb. satan kimse.

çıkarılmış yük arabalarında uyurdu; kışın -bakınız, kışı hiç sevmezdi- tanıdığı dükkâncılara yalvarırdı. En çok sevdiği dükkânlar bakkal dükkânlarıydı, burada boş şeker çuvalları bulurdu; başkaca bütün sevip de bulamadığı şeylerin -zeytinlerin, peynirlerin, pastırmaların, kuru balıkların- midesine azap veren, fakat ne olsa latif bir iştahla kazıyan kokusu...

Burada kendisini sevmeye başlayan dükkân sahipleri ona bir küçük sermaye oluşturdular, güzel bir boya kutusu ile fırçalar alıverdiler; lakin boyacılıktan hazzetmedi. Bir gün başını kutusunun üzerine koyarak uyurken kurnaz bir hırsızın fırçalarını yavaşça aşırmış olmasını bahane ederek bundan vazgeçti. Bir aralık şamalı[2] kibrit alıverdiler, küçük bir sepet içinde köprü başında, "İkisi on paraya..." diye bir hafta kadar bağırdı. Lakin bu sanat, askerî mızıka geçtikçe öğrendiği havaları ıslıkla çalışmasına mâni oluyordu, bir gün bir rakiple kavga ederken sepetinin yağma edilmesine sebep oldu, bundan da vazgeçti.

Dünyada hazzedebileceği yalnız bir şey vardı: Ötekinin berikinin paketlerini, ufak tefeklerini taşımak...

"Götürelim mi, efendim?"

Tatlı bir tebessümle, yalvararak bir soruşu vardı ki o sesi işitip de kapılmamak, bu gür saçlarla küçücük büzülmüş fesi altında parlayan siyah gözlerin yalvarışına, "Evet," cevabını vermemek mümkün olmazdı.

"Götürelim mi, efendim?"

Böyle neler götürmemiş, zayıf kollarıyla neler taşımamıştı? İçlerinde ne olduğunu bilemediği irili ufaklı paketlerden kadın bohçalarına kadar taşır, sürekli taşırdı; hatta gedikli bir müşterisi bile vardı: Bir mektepli çocuk... Her sabah Üsküdar vapuruna kadar gider, beyin sefer tasını alır, tramvaya getirir, akşam bey tramvaydan inince yine vapura kadar götürürdü.

2 Eskiden çöpü mumlu kibritler için kullanılan bir ifade.

Yavaş yavaş bununla da dost olmuşlardı; ismini ona bile öğretmiş, ta ilk günü ince bacaklarının üzerinde nahif gövdesini yükselterek, "Her gün ben taşıyayım, beyim. Akşamları beni göremezseniz, Sermed Bey diye çağırırsınız..." demişti.

"Götürelim mi, efendim?"

Böyle nerelere kadar gitmiş, bu büyük şehrin nerelerine kadar sokulmuştu? İstanbul'un hiçbir deliği yoktu ki oraya bir paket götürmüş olmasın. Hatta birkaç kere müşterisiyle beraber Tünel'e bile binmiş; Taksim'e Şişli'ye kadar gitmişti. Onun uyanık çehresinden şüphelenerek kendisini öne düşürürlerdi. O vakit omuzlarını kısarak, önde yürüdüğüne sıkılarak zavallı parça parça potinlerini çamurların içinde sürükler, giderdi; eğer arkaya kalırsa müşterisini seyretmekten zevk alırdı; işittirmeyecek bir derecede yavaşça ıslığını çalarak şişman, zayıf, genç, ihtiyar, kadın, erkek binlerce halkın -elleri, kolları dolu, bacakları yorgunluktan kırık- arkasından giderdi. Bu sanattan şikâyet etmezdi. Tersine, seyran heveslerine istediğinden fazla müsait olan bu paket taşıyıcılığından -hamallık demezdi- hazzederdi.

Bir kış, henüz soğukların başlangıcında, yağmurlu bir havada, uzun bir seferden geri dönüşünde başı döndü, gözleri bulandı. İnce basma gömleğiyle bir eski fanila[3] yelekten ibaret olan elbiselerinden yağmurlar geçerek iliklerine kadar ıslanmıştı, zayıf vücudu ciğerlerine kadar titreyerek kışın başlangıcından beri kendisini barındıran bakkala gitti, "Islandım!" dedi. O vakit bakkal müsaade etti, boş şeker çuvallarını alarak dükkânın çatı arasına çıktı; orada ısınamayarak, titreyerek, hayatında birinci defa olmak üzere üşümekten doğan ıstırabı duyarak yattı.

Artık köprü başında haftalarca görünmedi. Burada, şu bakkal dükkânının çatısı arasında sabun çuvallarının ekşi kokusuyla petrol sandıklarının kötü kokusu arasında, dört şeker

3 Ten üzerine giyilen, pamuklu veya yünlü giyecek.

çuvalı içine sığınarak kimsesiz, aşağıdaki hayatın velvelesi hummalı kulaklarına çıkan bu yüz binlerce insanların arasında yapayalnız, iki üç günde bir, "Daha kalkmayacak mısın?" diyen çıraklardan başka bir iltifat görmeyerek, bir teselli kelimesi duymayarak bazen ateşler içinde tutuşmuş, bazen titremekten çeneleri kilitlenmiş şekilde haftalarca yattı.

Hastalıktan kalktı, fakat bu vakadan itibaren kıştan nefret etmeye başlamıştı. Şimdi üşüyordu; önceki gibi değil, ıstırap duyarak, artık şurada kaldırımın üstünde bir vakitler Eyüp'te arkalarından gittiği tabutların içindekiler gibi ölüvermek arzusunu hissederek üşüyordu.

Hastalıktan çıktıktan sonra kendisini o kadar zayıf buldu ki bir gün Cağaloğlu'na götürülecek bir paket için müşterisinin arkasından yürüyemedi, Babıâli Yokuşu'nda durmak zorunda kaldı, ağlayarak: "Götüremeyeceğim, efendi!" dedi.

Şimdi tembelliği tercih ediyor; mümkün mertebe az yürümek, az yorulmak için ağzında, "Götürelim mi, efendi?" talebi hastalıklı bir edayla işitilmez, zayıf bir nida hâlini alıyordu.

Artık köprü başında eli paketli gördüklerine koşmuyor, işin önüne atılmıyor, Mayer'in[4] mağazası önünden hemen hiç ayrılmıyordu. Burada bir iki müşterinin giysilerini taşırsa kanaat ederdi, bir de sabah akşam mektepli beyin sefertası nöbeti vardı.

Mayer'in mağazasının önünde, onun durmayı âdet edinmiş olduğu kenarda bir manken -kıvırcık saçlı, çifte kırkık sakallı, mağrur gözlü bir manken- vardı ki kışın başlangıcından beri siyah astrakandan[5] geniş yakalı paltosuyla onun ürpertili çıplaklığıyla alay ediyor, küçümsüyor gibiydi.

4 Mayer mağazaları, 1882 tarihinde İstanbul'da ilk önce Mısır Çarşısı'nda, daha sonra Karaköy ve Beyoğlu'nda dükkânları açılan tekstil ve hazır giyim mağazası (y.h.n)

5 Karakul kuzusunun kıvırcık ve parlak postu.

O kıskanmakla beraber bununla dost olmuştu, her sabah çıktıkça mağaza uşaklarının onu çıkarmalarını bekler, oraya getirilip de çamlığın önüne arkasından bir iple bağlandıktan sonra yavaşça yaklaşır, soğuktan çatlamış ellerini paltosunun kürklü yakasında gezdirerek hafif bir sesle ta kulağına zammeleri[6] daraltıcı bir telaffuzla:

"Bonzur, müsyü... Bonzur müsyü..." derdi.

O vakit onun ta kenarına, paltosunun eteklerinin ucuna oturur; o kürklü -kim bilir nasıl ısıtır- lacivert çuhanın[7] gölgesinde hayalî bir sıcaklıkla ısınarak beklerdi.

Ah! Onun da bir paltosu, omuzlarını örtecek bir kürklü paltosu olsaydı!

Şimdi, hastalıktan beri bir paltoya -özellikle bir kürklü paltoya- sahip olabilmek zihninde sabit bir fikir hükmünü almıştı, bir gün mağazanın hamalından bu paltonun kaç paraya olduğunu sordu, hamal gülerek, "Vay Sermed Bey, paltoya imrendin mi?" dedi, sonra sırıtarak, "On lira!" diye ilave etti.

On lira? Acaba on lira kaç para eder?

Bu kadar parayı aklı almıyordu, bugünden sonra kürklü bir paltoya sahip olabilmek ümidini kaybetti, kendi kendisine, "Keşke sormasaydım!" dedi, fakat hayatın gayesi kendisi için bir kürklü paltodan ibaretmişçesine her sabah o çifte sakallı mankenin mağrur gözleriyle, "Paltoma bak!" diyor gibi duruşunu gördükçe arzusu tazelenirdi.

O zaman oraya, paltonun altına, etekleri yüzüne gözüne sürünecek kadar yakına çömelir ve gözünün önünden geçen kürklü paltoları sayardı.

Bir gün sabahleyin kalktığı zaman iri iri parçalarla kar düşüyordu, titreyerek çuvallarının arasından çıktı.

6 Arap ve Osmanlı alfabesinde ötre o, ö, u, ü, diye okunan harfin harekesi.

7 Yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık düz kumaş.

Sokağa çıktığı zaman etraf bembeyazdı, karlar oynaşarak, çırpınarak, havada canlanıyormuş gibi yüz binlerce beyaz mini mini kuşlar hâlinde kanatlarını silkerek sonsuz bir sessizlikle köprü başında bekleyen arabacıların, atların üzerine, yolcuların şemsiyelerine, muşambalarına düşüyordu.

Soğuktan kıpkırmızı olan ellerini nefesiyle ısıtmaya çalışarak o her günkü dostuna yaklaştı, titreyen sesiyle, "Bonzur, müsyü... Bonzur müsyü..." dedi, fakat bugün bu dostundan nefret ediyordu; o mağrur gözleriyle her günkü alaycılığından daha belli, daha açık aşağılayıcı bakışıyla sanki "Bak, paltoma, kürklü paltoma..." diyordu.

Bugün soğuktan şişen çatlak kırmızı ellerini paltonun kürklü yakasına sürmedi; bugün kalbinde acı bir hüsran hissi vardı, kendi kendisine her vakitten fazla, "Ah! Bir paltom, kürklü paltom olsa!" diyordu.

Geç kalmış olmak korkusuyla ilerledi. Köprü'yü geçmeye başladı, yırtık gömleğinin üzerinde yakası pek geniş duran fanila yelek boynunu, ensesini karların ısırmasına açık bırakıyordu; gözünün önünde havayı beyaz bir çiçek çağlayanı hâline getiren karlar saçlarının kenarından kayarak boynuna, ensesine dokunuyor, bütün vücudunu soğuk bir ürpermeyle titretiyordu.

Paltolu, muşambalı, şemsiyeli halkın arasından sefil çıplaklığıyla geçti; Üsküdar iskelesine kadar gitti, mektepli müşterisini bekledi.

O, vapurdan çıkınca sefertasını uzattı. Sonra bu soğuktan kızarmış çehreye, o yarı çıplak vücuda bakarak:

"Sermed Bey! Sen yine hastalanacaksın, üstüne bir şey giysen a..." dedi.

"Ne giyeyim?" diyemedi, gülerek, "Giyerim, beyim!" dedi; fakat çocuk bu sefaleti bütün acısıyla anlamış, bir saniye evvel düşünmeden ağzından çıkan sözden utanarak gözlerinin beyazına kadar kızarmıştı.

Kar devam ediyor, iri iri pabuçlar kiremitleri, sokakları örtüyordu. Kar yağarken bütün gününü kürklü paltonun yanında, ısınmak için ayaklarını yere vurarak, ellerini nefesiyle ısıtarak önünden geçen halkın içinde kürklü paltoları saymakla geçirdi.

Ertesi sabah daha fazla üşüyordu, dün soğuğa dayanmış, ağlayarak hemen oraya düşmemek için metanet göstermişti; fakat bugün bütün direnişinin sarsılacağını anlıyordu, mümkün değil o kürklü paltonun sıcaklığının vehmiyle ısınamayacağına kanaat ediyordu.

Üsküdar iskelesine kadar bin kere geri dönmek arzusunu duydu; parmakları kopuyor, sızlayan ayakları vücudundan ayrılıyor zannediyordu.

Bugün mektepli beyin elinde sefertasından başka, kâğıtlara sarılmış büyük bir paket daha vardı, çocuk sefertasından sonra paketi uzattı:

"Sermed Bey, bunu sana getirdim," dedi.

O vakit yüreği çarptı, eliyle paketi yoklayarak ne olduğunu anlamak istedi, sormaya utanıyordu. Sefertasını tramvaya bırakıncaya kadar içi içine sığmadı. "Acaba nedir?" merakıyla koşuyordu. Serbest kalınca paketini kapacaklarmış gibi göğsüne basarak başının üzerinden durmadan dökülen karların altında bakkal dükkânına kadar koştu; herkesin görebilmesinden sakınıyor, bu paketi bütün yabancı gözlerden esirgiyordu.

Ta yukarı çatı arasına kadar çıktı, o vakit yatağının -şeker çuvallarının- üzerine oturdu, iplerini çözmeye başladı, paket birbiri üstüne birkaç gazeteye sarılmıştı, sabırsızlığından bunları parçaladı, gazetelerin içinden eliyle tutup kaldırdı. O vakit hayret etti, gözlerine inanamıyordu. Gazetelerin arasından eliyle tutup kaldırdığı şey bir palto, kürklü bir paltoydu. Ceplerinin kenarı yırtık, yakasının tüyleri parça parça kopuk, solmuş eskimiş bir palto; fakat kürklü bir paltoydu. O zaman

sevincinden bağırmamak için elleriyle ağzını tuttu, şimdi onu şöyle çuvalların üzerine sermiş, karşısına geçmiş; ağzı hayretle sevinçten oluşan bir büyük nefesle açık, gözleri rüya görmediğinden emin olmayarak dalgın; onu, o kadar zamandan beri ümitsizce arzu edilen bu kıymetli şeyi uzun uzun seyretti.

Birden aklına bir fikir geldi. Gömleğini, yeleğini düzeltti; bu paltonun şerefine kendisine bir çekidüzen vermek istedi. Gözlerinin önünde serilen şey bir rüyanın geri kalanıymış da dokunursa kaçacakmış vehmiyle çekinerek elini uzattı. Paltoyu aldı, giydi. Etekleri, yenleri biraz kısa, vücudu biraz dardı; bununla neşesi yok olmadı, şimdi sevincinden, "Ne güzel! Ne güzel!" diyordu. Önünün kordonlarını taktı, pantolonunun paçalarını düzeltti, saçlarını parmaklarıyla taradı; yıldırım süratiyle merdivenden aşağı inerek çırakların hayreti önünden geçti, kalıpçıya kadar gitti, bir onlukla püskülsüz fesini uzatarak, "Şunu bir kalıba çek..." dedi, arkadaşlarından birinin boya kutusuna koştu, bir onluk da ona uzatarak parça parça potinini kutunun üstüne koydu. Kalıpçı, boyacı, "Vay, Sermed Bey! Bu şıklık nereden esti?" diyorlardı, o hiçbirine cevap vermiyordu, şimdi vakti yoktu, yapacak işi vardı.

Son bir kez emin olan gözlerle kalıpçının aynasında kendisine baktı, "Hepsi tamam!" dedi; o vakit çamurların içinde yeni boyanmış yırtık potinlerini sürterek, ellerini paltosunun ceplerine sokarak, püskülsüz fesine düşen kar parçalarından bıkkın olmayarak, mağrur tavrına noksan vermeyerek, yavaş yavaş, bir asilzade ciddiyetle ta Mayer'in mağazasına kadar gitti; çifte sakallı, mağrur gözlü, yakası kürk paltolu mankenin yanına, ta kulağına yanaştı; ne vakitten beri her sabah onun alaycı bakışından akan küçümseyişi iade eden azamet ve ciddiyetle dolu bir bakışla:

"Bonzur, müsyü... Bonzur müsyü..." dedi, sonra yakasının kopuk tüylerini özenle okşayarak ilave etti:

"Bak benim kürklü paltoma..."

KAPRA
YAYINCILIK

TURFANDA MI, YOKSA TURFA MI?

Mizancı Murad

Dil: Türkçe
Sayfa Sayısı: 310

SÂRÂ

Selahattin Enis

Dil: Türkçe
Sayfa Sayısı: 56